

P R A W O
C Y W I L N E
A L B O
S Z C Z E G O L N E
N A R O D U P O L S K I E G O

Z STATUTOW I KONSTYTUCYI KORON-
NYCH I LITEWSKICH ZEBRANE: REZOLU-
CYAMI RADY NIEUSTAIĄCEJ OBIASNIO-
NE: DODATKAMI, Z PRAW KANONICZNE-
GO, MAGDEBURSKIEGO, I CHEŁMINSKIE-
GO POMNOŻONE: A PORZĄDKIEM PRAW
RZYMSKICH

U Ł O Ż O N E

Przez X. Teodora Ostrowskiego S. P.

T O M II.

W W A R S Z A W I E

w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey,
u X.X. Scholarum Piarum.
M DCC LXXX IV.

Magistratibus opus est: sine quorum prudentia ac diligentia esse Civitas non potest: Neque solum iis praescribendus est imperandi, sed etiam Civibus obtemperandi modus.... Itaque oportet & eum, qui paret sperare, se aliquo tempore imperaturum, & illum qui imperat cogitare, brevi tempore sibi esse parendum.

Cicero Lib. 3. de Legibus.

Si populo consulis, remove te à suspitione tui commodi: fac fidem, te nihil nisi Populi utilitatem & fructum querere.

Idem de lege Agraria

P R A W O

CYWILNE ALBO SZCZEGÓLNE NARODU POLSKIEGO.

C Z Ę Ś Ć V.
O S ą D A C H.

T Y T U Ł I.
O Sądach w powszechności, i Osobach Sędziowskich.

Prawo Polityczne uczy obszernie, kiedy który z Sądów naszych Kraiowych ustanowiony jest, z którego źródła każdego wypływa powaga, iak długo trwa i iak daleko rozciąga się, w iakim

Tom II. A kim

kim czasie nakoniec określona lub zwiększona została. Dotykać na tym miejscu tych wszystkich o Sądach szczególności, byłoby to uwłaczać Dziełu, świeżo od publiczności z powszechnym ukontentowaniem przyjętemu: Do tego zamiarem Prawa Cywilnego właściwym jest, tyle tylko o Sądach i Osobach Sędziowskich namienić, ile Urzędów tych razem i pojedynczo wziętych powinności, i prawne opisy do ułatwienia znajomości Kraiowego Processu służyć mogą. Prowincye Koronne, i jeszcze za Alexandra Króla, otrzymały z ręki Jana Łaskiego, Processu sądowego układ, (a) którym aż do czasów Zygmunta I. rządziły się. Za Króla tego, stanęły poprawy niektóre Processu: (b) ale że i ten, i jeszcze niedokładnym uznano; Swosowski najprzód Pisarz Ziemski a potem Podkomorzy Lwow: Projekt onego podał Roku 1611. który we dwa lata Stany uchylify: (c) Poźniej trochę wyszedł dla Wdztwa Mazowieckiego Process poprawny skrócony Roku 1567. (d) od wszystkich Ziem przyjęty. Dalej czytamy o częstych względem korektury Praw osobliwie Sądowych obydwu Prowin-

(a) V. 1. 1505. fol: 342. t. Processus. (b) A. 1523. V. 1. fol: 403. (c) V. 3. fol: 193. t. Proces. (d) V. 2. fol: 731. t. Ukrocenie.

wincyi zamysłach: Ale do tak pożądanej i potrzebnej ustawy dokonania, nigdy dotąd nie przyszło. (e) Więc co się tyczy Prowincyi Koronnej opisanego tu Processu, wzięty on jest z późniejszych Trybunałów Koryktur, Ordynacyi różnych Sądów, i szczególnych ustaw: Co do Processu Litewskiego, ponieważ wydany niedawno Zbior (f) postępku prawnego w każdej Juryzdykcyi Litewskiej, znajduie w tej Prowincyi aprobatę; przeto tu w tej Części, Praw i zwyczajów Litewskich dotykając, nawięccy na pomienionym Dziele zasadzać się będziemy.

§. I. Każda Juryzdykcya Sądowa dwo-
iako uważać się może, albo z pośre-
dniczą, albo z najwyższą władzą: pier-
wsza terminem prawnym nazywa się *Prima Instantia*: druga: Sąd *Suprema Instantia*; inaczey Sąd pierwszy, *Judicium à quo*: drugi, *Judicium ad quod*: zowią Prawnicy; w których wyrazach domyslać się potrzeba, *appellatur*. Nie przeto iednak wnosić można, iż wszystkie Sprawy *Supremarum Instantiarum* idą przez appellacyą od Sądów pierwszej Instancyi: bo są Sprawy iedne, któ-

A 2

re

(e) Vide Inwentarze t. Koryktury. (f) Pod tit: Sądowy Process: w Grodnie. 1871.

re bez appellacyi w Grodzie *np.* lub Ziemstwie kończone być powinny; drugie które w Sądach najwyższej Instancyi, iakie są *np.* kryminały Stanu, porwanie Białychgłów, rozpoznanie Kadukow, sądzone bywają. Każdy Sąd i Magistratura Jurysdykcyą czyli powagą Sądową zaszczyconą, ma moc subdelegować na miejsce swoje ludzi godnych, Prawa znaiomych, charakterem sądowym zaszczyconych: a to czy do wyrowadzenia Inkwizycyi, czy do rozpoznania Sprawy na gruncie, lub inney odbycia prawności: co się u nas Sądem Kondescensoryalnym albo Kondescensyą, lub Kommissyą nazywa. Wyroki Sądu tego tyle tylko ważą, ile ich Sąd delegujący stwierdza lub uchyla. Uważony Sąd co do własności Spraw i Osob prawujących się, albo będzie *właściwy*, *Judicium proprium*, *Forum competens*: albo *nieprzystwoity*, *Judicium extraneum*, *incompetens*: Tak Szlachcic nie jest winien do odpowiedzi w Sądzie Mieyskim, ile w sprawach Ziemskich, ale go Powód do Szlacheckiego koniecznie pozywać ma, podług owej Prawa reguły: *Actor sequitur Forum Rei*; Dla tego i Szlachcic mając sprawę z Mieszczaninem lub Chłopem Królewskim, pierwszego do Miasta a po tym do Assessoryi, drugiego do Referendaryi zapożywa. Wszak-

że

że wolno i Szlachcicowi pisać się ku odpowiedzi w Sądzie sobie nieprzystwoitym *np.* Mieyskim, Marszałkowskim, Skarbowym: i to jest co nazywają Prawnicy, *Recedere à Foro*, inaczej poddać się pod Sąd: Zapisać Subiekcyą. Można ieszcze przystwoitość Sądu uważać względem Stanu człowieka, który go od własney podług urodzenia Jurysdykcyi wyłącza. I tak Duchowna Świecka osoba, procz Spraw gruntowych dziedzicznych, należy do Sądu Duchownego, Konsystorzem zwanego. Zakonnik odpowiada z Osoby swej w Nuncyaturze: Biskup lub iego Konsystorz w Metropolii. Podobnież Żołnierz w sprawach z służby iego wynikających, w Sądzie Woyskowym: w sprawach zaś Cywilnych w Ziemstwie lub Grodzie sprawia się. (g) Co się gatunku spraw tycze, nieprzystwoity będzie Sąd dla Szlachcica, gdy nie w miejscu Possessyi swej zapozwany będzie, lub wpis sprawy w nieprzystwoitym Regestrze umieszczony zostanie, albo gdy sprawa przez appellacyą do Trybunału idąca, do obcey Prowincyi, na przykład z Małopolskiej do Wielkopolskiej przeniesiona będzie: czego i dawniejsze tylokrotnie, i późniejszy

A 3

sze

(g) Konst: 1776. V.8. fol: 852. t. Powinności. N. 3.

sze Prawa (b) pod karą 1000. grzyw: zakazują. Nadto Sądy co do spraw uważane, albo będą *Cywilne*, albo *Kryminalne*. Natura obydwóch już się opisała gdy o różności przestępstw mówiło się; tu tylko ostrzec przychodzi, iż nie każdy Sąd nasz Sprawy kryminalne rozpoznawać może: tak Sąd Ziemski Sprawy uczynkowe z prawnami łączące się, rozwiązawszy kategorią Ziemską, uczynkową do Grodu odsyła: Kommissya Skarbowa, Edukacyjna, Sądy Assesorskie po decyzji kategorii Sądow swym przyzwoitych, iako to: Skarbowych Intrat, dóbr Po-Jezuickich, Dochodów lub granic Starostw tyczących się, Zabójstwa lub inne uczynki na gruncie popełnione, Sądowi Grodzkiemu miejscowemu ku rozeznaniu zostawiają; a jeżeli o takowe Sprawy uczynkowe lub gruntowe termina pozachodziły, *non subesse foro suo*, deklarują. Bےpieczeństwo Sądów wielokrotnemi Prawa nasze obwarowały ustawami, stanowiąc: iż nietylko w Izbie sądowej i okręgu Miasta, uczyniony gwałt słowem lub uczynkiem samemu Sądowi lub jednej z Osob Sędziowskich; ale i ludziom ich wyrządzone krzywdy, pod kary znieważoney powagi Sądu podciągnięte być mogą: Za które rokować

na-

(b) K. 1768. V. 7. t. Złączenie P. Obserwując f. 702.

nawet Szlachcica, byle *cum consensu Stuba*, zawsze wolno. (i) Nietylko zaś bےpieczeństwo, ale i powierzchowny respekt dla Sędziów Prawa nasze zabezpieczają, kiedy w Statucie dawniejszym czytamy, że nawet za rozparcie się na stole sądowym, trzema grzywnami karano. (k) Z bronią także czy pospolitą, czy wymyśloną na miejsca Sądów wchodzić zakazano (l) pod winą 14. grzyw:

§. II. Sędzia aby miał moc poznawania i decydowania w Sądzie swoim Sprawy, prócz lat 24. (m) i possessyi, ma być na tę dostojność wybrany albo od Stanów albo od Szlachty, lub Urzędów do tego uprzywilejowanych. Czasem władzę tę zlewa na niego Sąd powyższy, albowiteż umowa Stron zobowiązna. A iako Sądy w nieprzyzwoitym czasie lub miejscu agitujące się, nie ważne są, tak i sędziowska powaga i władza podług takowych okoliczności uważana być może; Zatem Dekreta i wyroki sędziowskie w karczmie *np.* lub domostwie prywatnie w czasie kadencji sądowej utworzone, nikogo nie wiążą: (n) Równą nieważność

(i) A. 1768. V. 7. t. Złączenie. P. Szósty: fol: 686. P. Rokować fol: 700. (k) A. 1505. V. 1. fol: 328. t. De inhon: Judic: (l) A. 1496. V. 1. fol: 272. t. de Armis. (m) A. 1768. V. 7. fol: 703. 1337. V. 1. fol: 57. §. Item. (n) A. 1726. V. 6. fol: 698. t. Trybun: P. Tenże.

żność, gdyby przed wschodem słońca albo po piąanemu uformowane pokazały się, na się ściągają.

Charakter
Sędziego.

Wysadzony od Zwierzchności do którejkolwiek Juryzdykcji Sędzia, tym samym za zdanego ku sprawowaniu swej funkcji poczytuje się: Ze przecięż zdarza się, iż i nayskrupulatniejszy wybor uchybia celu swego; Nie będzie od rzeczy dotknąć, iakich cnot i talentow, ten poważny wymaga Urząd, aby Młodź Szlachecka wcześniej przeświadczyła się, iak się formować ma, by i nadziei Ojczyzny i sumnienia swego nie zawiodła. Prawa nasze Koronne dwóch tylko tu owdzie rzeczy po każdym Sędzim wyciągają, znajomości Prawa i possessyi. (o) Statut Litewski więcey po nich wymaga, gdy wyraźnie przepisuie, aby byli ludzie dobrzy, cnotliwi, pobożni, prócz Prawa wiadomości i possessyi: (p) W kondycyach tych i Prawa Koronne zgadzają się, gdy o Deputata Trybunalskiego przymiotach uczą. (q) Z ustaw więc pomienionych trzy koniecznie cnoty dla każdego Sędziego potrzebne być okazują się: Sumiennosc, roztropność, i nauka. Pierwsza z tych powściągnie go od korupcyi naysekretniejszey, po-
wie-

(o) A. 1562. V. 2. fol: 615. t. o Dożywociach N: 22. (p) Stat: Lit: Roz: 4. Art: 2. i 37. (q) A. 1578. V. 2. fol: 963. t. Obieranie.

wiedzie do ugodzenia Stron i odwrocenia od kosztownego pieniactwa: a tam gdzie Prawo, arbitralności iego ukaranie Stron zostawia, rzadzić się będzie litością sprawiedliwością i Winowaycy niedostatkim, a nie omylnemi i sprawiedliwości czasem przeciwnemi preiudykami. Rostropność da mu poznać, Patronow lub Strony wykręty i wybiegi w wyprowadzeniu dowodow i odwodow: rozpozna fałszywe i pogroźką lub boiaźnią wymuszone zeznania: Samego wreszcie Prawa ile u nas w wielu miejscach ciemnego lub niedokładnego wyiazy, roztropny i przezorny Sędzia naypewniey stosunki w zachodzących Sprawach postrzeże. Nakoniec czego sumiennosc z roztropnością dociec nie potrafi, tam znajomosc Prawa oświeci: Ani przestanie takowy Sędzia na wiadomości ustaw Kraiowych: Bo ileż trafić się może w sądzie iego przypadkow, które albo z nauki prawa Kanonicznego, albo z zwyczajow różnych Narodow, a nawet z samey Historyi wiadomości rozwiązywać będzie musiał? Dosyc jest zastanowić się nad niepewną ewaluacją pieniędzy i miar naszych Kraiowych; nad trudną redukcją Epaktow i Cyklow, któremi Akta dawniejsze datowano: (*) nakoniec nad

(*) Dla wygody ludzi Prawnych kładzie się kró-

nad samym stylem i językiem Ruskim, którego powiększey części nietylko Litwa, ale i wiele Woiewodztw Koronnych używały w Sądach, aby się przeświadczyć: iak głębokiey nauki Urząd Sędziego wymaga. (r) W szczególności, Prawa nasze przekupieństwu tak Stron iako i Sędziów zapobiedz chciały: Jeszcze Roku 1676. deklarowano, że Sędzia przekupiony traci funkcyą, i na dal do żadnych Urzędów wstępu mieć nie może, a Aktor w Sprawie upada: (s) Daley potym pozwala się przekupującemu zapozwać przekupionego o korupcyą, któ-

(r) w Roku 1780. Sąd Laski Marszałkowskiey W. Koronney decydował między dwiema Matematykami sprawę o Kwadraturze Cyrkułu: z zakładu do tegoż Sądu wytoczoną. (s) V. 5. fol: 357. t. Trybunał.

dka nauka o *Cyklach* i *Epaktach* wyjęta z *Arytmetyki* X. Paulina S. P. *Cyclus* iest liczba lat w czasie pewnym odwracających się: Cyklów takich sławniejszych, cztery *Chronologiści* liczą: *Cyclus Solaris*: *Lunaris*: *Indictionis*: & *Epactorum*. IV *Cyklu* Słonecznym, litery Niedzielne w lat 28. do pierwszego wracają porządku względem dni tygodniowych. *Cyklus* Miesięczny albo *Liczba Złota*: iest lat 19. po których upłynieniu, Nowe Miesiące na pierwsze swe dni padają. *Indictio* iest czas albo Epoka lat: 15. od Roku 312. Ery Chrześcijańskiey liczona: a od 180. Stycznia powszechnie rachowana. *Epakta* są dni 11. które dodają się do Roku Miesięcznego

który ią wrócić był powinien, z karą 2000. grzywien i utratą honoru: (t) Przysięga nawet Deputatom Trybunałskim nakazana, przed terminem swey Funkcyi czynić miana, iako żadney od nikogo nie wzięli korupcyi: a ten któryby iey nie wykonał, a z Trybunału wyiechał, suspicyi tym samym o korupcyą podlega, o którą zapozwany na następny Trybunał, *incapax omnis Functionis* ma być ogłoszony. (u) Nakoniec: Prawo Roku 1768. (w) tenże sam rygor na Deputatów ponawia, a późniejszy Roku 1775. i 1776. Konstytucye, tym

(t) A. 1699. V. 6. fol: 59. t. de Corrupt: (u) 1726. V. 6. fol: 439. §. Ażeby. (w) V. 7. t. Złączenie. P. A lubo: fol: 707.

z 354. dni złożonego, aby Rok Słoneczny wyrównały: *Annus Julianus communis* zawsze ma dni 365. godzin 6. które to godziny co 4ty Rok czynią dzień 1. a ten zawiera dni 366. *Bissextilis* zwany. Rozwiązanie dat *Cyklami* oznaczonych: I. Znaleść danego Roku *Cyclum Solarem*? Biorę Rok biegący 1784. dodaję 9. uczyni 1793. dzielę tę Summę przez 28. *quotus* daie liczbę Cyklów: a reszta 1. okazuje *Cyclum* danego Roku. II. Wy-
naleść liczbę Złotą danego Roku. Weź Rok np. 1764. dodaję liczbę 1. będzie 1765. podziel tę przez 19. wypada 93. liczba Cyklów od Narodzenia Chrystusa, a reszta 18. będzie Liczbą Złotą danego Roku. III. Jak znaydziesz *Epakta* Roku danego? Szukay najprzod *Liczbę Złotą* Roku danego np. 1784. a ta

tym tylko, i *Supremarum Instantiarum* Sędziom w Seymowych Sądach, innym zaś w Trybunale odpowiadać o przekupieństwo nakazują. (x) Wyroki Rady Nieustającej tłumaczyć Prawa o Osobach Sędziowskich, deklarowały 1. że Sędzia Zjazdowy, subdelegować drugiego nie może. 2. Ze odpisujący się *à Pluralitate* nie obala *Judicatum*, nawet gdy Sentencyą swoją zapisuje. 3. Ze którykolwiek z Sędziów proroguje na terminie Kondescensyą lub inny Akt iakowy, drugi ich przyspieszać lub przedłużać nie ma Prawa. (y)

Pod imieniem Sędziego rozumie się każda Sądowa Osoba, mająca prawo nie-
tyl-

(*) V. 8. fol: 115. t. Objaśnienie. i fol: 870. t. Ordynacya. (y) Rez: R. N. 1779. N. 245. 12. 9bris.

jest, 18. tę pomnoż przez 11. będzie 198. z Summy odciągniey 11. zostanie 187. podziel tę przez 30. wypadnie *pro quoto* 6. reszta zaś 7. są *Epacta* bieżącego Roku. IV. Na Rok założony znaleźć *Jndykcyę*? Weźmy Rok 1784. dodamy liczbę 3. będzie 1787. podzieliwszy tę przez 15. wypadła 119. Liczba *Jndykcyi*: a reszta 2. jest *Jndykcyą* bieżącego Roku: Gdy zaś z *Dywizyi* nic nie zostanie, znaczy że *Jndykcyą* jest 15. V. Znaleźć Rok *Juliuszowy* podług danego Roku *Ery Chrześcijańskiej*? Niech będzie Roku 1784. dodaj do niego 4713. Summa 6497. daie Rok poszukiwany.

tylko zasiadania w sądzie, ale i kreski czyli *votum* tak w sprawach, iako i *Interessach* sądowi zleconych, dawania: owszem poślednia ta prerogatywa istotną jest Sędziego cechą. A tak znowu nowy podział sędziowskiej Funkcyi wypada, to jest na Sędziów decydujących sprawy, *cum voto decisivo*; i na Sędziów do informacyi tylko sądu lub rady należących *cum voto informativo: vel consultivo*. Sędziowie w *Juryzdykcjach* naszych *cum voto decisivo*, lubo tytułu Sędziego nie mający, są: Kommissarze Skarbowi, Kommissarze w Departamencie Wojskowym, tak z Rady wyznaczeni iako i *nati* czyli uprzywilejowani, albo *votum* z mocy urzędu swego mający; Assessorowie Sądów Królewskich, równie od J. K. Mci nominowani iako i *nati*, Deputaci Trybunalscy, Kommissarze Kommissyi Edukacyjney, Kommissarze Kompromissowi, Kondescensoryalni, Kommissyini i t. d. tudzież Podśędkowie i Pisarze Ziemscy: Co się wyżej mówiło o obowiązkach Sędziego i prerogatywach w ogólności, służy każdemu z tych dopiero wymienionych. Sędziowie *votum consultivum* tylko mający, znani są w Assessoryach, których tak J. K. Mci iako i Kanclerzom ku nabyciu wiadomości Prawa nominować wolno. Tacy są jeszcze, Instygatorowie Narod: i Kustosz,
Kor:

Kor: Regenci, Kancel: i Metrykańci lubo *Assessores nati*: także, Pisarze Kommissyi Eduk: w swych Sądach. Pisarzowi Dekretowemu Assessorsk: tylko *vox informativa* służy: Nad to każdy Sędzia *representativam* ma tylko *vocem* w każdej Sprawie, w której na Induktach i Replikach nie znajdował się. Różnica która między temi wyrazami: *vox consultiva*: *informativa*: *representativa* zachodzi, jest: że *Assessor consultivus* do namowy czyli rady Sądu w czasie ustępu w równości z Sędziami *vocem decisivam* mającemi należy; kreskowania atoli prawa nie ma. Zaś *Vocem informativam* mający, tylko zapytany od Prezesa, zdanie swoje opowiada. Ten zaś któremu *vox representativa* służy, ani zdania swego oświadczyć, ani o nie zapytany być nie może.

Pisarz.

§. III. Pisarz w Sądzie każdym lubo poslednieysze zawsze trzyma mieysce, i ledwo w której Juryzdykcyi do kresk należy, może się przecieź istotną każdego Sądu nazwać zasadą. Jego powinnością jest notować dowody i odwody Stron proces wiodących: roztrząsać pilnie dokumenta do piora swego podane: informować Sąd tak w zachodzących prawa obojętnościach, iako i o zaszłych preiudykatach. Nakoniec wiernie i dokładnie zapisawszy *Stuba Sentencyą*, podług niej uło-

ułożyć Dekret: który tym iasnieyszy i dokładnieyszy będzie, gdy w krótkości obydwóch Stron dokumenta namieniwszy, zawrze w konkluzyi z iakiego *motivum* albo pobudki, Sąd na tę lub ową stronę nakłonił się. Prócz Pisarzow Assessorskiego i Referendarskiego w Referendaryi zasiadających; tudzież Woy-skowych Obojga Narodow i Ziemskich z prawa do kresk należących; wszyscy inni *votum* tylko *informativum* w Sądach swych mają, wyiawszy Pisarzow Kommissyi Edukacyiney, którym *vox consultiva* służy, iako się wyżej namieniło; Pisarzowi zaś dzisieyszemu Skarbu Koronnego, tylko na Osobę iego własną *votum decisivum* przyznano.

§. IV. *Instygator* Sądowy, jest niby *Instygator* Plenipotent Sądu swiego: przecieź między tym a tamtym ta zachodzi różnica, że pierwszy w własnym tylko Sądzie, Jmieniem tegoż czyni; drugi w każdej Juryzdykcyi za swoją odpowiada i Interessa iey popiera. W Sądach Królewskich, Seymowych, i Relacyinych, *Instygatorowie* Narodowi, Sądowych obowiązki zastępują, inne zaś ich prerogatywy Prawo Polityczne dokładnie wypisuje: Co do powinności *Instygatorow* Sądowych, istotnieysze są te: exekwować wszystkie słowne Sędziowskie dyspozycye: zapo-zywać o grzywny do skrzynki należące, pod-

podnosić aktorstwo w sprawach beśpieczeństwa, lub powagi Sądu należnych, iako i w tych wszystkich, gdzie Sąd sam stawać lub odpowiadać powinien. Trybunały i Juryzdykcya Marszałkowska Łaski Wielkiej, większą ich utrzymuje liczbę niż inne Magistratury: ale powinności tych iednakie są: i tylko z podziału funkcyi różnią się.

Wózny.

§. V. *Wózny* inaczej *Generał* zwany, jest Sługa przysiężny Sądu, od Woiewody dawniej (z) dziś przez Królow przywilejowany: tego i Miasta i Wsie utrzymywać zwykły, dla łacniejszego urzędowych czynności odbycia. Powinien być ieśli nie Szlachcic iak Statut Litewski mieć chce (zz), przynajmniej Człowiek wiary godny, i w niczym nie notowany. Prawa dawniejsze i późniejsze Osobę iego, ile dopełniającą swej funkcyi, iako naysolenniejsze zabezpieczają. (a) Istotnym obowiązkiem Wóznego jest, kłaść pozwy i onych czynić *Relacyą*; która gdyby fałszywie zeznaną pokazała się, *criminaliter* sądzony być powinien. (b) Tenże w Sądzie Sprawy przywołać podług liczby czyli porządku Wpisow: cichości *in Stuba* przestrzega z mo-

(z) A. 1347. V. 1. fol. 42. t. de Pignoribus (zz) Roz. 4. Art. 8. 104. (a) A. 1764. V. 7. fol. 408. t. o Wóznych. (b) Ibidem.

mocą ostrzeżenia każdego niespokoynego; a gdy kogo Sąd rokować każe, *Pozwem* słownym *Rokiem* zwanym zapożywa. Nakoniec żadna *Kondescensya*, *Kommissya*, *Tradycya*, *Wizya*, *Obdukcya* i t. d. bez Wóznego obeysć się nie może, zwłaszcza gdy ten w bliskości znayduie się, lub gdy obecność iego, Prawo wyraźnie przepisuje.

§. VI. *Aktor* albo *Powód* jest Osoba sprawę przed Sąd wnosząca: *Citatus* albo *Pozwany* jest ten, który na zaskarżenie Powoda, Sądowi usprawiedliwia się: Jak pierwszy tak i drugi, albo osobiście albo przez swych *Plenipotentow*, w Sprawach Cywilnych i Uczynkowych prostych, byle tylko wieku dojrzałego byli, w sądzie czynić i odpowiadać mogą: Jeśli zaś będą *Małotetni*, *Opiekunowie* lub *Kuratorowie*, niby naturalni *Plenipotencyaryuszowie* ich zastępują. W Sprawach kryminalnych, *Pozwany* zawsze się przed Sąd osobiście stawić powinien, ani mu Prawa, obrony przez *Plenipotentą*, dozwalać. W iedney sprawie może służyć *Aktorstwo* kilku Osobom, gdy *Interes* kilku tyczy się: Równie i do odpowiedzi kilku zapozwanych być może, ieśli albo *Wspólnikami* krzywdy popełnionej pokażą się, albo do dowiedzenia iey powołani będą, inaczej zwani *Adcitati* *Przypozwani*. Gdy kilku *Aktorom* równe służy *Aktor-*
Tom II. B stwa

Powód i
Pozwany.
Delator.

stwa prawo, a ieden będzie nieprzytomny, lub Małoletni, *Aktorat* drugim nie może być przyznany, albo bez Plenipotencyi Specyalney, albo bez excepcyi kategorii Małoletniego lub nie przytomnego Aktora: W którym razie Sąd, gdy ani przez Plenipotencyą, ani przez Opiekuna nakazać rozprawy nie może, pisze Dylacyą *ad annos competentes*: czyli kategorią z Aktorem Małoletnim lub nieprzytomnym zawiesza. Tak Powód iako i Pozwany w czasie namowy Sędziów, u nas pod imieniem *Ustępown* znanej, z Stuby ustąpić muszą, ani im tego żaden Sąd przez względność osobistą dopuścić nie może.

Każdy Powód w sprawie własney, iest razem i *Delatorem*: w sprawach atoli Powszechności dotyczących się, a osobliwie statystycznych, Delator świadkiem tylko bezprawia nazwać się może, *Powództwo* zaś albo *Aktorstwo* służy Instygatorom WW. lub sądowym. Dawniejsze Prawa, żadney nie zdaią się czynić różnicy między Aktorem i Delatorem, nakazują tylko aby tak w kryminalnych, iako i w Cywilnych sporach, nikt bez Aktora spraw popierać, a za tym i dekreto w takowych exekwować nie ważył się. (c) Poźniej czytamy, iż

w

(c) V. 1. 1347. fol: 50. t. de Caus: Crim: & fol: 12. t. de Jlllo.

w Sprawach Maiestatu, *Perduellionis* i czci czyli honoru Szlacheckiego tykających, Delator wyraźnie w Pozwie wyknięty być powinien: (d) Luboć przeciw Zdraycom Oyczyzny, nawet bez Delatora Instygatorowie czynić mogą. Częstsze daleko w prawach naszego wieku o Delatorach znajdujemy wzmianki: iako to 1. Delator o przestępstwie praw oszczędności Sądowi donoszący, zyskuje na Przełonanym dwa tysiące grzywien. (e) 2. Delatorowi, o uszkodzeniu majątku Po-Jezuickiego tajnie w Sądzie czyniącemu, dziesiąta część, a gdy otwarcie pozywa, czwarta część przysądzonego majątku należy. (f) 3. Delatorowi dowodzącemu *Vacua spatia* w Protokółach Kancellaryi Ziemskiej lub Grodzkiej, dwa tysiące grzywien Pisarz Ziemski lub Regent Grodzki o to przełonani zapłacić powinni. (g) Przystałoby atoli, dla zapewnienia exekucyi praw tak chwalebnych, i wielu tym podobnych, aby nie ktokolwiek ale Urzędnicy albo Oficjaliści Sądowi *np.* Burgrabiowie, Instygatorowie do takowych

Bz

Akto-

(d) A. 1588. V. 2. fol: 1207. t. de Crimine. Stat: Lit: Roz: 1. Art: 4. (e) A. 1780. V. 8. fol: 980. t. Ponowienie. (f) A. 1776. V. 8. fol: 860. t. Edukacya. (g) A. 1768. V. 7. t. Złączenie fol: 705. p. Sprawy.

Aktoratow przeciw Przestępcom, prawa wyrokiem obowiązani zostali.

Arbitro-
wie.

§. VII. *Arbitrowie* w Sądzie, są albo Osoby ciekawością lub chęcią nabycia wiadomości prawnej ujęte, albo *Pacyenci*, czyli czekający czasu Spraw swych przywołania. Cichość i skromność, respekt dla Sądu, i Osob tamże przytomnych, powinny być regułą sprawowania się dla każdego Arbitra; ani urażać się kto sprawiedliwie może, gdy Woźny uciszenie w powszechności nakazuje, lub z rozkazu Sądu, niespokojnego ostrzega.

Patrono-
wie.

§. VIII. Patronow obowiązki i charakter naydokładniej późniejsze Konstytucye opisały: W Sądach Trybunalskich, Ziemskich i Grodzkich, sami tylko Szlachta stawać mają prawo: w innych zaś, a nawet i Seymowych, Plebeiuszom wolny wstęp i pole deklarowano. (b) Prawa Litewskie (i) nakazują, aby possessyą nie zmyśloną wprzód okazał Patron, nimby do patronizacyi przypuszczonym został; Koronne Ustawy o tey kondycyi zamilczają, Woyskową tylko służbą obowiązanych mieć nie chcą. (k) W Trybunale nie więcej iak trzydziestu, (l) w As-

ses-

(b) A. 1768. V. 7. fol: 758. t. Wzgląd. (i) V. 7. fol: 406. t. o Patronach. (k) V. 6. 1726. fol: 706. P. Tak. (l) V. 7. fol: 700. P. Żo wielkie.

sessoryi dwunastu tylko, (m) tyleż w Referendaryi; (n) w Kommis: Skarbowey piętnastu, (o) w Departamencie Woyskowym szesnastu (p) Mecenassow przysięgłych mieć chciano. W Sądach *prima Instantia* liczba ich określona nie iest. Installacya Patronow zależy od samego Sądu, za zaleceniem Officyalistow Kancellaryi lub Starszych Mecenassow o zdaności Kandydatow. Tam gdzie przysięgli są Patronowie, *Dependent* przypuszczony do Przysięgi, odziera moc stawania w sądzie; gdzie zaś, iako w Ziemstwie, Grodzie, Sądach Marszałkowskich i t. d. przysięgli nie są, słowne dozwoleńie Sądu, podobną iak pierwszemu nadaie władzę. Patronow wyższych *Subsellion* podług Praw obojga Narodow obowiązkiem iest: aby *Indukty* i *Repliki* swoje na piśmie Sądowi oddawali: Za tumulty *Dependentow* swych odpowiadali: dóbr pod rozprawą będących nie nabywali: Stron nad przepisy nie depaktowali: *Officia executiva*, w czasie funkcyi swey osobliwe w Trybunale nie sprawowali: (q) Stron uszczypliwemi wyrazami nie szarpali, pod utratą patroni-

B 3

za-

(m) Ordyn: Sąd: Assessor: 1764. V. 7. fol: 428. §. Ostrzeżenie. (n) V. 7. fol: 715. t. Ordynacya. (o) V. 7. fol: 323. t. Aprobacya. (p) V. 7. 459. t. Ordynacya. (q) Vide Prawa powyższe.

zacyi: Praw nie nakręcali: korupcyi nie roznosili: (r) Dokumentow Stronie przeciwney przed nakazaną komuni-kacyą nie wydawali, pod karą więzy niedziel 12. i odsądzenia i t. d. (s) Któ-re to ustawy, lubo szczególnie Trybu-nalskich Patronow dotyczą się, słusznie atoli na wszelką Palestę rozciągnąć się mogą, ile w urzędowaniu swym w ni-czym nie różną.

Kancela-
rye: Archi-
wa i ich U-
rzędy. A-
kta.

§. IX. Skład wszelkich Papierow są-dowych, Zapisow, czyli Tranzakcyi Szlacheckich, nazywa się *Archivum*: miejsce zaś czynienia iakieykolwiek Tranzakcyi, *Kancellarya* albo *Suscepta*: Obydwa te miejsca, Aktami, czasem *Gro-dem* nazywają się: lubo nie właściwie: bo Księgi Grodzkie osobne są, Ziemskie oso-bne: Ale że te w iednych powszechnie domach albo sklepach mieszczone by-wają, dla tego ten im tytuł często da-ie się. Jak ścisły Prawa nasze na Staro-stow Grodzkich, włożyły obowiązek, aby Kancellarye i Archiwa, iak naypo-rządniey utrzymywane, lub gdzie są zruynowane, na nowo erygowane były; są dawne liczne ustawy, ale naydokła-dniey

(r) A. 1726. V. 6. fol: 479. t. Agenci: i fol: 483.
t. o Patronach. (s) A. 1764. V. 7. fol: 406.
t. o Patronach.

dnieysza Roku 1768. (t) która im to, *sub pena adjudicationis* od Starostw, *ad instantiam cuiusvis* zaleca: Zdaie się atoli, że Prawo Roku 1775. puszczaąc w arendę 50. letnią Starostwa, prze-szkodziło prawa tego exekucyi, i chy-ba nowym warunkiem ocalicby go na-leżało. Rząd zwierzchny Kancellaryi tak Ziemskiej iako i Grodzkiej, nale-ży Pisarzom, wewnętrzny zaś Regentom, Susceptantom, Komornikom: Kreacya tylko Urzędników w Grodach od Staro-sty, w Ziemstwach od Pisarza zawisła. Wolno zaś obydwom, tam gdzie ieden wystarczycby nie mógł, dwóch a nay-więcey trzech Vices-Gerentow albo Su-sceptantow nominować: którzy nietylko przysięgli, ale i Szlachta Possesyonaci, *Viri capaces* być powinni. W Mazo-wszu nie Starostowie, ale Pisarze Ziem-scy i razem Grodzcy, kreują Regen-tow: tamże Komornicy do Suscepty nie należą. Gdyby zaś o niewierność Re-gent albo Susceptant powołany był, Po-wod nietylko z niemi ale i Starostami lub z Pisarzem, do których istotnie rząd Kancellaryi należy, w Trybunale roz-prawia się. (u)

Akta

(t) V. 7. fol: 709. t. Złączenie P. Zapobiegając Vide Inwentarze obydwu t. Starosta, Księgi, Grody. (u) Konst: 1768. V. 7. fol: 709. P. Zapobiegając i P. Sprawy fol: 705.

Akta, iaki-
kim języ-
kiem pisa-
ne bywa-
ły, i być
mogą?

Akta nasze Kraiowe, w którym czasie i z iakiey przyczyny językiem łacińskim pisać zaczęto, trudno w starożytności naszej doczytać się: to pewna, że naydawniejsze Szlacheckie tranzakcyje i Dekreta sądowe, Oyczystym lub Ruskim językiem pisane bywały: czego i ekstrakty Kiiowskie, i niektórych Litewskich Kancellaryi akta naystarsze, a nawet w Metrykach czynione tranzakcyje, iawnie dowodzą. Za czasow Zygmunta I. uczynione było zapytanie na Seymie w Krakowie Roku 1543. iakiegoby języka Kancellarye i Sady Kraiowe trzymać się miały? Król ten, pobłazając obydwom zwyczajom, stanowi o tym następujące prawo: *Ut autem Citationes ita Controversias, Decreta, & Inscriptiones, liberum est unicuique polonica lingua scribere: hoc tamen perpetuum sit, ut tam Inscriptiones terrestres, quam illa omnia, in loco Iudicii, prasente Iudicio terrestri, in Acta, polonice vel latine inscribantur, proptereaue Notarii terrestres, debent assidere Actis, sub amissione officii.* (w) Podobną wolność i *Pacta Conventa* Nayiaśnieyszego STANISŁAWA AUGUSTA nietylko dla Aktow dyplomatycznych, ale i dla Jury-

(w) V. 1. A. 1543. fol: 582. P. Ut autem.

rydycznych, ile po większey części pod Jmieniem Królewskim wychodzących, zabezpieczać zdają się. (*) Zatem iasna rzecz jest z mocy Praw pomienionych, iż język Polski bywał od wiekow i może być dziś prawnie zażyty, tak w Inskrypcyach, iako i Sądowych decyzjach. Żądaniem tylko publicznym i potrzebą konieczną być zdaie się, aby krzewiący się już po części ten w Narodzie zwyczaj, nawet prawem do powszechności był rozciągnięty. Bo prócz tego, że łacina w Aktach naszych publicznych używana, więcej krzywdzi niż zdobi Narod; Spłynąłby ztąd i ten na kray nasz zysk pożądany, że Prawnictwo, do języka Oyczystego przeniesione, zrozumialszą dla prawujących się, i dla samych ludzi Prawnych byłoby nauką.

Fabrykacya Papierow i Aktow wszelkich urzędowych, czy to w Extraktach, czyli w Protokółach popełniona, iako nietylko na ruinę Fortuny ale nawet i życie Obywatela dybać i zakrawać może; tak też naysurowszey, bo śmierci karze, podług Prawa Roku 1726. podpadała. Nawzajem ten, co zarzucone nie dowodził fabrykacyi, śmiercią karany być był powinien: Urzędnik nawet albo Offi-

Fabryka-
cya A-
ktow.

(*) A. 1764. V. 7. fol: 204. §. Pieczęci.

Officyalista, potąd funkcji swej sprawać nie mógł, pokąd z zarzutu nie oczyszczył się. (y) Zdaie się atoli, że Prawo rzeczzone, iako zbyt surowe, późniejszym Roku 1768. zwolnione, czyli umiarkowane zostało, podług którego nie tylko Susceptant, albo Regent, ale razem i Pryncypałowie ich, iako to Starosta, Pisarz, o falsyfikacyą do Trybunału *ex Registro tactorum* zapozwani, sześć niedziel więzy siedzieć i 1000. grzywien zapłacić na delacyą czyiokolwiek powinni, jeśli się winnymi okażą. (z) Gdy zaś Rezolucya Rady Nieustającej Roku 1781. N. 197. takowym Fałszerzom, *forum delicti* do odpowiedzi naznacza; pewnie nie o Officyalistach Kancellaryi, ale o obcych przepis swój rozumianym mieć chce. Tu także miejsce mieć mogą rozrządzenia Rady Nieustającej porządku i bezpieczeństwa Aktów publicznych tyczące się: Jako to: 1. Kancellarya zapytana o znayduiącey się lub nie iakowey w Aktach swych tranzakcyi, świadectwo nie inne iak autentyczne wydać powinna. (a) 2. Wszystkich Protokołów karty liczbami oznaczone być mają: A gdy kto zapisze się na iakową tranzakcyą w Protokule, zapis takowy czyli

spa-

(y) A. 1726. V. 6. fol: 432. N. 75. (z) V. 7. fol: 709. t. Złączenie. P. Zapobiegające. (a) Reza: Rady 1778. N. 221. dnia 12. Aug.

spatium próżne z podpisem, nie dłużey iak do niedziel sześciu waży: po którym czasie kancellowane czyli przekryśłone będzie. (b) 3. W każdej Kancellaryi cztery ma być Protokoły, *ieden* do Zapisow i Kwitow *de pretio* na papierze Stęplowanym: *drugi* tranzakcyi długow ręcznych, na oblaty, i Reformacye: *trzeci* tranzakcyi wieczystych: *czwarty* *Relationum*. Nadto obowiązano tam Kancellarye aby tranzakcyi na papierze Stęplowanym czynionych, corocznie porządnym Summaryusz do Kommissyi Skarb: przesyłały: a Officyalistom Skarbu, wolna rewizya Aktow ku weryfikacyi, czyli przepisy Prawa o Stęplowanym papierze zachowane, ostrzeżona. (c)

§. X. Toż samo Prawo, które obowięzuie Starostow Archiwa, i Kancellarye budować, reparaować, i w porządku utrzymywać, nie mnieyszą tymże mieć każe bacność na *Więże* czyli Więzienia publiczne, tak *dolne* iako i *górne*: Pierwsze do ukarania Kryminalistow, drugie do poskromienia przestępstw Cywilnych służące. Więzienia nasze dotąd ledwo nie wszędzie, raczey w rządzie łotrowskich mieszkań liczyć się, niż miey-

(b) A. 1778. N. 125. dnia 28. Apr: (c) A. 1776. N. 41. dnia 13. Xbris.

mieyscem ludzkiego ukarania nazwać się mogą. Są one często nad myśl wyroków sądowych, nowym i okrutnym dla Winowaycy, ile uczciwszego ukaraniem; a nie dość że od niewygód czasu zabezpieczone nie są, ale i Winowaycy w ręku Sprawiedliwości nie zapewniali: Jeśli go straż do czasu exekucyi dopilnuie, nie wygoda mieysca pomnaża mu kar samym Dekretem nie oznaczonych: Jeśli zaś dla nieopatrzienia Więzienia uchodzi Delinkwent, skrzywdza Stronę i Sąd, który przykładowej sprawiedliwości nad nim uczynić nie może, za skrzywdzenie osobiste, i pogardę Praw powszechnych. Nie znajdujemy ieszcze w Prawodawstwie naszym tego ducha ludzkości, którym Narodow Sąsiedzkich prawa, względem Więźniow tchną i szczycą się: Należałoby surowo obstrzyć Stróżow tak Cywilnych iako i Kryminalnych Winowaycow, aby iak najłagodniej z niemi obchodzili się, nie nad przepisy Prawa nie postępowali, starali się o nawiedzenie ich i rozrywki: a osobliwie na śmierć skazanemu, re sztujące życia momenta osłodzali. Dystyngwue się w tym Anglia, gdzie Oficjaliści pilne na te Więźniow swobody mają baczenie; a we Włoszech sławna Konfraternia *delli morti* Osobami pierwszej dystynkcyi zaszczycona,

za istotną poczytuie sobie powinność, dać temu obywatelstwa do schyłku życia dowody, który na ślodyczy społeczności, przez potarganie związkow iey, nie znał się. (d) Chwalebna ta Chrześcianańska praktyka powinaby u nas z większą chęcią y usilnością bydz dopełniona, im mniej nam nad innych, obce nawet Narod, wrodzoney przyznaia nieczułości.

T Y T U Ł II.

O Wyrazach albo Terminach Sądowych Prawnych.

§. I. **L**ubo wyrazy czyli *Termina* Prawne, o których ten tytuł traktuie, nie więcej na zwyczaj, niż na Prawie zasadzają się; gdy atoli do processu Sądowego pojęcia potrzebne konieczne są, o którym tu nie dla ludzi onego wiadomych, ale szczególnie dla Młodzieży namienić przedsięwzięło się; Nie będzie od rzeczy opisać krotko te przynajmiej *Termina*, bez których, zrozumienie następnych Tytułow byłoby trudniejsze. Słowo to *Termin* bierze się w prawnictwie

Co znaczy
w Prawie
termin?

(d) Obacz Dzieło w tej materji naydokładniejsze P. Becaria: pod t. o Przestępstwach i karach. Blakston w Processie Krym: Ang: tom: 2. R. 22.

ctwie za czas Prawem opisany albo stawienia się do Sądu, albo ku wypełnieniu wyroków Sądowych lub kontraktowych: y to jest co nazywają: *Stawić się na terminie: uiścić się na terminie* lub przeciwnie. Sam także Pozew tym słowem *Termin* wyraża się: Tak, wydać komu Termin do Trybunału, iedno znaczy, co go zapozwać. Nakoniec wyraz ten brany bywa za sam porządek processu i stopnie jego: np. gdy się mówi, że: *Strona Terminy poopuszczała*: rozumie się; iż nad Prawa przepis w Processie wykroczyła. *i t. d.*

Co Manifest?

§. II. Manifest inaczej Protestacya, skarga, żałoba, jest oświadczenie przed Aktami woli naszej, albo ku zapobieżeniu szkody publiczney lub prywatney, albo ku zaskarżeniu już udziałaney. Baczyc zaś urząd przyjmujący Manifest powinien, aby wszelkie wyrazy uszczypliwe, sławie Obywatelskiej szkodliwe, i do interessu nie należące w Manifestcie mieszczzone nie były. Jeśli Manifest o rzecz publiczną zanesiony jest, w każdym Grodzie moc swoją mieć ma: A taki np. będzie Posła Seymowe Obrady tamującego, Szlachcica o exakcyę nieprawne Poborcy żalącego się. *i t. d.* Jeżeli zaś w interessie prywatnym, a w obcym Grodzie uczyni się Manifest, przeniesiony być powinien do własnego *forum*.
A

A gdy kto z mocy swej protestacyi krzywdy swej popierać chce, i dla zachodzących trudności, w czasie preskrypcyą opisanym, prawnego kroku zacząć nie może; Manifest iak najczęściey, a gdyby i co rok przez się lub przez Plenipotentą ponawiać ma: a tak i w sto lat w prawie swym Sukcessorowie iego nie upadają, gdyż Manifest pierwszym processu stopniem nazwać się może. Gdy zaś albo pretensyi swej odstępuje Manifestant, albo się z Stroną godzi; Manifest, Remanifestem albo też Recessem obala. Jeśli sądownie zaskarżoney Manifestem krzywdy popiera Strona, wydaie Pozwy do Processu, z odwołaniem się do Manifestu: bo satysfakcyi żadney Manifest nie daie.

§. III. Pozew jest prawne powołanie CoPozew? winowaycy od Altra, przed Sąd przyzwolity; (w Sądach Królewskich Mandatem nazywa się.) Ten albo będzie pisany *Citatio literalis*, podług Formy przez Prawa opisaney ułożony; albo słowny *Citatio verbalis* czyli ustne winnego przed Sąd powołanie; co u nas *Rokiem* zowią: a czas do stawienia się za takim *Rokiem* nazywa się: *Terminus tactus, peremptorius*. Licowy znowu albo gwałtowny Pozew, *Citatio violenta vel realis*: jest ten, którym Winowayca do Sądu Osobą stawiony bywa, lub rzeczy iego are-

aresztują się, co inaczej *Pozwem aresztownym* nazywamy. Nakoniec Pozew daie się *per edictum*: lub *per Proclamationem*. Pierwszy gatunek Pozwu, iest pisany i na bramach Miasta lub w miejscu Sądu przybija się, nawet przeciw Szlachcie od Instygatorów Narodowych *in criminibus publicis* zapozwaney, a od praw Possessyonatow tym samym odpadającej: Drugi w prawie tylko Miejskim przeciw tajemnym Kredytorom używany. Każdy Pozew (tak iako i wszystkich tranzakcyi arkusze pierwsze, Karty obligowe, Wexle, Kwity, Kontrakty *i t. d.*) pisany być powinien na papierze Stęplowanym, albo *Membranie* czyli *Blankiecie* pieczęcią tey Jurydykcyi, do której Winowayca powołuje się, umocowanym. Konstytucya Roku 1543. Polskim językiem pisać ie zaleca: (a) Do Inflant i Kurlandyi pod obiema pieczęciami Koronną i Litewską wychodzą. Tytuł Króla panującego czyni wstęp Pozwu każdego, prócz Grodu, Kommissyi Skarb: Departamentu Woykowego, Sądow miejskich: *i t. d.* Wyraża się w Pozwie, kto, kogo, o co, gdzie i na kiedy pozywa, a to w wszelkiey słow skromności: gdyż Strona na Stronie

(a) V. 1. fol: 582. §. Ut autem.

nie wcześniej satysfakcyi czynić sobie nie ma. Punkta Pozwu nazywają się *Kategorie*, albo różne Powoda do Strony Pozwaney pretensye; wytknięte one wyraźnie w Pozwie być mają, gdyż przy induktach formowane, a w Pozwie nie wzmiankowane, przez Sąd mogłyby być odrzucone. Dawniejsze Prawa nakazywały kłaść w Pozwie także pretensyi o którą Sprawa iść miała; dziś tylko w generalności zapowiada się Winowaycy szkody y win przez Sąd wskazać mianych, powrocenie. Gdy Possessyonat zapożywa się, kładzie się Pozew na iego gruncie przez Woznego, któremu wszelkie bezpieczeństwo y przystęp na każde miejsce, iako się namieniło wyżej, Prawa warują. Położenie to powinno być iawne nie pokątne, aby Pozwany niewiadomością o Pozwie wymawiać się nie mógł. Grunt na którym Pozew kładzie się, zabezpiecza Powodowi pretensye y unkoszta. Jeśli zaś Człowieka luznego albo *Gołotę*, *Vagam*, do Sądu powołać potrzeba, kładzie się Pozew w miejscu rezydeneyi iego, lub na drzwiach Kancellaryi, albo Parafii przybija się. Gdy niebezpieczeństwo zachodzi aby Winowayca nie uszedł, areszt Osoby Pozew poprzedza: ten jeśli Gospodarz przyjmuie, do stawienia go każdego czasu obowiązany; jeśli nie, zatrzymaj

Tom II. C ny

ny bywa w uczciwym więzieniu do końca rozprawy. Co do czasu w którym Pozwany do Sądu za Pozwem stanąć powinien masz o tym w tytule następującym. Lubo zaś każdy Aktor, czy w prawnej czy w uczynkowej Sprawie, do własnego Ziemstwa lub Grodu zapożywa Stronę, podług wyroku Prawników: *Actor forum Rei sequitur*: Może atoli i w pobliskim sąsiedzkim Sądzie, gdy własny wakuie, sprawiedliwości szukać: i gdy Sprawa już na stoł wprowadzona będzie, prosekować ją ma, choćby Ziemstwo lub Grod wakujący otworzyły się. (b)

Tak w sprawach uczynkowych, iako i prawnych, gdy Strona zapozwana nie tylko tak przestępną nieczuie się, iżby niewinności swej dowieść nie mogła, ale owszem Powoda opieniactwo, i czczość pretensyi lub wzajemne krzywdy przeświadczyć gotowa; za odebraniem do Sądu pozwem, wydaie na wzajem, *reconventionaliter*, Aktorowi termina, aby gdy Sąd uzna Pozwanego niewinnym, ten miał moc, na teyże Kadencyi poszukiwać na Powodzie sprawiedliwości *pro indubitata vexa*: Inaczey dopiero na następnej Kadencyi mogłby o pretendowaną czynić krzywdę.

§. IV.

(b) Roz: R. N. R. 1779. N. 80. d. 5. Mar.

§. IV. Położony Pozew nie mógłby dać mocy Powodowi formowania Processu, nawet *na upad* czyli *zaocznie* albo *in Contumaciam*, to jest pod niestawienie się do Sądu Pozwanego, gdyby Wóźny nie zeznał onego *Relacyi*: przez którą rozumi się zaświadczenie iego przed Aktami, iako wyniesiony przez niego Pozew, tam gdzie należało z Prawa położyć. Akta czyli Urząd *Relacyą* przyjmujący, ten sam być ma, gdzie Dobra leżą Pozwanego: i tak lubo Mandata do Assessoryi, Referendaryi, wychodzą z Kancellaryi Wielkiej pod Blankietami Królewskimi, do Infant pod Pieczęciami obydwóch Narodów, *Relacya* atoli czyni się w Grodzie własnym Pozwanego. Tym istotniejsza zaś iest w każdym Sądowym Processie Pozwu *Relacya*, że bez niey cały naysprawiedliwiey otrzymany, obalićby można.

§. V. Po wydanych Pozwach idzie Wpis Sprawy, który w Regestrze przyzwolonym podług liczby umieszczony być powinien. Wpis takowy dzieie się tylko z wyrażeniem Imienia Powoda, Pozwanego, i krótkim rzeczy o którą Sprawa nadmienieniem: a w przywołaniu Sprawy albo w Wokandzie ani przeskoczony, ani późney lub prędzey tylko pod liczbą przypadającą ku rozprawie wzięty być ma. Regestra Spraw w ka-

Relacya
Pozwu.

Co Wpisy:
Regestra:
Protokoły
Sądowe.

żdym Sądzie, iako się niżej namieni, różne są. Wpiste dy Sprawy w tym tylko Regestrze czyni się, z którego się może. *Protokół*: są Księgi, w których różne tranzakcje i prawne wyroki sądowe umieszczają się: tak np. inny jest *Protokół Zapisów*, inny *Dekretów* albo *Dekretarz*: inny *Relacji Pozwów*, i t. d. których liczba raczy od zwyczaju Kancellaryi, niż od Prawa zawisła. Między *Dekretarzem* i *Sentencyonarzem* ta zachodzi różnica, że *Dekretarz* jest Księga, w której finalne czyli ostateczne wyroki podług formy z dowodami i odwodami ułożone, mieszczą się: *Sentencyonarz* zaś zamyka ogólne Sędziów zdania o sprawie: podług których Pisarz *Dekretowy* dekret pisać obligowany.

Co Dylacye i wie-
torakie?

§. VI. *Dylacja* przedłuża tylko ale nie umarza rozpoczętego *Processu*; Prawa dawniejsze iedenascie ich rachowały, a te są: 1. *Dylacja* dla małoletności, *Dilatio ob minorennitatem*: 2. Dla słabości niezmyślonej, *ob infirmitatem*: 3. Do stawienia Woznego, *ad statuendum Ministerialem*: 4. Dla interessu większej wagi w Sądzie obcym, *pro majori*: 5. Dla niebytności z przyczyny usługi publicznej, *propter absentiam Reipublica causa*: 6. Ku wyszukaniu Dokumentów, *ad munimenta*: 7. Ku wynalezieniu Ewiktora, *ad Evictorem*: 8. Dla uczynienia Wi-

Wizyi, *ad visionem*: 9. Dla wyprowadzenia Inkwizycyi, *ad scrutinium*: 10. Ku namyśleniu się czyli naradzeniu z Patronami, *ad deliberandum*: 11. Nakoniec ku zaspokoieniu Strony, *ad quietationem*. Wyliczone dopiero gatunki *Dylacyi* tak jasne są, że obszerniejszego tłumaczenia niepotrzebują: kiedy zaś i na długo zawiesza się *Process* po otrzymaney przez Jllacyą *Dylacyi*, uczy obszernie już podług Praw, już i na zwyczajach gruntuiący swoją naukę *Zawadzki*, (c) *Słóński Łukowski*, (d) *Zagurski Lubelski Vices - Gerenci* (e) i inni. Późniejsze ustawy, prócz *Dylacyi pane contumacionis*, żadney wyraźnie nie abrogowały; Zapobiegając iednak Stron enerwacyom czyli wyniszczeniom przez nie potrzebne takowe *Dylacje*, nakazują: aby w Sprawach osobliwie od lat 10. zadawnionych zaraz na pierwszym terminie komunikacya wzajemna Dokumentów, nawet w pierwszych Instancjach, nakazywana była, ku rozsądzeniu Sprawy na drugiej Kadencyi. (f)

Rezolucye Radne, rozwiązując różne zapytania o *Dylacyach*, deklarowały:

C 3

1.

(c) *Proces*: *Judic*: t. V. (d) W Książce pod tyt: *Accessoria*. (e) W Książce pod tyt. *Formul: Juridica*. (f) A. 1768. V. 7. t. Złączenie fol: 702. P. Zapobiegając: & fol: 704. P. *Dilation*:

1. Ze Dylacye na komunikacyą Dokumentow w tych tylko Sprawach od lat 10. zadawnionych mają być dopuszczane, w których z Prawa komunikacya ta ma miejsce. 2. Strona na 2gim i 3cim terminie nie komunikująca podług Dylacyi Dokumentow, w sprawie upada. 3. Gdy komunikacya Dokumentow ciągnie za sobą zaprzysiężenie, Dylacya także *pro majori* z tej przyczyny, w każdym Sądzie dopuszczona będzie. (ff) 4. Senatorowie, Ministrowie i Posłowie, lubo podług Prawa *beneficio suspensionis* we wszystkich Subseliach wczasie Seymu zasłonić się mogą, atoli w Sprawach Wexlowych w Koronie, a exempcyjnych, expulsiwych, i zapisowych w Litwie, odpowiadać zawsze w Sądzie powinni. (g)

Jllacya.

§.VII. Jllacya, albo słowna do Sądu prozba, czyni się każdego czasu, za dozwole niem Sędziego, nawet w ciągu cudzey sprawy, w Interessie Sądowi wiadomym: Krótka być powinna, aby od Indukty różniła się: a jeśli po przeczytany Dekrecie czyni ją Strona, baczyć ma, by podług Prawa 1768. (h) tylko *instantanee*: *Et ad omitta non ad iudicata* ściągala się. Czas do czynienia Jllacyi po Dekrecie prze-

(ff) Rez: R. N. 1778. N. 61. 20. Febr: i N. 118. 28. Apr. (g) Rez: R. N. 1778. N. 335. 3. 8br: i N. 42. d. 22. Xbris. (h) A. 1768. V. 7. fol: 694. P. Dekreta.

przeczytanym trzydniowy pozwolony: Jllacya zaś takowa, *in solam elusionem Et tentationem Iudicii* zaniesiona, lub Dekret po takowej *in essentialibus* przestoczony, ściaga na Patrona razem z Stroną 4. niedziel wieży i 1000. grzykary, a Dekret za nieważny poczytany.

§.VIII. *Kon demnata*, (i) jest w prawdzie wyrok Sądowy w sprawie przed Sąd wytoczoney, ale nie prócz winy Stronie Powodowej na Pozwaney nie wskazując. Jle zaś *Kon demnata* Trybunalska, Ziem ska i Grodzka kosztuje, masz na to taxę Roku 1726. (k) uchwaloną, a tu w tytule VI. wypisaną. W Sądach *Kon demnata* workiem uspokaja się: W Stannie zaś politycznym tak wielkiej wagi jest, że nietylko Szlachcie do dostojenstw obięcia, lub sprawowania funkcyi przeszkadza, ale i Senatorom *activitatem* ramuje: (l) chyba że przed *Kugami* na Seymie, albo przed zagaieniem Seymików Woiewodzkich zagodzoną będzie. Atoli te tylko *Kon demnaty* tamują funkcyje publiczne Senatorow, Posłow, Deputatow, które na niedziel sześć przed reassumpcyą Seymu lub Trybunału otrzymane są; bo później wzdany czy Poseł, czy

Kon demnata.

(i) V: 7. fol: 695. P. Ostrzegamy. (k) V. 6. fol: 418. t. Trybunał. (l) V. 8. A. 1778. fol: 948. t. Warunek.

czy Senator excypuie się od Processu tąż funkcją, która im tego dobrodzieystwa na sześć niedziel przed Seymem i po Seymie dozwala. (m) Nie szkodzi Kondemnata na Woiewodztwie otrzymana do obrania Posła lub Deputata: iako i Grodzkiey Juryzdykcyi, lubo Starosta będzie pod Kondemnata, do sprawowania Urzędu swego powinności. Kapituła tylko sproprocessowana, Deputata na Trybunał obracć nie może. (n) — Wszakże gdyby się np. trafiło iżby Deputatowi Duchownemu zarzucono Kondemnata Kapitułną w Trybunale, a ten odprzysięgł się iako o niey wraz z Kapitułą w czasie elekcyi niewiedział, ma miejsce zasiadania. Nietylko zaś Kapituły ale i inne *Subalterne Jurisdictiones*, iako to i same Ziemstwa z pod Prawa tego rygoru wyięte nie są, gdy, czy to na iedney osobie czy na całym Ziemstwie, process przewidziony będzie.

Zapytania niektóre uczynione Radzie Nieustaiącey, tak co się tycze Processow na Osobach Sędziowskich otrzymanych, iako i konwikcyę prawne zabezpieczających, następującym rozwiązane sposobem. 1. Sędzia na tecz-

(m) Rez: R. N. A. 1780. N. 396. d. 14. Lipca. (n) A. 1768. V. 7. t. Złączenie fol: 695. P. Ostrzegamy.

że Kadencyi, na którey Proces zaspo-kaia, zasiadać może. 2. Będący pod Processem Sędzia, może Urzędu swego dopełniać, byle był ręcznie zapewniony, że mu Processem Strona szkodzić nie będzie. 3. Może Sąd poznawać Proces-sa, lubo Sprawa *in principali* nie rozsądzona. 4. Publikata ma miejsce, gdy apellacya, lubo założona, nie dopuszczona. (o)

§, IX. Kiedykolwiek Sąd, w Sprawie przed się wytoczoney, nie może tak dokładney zasięgnąć wiadomości, aby się o wszystkich kategoriach z Indukt i Replik Stron przeświadczyć mógł, zwłaszcza w sprawie uczynkowej lub miejscowej, nakazuje *Inkwizycye*: które po-przysiężeni Swiadcowie przed Urzędem od Sądu wyznaczonym, czy w miejscu Sądow, czy gdzie Swiadcowie znajdować się będą, zeznają. W Sądach *Supremarum Instantiarum* np. w Trybunale, Kommissyach Skarbowych, w Asses-soryach, Urzędy Grodzkie lub Ziemskie Inkwizycye wyprowadzają. Czasem Sąd Kommissyiny, lub Kondescensyiny tę prawność zastępuje. Excepcya Swiadców przez Strony równie wolna, iak i Kom-mis-

Swiadcowie i Inkwizycye.

(o) Bez: R. N. 1. 1781. N. 123. d. 4. Maia. 2. 1782. N. 247. 8. Jan: 3. 1781. 4. Maia 4. 1779. N. 170. d. 23. Lipca.

missarzow w Sądzie Polubownym; Stro-
na atoli Świadka excypuiąca słuzną dać
powinna przyczynę, dla czego go do ze-
znania nie dopuszcza. Wyprowadzone
Inkwizycye pod pieczęcią *in occluso ro-
tulo*, do Sądu który ie nakazał odsy-
łać się, a ten na ustępie roztrząsnawszy
ie, sprawę finalnie decyduje, lub gdy
świadcetwa niedostateczne znajdzie, no-
we *Scrutinium* nakazuje.

Inkwizycye albo *Scrutinia* równo w
Cywilnych iako i w Kryminalnych spra-
wach wyprowadzane bywaią: owszem te,
istotną są każdego Kryminalisty konwi-
kcyą. Strony Świadkow wywodzące po-
przysiądz powinny, iż tych nie przena-
ięły, ani przekupiły: Sąd zaś namiestni-
czy Inkwizycye wyprowadzaiący, baczyć
powinien, aby Świadkowie byli ludzie
wiary godni, rzeczy wiadomi, oczywi-
ści, czyli oczyma swemi rzecz widzia-
ną zeznaiący: a Statut Litewski dodaje,
iż maią być Chrześcianie: Atoli i Tata-
rzy w służbie Królewskiej będący świad-
czyć w Sądzie moc maią, (p) i Żydzi,
lubo w powszechności od świadcetwa
przeciw Chrześcianom wyięci, przecież
w własnych z niemi sprawach, podług
Przywileiu Bolesława Xcia W. Pol: do
przysięgi mogą być dopuszczeni. (q)

Ka-

(p) Roz: 4. Art: 26. (q) V. 1. fol: 310.

Każdy Obywatel do dania świadcetwa
Pozwem może być pociągniiony: Dzie-
dzie nawet Poddanego stawic pod karą
100. grzyw: powinien: A gdy Świadek
opodał od Sądu znajduie się, może przed
własnym Sądem zeznanie uczynić. (r)
Wyięci są od świadcetwa podług Statu-
tu Litewskiego (bo prawa Koronne nie
dokładnego o tym nie przepisały) nastę-
pujący. 1. O kryminal gardłowy noto-
wani. 2. Słudzy i Poddani przeciw Pa-
nu. 3. Szaleni. 4. Wspólnicy wystę-
pkow. 5. Bannici. W sprawach Cywil-
nych Prawo Koronne sześciu ich powsze-
chnie przepisuię: a podług Statutu Kazim:
wydarze gwałtem pieniądze 12. świadka-
mi powinny były być dowiedzione. (s)
Statut Litew: trzech świadkow do kon-
wikcyi wymaga, a gdy tylko dwóch Stro-
na wiedzie, sama pretensye swe poprzy-
siądz powinna. (t) W sprawach kryminal-
nych tak publicznych iako i potocznych,
nie więcej iak siedmiu, albo sześciu
Świadkow obydwia prawa naznaczaia. A
że było zwyczajem zdawna wziętym w
processie Kryminalnym Koronnym, wię-
kszą liczbą Świadkow popierać lub od-
wodzić występku, zaleciło Prawo Ro-
ku-

(r) A. 1588. V. 2. fol: 1214. t. O Męzobóystwie.

(s) V. 1. A. 1507. fol: 162. t. de Inscriptis
& A. 1496. fol: 274. t. de Homicidio, 1347. fol:
39. t. De expurgat. (t) Roz: 4. Art: 81.

ku 1768. aby tych nie więcej iak 12. Strony wiodły, ani do zaprzysiężenia samosiodm Kryminalisty pociągane nie były. (u)

Konfes-
saty.

§. X. Kryminalista podług dawniejszych praw i zwyczajów, czy się parł zarzuceney zbrodni, czy ją wyznawał, ieszcze ponosił Jnkwizycye przez konfessaty: Drży natura na wspomnienie owego gwałtownego stawow ludzkich wyciągania: na owe palenie bokow swiecami: przypiekanie rozpalonym żelazem podszew. i t. d. Gruby ten i nieludzki, a co naywiększa nayniepewniejszy docieczenia prawdy sposob, za naszych czasow uchylony został: A na iego miejsce, i Prawo Roku 1776. takowe męczarnie potępiające, i Rada Nieustająca zapytania o sposoby konwinkowania Zbrodniow, deklarowały: że świadectwa, wyznania dobrowolne, Manifesta, na gorącym uczynku ujęcie, są daleko doskonalsze, sprawiedliwsze, i lepiej z wszelkimi prawami zgadzające się sposoby do przeświadczenia Występcy, niż nayokrutniejsze konfessaty. (w) Obacz o tymże Tom I. Cz: IV. ttt: ostatni o Karach.

Ustęp

(u) V. 7. t. Złączenie fol: 704. P. Dilationem. a Stat: Lit: Roz: 11. Art: 2. (w) V. 8. fol: 882. t. Konwikcye. Rez: R. N. 1778. N. 29. d. 16. Januar.

§. XI. *Ustęp*, podług wyrazu Koronnego, *Ustęp*. a podług Litewskiego *Namowa*, iest czas w którym Sąd w sprawie namysła się, o wyroku dać mianym. Deliberacya ta czasem dłuższa, czasem krótsza bywa: w czasie której nikt prócz Sędziow i Pisarza znajdować się *in Stuba* nie może. (x) Wolno atoli Sądowi, czy Pacyenta, czy Plenipotentia iego, czy Świadka, czy samego Delinkwenta do Jzby swey przywołać, ku zaciągnięciu ustney od nich informacyi. A że były przykłady, że czas na ustępach sprawiedliwości poświęcony, na piatykach przepędzano, zakazało Prawo Roku 1768. pod karą tysiąca grzywien za doniesieniem czyimkolwiek, aby tamże nikt, wina i żadnych likworow nosić nie ważył się. (y)

TYTUŁ III.

O Sądach w szczególności:

SĄDY SUPREMÆ INSTANTIÆ.

§. I. **W** Liczbie Sądow Kraiowych, *Sady Seymowe*, nie tak dla dawności swey, iak powagi, z względu Osob *Sady Seymowe.*

(x) A. 1768. t. Złączenie fol: 697. P. Deputaci. Rez: R. N. 1778. N. 27. d. 12. Jan: (y) Ibidem A. 1768. ut supra.

Osob w nich zasiadających, pierwsze trzymają miejsce. Sądy te dawniej w czasie samych tylko Seymow podług potrzeby wyznaczano: od Roku zaś 1775. peryodyczną Juryzdykcyą być poczęły. (a) Roku 1776. przepisały Stany Zgromadzone tymże Sądom nową ordynacyą, (b) której tu treść umieszcza się, dla lepszej o porządku czyli processie tej Juryzdykcyi wiadomości. *Primo*: Sądy Seymowe w miejscu Rezydencyi Królewskiej sądzić się będą, Senatorowie i Ministrowie, prócz Konsyliarzow Rady, są *Assessores nati*: z Stanu Rycerskiego, trzydziestu *per Provincias* obrani. Komplet Osob 24. składa: Niezieżdżający na Kadencyą Sędzia, a nie chory, 500. grzyw: Skarbowi Rzeczypospolitey zapłaćci: tenże *Beneficio suspensionis* w żadnym Sądzie *non gaudet*. *Secundo*. Kadencya szesniedzielna; Pierwsza na Sprawy Koronne 1go. Pazdziernika: Druga 1go Lutego. Trzecia na Sprawy Litewskie 1go Czerwca. Gdy Wpisow brak, Rada Sędziow od ziachania uwolni. Pióro na kadencyi Koronney Pisarz Ziemski Rezydencyi Królewskiej, na Litewskiej Pisarz uprzywilejowany trzyma. *Tertio*

(a) V. 8. 1775. fol: 118. t. Ustan: (b) A. 1776. V. 8. fol: 870. t. Ordyn.

tio. Sprawy Sądom tym własne są 1. *Crimen lese Majestatis* podług prawa R. 1588. 2. *Crimen Perduellionis*: a to 6 Buntu ku Rzplitey, o porozumienie się z Nieprzyjacielem, o wydanie temuż zdradziecko Zamkow, wyjawienie sekretow, podanie części kraiu Rzeczypospolitey, o Pensye brane od Zagranicznych na zdradę Ojczyzny, o przedaz i Werbunki ludzi dla Zagranicznych, przez samych Obywatelow, Possessionatow, (c) o wezwanie protekcyi Zagranicznej na pognębienie Obywatela. 3. Sprawy *opressi Civis liberi*. 4. Sprawy Sędziow *Ultima Instantie* o korupcyą. 5. Sprawy przeciw Ministrom i Konsyliarzom Rady. *Quarto*. Sądy Seymowe w poznanie Dekretow wdawać się nie mają. *Exceptio fori* uchylona. *Quinto*. Regestra: Pierwszy *Criminum Status*. Drugi Ordynaryiny. *Sexto*. Dylacye żadne nie idą procz choroby. Wcta dwa razy głośne, trzeci raz koniecznie sekretne iść mają. *Septimo*. Sprawy z pierwszego Regestru zaraz na 1wszym terminie *etiam in Contumaciam*, z drugiego, po iednej kondemnacie sądzone będą. Pozwy na sześć niedziel Sprawę poprzedzają i w Grodzie Pozwanego zeznać się powinny. Inkwizycye w Sprawach pierwszego Regestru, przez tenże Sąd, a w Sprawach Regestru

(c) V. 8. A. 1778. fol: 980. t. Werbunek.

stru drugiego, przez Urzędy Ziemskie i Grodzkie wyprowadzone będą. *Octavo.* Delator bez posesyi lub Plebeiusz imany będzie: Propozycye do wotowania każdy Sędzia czynić ma wolność. Sędziowie tylko na Induktach znajdujący się, *ad vota* należą. *Paritatem* Król rozwiązuje: a *in Crimine laesæ Majestatis primus in Ordine*: Dekreta naydaley w niedziel dwie czytane będą. Jllacye tylko *ad omitta* wolne: opozycya Sędziogo *circa lata Sententiam* warowana. *Nono.* Patronowie *in Majoribus Subselliis* stawiający, tu mają miejsce. Indukty na piśmie podawać obligowani, a te z podpisem Sędziow do Aktow Seymowych należą. Akta te w miejscu Rezydencyi Królewskiej lokowane będą, a ekstrakty z nich Pieczęciami Prowincyi *respectivè* autentykowane być powinny. *Decimo.* Prowincya Litewska warowała sobie 1. Ze Sprawy, żadne prócz *Criminis Majestatis & Perduellionis*, do tych Sądow wywołane nie będą. 2. Jllacye wszelkie po Dekretach uchylone. 3. Pisarz na sprawy Litewskie od J. K. Mci. ma być uprzywilejowany. 4. Palestra Litewska w Sądach Seymowych ma miejsce. 5. Delatorowie Potwarcy, Statutowym karom podpadną. (d)

§. II.

(d) A. 1776. V. 8. fol: 870. t. Ordynacya. & fol: 874. t. Warunek.

§. II. *Sądy Relacyjne* były niegdyś ^{Sądy Relacyjne.} *Appellatorium* Sądow Zadwornych, później i Deputaci o korrupcyą wziętą, tamże sprawiali się. Gdy potym wyroki Assessorskie, za niewzruszone deklarowano, a sprawy o korrupcyą Sędziow *Supremarum Instantiarum* do Sądow Seymowych odesłano, nie zostało Sądom Relacyinym nad Sprawy Kurlandzkie. Nadto: Prawo Roku 1775. Sprawy Dyssydentskie w Assessoryach *paritate votorum* nie ułatwione, Sądom Relacyinym do rozwiązania zleciło. (e) Sprawy Szlachty Kurlandzkiej w tych Sądach nie inaczej tylko przez apellacyą poznawane być mogą: i tylko te, których walor 600. Zł: przenosi. (f) Zaś Sprawy Xięcia Kurladzkiego, nie z powodztwa, ale ku odpowiedzi, prosto Sądowi Relacyinemu należą. Dawniej *Plebejis* i Mieszczanom apellacyi Xiążęta bronili: później atoli tymże zalecono, aby przynajmniej Miastom dozwolane były: (g) Warowano także Xięstwu Kurlandzkiemu, aby w Sprawach publicznych, iako to: Naiazdow, łupieństwa, pożogi, gwałtow domow i Białyhgwów, lub porwania onych, rabunkow

Tom II.

D

kow

(e) A. 1775. t. Akt. f. 60. Art: I. (f) V. 6. fol: 533. t. Formula N. 6. a V. 8. 1775. fol: 185. t. Xięstwa. (g) A. 1775. V. 8. fol: & t. ut supra.

kow i zabójstwa, apellacyi nie dopuszczają, (b) ale aby zbrodnie te, Sądy Kraiowe finalnie poznawały i rozsądzały. Zasiada w Sądzie tym J. K. Mość z przytomnym Senatem i Ministeryum. Referendarze tak iak na Sądach Seymowych Sprawy wprowadzają. Palestra w Sądach Assessorskich stawiająca, tu pospolicie Strony zastępuje. Co się tycze Processu, ten podług zwyczajów Kurlandzkich formuje się. Kadencye tym Sądom dwie do Roku przepisane: Marzec i Październik Miesiące: przeciąg zaś kadencyi od woli Króla JMci zupełnie zawisł.

Sądy Zadoworne.

§. III. *Sądy Zadoworne*, inaczej *Assessorskie* albo *Królewskie* zwane, są namiestniczą powagi sądowej Królewskiej Jurydykcyą. Zasiadali dawniej w tym Sądzie Królowie, a zlawszy władzę swoją na Kanclerzów, warowali sobie poznawanie czyli poprawę ich Dekretów: Wreszcie Sąd pomieniony za bezappellacyiny naszymi czasy deklarowany, (i) i wyroków onego, nie tylko Relacyinym Sądom, ale nawet i Seymom roztrząsać, uchylać lub poprawiać zabroniono. Sędziowską w tych Sądach funkcją sprawu-

(b) V. 6. ut supra. (i) A. 1764. V. 7. fol. 423. t. Ordynacya N. 7. §. Deklaracya.

wuują WW. Kanclerze, lub w tych niebytności Podkanclerze: Sekretarze Wielcy: Referendarze, Pisarze WW. *cum voto decisivo*: Instygatorowie zaś, Kustosz Kor: Regenci, Metrykanci Kor: *cum voto consultivo*: a Pisarz Dekretowy *cum informativo voto* są *Assessores nati*. Nadto dziś J. K. Mość (co dawniej Seymowi przynależało) dodaje dwóch z Senatu, a czterech z Stanu Rycerskiego Assessorsów, i ci należą do decyzji: tym zaś których prawo WW. Kanclerzom dla nabycia praktyki i nauki przybierać pozwala, sama tylko rada na zapytanie zostawiona. Komplet Osob 4. podług prawa R. 1768. z Kanclerzem formują. Obydwa Pieczętarze zasiadający na Sądach, iedno tylko mają *votum*: Sprawy atoli Mieyskie z appellacyi, i o Przywilecie, tudzież Inflantskie, *non attenta pluralitate* decydować mogą. Pod niebytność lub zatrudnienie obydwu Kanclerzów, spada Prezydencya w Sądach Assessorskich, na pierwszego zasiadającego tamże Senatora z czterema Assessorami i Pisarzem, sprawy Mieyskie wyjąwszy; Na Dekretach atoli Kanclerz, nie takowy Prezydent podpisuje się. (k) Assessorya Koronna w Warszawie tylko: Litewska tamże lub w

D 2

Gro-

(k) Ibidem §. Opisanie.

Grodnie sędzić się może: Gdyby J. K. Mość za granicę wyiechał, te Sądy tak jak w czasie Bezkrólewia ustaia, i tylko za pozwoleniem Rzeczypospolitey i Reskryptem Króla JMci sędzić się mogą. (l) Poznaie Sąd Assesorski 1. Przywileiow ważność. 2. Dekreta Mieyskie z appellacyi. 3. Sprawy o Dobra Królewskie prócz tych, które Referendaryi należą. O Regestrach Spraw Sądu tego to wiedzieć należy, iż ułożenie ich iednostayne nie iest, gdyż poprawie i odmiannie J. K. Mci zestawione. (m) Co się Kadencyi tycze ta tylko iedna R. 1776. (n) wyznaczona: a to *à die* 1. *Novembris ad ultimam Aprilis*, gdzie razem ostrzeżono 6. niedziel czasu, to iest *à die* 15. *Martii ad ultimam Aprilis* na Sprawy Dyssydentskie: Na te J. K. Mość nominuie Assessorow Dyssydentow: Na których mieysce równie iako i Assessorow Katolikow z Senatu lub z Stanu Rycerskiego, gdy który albo umrze, albo ascens weźmie, albo za Stallum podziękuje, innego wyznaczyć ma zawsze prawo. *Pozwy*, pospoliciey Mandatami zwane, imieniem Królewskim piszą się, i na 4. Niedziele przed sprawą wynoszone

(l) A. 1736. V. 6. fol: 675. t. Pozwolenie (m) A. 1776. V. 8. t. Juryzdykcyja fol: 879. (n) Ibid:

ne być powinny. Relacya onych przed Aktami Grodu, w którego obrębie są położone, zeznaie się. Dylacye żadne w tym Sądzie nie uchodzą, prócz *kommunikacyi Dokumentow* na przyszłą Kadencyą. Czasem ta, za dozwoleнием Sądu, na teyże co i rozprawa sądowa dziać się zwykła; ale na to obydwóch Stron zezwolenie potrzebne. *Patronow* Mece-nasow dwunastu w Assessoryi stawa, rotą przepisana przysięgłych, którzy w tym Sądzie równie, iako i w Sądach Skarbowych, Referendarskich, Woyskowych, *it. d.* nawet *ex Plebejia conditione* mieścić się mogą: bo tylko w Trybunałach, Ziemstwach i Grodach od Patronizacyi oddaleni. Dekreta Assessorskie Urzędy Grodzkie exekwować obligowane: A toli te ukaraniu Sądow Królewskich, gdyby w czym nieprawnie postąpiły, nie podpadaia; ale tak Sądowi iako i Stronie w Sądzie przyzwoitym odpowiadaia: Sam tylko Trybunał ma moc ukarania ich: A to nietylko o Assessoryi, ale i o innych Magistraturach, których wyroki Ziemstwa lub Grody exekwuią rozumiećby należało, gdyby praktyka przeciwnie nie uczyła: *Obszerniecy, o tym wszystkim masz w Ordynacyi Roku 1764.*

§. IV. Sądy Referendarskie na nowo w Roku 1766. (o) od Assessorskich oddzielone,

Sądy Referendarskie

D. 3.

(o) V. 7. fol: 466. t. Przyspieszenie.

lone, sprawuie Referendarz dawnieyszego Przywileiu wraz z Assessorami Sądow Zadwornych iako to, Instygatorami Koron: Kustoszem Kor: Regentami Kancellaryi, Metrykantami i Pisarzami Assessoriskim i Referendarskim, *votum decisivum* tu mającemi. Ma atoli moc Referendarz sądenia finalnego nawet pod nieprzytomność Assessorow. Komplet Osob 3. składa. Gatunki Spraw do tego Sądu należących są: 1. Poddanych przeciw Possessorom dóbr Królewskich i nawzajem. 2. O Wybraniectwa, Sołtystwa, Lemaństwa i Młyny z trzeciej miary. 3. Sprawy Dziesięcinne z gruntow tychże. Nakoniec Appellacye od Zamkowych, w Ekonomiach Królewskich decyzji. Sąd ten iedną tylko w rok ma Kadencyą od dnia 1. Maia do ostatniego Czerwca. Regestra Spraw dwa są: *Pierwszy* Ordynaryiny do Spraw *Experimenti*. *Drugi* na Sprawy Kommissyine, Kontrawencyine i Expulsyine. Postępek Prawny tenże co i dla Assessoryi przepisany: dla tego *np.* i Dylacya żadna w tym Sądzie nie uchodzi prócz Dokumentow komunikacyi. Pieczęć tej Juryzdykcyi ma napis: *Pieczęć Referendaryi Koronney*: Patronowie ciż sami w tych Sądach Stronom służą, ktorzy w Assessoryi stawiają. Exekucye Dekretow również iak Zadwornych, Starostowie; a w przy-

w przypadku opozycyi, nawet z pomocą Woyskową exekwować powinni. (p)

Tak w Sądach Assessorskich iako i Referendarskich Sprawy Graniczne, na grunt odsyłają się: Kommissarzow obydwie Strony podają z wolną tychże nawzajem excepcyą, co i o Geometrze rozumie się; Czasem atoli *motu proprio* Sąd ich wyznacza. Kommissarze iesli nie są przysięgli, wykonać przysięgę obligowani dla Assessorow przepisana. Gdy o rozgraniczenie dóbr Królewskich od Szlacheckich rzecz idzie, wychodzi Reskrypt J. K. Mci na osoby takowych Kommissarzow. Ci na terminie przepisany sposobem sądowym, Juryzdykcyą swoją fundują, Inkwizycyi słuchają, dukty graniczne prowadzą, kary przepisują *i t. d.* a gdy Appellacya od wyrokow ich nie zachodzi, spory kończą; Jezli zaś tę zakłada Strona, Sąd *à quo* albo powtórna Kommissyą naznacza, *np.* w przypadku zaskarżoney Mappy lub Inkwizycyi; albo gdy Strony na nich przestają, a o ukaranie czyli *pœnalitates*, lub *np.* o przepis powinności Chłopskich grać chcą, Sąd Assessorski lub Referendarski ma moc zupełną potwierdzenia lub relaxowa-

Sprawy graniczne w Assessoryi i Referendarz

(p) A. 1763. t. Ordynacya: V. 7. fol: 715. 1776. t. Juryzdykcyi V. 8. fol: 880.

wania Kommissyinego Dekretu. W Sprawach granicznych Dzierżawca po rozgraniczeniu przysiądz obligowany, iako nie podług prawa nie opuścił ku ocaleniu gruntów Królewskich, a razem dzieło Kommissarskie i Mapę do Akt Metryki podać powinien. (q)

Sądy Marszałkowskie.

§. V. Sądy Marszałkowskie, należą Marszałkom WW. Koronnym, gdy Król w Koronie, zaś Marszałkom WW. Litewskim, gdyby w Litwie rezydował: W czasie atoli Seymu w Litwie agituującego się, Juryzdykcya ta podług opisu Roku 1647. zaszłego, i nayprzód na Seymie Roku wspomnionego, a potym Roku 1766. stwierdzonego, (r) Marszałkom WW. Koronnym należy. (*) Gdziekolwiek zaś J. K. Mość w czasie między Seymami znajduje się, Juryzdykcya Policyi na miłę od Stolicy rozciągająca się, nayprzód Marszałkowi W. Koronnemu a potym W. Litew: służy: gdy tych nie masz, na Marszałka Nadwornego Koronnego lub pod niebytność iego na Nadwornego Litewskiego spływa: Pod niebytność nakoniec wszystkich, na pierwszego Ministra *Status Swieckiego*. W czasie Bezkró-

(q) A. 1764. fol: 434. t. Ostrzeżenie. (r) V. 7. fol: 467. t. o Władzy. *ad finem*.

(*) Gdy ta Książka z pod prasy Drukarskiej wychodziła, wszczęło się zapytanie między JJ.

królewia Sądy Marszałkowskie zastępują *Kaptur generalny*, z przydanemi sobie Assessorami. Do Sądów naywyższych Marszałkowskich czterech pierwszych Senatorów i tyleż Urzędników Koronnych lub Litewskich w mieyscu Rezydencyi Królewskiej znajdujących się, są *Assessores nati*; iako i Marszałkowie Nadworni obojga Narodów: (s) Assessorów tych WW. Marszałkowie w przypadkach następujących przybierać obligowani, a to 1. w Sprawach kryminalnych.

(s) A. 1766. V. 7. fol: 467. t. o Władzy. i A. 1776. V. 8. fol: 851. t. Powinności. N. 2.

WW. Mniszchem Wielkim Koronnym i Gurowskim Wielkim Litewskim Marszałkami, komu by z nich Juryzdykcya Policyi w czasie nadchodzącego z alternaty Prowincyi Grodzieńskiego Seymu należeć miała? J. Królewska Mość przez wzgląd równości Prowincyi i harmonii wzajemney Obywatelskiej, Konwencyą Roku 1647. nadweryżoney, a Roku 1766. zaaprobowaney, przełożył Radzie przy boku swoim zdanie, żądając po J. W. Marszałku W. Koronnym wstrzymania Urzędu swego prerogatywy pod czas Seymowy. Rada Nieustająca, przyjąwszy z należytem respektem zdanie Nayiasniejszego PANA, komunikować go JW. Mniszchowi nakazała. Ten z powodu tak poważnego pośrednictwa, iako i chęci zapewnienia iedności seymować mających obojga Narodów, oświadczył przykiadnie J. K. Mci i Radzie wszelką z strony swoiey powolność.

ných. 2. O taxę żywności i towarów prócz zboża i produktów Szlacheckich. 3. O długi 500. Zł: przenoszące *ex vā inscripti fori*. 4. W sprawach appella-cyjnych o niesłuchanie taxy. (t) Inne zaś sprawy Sądowi temu przyzwoite, obszernie w Artykułach Marszałkowskich (u) Roku 1678. są opisane: A późniejszymi Prawami, Sprawy o długi Cudzoziem-ców nieosiadłych, o komorne, o ochędo-stwo ulic, bezpieczeństwo od ognia tey-że Magistraturze zlecono. *Komplet* Osób 5. składa, wolno atoli Marszałkowi, na-wet kryminalną Sprawę sądzić, gdy o-strzeżeni Assessorowie na Sessyą nie przy-będą. Wyroki Sądu Jego czyli z Asses-sorami czyli bez tych formowane, za-wsze *inappellabilitati* podpadają. Zaskar-żenie tylko Onego przed Radą wolne, gdyby mu odmowienie sprawiedliwości, korupcyja, krzywoprzysięstwo lub prze-moc nad wolnym Obywatелеm dowie-dziona była. (w)

Wiele Spraw do Sądu Marszałko-wskiego, prócz wyżej wytkniętych wy-wołane, sądziły się dawniej w Sądach Regentowskich. Dziś te iako Prawem żadnym nie wsparte uchylone: i pier-wszą

(t) V. 8. fol: 101. t. Kommissya. (u) V. 5. fol: 644. t. Artykuły. (w) V. 8. 1775. fol: 101 t. Kom-missya.

wszą Instancją składa Sąd Marszałko-wskiego Sędziego (x) z wolną appella-cyą do Marszałka. Tenże w Sądzie, gdy Marszałek z Assessorami zasiada, ma tylko *vocem consultivam*. Co się Pro-cessu tyczy, ten pospolicie *Rokiem za-witym* formuje się; a gdy Sąd ten, oso-bnego nad powszechny Proces opisane-go nie ma, stosuje się względem sto-pniów konwinkowania Stron do praw i zwyczajów, które po Grodach w spra-wach uczynkowych lub dłużnych zachowują się. Wiedzieć jeszcze należy: 1. Ze sprawy z Sędzią lub Officyalistami Marszałkowskimi, nie w innych Sądach tylko Marszałkowskich poznają się. 2. Rozpoczęta Sprawa w Sądach Marszałkowskich, za wyjazdem Króla Jmci z Stolicy, *ad forum competens* należy. 3. Obywatel Litewski w Koronie, a Koronny w Litwie, gdy do Sądu Marszałko-wskiego zapozwany będzie, Marszałek Koronny Litewskich, a Litewski Koron-nych Marszałkow, ostrzedz i zaprosić na takową sprawę powinien; a gdy ci nie ziadą, sam ją sądzić może. 4. Żydzi w Warszawie bawiący od Juryzdykcyi Marszałkowskiej wyjęci są. (y)

§. VI.

(*) V. 7. A. 1768. fol: 711. t. Juryzdykcyja. (y) Vide Prawa powyższe.

sady Try-
bunalskie.

§. VI. Trybunał Korronny, składa się z Sędziów Duchownych i Świeckich: pierwszych Kapituły, drugich Woiewodztwa corocznie na Sejmikach 15. Lipca obierają: Którzy na miejscu elekcyi swej przysięgę wykonawszy, autentyk iey przy reassumpcyi okazać obligowani. Trybunał Wielko-Polski zaczyna się w Piotrkowie dnia pierwszego Września, a kończy się w Sobotę przed Niedzielą Kwiernią. Mało-Polski w Lublinie w Poniedziałek po Niedzieli Przewodniey poczyną się, a zamyka się w Wigilią Święta S. Tomasza. Ap: (z) Po oderwanych od Korony Prowincyach, Kapituły dziewięciu tylko, a Woiewodztwa i Ziemie 21. Deputatów wysyłają. Ci pułroku przynajmniej na miejscu Trybunału sędzić i zasiadać obowiązani, czy to na Piotrkowskiej, czy na Lubelskiej kadencyi, a to pod karą utraty *Activitatis* na lat ośm, jeżeliby z przyczyny nieprzytomnego Trybunał wakował. (a) Koncząc funkcję nie wprzód do domów swych wyjechać mogą, pokąd drugiej przysięgi nie wykonają Roku 1726. przepisanej, po której już zasiadać *in Stuba* nie mogą. (b) Deputat Duchowny Kapituły

(z) V. 8. A. 1775. fol: 167. t. Trybunał. (a) A. 1775. V. 8. fol: 172. t. Sędziowie. (b) A. 1726. V. 6. fol: 418. t. Trybunał. P. Deputaci.

pituły Gnieźnieńskiej ma prawo Prezydencyi, a ieden z liczby Świeckich większością głosów przy reassumpcyi za Marszałka obrany, jest głową Koła Rycerskiego; Nie ma on drugiej kreski *in casu paritatis votorum*, iak innych Sądów Prezesowie, gdyż tylko z miejsca Woiewodztwa swego kreskuie: dla tego sprawy takowe na drugi Trybunał bywają odsyłane. (c) Prezydent iako i Marszałek mają, pierwszy dziesięć Tysięcy, drugi dwadzieścia Tysięcy Złotych pensyi: Zaś Ichmość Deputaci z Skrzynki sądowej *Salarium* swego poszukują. Pióro dawniej Pisarze Ziemstwa *respectivè* Trybunałowi assystującego, później Pisarze Woiewodzcy trzymali; Ostatnia zaś Trybunałowa poprawa nakazuje, aby tych Woiewodztwa na Sejmikach wybierały, których funkcja potąd tylko rozciąga się, pokąd Woiewodztwa każdego Regestr nie odsądzi się. Układa Dekreta Pisarz według wyroków *Stuba* w Sentencyonarzu zapisanych, a przez osobnych przysięgłych Deputatów trzymanych. Gdyby zaś pokazało się, iż Dekret nad decyzją koła, lub przez Jllacyą przeistoczony został, nic nie waży. Deputat Duchowny w Sprawie

(c) Jbidem.

wie swej Kapituły, a Swiecki w Sprawie całego Woiewodztwa swego lub Ziemi, nie tylko *votum* nie mają, ale i na ustęp pod czas kreskowania Kollegow wychodzić obligowani. Sprawy w Trybunale sądzące się, do ośmiu Regestrow należą: a są te: *Pierwszy: Woiewodzki sine beneficio arresti*: W tym Sprawy Remissowe i Appellacyjne od niższych Subsellion mieszczą się. *Drugi: Expulsionum*: Do tego Sprawy o wybicie z Dobr należą. *Trzeci: Ordinationis Zamoysciana*, w nim Sprawy tylko Dobr teyże Ordynacyi tyczących się umieszczone. *Czwarty: Registr Spraw Remissionum, Contumacialium, Processuum Tribunalitiorum, Palatinatum, & Paritatis votorum*. Do Regestru tego te tylko Sprawy należą, w których zawieszona rozprawa zostaje; Z niego ieszcze sądzą się *Causa Juris*: Sprawy zatrzymane dla suspensy, iako to: Senatorskie, Poselskie w czasie aktualnych tychże funkcyi, nakoniec Sprawy *Rebellis oppositionis*. *Piąty: Registr Terminorum tactorum & violationum securitatis*. W tym, same tylko gwałty, bezpieczeństwo publiczne pod boki Trybunału lub na zjazdach publicznych kłocące, a nie żadne Sprawy *Juris* umieścić chciano: Z tego także Regestru *Incarceratos* sądzić kazano. *Szesty Registr Directi Mandati*: w nim Sprawy o po-

o pogwałcenie Osob Sędziowskich, tudzież ludzi ich bawiących lub przyjeżdżających na Trybunał mieszczą się. *Siodmy Registr Executionum processus*. Do Regestru tego należą Sprawy, które dla założoney przez Stronę opozycyi z wypadłych od Trybunału Dekretow, exekwowane nie są. *Ośmy nakoniec Registr Penarium*: Do niego same tylko Sprawy o nie zaspokoienie Sądowej skrzynki należą. Powyższe Regestra procz trzeciego i szóstego dla każdego Woiewodztwa służące, Prawo Roku 1775. (d) (uchylając alternatę między Piotrkowem a Kaliszem iedną, a między Lublinem i Lwowem drugą) następującym sposobem rozrządziło: Na Kadencyi Piotrkowskiej pierwszego Roku: 1mo. Registr Woiewodztwa Poznańskiego od 1. Września do 15. Października. 2do. Woiewodztwa Kaliskiego i Gnieźnień: od 15. Października do ostatniego Listopada. 3tio. Woiewodztwa Sieradzkiego z Ziemią Wieluńską od 1. Grudnia do 15. Stycznia. 4to. Woiewodztwa Łęczyckiego od 15. Stycznia do 20. Lutego. A odtąd aż do Limity. Regestra *Remissarum, Causarum Contumacialium: Processuum Majoris Polonia, Suspensionum, Paritatis votorum*. Gdy się te

(d) V. 8. fol. 167. tit. Trybunał.

te sądzą, Pioro nie już Woiewodzkiemu, ale Ziemskiemu Trybunalskiemu Pisarzowi należy, podług wyroku Rady Nieustającej Roku 1777. która także deklarowała, że Pisarz rzeczony, nikogo, nad Sędziego lub Podśędka na swe miejsce wysadzić nie może. (e) Na teyże Kadencyi drugiego Roku: 1mo. Regestr Woiewodztwa Brzeskiego Kujaw: z Jnowrocławskim od 1. Września do 10. Paźdz: 2do. Woiewodztwa Płockiego z Ziemią Dobrzyńską od 10. Października do ostatniego Listopada. 3tio. Woiewodztwa Mazowieckiego od 1. Grudnia do ostatniego Stycznia. 4to. Woiewodztwa Rawskiego od 1. Lutego do 5. Marca. Zaś od 5. Marca do Limity też Regestra, co i Roku pierwszego. Na Kadencyi Lubelskiej Roku pierwszego. 1mo. Regestr Woiewodztwa Krakowskiego od reasumpcyi do ostatniego Maia. 2do. Woiewodztwa Sandomirskiego od 1. Czerwca do 15. Lipca. 3tio. Woiewodztwa Kiiowskiego od 15. Lipca do ostatniego Sierpnia. 4to. Z Woiewodztwa Ruskiego, Ziemia Chełmska z Powiatem Krasnostawskim od 1. Września do 12. 5to. Regestr Ordynacyi Zamoyskiej od 12. Września do 19. 6to. Regestr Woiewodztwa Wołyńskiego od 19. Września do ostatniego Paździer-

(e) V. 7. 1768. f. 682. 685. i 697.

zdziernika: z kąd aż do Limity, Regestra też same co i na Kadencyi Wielkopolskiej *pro Minori Polonia* brane być powinny. Na teyże Kadencyi Roku drugiego. 1mo. Regestr Woiewodztwa Podolskiego od reasumpcyi do ostatniego Maia. 2do. Woiewodztwa Lubelskiego, od 1. Czerwca do 15. Lipca. 3tio. Woiewodztwa Podlaskiego od 15. Lipca do 5. Września. 4to. Woiewodztwa Bracławskiego od 5. Września do 15. Października. 5to. Woiewodztwa Czerniechow: od 15. do ostatniego Października; A od 1. Listopada do Limity też Regestra co i wyżej. Wszystkie Sprawy w tym Sądzie większością głosów rozwiązują się. Duchowni Deputaci, tylko do Regestrow *Tactorum* & *mixti* należą. Prezydent atoli ma zawsze prawo *ad vota activa*, procz Spraw kryminalnych. Z Regestru *Mixti*, na który trzy dni ostatnie każdego Woiewodzkiego Regestru przepisane, wszystkie Sprawy Religii i Osob Duchownych tyczące, sądzą się; Komplet w takowych Sprawach z czterech Osob Duchownych i tyleż Swieckich przepisany, a gdyby Deputatow Duchownych brak było, wszyscy Swieccy z przytomnemi Duchownemi Sprawę sądzić mogą. (f) W sprawach tych, gdzie tylko

Tom II.

E

sa-

(f) V. 7. 1768. fol: 682: 685. i 697.

sami Deputaci Swieccy głosują, komplet osob sześć składa: wota sekretne, po głosnych dwoistych, koniecznie iść powinny; a każdemu Deputatowi wolno o drugie głosne upraszać. Sessye ranne Latem, o godzinie osmej: Zimą, o siódmej: wieczorne, naydaley o godzinie trzeciej zaczynać się mają. Co się Processurtyczne, Prawo Roku 1768. deklarowało: 1. iż dwa Dekreta *ex Scriis Partium controversiis* iednakowo decydujące, wzruszone być, nawet pod tytułem *Vis Legis* nie mogą: równie iako i te, w których przez Strony zaszła akceptacya. 2. Skoncypowany w domie prywatnym Dekret i tamże podstępnie a nie dla ruiny lub reparacyi Ratusza ułożony, za nieważny rozumi się. (g) 3. *Process in contumaciam* otrzymany, dopiero za trzecią kondemnata, a *in re iudicata* za pierwszą, Exekucyi podlega; Jakimby zaś trybem Dekreta Trybunalskie exekwowane być miały, masz niżej pod tytułem o exekucyi Dekretow 4. Patronow albo Mecenasow Sądowi temu więcej nad 30. nie pozwolono: tych w iedney Sprawie dwoch, a trzech naywięcej stawać może, czyto do Produktow, czy do Replik: Indukty swoje na pi-

(g) Rez: R. N. R. 1778. N. 59. d. 20. Febr:

pismie podawać obligowani, a uboższym, i Inkarceratom *gratis* w Sprawach służyć powinni. Po patronizacyi swej skończoney, iuż nie w lat 6. iak prawo R. 1768. mieć chciało, ale zaraz *capaces* wszelkich funkcyi deklarowani: (h) a iako Mecenas, żadney cessyi lub transfuzyi dobr nabywać od wiodących spory nie mają. Niemniey zakazane tymże są Urzędy exekutoryalne, iako to Burgrabskie, Komornicze *it. d.* w czasie swej funkcyi. Nakoniec ewokacya tak z Prowincyi do Prowincyi, iako do nieprzyzwoitego *forum* pod karą tysiąca grzywien i nieważnością Dekretow zakazana. (h)

Namienić tu przychodzi o niektórych ustawach, których gdy rygor, czasem na niewiadomych Prawa rościagać się może, znajomość ich potrzebnieysza być zdaie się. I tak *nayprzód*: Listy Instancyonalne pod karą 1000. grzyw: na piszącego i podobną na Rekommendowanego (i) zakazane. 2. Damom ile nie mającym żadnych spraw, pod bokiem Trybunału bawić, a tym bardziey praktyk czynić zabroniono. (k) 3. Deputat, Pacyent, lub Palestrant nie trzezw na

E 2

Ra-

(h) V. 8. A. 1775. fol: 167. t. Trybunał. (j) V. 7. A. 1768. fol: 729. t. Evocatio. (i) A. 1768. V. 7. t. Złączenie fol: 694. P. Dekreta. (k) A. 1726. V. 6. t. Trybunał fol: 418.

Ratusz przychodzący, podług ustaw późniejszych rygor Prawa 1669. na się ściąga, które takowych Bannicyi poddaje. (l) Tamże zakazują się bankiety w dni powszednie, tak Jmć Deputatom iako i Pacyentom a Prawo Roku 1768. wszelkich trunkow na ustępy pod karą 1000. grzywien nosić zakazało. 4. Deputat podczas funkcyi dobra nabywający lub sprzedający, też traci i wieży 12. niedziel siedzieć ma, Delator zaś 2000. grzywien zyskuie: Owszem na fundamencie tego i innych praw, deklarowała Rada Nieustająca: (m) iż Deputat nawet umowionego przed funkcją o Dziedzictwo kontraktu, kończyć w czasie iey nie może: Arenda atoli dóbr pod ten Prawa rygor nie podpada. 5. Deputatem lub Pisarzem powtórnie nawet z innego Wdztwa dopiero w lat 6. (n) ani Marszałkiem z iednego Jmienia, chyba po upłynionych lat 4. obranym być nie można. (o)

Sądy Skarbowe.

§. VII. *Sądy Skarbowe*, sprawują Podskarbiowie i Kommissarze do administracyi Skarbowych Intrat na Seymie od Rzeczypospolitey wysadzeni. *Komplet osob*
5.

(l) A. 1669. V. 5. fol: 10. t. Prolongacya. (m) Rez: R. N. 1777. N. 146. d. 6. Maia. (n) V. 7. fol: 699. P. Reasumuiąc: t. Złączen. (o) V. 8. fol: 167. t. Trybunał.

5. składa, do którego dziś wchodzi Pi-sarz Kommissyiny i Instygator Koronny z szczególnego na ich Osoby przywileju. Sprawy Sądom tym własne, są: 1. o Depaktacye Kupcow. 2. O Podatki wszelkiego rodzaju. 3. O Kontrakty handlowne między Kupcem a Szlachcicem. 4. O Wexle. 5. O Długi kupieckie. 6. O Miary i Łokcie, bez uymy władzy Marszałkowskiej przy boku Królewskim. 7. O skrzywdzenie Skarbu J. K. Mci. 8. O Depaktacye na Mostach, przewozach: *Item* Sprawy żydowskie, o wyłamanie się z Parafii: Nakoniec Sprawy *ex vi inscripti fori*. (p) Lubo zaś Prawo r. 1775. nadaie moc Kommissyom Skarbowym poznawania spraw Podatkowych wszelkiego gatunku, atoli nie uchylilo wyraźnie Prawa Roku 1768. które przepisuje, aby wprzód w Grodzie *pravia Manifestatione* o zatrzymane podatki Kommissye czyniły: a dopiero gdy sprawa tam nie dojdzie, do Sądu swego takową Stronę wywołały. (q) *Kadencye Sądow*: Pierwsza od 1. Września. Druga od 1. Listopada. Trzecia od 1. Lutego. Czwarta od 1. Maia: każda z tych po cztery niedziele sądzić się powinna. Wolno atoli Kommissarzom i *extra Cadentiam* ziechać się, i w opisanym Komplecie sprawy Wexlo-
E 3 xlo-

(p) A. 1775. V. 8. fol: 109. t. Odmiany. (q) V. 7. fol: 666. t. Kommissye.

xłowe i Cudzoziemskie sądzić, i rozwiązywać interessa. Pozwy od Kommissyi Skarbu Koronnego wychodzą pod Imieniem Kommissarzow, w słowach: *Nos Commissarii Consilii Aeronomici Thesauri Regni à Rplca designati*. Pieczęć na Blankiety i Dekreta, Orła czyli Herb Koronny wyraża: na którego piersiach lub u spodu Podskarbiński kładzie się. Relacya Pozwu czyni się w Grodzie zapozwanego Obywatela, gdy zaś Skarb kto w Osobie Instygatorów iego, lub Plenipotentow do Sądu powołuje, kładzie Pozew na Komorze, a w bliskim Grodzie Relacyą iego zeznaie. W Sądzie tym wszystkie Akta ięzykiem Polskim piszą się: przykład chwalebny i gdyby od wszystkich naszych Magistratur mógł być naśladowany, ułacniłby naukę prawną, tak dla Prawników iako i dla Pacyentow! *Regestra Spraw*: dwa Ordynaryjne *sine beneficio arresti*. 3ci *Directi Mandati*. 4ty *Pœnaliu*. 5. Wexlowy. Wołanie ich podług następującego porządku czyni się. W *Poniedziałek* i *Wtorek*, Regestr Ordynaryjny pierwszy *ex delatione thesauri* lub przeciw Skarbowi. We *Srzedę* i *Czwartek*, Regestr Ordynaryjny 2gi *Injuriatorum* zwany. *Directi Mandati* każdego dnia. *Pœnaliu* w *Sobotę*. (r) Na Regestr zaś Wexlowy

Wtor-

(r) A. 1764. t. Approbacya. V. 7. fol: 323.

Wtorki i Piątki w ekstrakadencyach, a w Kadencyach sam Piątek przepisany. (s) *Wpisy* spraw na osobnych Regestrach oprawnych zapisują się, które w czasie Sądow ieden z Kommissarzow utrzymuje: *Protokóły* także *Sentencyi*, *Ekonomiczny* i *Jurydyczny* do iednego lub dwoch z Kommissarzow należą. *Mecenasow* najwięcej 15. w tym Sądzie stawia: *Merita* spraw na piśmie podawać powinni, równie iak i *Assessorscy*, *Referendarscy*, *Trybunalscy* i t.d. *Patronowie*: Lubo dziś często ich w tym obowiązku Sąd, ile w sprawach mniejszey wagi, dyspensuje. Co się *Dylacyi* tycze, iedna tylko *noviter repertorum Documentorum* dozwolona: A tak Strony albo na upad sądzą się, albo *ex seriis partium controversiis* Dekreta wypadają. Jezli w tym Sądzie Inkwizycye na gruncie wywieść przychodzi, nie Kommissarze, ale Urzędy Grodzkie lub Ziemskie czynić ie mają. Te także, Dekreta Skarbowe wykrować obligowane: a w przypadku odporu Strony, Departament Woyskowy pomoc swą daie.

§. VIII. *Sady Woyskowe*, dawniej przez osobne Kommissye obojga Narodow, dziś przez Departament Woyskowy albo część Ra-

Sady Woyskowe.

(s) V. 8. A. 1776. fol: 897. t. Obiaśnienie.

Rady Nieustającej sprawy się. Komplet w tym Sądzie trzy osoby formują: do którego należą *Assessores nati*: Pisarze Polni, Strażnicy i Oboźni WW. Generałowie Artylleryi, Generałowie Inspektorowie, Strażnicy i Oboźni Polni, tudzież Pisarze Woyskowi. (t) Początkowo peryodycznie tylko Sądy te odprawowały się, a potym nieustannie trwały mieć chciano. (u) Wchodzą zaś one najprzód w appellacye od Sądów szczególnych Woyskowych do siebie zanieśionych: Każdy albowiem Regiment, lub Dywizya ma swego osobnego Sędziego albo Audytora który podług Artykułów Woyskowych Roku 1609. lub późniejszego Roku 1775. Regulaminu, Sądy swe składa. *Powtóre* rozsądza sprawy Remissowe czyli te, które inne Jurysdykcyje do tego Sądu odsyłaia. *Potrzenie* sprawy Obywatelskie z Żołnierzami lub ich Komendą z służby Woyskowej wypływaiące. (w) *Regestra Spraw* te są: 1wszy, *Ordynaryiny* bez aresztu: 2gi, *Remissarum*: 3ci, *Directi Mandati*, albo o krzywdy Sądowi lub osobom Sędziowskim poczynione: 4ty, *Pœnarium*, czyli ogrzywny przysądzone a Stronie za-

trzy-

(t) V. 8. fol: 850. A. 1776. t. Powinności. (u) V. 7. fol: 351. t. Deklaracya. (w) V. 8. fol: 104. t. Obiaśnienie & A. 1776. V. 8. fol. 850. t. Powinności.

trzymane. (x) Pierwsze dwa, alternatą co Miesiąc wołane bywaią, podług wołandy, którą UUr: Regenci i Instygatorowie Sądowi na drzwiach sądowej izby tak tu, iako i w innych Subsellach wystawiać powinni. Regestr trzeci każdego dnia wolnego: *Pœnarium* zaś w Sobotę brać się ma. *Wpisy*, *Decyzye* i *Wyroki* sądowe *gratis* z Kancellaryi wydaią się, z racyi płatnych Officyalistow; Z teyże przyczyny i grzywny *pro parte Judicii* tak iak i w Assessoryi i Referendaryi nie idą. (y) *Pozwy* Imieniem Hetmana wychodzą z pieczęcią Koronną, na której Orzeł Rzeczypospolitey z Herbem Hetmana nayduie się. (z) Relacya ich w Grodzie zeznana bywa; gdy zaś Żołnierz zapożywa się, przed Komendą jego zeznanie dzieie się. *Palestry* w tych Sądach 16. mieć chciano: Na *Inkwizycye* Urzędy Ziemskie lub Grodzkie użyte być maią. Wreszcie Departament stosować się powinien do Kommissyi Skarbowey względem processu, i obowiązany równie iak inne Departamenta sprawać się Radzie Nieustającej z interesow ekonomicznych, sądowe wyiawszy.

Zle-

(x) A. 1766. V. 7. fol: 459. t. Ordynacya. (y) Ibidem. (z) V. 7. A. 1764. fol: 351. t. Deklaracya. i A. 1768. V. 7. fol: 675. t. Kommissya.

Zlecona od R. 1768. Kommissyi Woyskowej nayprzód, a z czasem na Departament przelana prerogatywa wydawania Ordynansow do Woyska, ku exekucyi Processow różnych Magistratur, przymuszała niekiedy Departament do poznawania dobrze lub źle otrzymanego Processu, dla zachodzących od Stron podstawow. Zażalenia Obywatelskie ztąd pochodzące, determinowały Radę ogłosić Uniwersałem w Roku 1783. na mocy Prawa Roku 1768. aby nie iuż Departament ale Urząd Starościński to czynił rozpoznanie, a gdy na Processie swoje *Exequatur* położy, Pomoc Woyskowa tamowana być nie może: *O czym pod tytułem o exekucyi Processu obszerniey.*

Sądy Kom-
missyi E-
dukacyi
Narod:

§. IX. *Sądy Kommissyi Edukacyi Narodowej*, fundują się na Prawach Roku 1775. i 1776. (a) Porządek zaś ich płynie z Ordynacyi J. K. Mci nayprzód Roku 1776. 30. Listopada wydanej a ostatecznie Roku 1783. nowym reskryptem 13. Października poprawionej, której osnovą następująca: 1. Kommissarze Edukacyjni przysięgli być mają podług rot, Ordynacyą przepisanej iezli z obowiązku innych Urzędow, na sądowość przysięg nie wykonali: a zasiadającym
na

(a) V. 8. fol. 266. t. Ustanow: i fol. 860. t. Edukacya Narodowa.

na sądach do końca kadencyi *Beneficium suspensionis* w sprawach osobistości wyciągających wszędzie służy. 2. Decyzya w każdej sprawie, *pluralitate* gdy *unanimitas* nie zachodzi, czyni się: Po dwóch turnach głośnych, trzeci sekretny iść ma: *paritatem* Prezes drugą kreską rozwiązuje: Decyzye Koronne wszyscy Komissarze w Sentencyonarzu przez jednego z nich trzymanym, podpisują: Wyroki zaś w sprawach Litewskich w Protokule Dekretowym sam tylko Prezes. Po przeczytany Dekrecie, wolne do trzech dni przymowienie *quo ad omis-*sa, sam tylko Prowincyi Koroney Stronom, a nie Obywatelom Litewskim ostrzega się. 3. Kadencye Sądow tych są cztery całomiesięczne: pierwsza Koronna w Marcu, druga w Październiku: pierwsza Litewska w Maiu: druga w Grudniu. Sprawy atoli o zaległość rat z dóbr i prowentow od summ, tak Koronne na Litewskiej, iak Litewskie na Koronnej kadencyi sądzone być mogą: równie i Regestr Koronny *Executionum Processus* po Sprawie skończonej, na każdej kadencyi brać wolno. 4. *Regestra* Spraw są: *Piernuszy* Cywilny, drugi Ekonomiczny, trzeci *Executionum Processus* na sprawy Koronne: na sprawy zaś Litewskie sam tylko Cywilny i Ekonomiczny osobno sporządzone. Do Cywilnego Re-
ge-

gestru obydwu Prowincyi należą sprawy: o Dziedzictwo dobr i summ na fundusz Edukacyi obroconych, o odzyskanie tychże, iako nieprawnie przywłaszczonych, o pretensye do tychże dobr lub kapitałów roszczone, i ich pewnieyszą ewikcyą, nakoniec o wszelki funduszu Edukacyjnego majątek, iego dezolacye iako i o rachunki z Lustratorami; a to na instancyą Instygatora sądowego, lub czyiokolwiek delacyą, lub też z powodztwa przeciw Instygatorowi w Osobie Kommissyi odpowiadającego. W Regestrze Ekonomicznym, mieszczą się sprawy o procenta zaległe, i inne z rządu Ekonomicznego i *ex disciplina* Edukacyi płynące. Nadto do Wpisow z Rejestru Ekonomicznego Litewskiego mogą się łączyć Wpisy z Rejestru Cywilnego, gdy zachodzi spraw związek *nexus* albo *connexio Causarum*. Regestr Koronny *Executionum Processus* służy na sprawy po dwóch Kondemnatach *in re liquida*, a po Publikacie *in re Judicata*. Ostrzega się tamże, iż zapisanie wyroku sądowego Koronnego w Sentencyonarzu, a Litewskiego przy Wpisach czyni się: Kancellarye zaś Protokoły Dekretow utrzymywać powinny: a Litewska osobny mieć ma Protokół Potoczny, dla zapisywania Rezolucyi Sądowych, i przyięcia Przyznań i aktykacyi. 5. Wpisy w Re-

w Regestrach Koronnych z namieniem o co sprawa, porządkiem wołane będą, i ani przez Strony, ani przez Sąd mazane być mogą. Litewskie zaś *Judicialiter* mazać wolno. Przy końcu kadencyi Rejestra Koronne Prezes podpisać, a na Litewskich limitę Sądow zanotować. 6. Pieczęć Kommissyi Edukacyjney z Herbami obojga Prowincyi i Królewskim, ma napis: *Collegium Praefectorum publicae Institutioni*. 7. Pozwy pod Jmieniem Króla wychodzące zeznają się w Grodzie lub Ziemstwie tym, w którym są położone, a termin za nimi do Sądu w cztery niedziele po zeznaniu: w Litwie podług Statutu. W sprawach *Executionum processus*, na same propozycye albo illacye Powoda, Dekreta wychodzić będą. 8. Pisarzom dwóch te Sądy mają, ieden do spraw Koronnych, drugi do Litewskich. Ci pisać Dekreta w swych kadencyach, baczność mieć na Wpisy i wydawane Extrakty obowiązani: a w Sądzie tylko *Consultivam vocem* mają. Rota przysięgi dla Pisarzow Ziemskich przepisana, tymże służy. Po skończonych kadencyach Protokoły Dekretow i Akta sądowe, do Archiwum Edukacyjnego oddawać powinni. Opis zaś *taxy Furium Cancellaria* Kommissyi zostawiony. 9. Instygator Kommissyi Edukacyjney podług przepisow

tey-

teyże sprawi się. Pozwy w sprawach Funduszu Edukacyi i Powodztwa Kommissyi, na instancją tegoż wychodzić będą: równie ternuż. Pozwy wydają się, o fundusz Kommissyi Edukacyney pretendowany; a położone w pobliskich Kolegiach, w Ziemstwie lub Grodzie tychże zeznane będą. 10. *Dylacja komunikacyi Dokumentow* w sprawach Koronnych od 10. lat podług Prawa Roku 1768. zadawnionych, a w sprawach Litewskich, *Kopie spraw i Dylacja ad Munimenta specificata*, także godzina jedna Aktorowi i Pozwanemu pozwalają się: przy tym Kondescensye, Inkwizycye, Weryfikacye, Kalkulacye, warowane. 11. *Inappellabilitas* od Dekretow Sądu tego, zapewnia się: a względem spraw Lit: Prawa *de valore* Dekretow oczywistych reasumowane. W sprawach Koronnych jeśli *noviter reperta Documenta* nie podnoszą sprawy, Strona karom Roku 1768. przepisany, gdy Dekret finalny wzruszać waży się, popada. Urzędy Ziemskie i Grodzkie Dekreta pomienione Koronne exekwować będą: Zaś w sprawach Litewskich co do stopniow konwikcyi, za Dekretami kontumacyinemi, co do win za sprzeciwieństwo, co do terminu obwieszczeń takowych Dekretow, co do rygoru na niedopełniających exekucyi tak kontumacyinych iako i oczywistych De-

Dekretow, w tym wszystkim Kommissya Edukacyina poydzie za przepisem Prawa Roku 1775. *titulo: Rozrządzenie dóbr Po-Jezuickich*. Proklamaty także Dekretow kontumacyinych Litewskich podług zwyczajów tej Prowincyi czynione będą. 12. *Patronowie* wyższych Jurzydykcyi mają miejsce w tym Sądzie: Inni w nim stawać chcący, wykonają przysięgę rotą od Kommissyi przepisaną: z tych każdy do popierania spraw Koronnych Plenipotencyą urzędową koniecznie: zaś co do Litewskich urzędową lub ręczną byle przy dwóch Świadcach zeznaną, mieć ma. Indukty na piśmie komunikować sobie Patronowie od Stron powinni, i do Kancellaryi na trzy dni przed przywołaniem sprawy oddać; a za przywołaniem każdemu z Kommissarzow Exemplarz podać, i dopiero do czytania przystąpić, bez rozciągłego przymawiania się: toż i o Replikach, które raz Stronie każdej pozwolone, rozumieć należy. Rada Nieustająca w Interesie dóbr Funduszu Edukacyinego, deklarowała: 1. Ze sprawy, nawet przez Ewikcyą dóbr Po-Jezuickich tyczące się w Sądzie Kommissyi Edukacyney poznawane być mają. (b) 2. Ze Exekucye, do

(b) Rez: R. N. A. 1777. d. 14. 9br: N. 409.

do tychże dóbr za długi, tylko Sąd Kommissyiny naznaczać może: (c) Nakoniec że sprawy uczynkowe i graniczne, *ad fora competentia* nie do Kommissyi należą. (d)

Sądy Kapturowe.

§. X. *Sądy Kapturowe* zastępowały dawniej w czasie Bezkrólewia wszystkie wakujące Juryzdykcyje: Seymiki Przed-Konwokacyjne obierały na nie Sędziów, których liczba do 24. w Koronie, w Litwie do 15. Osob zredukowana była. (e) Aż Roku 1768. deklarowano, iż wszystkie Magistratury prócz Zadworney, zaty i Referendarskiej, Urzędy swoje w czasie Bezkrólewia nieprzerwanie sprawować mają. Aby zaś w miejscu Elekcyi większe bezpieczeństwo i pewniejsza sprawiedliwość działa się, Sądom Marszałkowskim 6. Assessorów przydać nakazano. (f) Pozwom z Sądów pod Jmieniem Królewskim wychodzącym, następujący przepisany tytuł: *Nos Proceres Regni & M. D. Lit.* Tamże zalecono wszelkim Magistraturom, aby na 6. niedziel przed i po Elekcyi nie ważyły się sądzić spraw *in contumaciam*. Nakoniec warowano i to, aby dla ciągu sprawiedli-

(c) Rez: R. N. A. 1779. N. 49. d. 8. Jun: (d) Rez: R. N. A. 1781. d. 3. Apr: N. 100. (e) V. 7. A. 1764. fol: 69. t. Ustanow: i 185. t. Kaptury. (f) V. 7. fol: 619. t. Porządek P. Seymy.

dliwości, nawet w przypadku śmierci Starosty, Urząd iego dawny swej Sędziowskiej nieprzerwanie dopełniał funkcji. Aże zdarzyć się może, iż w czasie Bezkrólewia Urząd Sęski Ziemski lub Grodzki przez śmierć iednego lub kilku z Sędziów mogłyby zawakować; należałoby dzisiay Prawem objaśnić, czyli Szlachta ma moc kreowania Subdelegata na to miejsce, lub też gdyby na Seymikach obrała Kandydatów, czyli Prymasom z Radą Nieustającą służy prawo nominowania do podobnych wakansów.

§. XI. *Sądy Pograniczne* z Strony Moskiewskiej ieszcze Roku 1676. ustanowione, wchodzą w wszelkie spory między Obywatelami pogranicznemi Rzeczypospolitey i Państwami Rossyjskiemi zachodzące. Nie mają miejsca pewnego i czasu swej Juryzdykcyi, ale ta od zobopolney zawisła Sędziów umowy. Sędziów takowych początkowo Wwdztwa Litewskie na Seymikach obierały, pośledniey na Seymach naznaczani bywali: dziś ich Król Jmć Reskryptem swoim nominuje; Pensya zaś dla nich idzie z Skarbow publicznych. Na wzór tych Sądów *Senatus Consilium* Roku 1732. ustanowiło i opisało Sądy Pograniczne od Podolskiego, Bracławskiego i Kiiowskiego Woiewodztw, co Seym Roku 1736.

Sądy Pograniczne.

Tom II.

F

po-

potwierdził. (g) Naostatek Roku 1764. stanęła approbacya Sądu Pogranicznego od Tatarów przez Kommissyą w Kamieńcu Roku 1762. ustanowionego: który Roku 1768. na nowo potwierdzony, odebrał moc nie tylko Cywilnych ale i Kryminalnych Spraw poznawania. Wyroki Sądu tego appellacyi i żadney dylacyi nie cierpią: a *Process in re Judicata* za jedną, a *in Contumaciam* za drugą kondemnatą otrzymaną, exekwowany być powinien przez Starostów, z pomocą nawet Woyskową, gdyby tego wyciągała potrzeba. (h)

Sąd Kom.
promissar-
ski albo
Polubowy.

§. XII. *Sąd Kompromissarski* albo *Polubowy*, dawniej w Litwie tylko znany, dopiero po Roku 1776. (i) w Koronie na rozpoznanie spraw nawet Ziemskich przyięty i *pro inappellabili* poczytany. Dla tego też Rezolucya Rady Roku 1777. dnia 3. Pazdziernika deklarowała, iż Kompromissa przed Rokiem 1776. zapadłe, nie wiążą Obywatelów pod karami o wzruszeniu tranzakcyi dobrowolnych: przez które to tranzakcye nie pisma ręczne, ale przed Aktami zeznane rozumieją się. (k) Wchodzi

(g) V. 6. fol: 668. t. Sady. (h) A. 1768. V. 7. fol: 725. t. Sady. (i) A. 1776. V. 8. fol: 876. t. Deklaracya P. Nareszcie. (k) Rez: R. N. A. 1778. dnia 7. Maia N. 167.

dzi ten Sąd we wszystkie sprawy, które po przyjacielsku między Obywatelami kończyć się mogą: A zatym iedne tylko sprawy graniczne, zwłaszcza między Possessorami dóbr Królewskich od tego Sądu wyięte są: lubo i w sprawach graniczno-Ziemskich rzadka praktyka, aby ie Sąd ten poznawał i kończył. *Process* Sądu tego tym sposobem dzieie się, iaki jest używany w Sądzie, któremu sprawa pod Kompromis podana, należy. Exekucya Dekretu wskazana być może do tych Juryzdykcyi, które naywyższych Instancyi, exekwują wyroki: taka albowiem moc temu Sądowi prawami wspomnionemi nadana, iż żadne Subsellia poznawania, poprawiania lub uchylenia Dekretów iego, władzy nie mają, gdy przez Strony aktualnie piszące się, akceptowane zostaną; co i Rezolucya Rady Nieustaiącey Roku 1778. dokładniej ieszcze objaśniła. (l) W przypadku zaś kontradykcyi iedney Strony Kommissarzów czyli Rozpisu, sam tylko Trybunał sprawy podobne rozwiązywać może. (m)

Tego to także gatunku są owe Dekreta Trybunalskie, które prawo *Kondyktowe*.
F 2 kto-

(l) N. 310. dnia 18. 7bris. (m) Rez: R. N. A. 1777. N. 254. 15. Jul:

ktionemi nazywa, a które w różnych Subsellach praktykować się zwykły. Uchyliło ie dla Litwy Prawo Roku 1764. (n) a późnieysze Roku 1768. dla Korony zabezpieczyło. Zawierają się takowe Dekreta, ieśli nie przez Strony osobiście, to przez Plenipotentow szczególną Plenipotencyą umocowanych, która tamże *de actu & die* zapisana być powinna. Sprawę Dekretem Kondyktowym kończącą się, Sądowi przez illacyą publiczną ogłosić należy; a po trzech dniach, Dekret za podobną Illacyą zapadły, w Sentencyonarz i Dekretarz wciąga się. Stronom przypozywany warować się powinna wolna *optio formandi actoratus*: co i w Dekretach Remissowych zachowuje się; a gdyby iedna z Stron cofała się od umowionego Kondyktu, Sprawa przez Trybunał za prostą illacyą *ex seriis partium controversiis* sądzona bywa, i Dekret uformowany, pod tymże Wpisem i dniem, którego na Kondykt wyszedł, zapisuje się. (o)

SĄDY PRIMÆ INSTANTIÆ.

§. I. *Sądy Ziemskie* składa Sędzia, Podsekdek i Pisarz: do których to funkcyi Woiewodztwa lub Ziemie na Sey-

(n) V. 7. fol: 406. t. o Dekretach. (o) A. 1768. V. 7. fol: 694. t. Złączenie P. Dekreta.

Seymikach Gospodarskich 4. Kandydatow wybierają, a Król JMć iednego potwierdza. Z tych gdy który na Sądy nie zieżdża, Szlachta ma moc obrania na iego miejsce Subdelegata, aby kadencya nie upadała. (p) Elekcyja ta koniecznie *in crastino* kadencyi zaczętey nastąpić powinna: (q) a Prawo względem Subdelegatow, Grodom równie iako i Sądom Ziemskim służy: (r) w sprawie zaś własney Sędzia, sam Subdelegata nominuje. (s) Sędzia od Sądow absentiujący się, niczym więcey prócz publiczną funkcycą i chorobą, którą na następujący kadencyi poprzysiądz obligowany, wymówić się nie może. Jeśliby zaś poprzysiądz nie chciał, za każdą Kadencyą *duplex vadium in rem* Klasztorow zapłaci: A gdy ciągiem przez 4. Kadencye nie zasiada, i legalney exkuzy nie daie, funkcycą iego za wakującą ogłasza się. (t) Wchodzą te Sądy w rozpoznanie wszelkich spraw Jurydycznych *Causæ Juris* zwanych, iako to: o Dobra, Zapisy, Testamenta, Obligi i t. d.

F 3

sło-

(p) A. 1768. V. 7. fol: 703. P. Appellacye t. Złączenie. (q) Rez: R. N. dnia 13. Jan: N. 213. (r) Rez: R. N. A. 1778. dnia 28. Aug: N. 256. (s) Rez: R. N. 1777. dnia 21. Marca N. 95. (t) A. 1764. V. 7. fol: 64. t. o Sądach Ziemskich.

słowem w to wszystko gdziekolwiek o lepszość prawa zachodzi trudność. Są atoli sprawy, które równie Ziemstwom iako i Grodom do rozsądzenia należą: iako to: sprawy Wexlowe lub owe, gdzie spor o Prawo i uczynek zachodzi; takowym sprawom to *forum* służy, do którego wprzód Pozew wyniesiony. (u) Każda Ziemia ma pewne miejsce i czas na Sądy wyznaczone, które arbitralnie odmienione być nie mogą, ale na to zezwolenia Stanów potrzeba. Dwoma niedzielami przed kadencyą Sądów Ziemskich sądzić się powinny wszędzie, wyjąwszy Woiewodztwo Mazowieckie, Sprawy Ziemskie o wykupno dóbr, i zbiegłych Poddanych, co się u nas *Leżenie Ksiąg* albo *Positio Actorum Terrestrium* nazywa. Wszakże po wielu Woiewodztwach w czasie tym, i podobnym po skończoney Sądów Ziemskich kadencyi, Wpisow tylko przyięcie i wydanie Extraktow czyni się, a sprawy rzeczzone na Sądach Ziemskich rozpoznane bywają. Zasiada na nich Pisarz z Podsekkiem i delegowanemi od Sędziego, lub sam Pisarz z Komornikami. (w) Pozwy do Sądów Ziemskich wychodzą pod Jmieniem Królewskim: a
Pie-

(u) A. 1768. V. 7. t. Złączenie fol: 703. P. Appellacye. (w) A. 1496. V. 1. fol: 259. t. de Autoritate.

Pieczczę na Extraktach i Blankietach mieć Herb Woiewodztwa lub Ziemi. Co do Regestrow, tych Prawo R. 1768. (x) cztery wyznacza tak dla Ziemstw iako i Grodow, a są te: 1wszy Spraw wszelkich Ziemiańskich *sine beneficio arresti*. 2gi Remissyiny z Trybunału. 3ci Taktowy. 4ty *Panalium*. 5ty *Mixti* na sprawy Dyssydentskie, i Grekow Nieunitow podług praw Roku 1768. i 1775. (y) We wszystkich tych Regestrach, więcey nad trzy Wpisy, na karcie iedney mieścić nie dozwolono, dla umieszczenia *per longum* kondemnat. Późniejsze Prawo Roku 1775. (z) osobny Regestr tak Ziemstwom iako i Grodom na sprawy Wexlowe przepisało. Wszystkie te sprawy nie iuż podług czasu dwuniedzielney kadencyi, ale nawet z przedłużeniem iey do finalnego wszystkich Wpisow odsądzenia, Sędziowie Ziemscy *pluralitate* sądzić obligowani. (a) Appellacye od Sądów tych w sprawach wszystkich (wyjąwszy Wexlowe do Komisyi Skarbowych wywołać się mogące) idą do Trybunału, i tam z Regestru *Appellationum*, czyli Woiewodzkiego są-
dzą

(x) V. 7. fol: 703. t. Złączenie P. Appellacye. (y) V. 7. fol: 717. t. Ordynacya. V. 8. fol: 69. t. Akt. (z) V. 8. fol: 191. t. Ustanowienie §. VI. (a) Ibidem.

dzą się. W żadney atoli Sprawie appellacya dopuszczona być nie ma, pokąd wyrok spor rozwiązujący, czyli, *Sententia definitiva* nie nastąpi. (b) Ta albo *ex seriis partium controversiis* zapada, albo ią *in Contumaciam* zyskuje Strona. Jeśli o rzecz prawną idzie, dopiero za trzecią kondemnata finalny zyskuje Dekret; gdy zaś o dług spor wiedzie się, za drugą process kończy się. (c) Uważając atoli Prawa Roku 1775. ustawę, zdaie się: że tylko o długach ręcznych wyrok iego zapadł, i sprawy takowe wyraźnie w Grodach bez wszelkiej dylacyi i appellacyi, gdy obydwie Strony stawiają, sądzone mieć chce. Prawa późniejszy z Grodow i Ziemst, w sprawach 1000. Zł: nie przenoszących appellacyi zabraniają. (d) Exekucya Dekretow tego Sądu należy nayprzód Starostom i Urzędow ich podług Prawa Roku 1768. wszystkich Juryzdykcyi Dekreta onym exekwować nakazującego: a gdy Strona prawnie przekonana opor czyni, spada moc exekwowania Processu na Zwierzchność Woyskową, czyli raczey władza Starościńska od pomocy Woyskowej wsparcie odbiera: O czym obszerniey poniżey po-

(b) A. 1768. V. 7. fol: 703. P. Appellacye. (c) A. 1775. V. 8. fol: 181. t. Ustanowienie. (d) V. 8. fol: 115. t. Objaśnienie.

wie się. Z Ustaw i Przywileiow Rady Nieustaiącey mocą Prawa Roku 1776. zagruntowanych, Sądy Ziemskie iako i wszystkie *prima & ultima Instantia* Magistratury sądowe, Rezolucyom, Listom upominalnym, i Rekwizycyjalnym Rady, byle tylko Sentencyi i Dekretow nie ryczyły się, podlegać i być posłusznemi obligowane, pod karą zatamowania Urzędow ich. (e) Na tymże fundamencie też Magistratury wyrokiem Prześwietney Rady obowiązane są do kwartalnych lub po każdej sądowej kadencyi Raportow: których reguła i wzory obszernie w Uniwersale Rady Roku 1777. wytknięte. (f)

§. 11. Sąd Grodzki zasięga swej władzy od Starostow: trwa zaś pótąd tylko, pokąd żyje Starosta, prócz czasu Bezkrólewia, gdzie nawet w przypadku śmierci Starosty urząd iego w powadze i władzy swej zachowano. Dawniey Process otrzymany na Starości tamował Grodowi jego Juryzdykcyą, ale Prawo Roku 1768. obaliło dawnieyszą ustawę dla nie przerwanego sprawiedliwości szafunku. (g) Ktokolwiek dawniey otrzymywał Przywilej na Starostwo Grodowe, tym samym i Juryzdykcyą, a razem

Sądy
Grodzkie.

(e) A. 1776. V. 8. fol: 849. t. Objaśnienie. (f) N. 47. dnia 14. Febr. w. Zbiorze fol: 8. (g) A. 1768. V. 7. fol: 695. P. Ostrzegamy.

zem i moc stanowienia Urzędników osiągał: Upadła ta Uprzywilejowanych Starostów prerogatywa, po rozdanych lub poyść *in Emphiteusim* mianych Starostwach; mają oni prawo do intrat, ale nie do zwierzchności sądowej: tą albowiem należy Starości na Sejmikach Gospodarskich obranemu, sposobem innych elekcyjnych Urzędów, a przez J. K. Mość z liczby podanych 4. Kandydatów potwierdzonemu: i takiego to Starostę dziś *Sądowym* nazywają. (b) Ustanowienie Urzędu Grodzkiego dzieje się przy wiezdzie pierwszym Starosty do Grodu: Wolnym go czyni prawo od słuchania *in persona* przysięgi Officyalistów, ale do ufundowania Juryzdykcji i wysłuchania przysięgi nowo kreowanych Urzędników koniecznie obliuguie. (i) Urzędnicy ci są: Podstarosta albo Vice-Starosta, Sędzia i Pisarz. Tak ci, iako i inni Officyaliści *np.* Regenci, Subdelegaci, Burgrabiowie *i t. d.* czy to do przyimowania tranzakcji, czy do exekucji processów zażywani, Szlachta i possessyonaci być powinni. (k) W Mazowszu Pisarz Ziemski trzyma razem Pióro Grodzkie, do którego kreacya poniższych

(b) A. 1775. V. 8. fol. 138. t. Starostwa. (i) A. 1768. V. 7. fol. 735. t. o Przysiędze. (k) Ibid: fol. 706. t. Złączenie P. Sprawy.

szych Officyalistów należy: zastępują zaś go w Sądach Grodzkich, Regenci: Nadto Pisarz Ziemski Warszawski, Akta Sejmowe *gratis* oblatować i ekstrakty wydawać: tudzież pióro na Sądach Sejmowych w Kadencyach Koron: trzymać obowiązany. (l) *Sprawy* Sądów Grodzkim właściwe, ieszcze Prawo R. 1420. (m) przepisało w tych 4. Artykułach zawarte: 1mo: O gwałty Białychgłow. 2do: O Rozboj: 3tio: O Pożogę i zapał. 4to: O Naiazdy gwałtowne. Poźniejsze atoli prawa rozszerzyły tę ich powagę, tak dalece: że cokolwiek porządku, bezpieczeństwa osobistego po Prowincjach tycze się, a własności gruntowej nie zajmuie, to wszystko Grodom do rozsądzenia należy. Sprawy pomnieysze na *Kwerelach* Pisarz Grodzki rozsądza z wolną do Starosty appellacją, czas zaś tych Sądów powszechnie przed kadencyą Grodzką na niedziel 2. przypada; lubo dla rzadko zdarzających się Wpisów do Regestrow Kwerelowych, ledwo gdzie dziś te Sądy znane. Nadto Urzędowi Grodzkim, prócz exekucji Dekretów wszystkich generalnie Kraiowych Juryzdykcji, służą Intromissye, Obdukcyje, Areszta, Exekucyje

Te-

(l) V. 1. fol: 77. t. de Causis. (m) V. 2. fol: 93. t. o Pisarzu V. 7. A. 1758. fol: 648. t. Powszechny: V. 8. fol: 912. t. Subdelegaci

Testamentowe, Kalkulacye, spisanie Inwentarzów, i Opieka Wdow i Sierot; które to wszystkie obligacye ich, po części pospołu z Ziemskimi Urzędami, po części szczególniey Grodzkiej Jurysdykcji należą. Każdy Grod cztery razy do Roku sądzić się powinien, bez przeszkody Roków Ziemskich: Uregulowanie zaś tych kadencyi Starostom zostawione. Proklamacya Sądów Grodzkich na 2. niedzieli przed reassumpcyą dzieje się. Nie jest zaś konieczną legalnością tego Aktu, aby nań Sędziowie zjeżdżali: Byle tylko w obecności Regenta lub Vice-Regenta był dopełniony. (n) Co się Regestrow tycze, też same co i dla Ziemstwa przepisane: (o) co i o Wexlowym rozumieć należy: (p) nakoniec Regestr *Executionum Processus* na mocy praw Roku 1768. i 1776. uformowany. Pozny pod Imieniem Starosty i Pieczęcią tegoż, prócz Woiewodztwa Mazowieckiego, piszą się; wychodzą zaś na dwie Niedziele przed zaczęciem kadencyi, a Relacya ich w własnym Grodzie zeznaie się. *Dekreta* Grodzkie, sam Urząd Grodzki exekwuje. *Inappellabilitas* tylko w sprawach *liquidi debiti* temuż Sądowi służy, (q)

(n) Rez: R. N. A. 1780. N. 13. dnia 24. 9br: (o) A. 1768. V. 7. fol: 703. t. Złączenie P. Appellacye. (p) V. 8. fol: 191. t. Ustanowienie.

(q) w innych zaś wszystkich do Trybunału appellacya przepisana: wyjąwszy Grod Woiewodztwa Łęczyckiego, z którego sprawy do Ziemstwa wprzód, a z tamtąd dopiero do Trybunału wywołane być mogą. (r) Nakoniec Trybunał remissę czyniący spraw Grodowych, do Ziemstw przez Stronę umowionych odsyłać ie powinien. (s)

Woiewodztwa Krakowskie w Krakowie, i Mazowieckie w Warszawie, prócz Sądów ordynaryinych Grodzkich, mają szczególne pod imieniem *Potocznych* znane, w ekstrakadencyach Grodzkich i Ziemskich sądzące się; appellacya od nich do Trybunału tylko w sprawach 300. grzywien przenoszących zabezpieczona: Sprawy zaś Sądom tym właściwe są: Szlachty bez-possessyonatów, a nawet Chłopstwa w okolicach tychże Miast zostających. (t)

§. III. Sądy Podkomorskie poznają i decydują wszelkie spory graniczne między dobrami iakiegokolwiek rodzaju; I lubo gatunek spraw tych właściwie Sądowi Podkomorskiemu przynależy, przecięż

Sądy Podkomorskie.

(q) A. 1775. V. 8. fol: 181. t. Ustanowienie. (r) Ibidem fol: 283. t. Przyspieszenie. a Uniwersał R. N. 1777. dnia 25. Lut: N. 62. (s) Ibidem w Konst: A. 1775. ut supra. (t) A. 1658. V. 4. fol: 560. t. Grod.

cięż ten do samego tylko rozgraniczenia zażyty bywa: process zaś cały i finalna decyzja, Sądom Królewskim, gdy o dobra Królewskie; Ziemskim, gdy o Szlacheckie zachodzi kontrowersya, zlecona: takdalece: że Sąd *np.* Ziemski nie tylko sprawę na grunt odsyła, ale i o własności czyli o prawie do wymierzonych przez Sąd Podkomorski gruntów, u siebie na stole wyrok daie.

Libo zaś Podkomorzy każdy z urzędu swego obowiązany iest, do rozmiarów w zachodzących w swym Woiewodztwie granicznych sprawach; mają atoli Podkomorzowie prawo kreowania Komorników, którzy imieniem ich spory graniczne miarkują i rozsądzaia, z tą co i Podkomorzowie mocą. Tak ci iako i tamci po Konstytucyi Roku 1588. przysięgli być powinni, iako i Pisarz, którego ten urząd do expedyowania Aktów granicznych mieć powinien, i który Dekret Podkomorski naydaley w 6. niedziel do Ziemstwa podać obowiązany. Gdy sprawa graniczna z Trybunału powtórnie na grunt odsyła się, już nie Komornikowi ale Podkomorzemu należy. Względem prawnego granicznego postępku, Prawo Roku 1523. taki porządek przepisuie. (u) Po rozpoznaniu podług

(u) V. 1. fol: 411. t. Processus.

dług Prawa rzeczzonego i późniejszego Roku 1768. (w) przez Sąd Ziemski sprawy granicznej, i odesłaniu iey na grunt, czy to *in contumaciam*, czy *comparentē parte adversa*, Podkomorzy lub Urząd iego wydaie Janotescencye nawet *collateraliter* graniczającym; ani żadnych obiekcyi słuchać nie ma od Strony *contumaciter* się mającey, ale podług woli, sumnienia, świadectw, czyli znaków dawnych granicznych, lub zeznania ludzi sędziwych, do duktów przystąpić, Aktora przy ostatnim kopcu z 6. Świadcami do przysięgi pociągnąć, a potym decyzją swoją na piśmie wydać, i też do oblaty Ziemstwu nie mieszkalnie podać powinien. Prawo R. 1768. deklarowało *inappellabilitatem* w granicznych sprawach *à praliminariis*: Nadto obliguie Oficjalistę, aby Mapę przez Geometrę przysięgłego i od obydwóch Stron umowionego, zrobioną podpisywał; podług której gdy sprawa powtórnie za-
decydowana będzie, moc niewzruszoną pierwszemu Dekretowi nadaie. Porządek pomieniony sciąga się szczególniey do dóbr Ziemskich; Bo gdy rzecz idzie o dobra Królewskie, Sąd Assessorski Komissarzów wyznacza wprzód przez Strony

(w) V. 7. fol. 705. t. Złączenie P. Że.

ny po zobopolney komunikacyi umówionych; Zawsze atoli wzgląd się ma na Podkomorzych i Komorników tego Woiewodztwa, z którego sprawa wytoczona. Jeszcze i to w sprawach granicznych z dobrami Królewskimi szczególnie uważać należy, iż Possessor tychże, po zapadłym Dekrecie, przysiędź obligowany: iako się o ochronę dóbr Królewskich i całość ich podług słuszności starać nie omieszkaj: (x) Tenże, Akt cały graniczny z Mappą do Metryki podać obligowany, o czym już i wyżej namieniło się. Dodać tu jeszcze należy, iż podług Rezolucyi Rady Nieustającej (y) nietylko Komornicy, ale i Vice Regenci, Burgrabiowie, Dekreta exekwować i na Kondescensye zieżdżać mogą: A gdy, w czasie nawet zaczętej sprawy granicznej, śmierć Podkomorzego zajdzie, Komornik od dalszej prosekucyi poprzestać powinien: co się nie ściągga do Komornika Ziemskiego pod śmierć Podsędka. (z)

Sądy Kondescensoryalne.

§. IV. Sąd Kondescensoryalny albo Ziazdowy, nazwany od ziechania na grunt, lub

(x) V. 7. fol: 423. t. Ordynacya N. 17. §. Ostrzeżenie. (y) Rezi: R. N. A. 1777. N. 334. 19. 7br: i N. 228. 24. Junii a 1781. N. 98. dnia 3. Aprilis. (z) Rezi: R. N. 1777. N. 343. 3. Październ:

lub miejsce sporu, którego Sąd przyzwoity, w miejscu Sądowym dla zachodzących trudności decydować nie może, od wszelkich generalnie Sądów nakazany bywa. Składa go zaś Urząd od Sądu *à quo* wyznaczony, najczęściej z wiedzą Stron obydwóch. Wchodzi on w tę szczególnie sprawę, do której Sąd powyższy zesłać go chciał. Decyzya Sądu Ziazdowego jest tylko oświeceniem dla pierwszego; która gdy approbowana zostaje, process koniec bierze, jeżeli *appellacya* nie ma miejsca. Gdyby się zaś trafiło, żeby Kommissarze na Kondescensyi rozpisali się, Sąd Trybunałski rozpoznaje przyczynę rozpisu: a gdyby ten wbrew regule przepisanej, lub naprzeciw oczywistym Dokumentom, Inkwizycjom, lub *in puncto* terminu satysfakcyi zayść miał; Sędzia karze 2. niedziel więzy podpada i *vadium* Starościńskie zapłaci: A zaś Strona, na ktorej rzecz Rozpis stanął, *pœnis contraventionis & refusioni damnorum subiacer.* (a) Nakoniec warunki Prawa nasze, aby Kondescensye upadać nie mogły, dla nie ziechania w terminie naznaczonym *Officii Condescensoryalis*, deklarując: że dosyć do zagaenia, przywołania, i limitowania Sądu

Tom II.

G

te.

(a) A. 1768. V. 7. fol: 704. t. Złączenie P. Aze.

tego, bytność iednego *ex Officialibus*, ile gdy drudzy *de legalitate aliqua* nie zechania ostrzegają Strony. (b) Termin Kondescensyi od czasu wydanych na 4. niedziele przed zaczęciem iey Innotescencyi, miarkuie się; (c) a gdyby Strona Kondescensyą zbijać chciała *noviter repertis Documentis*, a onych nie pokładała, i sprawy swej nie podnosiła; podpada karom osobistym, i powroceniu expens prawnych, tudzież *penom* przeciw targającym się na Dekreta Trybunałskie, iakie są 4. niedziele więzy lub więcey i kary pieniężne.

SadyKom-
missyine.

§. V. *Kommissyiny Sąd* niczym różnić się nie będzie od Kondescensoryalnego, iesli władza Kommissarzom nadana zależy od approbacyi Sądu *à quo*. Gdy zaś czy Sąd Kraiowy, czy sama Rzeczpospolita zlewa na Kommissarzow w iakieykolwiek sprawie moc finalnie decydującą, Sąd takowy w liczbie Magistratur *Ultima Instantia* mieścić się może. Rzadko atoli Juryzdykcyę nasze, takowey Kommissyom udzielają powagi: I tak lubo w Sądach Assessorsskich i Referendarskich sprawy gruntowe pospolicie przez Kommissye decydowane bywają; atoli

(b) A. 1726. V. 6. fol: 418. t. Trybunał P. Na Kondescensyach. i fol: 490. t. Obwarowanie.
(c) Rez: R. N. 1777. N. 338. d. 25. 7bris.

atoli Dekreta tychże Sądow, zawsze wolną appellacyą Stronom ostrzegają. Co się Processu Kommissyinego tycze, reguła przez Sąd *à quo* przepisana, iest prawidłem dla Kommissarzow. Czas także wydania Innotescencyi Stronom, zależy od umowy Kommissarzow: Prorogacya zaś teyże Kommissyi, osobliwie ku komunikacyi Dokumentow, może być krótszym niż 4. niedziel iak zwyczaj terminem określona, gdy na to Strony piszą się. Indukty, Inkwizycye, Limity, gdy tych Strony wymagają, lub Sędziowie potrzebnemi sądzą, dzieją się sposobem *in Judicio à quo* praktykowanym: toż rozumieć i o wyrokach Sędziow, iako i formie Dekretu przez nich formować mianego. Jezeli Kommissyiny Sąd wyznaczają Stany, iakich późniejszemi czasy liczne mieliśmy przykłady; wyroki takowego Sądu żadney nie przyimują appellacyi; a process albo podług reguły przepisanej formuie się, albo tym porządkiem czyni się, którego Sąd przyzwoity owej sprawy zażyć był powinien. Kommissarzow do Sądu Kommissyinego podają Strony nawzajem w rowney liczbie y z wolną excepcyą. Ci czy, w Konstytucyą, czy w Dekret Sądu *à quo* włożeni, już excypowani być nie mogą. Jezli na czas Kommissyi, więcey z iedney Strony ziedzie Sędziow, ten co liczbę drugiey

Strony przechodzi, do kreskowania nie należy. W sprawach o granice między dobrami Szlacheckimi i Królewskimi zachodzących, wychodzi osobny J. K. Mci reskrypt na Kommissarzow z Kancellaryi Narodowych, iako się już namieniło.

OKommissyach z Seymu R. 1775. wypadłych.

Lubo Kommissye szczególne w interessach Obywatelskich Roku 1775. wypadłe, są Sądem czasowym; Gdy atoli podziśdzien po Trybunałach i Dykasteriach odsądzone nie są; owszem łączące się z niemi kategorye znaczny jeszcze czas różne Subsellia zatrudniać obiecuia; Za rzecz potrzebną zdało się, umieścić tu treść prawa Roku 1776. (d) podług którego przepisow, z uchyleniem reguł Roku 1775. (e) stanowionych, Sędziowie i Strony sprawić się powinny. *Nayprzod* tedy co do Kommissyi Koronnych, deklarowały Stany Rzeczypospolitey, iż te z ugody obydwu Stron, wydane, rozsądzone, i akceptowane, luboby po akceptacyi zaskarżone pokazały się, *in suo Judicato* zostać powinny. *Ponótore*: Dekreta tak Kommissyjne iako i Ziemskie lub Grodzkie z Remis od Seymu lub Konfederacyi zapadłe; także De-

(d) V. 8. fol: 876. t. Deklaracya. (e) V. 8. fol: 506. & fol: 581.

Dekreta Ziazdowe lub Konfederackich Sądow, *per serias partium controversias* finalnie ferowane, a Komplanacyami lub Kwitami niewymuszonymi akceptowane, za niewzruszone mieć chciano. *Potrzenie*: Kwit lub Komplanacya wymuszone, lub bez wiadomości Pryncypa dane albo z boiaźni nastąpione, gdy w Roku 1. i niedziel 6. od daty ugo-
gy *in foro proprio* zaskarżone i za takie przez Swiadkow lub przysięgę okażą się, nie ważne mają być rozumiane: i sprawa na nowo sądona być powinna. A gdy Strona nie dowodzi przemocy w zakwitowaniu, karę 6. niedziel więzy na się ściaga a tysiąc grzywien Stronie, i Sądowi przez połowę, z powrotem unkosztow, zapłaci: tymże nawzajem karom podpada oskarżony o przemoc, za dowodem iey oczywistym. Sprawy o takową przemoc, naydaley w Rok 1. i niedziel 6. od oblaty prawa rzeczzonego intentowane być były powinny. *Poczwarte*: Prócz garunkow Kommissyi wyżej opisanych, *in suo robore* zostawionych, wszystkie inne, chociażby *ex seriis controversiis* sądzone, także Rozpiskowe, *Paritatis votorum*, zmowne na krzywdę trzeciego, niemniej kontumacyalne, albo przez Osobę *intrusivę* zasiadającą sądzone, lub gdziekolwiek Strona uciążoną znalazła się; takowe podnoszone być mogły: to
G 3 jest:

iest: Sprawy *Juris Regii* w Assessoryach, Ziemskie w Trybunale: i tym końcem Exekucya zapadłych nawet Judykatow zawieszona została. *Popięte*: Sąd Assessorski i Trybunał nie wiążąc się do reguł na Kommissye przepisanych, sprawy takowe *ad comparitionem Partium* finalnie rozsądzić powinien: A gdy jedna Strona nie staie, jedna kondemnata Dekret finalny uprzedza. Gdyby zaś Dekret zaskarżony w Assessoryi lub Trybunale, potwierdzonym został, Strona podnosząca go, tysiąc grzywien i kosztów prawne poprzysiężone zapłacić powinna. *Poszöste*: Regestr osobny spraw Kommissyjnych w Assessoryach uformować kazano, i sądzenie onego z Assessorami, przed innemi Regestrami zalecono: W Trybunale także osobny takowy Regestr dla każdego Wdztwa przepisany, i czas sądzenia iego przez niedziel dwie przed innemi Regestrami wyznaczony: Takoweż sprawy i w Regestrze Remissowym mieścić się mogą, *prævia directâ ad citationem*. Nadto, tym którzyby przez Dekreta kontumacyjne Kommissyjne od dóbr odpadli, warowany Regestr *expulsionum prævia itidem ad citationem*. *Posiodme*: Remissy z Kommissyi Seymowych, Ziemstw, lub Grodów, na Seym uczynione, uchylają się, i *ad fora competentia Supremarum Instantiarum* odesłane.

desłane. *Poosme*: Kommissye rozpoczęte, albo nie sądzone, iako i Remissy do Ziemstw i Grodów zapadłe, a nie odsądzone, wolno Stronom akceptować lub do Sądów *Supremarum Instantiarum* udać się: W sprawach zaś remissowych, żadne reguły Roku 1775. Sądów pomienionych nie wiążą. *Podziemięte*: Kommissye graniczne przez Kommissarzów i *ad comparitionem* obydwu Stron odsądzone, dukami, reduktami i Inkwizycjami nawzajem przyiętymi i determinowanemi expedyowane, po wysypaniu kopców zaprzysiężone, lub ugodzone wspólnie przez Strony; za niewzruszone poczytują się. Które zaś bez wiadomości drugiej Strony wyiednane, gwałtownie expedyowane, lub rozpiskowe, albo kontumacyalne pokażą się; takowe uchylono, i *ad fora competentia Supremarum Instantiarum* wywołano. *Podzięte*: Sprawy do Sądów *Ultimarum Instantiarum* odesłane, lubo podług reguły przepisanej, z krzywdą jednej Strony odsądzone, a w Rok i niedziel 6. od publikacyi Dekretu zażalone, na nowo sądzone, pomimo rzeczoney reguły, być powinny: Nawet warowano takowym Stronom: Jż gdyby w Assessoryach w sprawach podobnych uciążonym kto znalazł się, a Dekretu nie zaskarżył; mógł za Reskryptem J. K. Mci w Rok i niedziel

dziel 6. od publikacyi tego prawa, otrzymać *restitutionem causæ in integrum*. Względem Kommissyi Litewskich uchwalono, 1. Aby wszystkie i wszelkiey natury Kommissye, prócz materyi *Status*, w których o dobra, Summy, granice, spory zachodziły, a przez reiekty Kommissyjne lub Trybunalne, także *in contumaciam* drugiej Strony, lub *ex paritate votorum* odeszłe, albo dla innych przyczyn nie zakończone lub nie rozpoczęte są; w Trybunale sądzone, i tam z Rejestru Taktowego wołane były. 2. Kommissye oczywiste między Stronami przez obu Stron Kommissarzów, *servato Juris gradu* rozsądzone, ani do czasu tego prawa nie zaskarżone, także wyrokami Trybunalskimi rezolwowane sprawy, tudzież Dekreta przez konwencyą Aktorów zapadłe, za niewzruszone deklarowano. (f)

Sądy Podwojewódzkie.

§. VI. *Jurydykcyja Podwojewódzka* z władzy i prerogatyw które każdemu Woiewodzie służą, pochodzi: zasięga ona Żydów tylko po Miastach Królewskich z appellacyą wolną do Assessoryi: (g) dawniej do Mieszczan w taxie lub miarach ludzi depaktujących rozciągała się. (h)

Ale

(f) V. 8. 1776. fol: 932. t. Deklaracya. (g) A. 1690. V. 5. fol: 771. t. Pogłowne. (h) A. 1565. V. 2. fol: 688. t. Powinow;

Ale Prawa późniejsze zlecając Kommissyom Skarbowym baczość nad równością miar, wag i. t. d. powagę tych Sądów i granice określiły: W Warszawie Żydzi nie do Woiewodzińskiej Jurydykcyi ale do Sądów Potocznych lub Miejskich należą: (i) w Woiewodztwach także Kijowskim, Bracławskim, i Wołyńskim, w Grodach rozprawiają się. (k)

§. VII. *Sądy Duchowne*. O Sądach Duchownych tyle tu tylko namienić przychodzi, ile do nich osoby Świeckie, tak z powodztwa iako i z przypozwania *ex actoratu & creatu* należą: Obszernieyszą zaś o nich wiadomość prawo Kanoniczne zawiera. Trzy rodzaje Sądów Duchownych Kraiowych liczymy. Sądy Biskupie albo Konsystorskie, Sądy Metropolitańskie i Nuncyatorskie: Pierwsza jurydykcyja, *Primam Instantiam*: Drugie dwie, *Supremam Instantiam* formują. Sądy Nuncyatorskie poznają czasem i te sprawy, które *ex cruda citatione* Konsystorzom należą, a na ów czas appellacya do Rzymu zakłada się: Wszakże gdy Aktor *gradum Instantiarum* przestępuje, otrzymać wprzód powinien *salvum conductum* czyli excepcyą od przy-

Sądy Duchowne.

zwo-

(i) V. 7. fol: 470. t. o Władzy i fol: 711. t. Jurydykcyja. (k) A. 1661. V. 4. fol: 700.

zwoitego *forum*. We wszystkich tych Sądach, imieniem Biskupów lub Nuncyusza zasiada Officyał, Surrogat, lub Audytor: Powaga i władza Osob tych tak wielka, że lubo kreacya ich od Biskupa lub Nuncyusza zależy, ucczyza atoli przez nich zapadła, czy przez Biskupa czy Nuncyusza poprawiona lub uchylona być nie może. Dla tego też *np.* Dekreta Konsystorskie, nie pod Biskupa, ale pod Officyała imieniem wychodzą. Sądy te są nieustanne, z tąd w Pozwach termin stawienia się przed Sądem tylko wyrazem ostrzega się, *prima Juris*: to jest że Pozwany *primâ feriâ* przypadających Sądów za przywołaniem sprawy swej stawić się ma.

Jakieby zaś Sprawy Sądom Duchownym należały, uczy obszernie Prawo Roku 1543. (1) którego treść z Inwentarza Zeglickiego wypisuje się: Sądom Duchownemu sprawy należące, są te:
 „ O Wierze, Heretykach, Schizmaty-
 „ kach (dziś pod imieniem Dyssyden-
 „ tow i Greków Nieunitów znanych,)
 „ Błuznierstwach, Apostatach, Dziesię-
 „ cinach, Sakramentach, Beneficyach,
 „ Simonii, Mężobóystwach Duchownych
 „ osob, o targających się na Kleryki i
 „ ra-

(1) V. 1. fol: 578. P. Differentias.

„ raniących, o Świętokupstwie, i kró-
 „ rzy się pod obronę Kościelną udają.
 „ Także Wrożki, czary, czarnoksiężstwa,
 „ Czynsze Kościelne, Nowe kupie: na-
 „ dania Kościelne, albo Poświętne,
 „ (wszakże o Poświętym jest osobna u-
 „ chwała) Item znędzniałe, które so-
 „ bie radzić nie mogą, rozsądek *de na-*
 „ *talibus legitimi, vel illegitimi tbori.*
 „ Sprawy tych, którzy się dobrowolnie
 „ udają i zapisują do Prawa Duchowne-
 „ go, (wyiawszy zapisy Poddanych
 „ Szlacheckich, o których jest osobna
 „ uchwała) Item Zapisy i zaprzędanie
 „ Dziesięcin za dług Kościołowi albo
 „ Duchowney Osobie zapisany. Item,
 „ o bicia i występki Kościelne i osobom
 „ Kościelnym święcenie mającym, u-
 „ czynione. Item *Jura Patronatûs* albo
 „ podawanie Plebanii, Ołtarzów, Alta-
 „ ry, Prebend i innych Beneficyi. Tak-
 „ że Rozwody i Wiano: Wszakże roz-
 „ sądek około Wiana osoby rozwiedzio-
 „ ney, ma być odesłany do Króla: (dziś
 „ do Sądu Ziemskiego.) Testamenta zaś
 „ w oboim Prawie sądzone być mają:
 „ wyiawszy by co na Kościół, albo na
 „ miłosierne uczynki odkazano „ (m)
 Poźniejsze Prawa, okryśliły w niektórych
 pun-

(m) Inwent: Zeglick: fol: 565. t. Sądy.

punktach, tę generalną o sprawach Sądowi Duchownemu należących ustawę: I tak *naprzód* sprawy o Dziesięcinę Roku 1635. (n) do Grodów i Ziemstw odesłane: później (o) Sądowi tylko Ziemskiemu *salva appellatione* do Trybunału przyznane. *Evocans* w Dziesięcinnych sporach do Duchownych Sądów 1000. grzywien przepada. Gdy zaś sprawa zachodzi z osobą Sądową Ziemską, w pobliskim Ziemstwie poznana być ma. *Potiore*: Sprawy Testamentowe powszechnie dziś Sądy Świeckie poznają, zwłaszcza że podług praw późniejszych, nie przez Testamenta, ile *in lecto agnitionis* czynione, Kościołom i Duchownym legować nie wolno, z którego to istotnie powodu, Testamenta ile prywatnie, a nie urzędownie czynione, do obojga Prawa należały. (p) Nakoniec sprawy Dyssydentskie, tak obojga wyznania Ewangelickiego iako i Greków Nieunitów, niegdyś do Konsystorzów, a w Litwie do Trybunału Litewskiego należące, *naprzód ad Judicium Mixtum*, a po uchyleniu tego do Assessoryi, Sądów Ziemskich i Grodzkich odesłane: (q) *Dekreta* Sądów Duchownych prócz isto-

(n) V. 3. fol: 857. t. Forum. (o) A. 1768. fol: 729. t. o Dziesięcinach. (p) A. 1543. V. 1. fol: 580. (q) Trakt: A. 1768. V. 7. fol: 576. §. 6. a V. 8. Trakt: 1775. fol: 61. Art: 1. §. 3.

ty rzeczy przysądzoney, kary najczęściej duchowne, iako to rekolekcyje, posty, a niekiedy grzywny i zamknięcie nakazujące, exekwucje *naprzód* pogroźka Exkommuniki: którey gdyby kto nie słuchać poważył się, *brachium saeculare* od Strony zażyte być może. Osoba Duchowna iakakolwiek, występek kryminalny popełniając, zapożywa się *naprzód* do własnego Sądu: ten gdyby przestępstwo takowe znalazł, iż by na Winowaycę karę śmierci ścigać miało, degradowie go wprzód, a dopiero Zwierzchności Świeckiej oddaie. Jeśli zaś występek karze śmierci nie podpada, wskazuje Winowaycę na kary duchowne.

§. VIII. *Sądy Mieyskie* iedne podług prawa Magdeburgskiego, drugie podług Chełmińskiego sądzą się. Z praw tych pierwsze, ledwie nie wszystkim Miastom Polskim służy: drugie dawniej w Prusach, a po odpadnięciu tych od ciała Rzeczypospolitey, prócz Gdańska i Torunia, tylko w Litwie y Mazowszu używane. Różnica obojga tego prawa na czym zależy, Zbiory tychże praw obszerniej uczą; *naprawdę* atoli (iako się w pierwszym Tomie Części 2. okazało) w prawach sukcesyjnych od siebie odstępują. Co są Sądy Ziemskie y Grodzkie w sprawach Szlacheckich,

Sądy
Mieyskie.

to są Mieyskie w zachodzących po Miastach sporach; rozwiązują one wszystkie generalnie, tak *Juris* iako i *facti*, tak Cywilne iako i kryminalne kategorie; A nawet i Szlachta *ex Actoratu* przeciw Mieszczanom czyniący, nie gdzie indziej, tylko w Mieyskich Sądach rozprawić się powinni: którą to dla Miast naszych prerogatywę dawniejszemi obwarowaną ustawami, prawa późniejsze na nowo zagruntowały, (r) wyjąwszy następujące przypadki: 1. Mieszczanin w sprawach płynących z dóbr Ziemskich *np.* Arędą tzymanych, w Ziemstwie odpowiada. 2. W sprawach Kryminalnych lub uczynkowych w dobrach Ziemskich popełnionych, w Grodzie *commissi delicti* sprawić się powinien. 3. W sprawach Skarbu tyczących się, w Kommissyi Skarbowey: w sprawach tacy Woiwodzińskiej własnych w Grodzie: w sprawach nakoniec z kłotni y pobicia pod bokiem Krolewskim wynikających, w Sądach Marszałkowskich rozsądzić się ma. Wszelako warowało Stanowi temu Prawo, iż w ten czas tylko, *evocatio* do wspomnionych Sądów ważna będzie, gdy nie między samemi Mieszczanami, ale *np.* między Szlachtą i ich

(r) Vide Inwentarze Prawa obydwu: t. Miasta.

ich Poddanemi z iedney, a między Mieszczanami z drugiey strony sprawy podobne zdarzają się. (s) Szlachcic *ex reatu* gorącego uczynku w Sądach Mieyskich odpowiadający, podług opisu Toruńskiego Statutu, pospołu przez Sąd Grodzki i Mieyski sądzony być powinien: A gdyby nad przepis pomienionego Prawa Magistrat postąpić ważył się, Burmistrz głową gwałtu przypłaca. (t)

W Miastach większych Krolewskich Sady Mieyskie na cztery dzielą się Instancye: w pomniejszych, i dla spraw braku, i dla niedostatku osob Sędziowskich, iedna tylko pospolicie Instancya tak Cywilne iako i kryminalne poznaie spory. Sąd Radziecki składa się z Prezydenta i Radzców iedenastu: sądzi wszelkie Sprawy tak *Juris* iako i *facti*: a prócz władzy sądowniczey, ma obowiązki przydawania Wdowom i Małoletnim Kuratorów i Opiekunów: Sprawy zaś kryminalne z prawnemi łączące się, odsyła zawsze do Sądów Woytowskich. Sady Woytowskie, Wóyt z 12. Ławnikami składa: Poznaie i ten Sąd równo uczynkowe iako i prawne sprawy, szczególniej atoli kryminały do nie-

(s) V. 7. fol: 753. t. Warunek. (t) V. 1. fol: 397. A. 1520. V. 4. A. 1650. fol: 334. t. Securitas.

niego należą. *Sądy wielkie Burgrabskie* dwa razy tylko w Rok sprawowane bywają. Prezydent z Raycami zagaia je, a potem Juryzdykcyą zdaie Woytowi i Ławnikom: Rozsądza i ta Instancya sprawy uczynkowe, i z prawnych te, które 200. Zł: wartości nie przenoszą, a w takowych sprawach Sądu tego wskazania, appellacyi żadney nie przyimują. Nakoniec *Sądy Potoczne Prezydenckie i Woytowskie* wchodzą w spory mniejszey wagi czy to prawne, czy uczynkowe, z wolną do Magistratu czyli Sądow Radzieckich appellacyą. *Appellatorium* zaś powyższych trzech Instancyi, czyli Radzieckich, Woytowskich i Burgrabskich Sądow, jest nayprzod każdy własny Starosta, a w dobrach Stołu Królewskiego Administrator tychże: od których to dopiero decyzyi, wolna do Sądow Królewskich appellacya Stronom zapewniona. (u) Wyjęte atoli od tej Starościńskiej i Administratorskiej Instancyi Miasta główniejsze, nie tak prawem powszechnym, iako raczej osobnemi Królów Przywilejami.

Exekwują Dekreta Mieyskie same Miasta, z pomocą Żołnierza lub Pachołkow kosztem własnym utrzymywanych. Gdyby zaś tak przemocny Mieszczanin znalazł

(u) Ibidem A. & V. ut supra.

laź się, iżby się Sądow swych Wyrokom oprzeć ważył, a tym bardziey gdyby Królewskim Dekretom nie był posłuszny; Równym sposobem Starostowie na mocy Prawa Roku 1768. obligowani są exekwować na nieposłusznych nawet z pomocą Woyskową takowe Dekreta, iako i Szlacheckich Subselliow wyroki. Co lubo w praktyce rzadko zdarzyć się może, nie możnaby atoli, za rzecz słuszną poczytać, aby ta Narodu część, która do porządku Kraiu, do utrzymania handlu, do ludności i dochodow iego w znaczney części przykłada się: którey szafunek i dozor sprawiedliwości samym Królom szczególniey zlecony jest; Ta, ostatecznych skutkow i owocow sądowych wyrokow przez odmowienie exekucyi mocney w potrzebie, pozbawiona była.

Co do Miast Magdeburskich Szlacheckich tak Swieckich iako i Duchownych; sami Dziedzice mają tam moc, Dekreta pierwszej Instancyi Mieyskiej czy w kryminalnych, czy Cywilnych sprawach, stwierdzać, podnosić, lub miarkować bez wolney do Sądow Assessorskich appellacyi: O sam tylko gwałt Przywileiow i Praw swych, Miasta takowe z Panami swemi w Sądzie Assessorskim czynić mogą: iako się o tym obszerniey *pod tytułem o Miastach*: namieniło.

Tom II.

H

Wszy-

Wszystkim Miastom Królewskim Prawem Magdeburskim w Koronie rządzącym się, do których należy nie mało Szlacheckich na tymże Prawie zafundowanych, służy *prawo Miecza*: chyba że w Przywileju lokacyi excypowane wyraźnie będzie. Przywilej ten dla Miast Litewskich tak Królewskich iako i Dziedzicznych, prócz niektórych Kapitałnych i dwóch Stołowych, iakie są: Wilno, Kowno, Lida, Troki, Nowogrodek, Wołkowysk, Pińsk, Mińsk, Mozyr, Brześć i Grodno, z uchyleniem nawet Juryzdykcyi cywilney, Roku 1776. (w) skassowany, a sprawy potoczne Starostom zlecone. Duch tego Prawa nie inszy być zdaie się, tylko zapobieżenie tym niesprawiedliwościom zwłaszcza w sprawach kryminalnych, których nieznaomość prawa nie bez ochydy Narodu naszego była początkiem. Spodziewać się należy, że i Prowincya Koronna zaiomsza owych dzikich niektórych naszych Miast sentencyi, poydzie w tey mierze za przykładem Prowincyi Litewskiej: a baczność swoją o nienaganną w niczym sprawiedliwość, i w tey mierze posunąć nie zaniedba. Tu ieszcze ostrzedz przychodzi, co iest istotnym, a świeżym Miast Kró-

(w) V. 8. fol: 925. N. 2. t. Ustawa.

Królewskich Przywileiem, iż Prawa późniejsze (x) uchylily wszystkie Juryzdykcyę Szlacheckie sądownicze na pobliskich Miastom większym gruntach zafundowane, te tylko wyjąwszy i zabezpieczywszy, które albo wyrażeni Konstytyciami albo Przywilejami Królów przy erekcyi swoiey obwarowane pokazały się.

§. IX. W Liczbie Sądow Kraiowych, umieścicby należało *Sądy Szkolne* z przepisow i ustaw Kommiss: Edukacyi Narodowej płynące: Ale gdy te karność tylko szkolną zajmują, a własności gruntowej i osobistej nie tyczą się, zdało się: iż obszerniejsze ich opisy nie zgadzałyby się z naturą i własnością prawa Cywilnego. Sąd Szkolny Rektora Akademii Krakowskiej gruntuie się na Przywileju Władysława Jagiełły Roku 1400. w Piotrkowie datowanym, (y) a później wielu Konstytucyami, w szczególności zaś Roku 1650. ztwierdzonym. (z) Wypis Przywileju pomienionego w swej obszerności kładzie się, aby Juryzdykcyom Kraiowym wiadomo było, w których przypadkach Sąd Szkolny, w których

Sądy
Szkolne Kraiowych

H 2

(x) A. 1764. V. 7. Sejm Conv: fol: 83. t. Ubezpieczenie. (y) Vide Inwen: Żeglick: t. Akademia: apud Herbut t. Schola Regni (z) V. 4. fol: 334. t. Akademia.

rych Cywilny Kraiowy nad Studentem
 wykraczającym ma moc sądowniczą:
 „Ażeby porządek dobry, i karność mię-
 „dzy Studenty była zachowana, chce-
 „my: aby wszyscy Zacy, i Studenci
 „do Krakowa przyjeżdżający, i tam się
 „ucząc, swego Rektora mieli, któryby
 „ie w sprawach Miejskich uczył, są-
 „dził i Jurydykcyą miał nad wszystkie-
 „mi; któremu oni pod przysięgą powin-
 „ne posłuszeństwa czynić, i iego we-
 „czci mieć będą winni. A żaden w
 „tych kauzach Miejskich, Studenty, i
 „Zaci Akademii Krakowskiej, które-
 „gożkolwiek stanu i zawołania będący,
 „gdzie indziej przed Sędzię oboie-
 „go Duchownego i Świeckiego nie może
 „pozywać. A od Dekretu Rektorowego
 „żaden appellować nie może, a ieśliby
 „appellował, tedy appellacya nie ma
 „być dopuszczona, a on appellujący nie
 „ma być od żadnego Sędzię Ducho-
 „wnego, abo Świeckiego słuchan: ale
 „Rektorowa sentencya niech we wszy-
 „stkim ważna będzie. Wszakże iednak
 „ieśliby sentencya Rektorowa nikcze-
 „mna, albo niesprawiedliwa się być zda-
 „ła; Konsyliarze *Universitatis* niech to
 „między sobą rozbiorą, a co będzie spra-
 „wiedliwego, niechay konkludują. Mi-
 „mo to ieszcze przerzeczony Rektor Za-
 ki,

„ki i Studenty swe, *in causis crimi-*
 „*nalibus* pinieyszych, iako o zawłoski,
 „i o pięstuki, i skrwawienie, ale nie w
 „wielkiey zwadzie uczynione, ma moc
 „sądzić: ani dla tego Zacy i Studenci
 „z ich towarzyszami, i Serwitory, do
 „innego Sądu nie mają być pozywa-
 „ni. Ale gdzieby (czego Boże ucho-
 „way) Student, Zak, abo który z prze-
 „ręczonych, na kradzieżstwie, cudzoło-
 „stwie, gwałcie panińskim, męzo-
 „boystwie, abo *in alio facto criminali*,
 „a nie cudnym był poiman: iuż to nie
 „Rektorow Sąd będzie: ale taki *crimi-*
 „*naliter* poymany będąc Klerykiem do
 „Biskupięgo Sądu, a Laik, to iest świę-
 „cenia żadnego nie mający, do naszego
 „Sądu będzie odesłan: i każdy taki Zak,
 „Laik, Bedellus, Drukarz, i Bibliopo-
 „la, albo ich sługa o Męzoboystwo, po-
 „zógę, cudzołostwo, ucięcie członku,
 „abo o ranę śmiertelną, abo dla innego łó-
 „trostwa wielkiego obwiniony, iuż nie
 „wedle zwyczaju Patryi, abo Królestwa
 „Naszego, ani wedle Statutow iego, ale
 „wedle praw od Sędzię przez Nas De-
 „putowanego *criminaliter* oskarżony, bę-
 „dzie sądzon: ale iednak ku expurga-
 „cyi winy sobie zadaney, ma mu być do-
 „puszczono świadectwo ludzi state-
 „cznych: Ale choć który Scholaris,
 H;
 „abo

„abo Student, abo który z pomienionych
 „będzie o którąkolwiek rzecz, bądź
 „wielką, bądź małą winowany; przed
 „się jednak nie ma go śmieć żaden imać
 „albo trzymać bez sług Rektorowych, i
 „zopytawszy go pierwey o to. jeszcze
 „iesli Rektor przeciwko któremu z Ju-
 „ryzdykcyi swey prawnie postąpi, i ie-
 „go wedle Statutow *de Universitate* ex-
 „kludnie; tedy taki na żądanie Rekto-
 „rowe z obu miast, tak z Krakowa iako z
 „Kazimierza i z innych, któreby ieszcze
 „były zbudowane przy Krakowie, abo
 „Kazimierzu, przez Woyty, Mieszczany
 „natychmiast ma być wygnany, ani za-
 „den nie ma się ważyć, takowego w
 „dom puszczać, abo przechowywać,
 „abo mu takich potrzeb ku żywności i
 „przyodziania dodawać. A iesliby Zak,
 „albo Student, abo inny z przerzecz-
 „nych na mandat Rektorow, nie nie
 „chciał dbać, i nie był mu posłuszen;
 „tedy na żądanie tegoż Rektora, Woy-
 „towie i Rayce Miast pomienionych,
 „będą winni swe sługi posłać ku poha-
 „mowaniu uporu onego nieposłusznego.
 „A te Statuta w tym liście opisane pod
 „dziesięcią grzywien groszow praskich,
 „które do skarbu Studenckiego mają
 „przypaść, chcemy mocnie być chowane,
 „którą winą Statutową chcemy karać
 „przesiępcę. „

Po-

Początkowo Juryzdykcyja ta do samey
 tylko Akademii Krakowskiej Studentow
 i Kolonii iey rozciągała się; naszymi
 czasy gdy Przywileiow teyże Akade-
 mii nadanych ucześnieństwo rozszerzo-
 ne zostało, władza także Rektora A-
 kademii Krakowskiej obiegła wszystkie
 Szkoły do praw rzeczonych domie-
 szczone. I lubo wspomniony Władysław
 przywilej broni stronie od Sądu Re-
 ktorskiego appellacyi; Statut atoli szkol-
 ny, czyli, *Ustawy dla Stanu Akademi-
 ckiego, i na Szkoły w krajach Rzeczy-
 pospolitey przepisane*, wolne odwołanie
 się do Sądow Kommissyi Edukacyney
 zabezpieczają. (zz)

T Y T U Ł IV.

O Processie Cywilnym, Kryminal-
nym i Wexlowym.

Proces sądowy, z gatunku spraw wyżej
 opisanych, dwoiako dzieli się, na
Cywilny i Kryminalny. Cywilny ściga
 tylko na Winowaycę karę pieniężną,
 lub więź gorną; Kryminalny, albo chło-
 stę

(zz) W Roz: 11. N. 22. fol: 9. Roz: 24. N. 7.
 fol: 54.

stę na ciele, albo więzienie doczesne lub dożywotnie w więzy głębszej, albo różnego gatunku śmierć za sobą niesie. Opisane powyżey spraw rodzaie, iako i Sądow Kraiowych gatunki uczą: gdzie i o co Process Cywilny, gdzie Kryminalny formuie się. Tu tylko o postępku Prawnym, cóżkolwiek dotknąć przychodzi, a to przynajmniej tyle, ile onim prawa Kraiowe i Prawnickie dzieła uczą, bo o zwyczajach tu owdzie praktykowanych, trudno pewney zasięgnąć wiadomości. Namieni się tu nayprzód o Processie *ex seriis Partium controversiis*; czyli gdy obydwie Strony przez się lub swych stawiają Plenipotentow: powtóre o Processie *in contumaciam* w Litwie na upad albo zaocznym zwany, w którym Powod powołany do Sądu niestawia się. Ostrzedz zaś należy; iż w opisie tego Processu naywiększy był wzgląd na postępek w Ziemstwach lub Grodach praktykowany, gdyż drugie mało co od tych różne; a chcąc o każdym z osobna mówić, krótkości zamierzoney mety uchybiłoby się.

§. I. Proces Cywilny.

Process
Cywilny
*ex seriis
Partium
controversiis*

I. Wydane przez Powoda Pozmy inaczey *Termina* zwane (czasem za poprzedzającym o gwałt popełniony Manifestem

stem :) okazana tudzież *Relacya* Pozwu, i *Wpis* sprawy, czynią wstęp każdego Processu; A umowienie lub umocowanie przez Plenipotencyą Patrona, itegoż informacya, czyli ustna, czyli przez podanie Dokumentow, przywołanie sprawy poprzedzić powinny. Za przywołaniem tey, zapisują Strony komparycyą, którą obydwóch Stron Patronowie Fiszarzowi dyktują: z wyrażeniem czyli Strony przez się, czyli przez swych stają Pełnomocników.

Nim do wyvodu sprawy, Indukt i Replik przyidzie, ułatwić powinny Strony *Accessoria* albo pewne prawności, których uchybienie na nayporządniejszy Process, ściągnaćby mogły nieważność. *Accessoria* te, podług Gliszczyńskiego Pis: Ziem: Kaliskiego, (a) Słonskiego, (b) Zawadzkiego, (c) i Zagurskiego, (d) są następujące. 1. *Registr*: Przeciwno któremu Strona Stronie zarzucić może, 1. Jż sprawa nie z przyzwoitego *Regestru* przywołana: tak np. *Wpis Trybunalski* o exekucyą Dekretu z *Regestru* Woiewodzkiego nicby nie ważył, gdyż na takowe sprawy, osobny jest *Registr* przepisany. Dla tego w przypadku tym Sąd deklaruie *Actionem*

Co Accessoria.

(a) Compendium Legum. (b) Accessoria. (c) Processus Judiciarius. (d) Formulæ Juridicæ.

nem non subesse Registro, a za ewokacyą 500. grzywien wskazuje: a ztym Wpis upada i do przyzwoitego Regestru sprawa wyciąga się: i to nie pod tą liczbą, z pod której przywołana była, albo pod ostatnią z Regestru należytego; ani tą razą sądzona być może, aż za przywołaniem onegoż. 2. *Plenipotencya*: Accessorium to daie Prawo iedney nad drugą Stronie; gdy przez Plenipotentów czynią przed Sądem, domagania się o położenie Plenipotencyi, zwłaszcza gdy Sprawa specyalney wymaga: lub ta od kilku nie od jednego z Współ-powodów czyniona być powinna. Na ow czas więc Sąd deklaruie, *teneri producere Plenipotentiam*. 3. *Delator*: w sprawach *Fisci* albo czci i sławy tyczących się, iest właściwym Powodem: W sprawach atoli pierwszego gatunku, sami Instygatorowie sądowi, czynić zwykli przeciw Powodowi: w sprawach zaś drugiego rodzaju, osoby partykularne czynić mogą: więc aby w tych, w przypadku nie dowiedzenia zarzutu mógł mieć oskarżony satysfakcyą, może się domagać u Sądu, o stawienie Delatora osobiste: co gdy potrzebną rzeczą znaleziono będzie, pisze Sąd *teneri adesse Delatorem*. Jeżeli w tych trzech pierwszego Accessorium przypadkach, żadna od Strony nie zachodzi trudność, deklaruie Sąd, aby te: *Sufficienti Regest-*
ge-

gestro vel comparitione adinventum, experiantur. II. *Termin*: W Accessorium o *Termin* Pozwany w ten czas tylko sądownie i legalnie upomniećby się mógł, gdyby Pozew nie w przyzwoitym czasie położonym pokazał się, czyli, iezliby czas do stawienia się przed Sąd podług przepisow każdej Juryzdykcyi, nie upłynął: lub gdyby tegoż Relacya albo zupełnie uchybiona, albo w nienależytych Aktach zeznana była. Dla tego Sąd albo uwalnia Stronę od odpowiedzi z terminu, albo też *Termino adinvento prosecutionem injungit*. III. W trzecim Accessorium zachodzi rozprawa o *Forum*. Prawa dawniejsze i późniejsze przeciw ewokacyi, zapobiegły tey nieprawności: i ta chyba tam dziś zdarza się, gdzie zachodzi spraw konnexya: W takowym przypadku Sąd czyni rozdział kategorii, deklarując co do przyzwoitey sobie, *Foro adinvento procedere*. A co do obcey; *non subesse foro*. IV. W Accessorium czwartym, rozpieraia się Strony o moc czynienia, czyli prawność Powodztwa, od którego z różnych przyczyn może odpaść Aktor, iako to: dla Małoletności, dla pomieszanych zmysłow, dla Stanu &c. Do Sądu więc należy, albo *incompetenti Actore adinvento libertatem à termino declarare*; albol też *Competenti Actore adinvento*, nakazać Stronie rozprawę. V. Piąte Accessorium
ma

ma za cel poznanie przyzwoitości sprawy; Tu Sąd, stan pozwanego roztrząsać zwykły i deklarować: że albo winien, albo wolien od odpowiedzi, w słowach: *Incompetenti actione adinventum, Partem à termino & causa liberam declarat*: alboliteż *Competenti actione adinventum, directè respondere mandat*. Nakoniec gdy Strona na Stronie zyska jedno z tych Accessoryow, które sprawy nie obalają, ale ią tylko do prawności przywodzą, np. o Przypozwanie Wspólników, lub okazanie Plenipotencyi, albo stawienie Delatora *it. d.* Sąd, za prostą Powodowej Strony illacyą, do dalszey rozprawy przystąpić nakazuje, czyli: *negotium inducere mandat*.

Dylacye

Jeszcze przed uspokojeniem Akcessoryow, obydwie Strony mają prawo domagać się u Sądu, zwłaszcza gdzie osobiście stawić się powinny, przewleczenia rozprawy czyli Processu, co się pospolicie nazywa *Dylacyą*: iuż się o nich wyżej nieco namieniło: a pod tytułem o Sądach w szczególności ostrzegło się, w którym Sądzie, i iakie idą Dylacye: tu tylko wiedzieć należy, czego sam ten wyraz *Dylacya* uczy, iż sprawa przez nią w remissę puszczona, nie upada: ale za uprzątnieniem przeszkody, z dawnego terminu i Pozwu sądzona bywa. Prócz dylacyi, mogą zawiesić rozpoczęty Proces *Litera Moratoria*, które Królowie na-

si

si wydawać moc mają dla Strony pozwanej, w ten czas, gdy iawne niebezpieczeństwo okazuje się pokrzywdzenia iey, czy to przez przemoc Powoda, czy dla Małoletności w osobie Opiekuna odpowiedzialącego, czyli z iakowey inney ważney i prawney przyczyny.

Po zaspokoionych Akcessoryach, przystępuje Strona Powodowa do wyvodu sprawy swey albo Indukt, co się właściwie *Rozprawą* nazywa, *Litis contestatio*: w Litwie *Założą* ią zowią. Jeżeli sprawa jest prawna, *Quaestio Juris*; gruntuie Patron pretensye Pryncypała swego, na Prawie Kraiowym, Tranzakcyach, Preiudykach; *it. d.* te, Dependenci z oryginałów czytają, ani Sąd na samey generalney Prawa cytacyi przestać może. Jeśli przed Rozprawą nie poprzedziła Dokumentow komunikacya, każdy oryginał lub kopią Strona Stronie prezentować obligowana: a gdy tego iedna po drugiej nie wyciąga, wszystkie papiery oddają się do *Piora*, aby Sąd w kreskowaniu mieć ie mógł do ręki, a Pisarz w uformowaniu Dekretu oświecenie.

Po Indukcie Strony Powodowej, następuje od Pozwaney odpowiedź, *Repliką* powszechnie zwana. Zbiia w niey Patron z tych źródeł co i Powod, wszystkie przeciw swemu Pryncypałowi zarzuty, obala Dokumenta, przeciwnemi; Pra-

O Rozprawie albo: *de litis contestatione*: o Indukt: i Replikach.

Prawa, podobnemi zbija Ustawami: Preiudykata na Preiudykata pokłada. Jeżeli zaś o uczynek rzecz idzie, wystawia Patron Pozwanego sprawę Sądowi z tej strony najlepszą, w której najmniej go winnym być widzi; gdzie zaś oczywistość zachodzi, tłumaczy iak naydelikatniej ten gwałt, którym z powodztwa oczerniona Strona jego została; W reszcie odwołuje się do Inkwizycyi lub kondescensyi zesłać mianey, i tam niewinność Strony okazać zapewnia; kładzie przy końcu konkluzję swoją, i równie iak strona powodowa, Replikę swą do Pióra oddaie.

Prawo Powoda, daie moc odpowiedzialności Stronie pozwanej na Replikę: a ta powtórna Powoda Indukta *Rerepliką* nazywa się. Powinnością Powoda iest dowieść małoważności odpowiedzi sobie danej, zagruntować pierwsze swej Indukty dowody, a w konkluzyi, teyże co i po pierwszy raz domagać się satysfakcyi. Było dawniej zwyczajem, że Pozwany po dwa razy, a Powód po trzy, mówić mogli w Sądzie: ale się to dziś rzadko praktykuje, chyba przez *favor* Sądu lub *interlocutorię*.

Indukty wszystkie, podług generalney Praw późniejszych Ustawy, na piśmie z podpisem Patrona Sądowi podawane być powinny, zwłaszcza w sprawach więk-

kszey wagi. Wyrazy uszczypliwe, któreby albo Sąd albo Stronę obrazić mogły, w Induktach mieścić się nie powinny, iako i to wszystko, co się w terminach albo Pozwie nie znayduje, lub z sprawą przed Sąd wytoczoną nie łączy się.

W Sprawach uczynkowych lub gruntowych, Sąd wyrok swój zawiesza, a pi-sze Dekret na Inkwizycyę lub Kondescensyą. Po złożeniu pierwszych przed Sądem *in occulto rotbulo*, przystępuje Sąd do decyzji, i Dekret finalny formuje. Jeżeli zaś sprawa z Kondescensyi przez apellacyą do Sądu powraca, roztrząsa Dekret teyże, przegląda Inkwizycyę, na których fundamencie Dekret zapadł, i ten albo w całości, albo w częściach approbuje, albowi też nowe Inkwizycyę lub Kondescensyą naznacza, gdy tego słuszną uznaie potrzebę.

Kiedy ani Inkwizycyi ani Kondescensyi Sąd potrzeby nie widzi, każe Stronom i Arbitrom iść na ustęp, na których prócz Sędziów i Pisarzy nikt zostawać nie może: (e) Sam zaś Sąd w sprawie przywołanej deliberyuje, co Prawo Litewskie *namową* nazywa. Deliberacya podobna czasem dłuższa, czasem krótsza

Inkwizy-
cyę i Kon-
descensyę.

Wyrok Są-
du czyli
Dekret.

tra-

(e) Rez: R. N. 1777. dnia 22. Apr: N. 120.

trafia się: a gdy potrzeby iey Sąd nie uznaie, przystępuje do Wotow, ięśli *pluralitate* rządzi się; albowi też, gdy z iędnego wyroku iak *np.* w Sądach Grodzkich, wyrok formowany być ma, ten Pisarzowi w Sentencyonarzu zanotować każe, z którego obszerniejszy ułożony Dekret, naydaley w trzy dni, za przywołaniem Stron przez Woźnego czytany być powinien. Stosować się on koniecznie ma, do Wyroku *Stuby*, w Sentencyonarzu zapisaney, i gdyby w Dekretarzu przeistoczony w istotnych Artykułach okazał się, nic nie waży. Osnowa powszechna Dekretow iest, aby tak Powodowey iako i Pozwaney Strony do komparycyi piszących się, Dokumenta lub iakiekolwiek dowody w krótkim zbiorze porządnie wytknięte były: a w konkluzyi namieniały, z iakich powodow Sąd za tą lub ową Stroną nakłonił się.

Ułacye i
Appellac:

Ogłoszony Stronom Dekret, lubo zdaie się zarzucać kłamkę w wszczętey sprawie, wolno atoli wnosić obydwom do Sądu *Ułacye*, byle te nie co do rzeczy udecydowanych, ale tylko co do opuszczonych kategorii zmierzały. Na woli zaś Sądu iest, zadyktować Pisarzowi poprawy pretendowane, lub w całości raz napisany utrzymać Dekret: ani żadna z Stron inwalidować go nie może, chyba przez *Appellacyę*, gdy *Ułacyi* przez któ-

którą z Stron wniesionej, zadość nie dzieie się: Sąd tę albo dopuszcza, albo też nie, co się zowie *non admissa*. Zaniesiona *Appellacya* od Sądu poniższego do powyższego, ięśli tylko uchylenie Sentencyi ma za cel, właściwie *Appellacyą* nazywa się: Jezli zaś z obaleniem Dekretu łączy się i zaskarżenie Sądu, ma imię *Mocyi*. W pierwszym przypadku za uchyleniem Dekretu *prima Instantia*, przez Sąd powyższy, Sędzia żadney na się kary nie ściąga: w drugim winom przyzwoitym podpada. W *Processie* dawniejszym czytamy, iż zanoszący mocyą od Sądu, wprzód kożuch kuni albo trzy grzywny zapłacić był powinien. (f) Sędzia Kasztelański za takową Mocyą brał futro barankowe: (g) Podśędek sześć Szkotow, albo futro lisie: Za naganione zdanie Kasztelana Krakowskiego, kożuch gronostajowy dawano. Kasztelanowi Sandomierskiemu kożuch popieliczy: Sędziom Krakowskiemu i Sędomierskiemu kożuchy kunie: Podśędkowi lisie, Podkomorzym po 6. grzywien: a po 6. Szkotow albo 12. grzywien Komornikom (h) płacono.

II. Aktor z Pozwu nie intentuiący w ciągu Roku i niedziel sześciu *Processu*,
Tom II. 1 tra-

*Process
in Contu-
maciam.*

(f) V. 1347. V. 1 fol: 42. t. de Sent: (g) Ibidem t. de Redargutione. (h) Ibidem t. de Pœnis.

traci termin i Wpis sprawy swej, tak: że powtórny Pozew wydać i nowy Wpis uczynić powinien, jeśli rozprawić się z Stroną myśli: Gdyby zaś na iedney kadencyi, Strona Powodowa nie stanęła, a na drugiej przed rzeczoną Preskrypcją mogła Wpis uczynić, ma prawo przystąpić z Pozwanym bez nowego Pozwu do rozprawy.

Już się namieniło iakim porządkiem postępują Strony gdy obecnie stawiają: Obaczmy w krótkości iaki postępek zostaje dla Powoda, gdy terminu Pozwany uchybia. Za pierwszym Pozwem po zapisaniu Komparycyi, wychodzi na Pozwanego Dekret Kontumacyiny, o nieposłuszeństwo, czyli niestawienie się przed Sąd z karą pieniężną, co pospolicie z strony Aktora *Kon demnata* otrzymać, a z strony Pozwanego *dać się wzdać*, nazywa. Wydaie potym powtorne Pozwy Aktor, a termin ten powszechnie *Peremptorius* albo *Zawity* bywa, za którym gdy na terminie nie stawia się Strona, zapada druga *Kon demnata*: w której Sąd przyznaje Aktorowi Powodowi, i *ad lucra* czyli do pretensyi zabezpiecza mu prawo: Jeżeli idzie o rzecz już rozsądzoną *de re iudicata*, albo o sprawę czystego długu, *de liquido debito*; Aktor na tym drugim terminie przystępuje do wyvodu sprawy swej, a Sąd rozpa-

patrzuwszy się tylko na dowody iego, dla uporczywości i nieposłuszeństwa drugiej Strony, wyrok swój ogłasza, i tu, *Process in Contumaciam* kończy się. Zaś w sprawach *Juris* albo *facti*, dopiero za trzecim Pozwem, który Prawnicy, *Astutum Concitatorium* nazywają, wypada Dekret finalny w którym prócz pretensyi Powoda, grzywny dla Sądu o niestawienie się, i *przezyski* dla Aktora na Pozwanym wskazują się. Powód pretensyi i zyskow swych na dobrach Strony poszukuje, sądową zaś skrzynkę sam uspokoja, a kwit od Instygatora wzięty, daje mu prawo odzyskania zapłaconych grzywien.

Otrzymany tym sposobem *in Contumaciam* *Process*, równą *exekucją*, iak gdyby *ex seriis partium controversiis* był otrzymany, za sobą ciągnie; *Kon demnata* zaspokoiona powraca Pozwanemu prawo odpowiedzenia Stronie, co się nazywa: *aresztować Kon demnata*. Czasem dobrowolnie Strona wzdać się dopuszcza, aby zwlekła Dekret finalney *exekucyi*. Wiedzieć i to należy, że z pod iednego Wpisu iedna tylko *kon demnata* otrzymana być może: inaczej gdyby Strona Stronie w tym bezprawność dowiodła, 1000. grzywien iedna na drugiej zyskuje. (i) Zgoła kiedykolwiek

12

Po-

(i) A. 1768. V. 7. fol: 695. P. Ostrzegi t. Złączeni

Pozwany, czy to przez opieszałość, czy przez wzgardę, czy nakoniec dla zwłoki satysfakcyi ma się *contumaciter* albo zaocznie, zawsze na tym traci: chyba żeby sądownie dowiódł Stronie takich legalności, któreby przeświadczyły Sąd, iż niestawienie się iego, nadaie mu prawo nowej rozprawy, iako to: niewiadomość o położonym Pozwie, usługa publiczna ile za granicą sprawowana, choroba gwałtowna, z wlaszcza w sprawach osobistości wymagających, i tym podobne przeszkody. Atoli i to pewna, że gdy Strona, czy Powodowa, czy Pozwana, albo przemoc w Osobie Przeciwnika przewiduje, albo dla niegotowości dokumentow, Interest na hazard puścićby musiała, lub z iakiegokolwiek domysłu wrożyćby sobie mogła niepomyślność; roztropniey czyni, gdy sprawy nie popiera, lub się wzdaie, niż gdyby się sądzić dopuszciała.

§. II. Process Kryminalny.

Process
Kryminal-
ny.

Istotna Processu Kryminalnego od Cywilnego różnica na karach zależy: o których, obszerniey mówiąc o Przestępstwach, namieniło się. Do tego: *exekucya Dekretu* w sprawach Cywilnych nie pada tylko na majątek Pozwanego, chyba gdyby był *gołota*, iak go prawo na-

sze

sze nazywa, a i na ów czas podpadałby tylko cywilney więzy; W sprawach zaś kryminalnych *exekucya* na osobę Winowaycy rozciąga się: Owszem ieszcze przed Dekretem wolna jest nawet Possessyonata kaptuwacya, byle tylko czas gorącego uczynku roku i niedziel sześciu nie upłynął: a kryminał ieden był z tych liczby, za które prawo imać Szlachcica dopuszcza, iakie są Zabójstwa: Rozboie, kradzież, Napasce pod drogach i Napaźdy Domow. (k) Równie i *in Criminibus Status* kaptuwacya osoby poprzedzać może sądowy wyrok, ale to tylko o osobach luźnych rozumieć należy: Gdyż o Possesyonatach wyraźnie prawo nie uczy, i tylko rokiem zawitym zapożywać każe. Wszakże i Possesyonat *np.* Obrazy Maiestaru winien, lub o kradzież Skarbu publicz: powołany, gdy w czasie gorącości uczynku zapozwany lub ujęty będzie, nie mógłby się żadną miarą ową Szlachectwa prerogatywą zasłaniać: *Neminem captivabimus, nisi jure victum*; kiedy zabój lub zranienie ordynaryiney osoby, kradzież Chłopskiego nawet majątku przez Szlachcica rzeczzonego popełniona, pozbawia go tego przywileju. Delatorem w sprawach Kryminalnych po-

13

to-

(k) A. 1768. V. 7. fol: 595. t. Akt §. VI.

tocznych, sam tylko Szlachcie przeciw Szlachcicowi: w sprawach zaś Królobójstwa nawet Plebeusz być może: a Aktorstwo Instygatorom Narodowym zostawione. A że dziś na fałszywych Delatorów *pæna talionis* przepisana; więc nie tylko Plebeusz, iak prawo Roku 1588. mieć chce, ale i Szlachcie byle nieposessyonat podpada kaptiwacyi. (l)

Stawiony przed Sąd osobiście Winowayca, nie odbiera pisanego Pozwu: bo stawienie jego realne albo gwałtowne, za Pozew służy. Jeżeli zaś zbieży po dopełnionej zbrodni, Pozew kładzie się w domu jego gdy Possessyonat, albo na drzwiach Kościoła lub Kancellaryi, albo też po bramach Miasta, Ratusza w miejscu Sądów agitujących się przybity bywa, *Edyktem* powszechnie, zwłaszcza w Sprawach *Criminum Status* zwany. Kiedy osoba uboga, lub o zbrodnią publiczną powołana albo o skrzywdzenie Sądu oskarżona, przed Sądem staie; wyznacza ten Patrona do obrony Winowaycy: który i z rozkazu Sądu, i z obowiązku sumnienia nie opuszczać nie powinien, coby do obrony życia lub zmniejszenia kary Winowaycy służyć mogło. (m)

Po

(l) V. 8. A. 1776. fol: 870. t. Ordynacya. (m) V. 7. A. 1768. t. Złączenie fol: 702. P. Warusie się.

Po zapisaniu Komparycyi, odprawionych Akcessoryach, Induktach i Replikach, sposobem wyżej opisanym, wypada Dekret na Inkwizycye; *Swiadców* 12. przysięgłych do przekonania Zbrodniarza o zadany kryminał Prawa dawniejsze wymagały. Liczba atoli ta, nie jest koniecznie potrzebna do przeświadczenia Kryminalisty poskrutyniach, iako tego świeże Prawo Roku 1768. naucza, równie i zaprzysiężenie tego samosiodm dawniej praktykowane, zakazane. (n) Konwikcyja Kryminalisty, gdy się dobrowolnie do występku nie przyznaie, żadną miarą przez tortury wymuszana być nie może, podług Prawa Roku 1776. (o) Ale uięcie go na zbrodni, przeświadczenie świadectwy. zwłaszcza osobistemi, i inne różne sposoby, przywieść go powinny do wyznania dobrowolnie popełnionego gwałtu. Gdyby się zaś kiedy *paritas* Swiadców w przekonaniu Kryminalisty zdarzyć miała, w takowym razie Rada Nieust. (p) osądziła, aby Sąd poszedł za axioma powszechnym i arcysprawiedliwym: *Lepiej obwinionego uwolnić, niżli niewinnego potępić.* (*) Inkwi-
zy-

(n) Ibidem fol: 704. P. Dilationem. (o) V. 8. fol: 882. t. Konwikcyje. (p) Rez: R. N. A. 1778. N. 29. dnia 16. Jan:
*) Lubo już pokilkakrotnie namieniono się. o wła-

zycie pomienione przez Urzędników od Sądu wyznaczonych wyprowadzone, odsyłają się pod pieczęcią Sądowi: który ie na ustępie roztrząsnawszy, przystępuje do wyroku: A po uformowanym przez Pisarza Dekrecie, ogłasza go w obecności Winowaycy. Jeśli ten na doczesne więzienie lub karę cielesną dekretowany będzie; Urzędnik Sądowy przełożo-

ne.

sności Świadków i ich zeznaniach, gdy atoli w sprawach Kryminalnych życie Winowaycy, od Inkwizycyi dobrze lub źle wyprowadzonych, istotnie zależy; Nie będzie nadto wytknąć tu jeszcze te okoliczności, które i Świadka niepodęzrzanego dowodzą i Urząd Skrutynia wyprowadzający, od usidlenia ochronić mogą. Nietylko Prawa nasze, ale i wszystkich Prawników zdania, pierwsze dają miejsce Świadkowi ocznemu czyli oczywistemu, poślednie zaocznemu. Owszem Prawo Roku 1588. (1) zeznania takowych zaocznych, nawet w liczbie świadectw urzędowych nie mieści. A że każdy Świadek mieć się może oczywistym, lubo tylko z namowy Strony lub z powodu własnego, znajduje do tego pochoć; Należy do Sędziego rozemnać takowego Świadka w czasie Inkwizycyi, i dociec: czyli rzecz widział oczyma, czy ią ze słuchu zeznaie: czy był zbrodni przytomny, czy ią z ludzkiej donosi powieści. Doydzie tej prawdy Sędzia, gdy po kilkakrotnie przywoławszy przed się Świadka, iednoż zapytanie czyli Interrogatorium w różnych mu a iasných ufoży wyrazach; gdy świadectwa dwóch oczywistych Świadków po-

(1) V. 2. fol: 1216. t. Męzoboystwo.

nemu nad Więźniami imieniem Sądu wyrok Dekretu ku exekucyi ogłasza. Gdy zaś kary śmierci iakieykolwiek na Winowaycę wypada Dekret, sprowadza Strona Powodowa kosztem swym Kata, lub Sąd, gdy Instygator miejsce Powoda zastępuje. W Litwie Urzędy Grodzkie Kata chować obowiązane, albo go w czasie potrzeby sprowadzać: Strona zaś załobna,

rowna; gdy okoliczności Osob, czasu, i miejsca rozważy; A znalazłszy w nich niezgodę, i na powtorzone zapytania fałszywe odpowiedzi, iacno o nierzetelności Świadcącego wniesć będzie mógł. Pewna zaś iest, że Strona, czy fałszywych, czy niepewnych wiodąca Świadków, nadto pilna iest, aby ich iak naydokładniey i nayprościey fałszywego nauczyła wyznania; Z tąd było zwyczajem w Sądach naszych, że Świadkowie czytać umiejący z kartek na zapytania odpowiadali: co potym prawem wyraźnym uchylono. (2)

Że zaś Urząd Inkwizycye wyprowadzający, zwłaszcza z Prostackow, Praw nietylko ludzkich, ale i Boskich mało czasem znaiomych, nie ma mocniejszych środków do odstręczenia Świadka od krzywoprzysięstwa, nad wystawienie tymże kar moralnych i cywilnych; Powinnością tedy iego istotną iest przełożyć każdemu Świadkowi świętość i moc przysięgi, iako i sumnienia obowiązek zeznania prawdy. Przypomnieć mu powinien, iak częste przykłady uczą, że Krzywoprzysięzca, iednego roku nie dożył, ani nabytego dufgo korzystał majątku. Że nakoniec prawa

(2) Ibidem.

bna, podług zwyczaju na miejscu pła-
cić go powinna: (q) Nadni kilka przed
exekucją, Instygator lub inny Urzędnik
obowiązany sprowadzić Kapłana do De-
linkwenta, aby się na śmierć przygotował:
starać się powinien o wygody dla niego
co do życia; obmyśleć ma, aby iak nay-
częściej był nawiedzany i przeświadczo-
ny: że Społeczność czyniąc z nim podług
Prawa sprawiedliwość, umie być dla
niego do ostatniego momentu przychył-
ną,

(q) Roz: 11. Art: 4.

Kraiowe przeciw fałszywemu Świadkowi, da-
ją moc Stronie oskarżoney czynienia prawnie,
i na podobne go wskazują kary, iakieby za-
sługiwał Winowayca, gdyby mu występki
były dowiedzione: (3) a przynajmniej iako
Potwarcę ukaranego mieć chcą.

Większe daleko zachodzą trudności dla
Sędziego lub iego Urzędu, w wyprowadza-
niu Inkwizycji z samego Kryminalisty, zwa-
szczą kary cielesne lub śmierć zasługującego.
Prze się on pospolicie zadanej zbrodni, dla
mąk boiaźni, ile gdy na gorącym uczynku
ujęty nie jest: Jeżeli Świadków oczywistych
liczba prawem opisana konwinkuje go o zbro-
dnią, nie zostaje żadna trudność dla Sędzie-
go, w wydaniu nań zgodnych i stosownych
z sprawiedliwością wyroków. Ale gdy świa-
dectwa niedostateczne, lub liczby ich braku-
je; własnego Winowaycy wyznania potrze-
buje Sędzia, aby mógł przyzwoite nań wska-
zać kary. Powyższe względem Świadków

(3) Stat: Lit: Roz: 4. Art: 76.

ną, które on potargał przywileie i zwią-
zki; i że ukaranie iego więcej dla przy-
kładu, niż ucierpienia iego osobistego
dzieie się. Przy exekucyi baczyć ma
Officyalista, aby Kat nic nad przepis są-
dowy nie wykroczył, tak co się zadania
mąk tycze, iako i onych folgi. A że
trafiać się zwykło bardzo często, że prze-
ciw stawionemu do Sądu Delinkwentowi
Aktor processu popierać zaniedbuje, nay-
częściej z przyczyny kosztu w takowych
spra-

przepisy, służyć mu powinny do wymuszenia
z Winowaycy dobrowolnego zeznania. Nadto
życie rozpustne, dyskursa śmiałe, rozrzutność
niewczesna i stanowi nie przyzwoita, po-
grózki na życie lub majątek cudzy, obwi-
nienie sądowe o kryminał podobny, i t. d.
dają Sędziemu prawo do suspicyi ale nie do
pewnego domysłu, o popełnionej tey lub
owej zbrodni. Nakoniec, gdy się trafić mo-
że, że posądzony tylko czyli powołany o
kryminał, lubo go nie popełnił, winnym go
przez rozpacz iakową, dla ulgi w mękach, lub
skrócenia więzienia swego wyznać się; Albo
świadczenia tak ciemne i omyłne lubo po-
zorne być mogą, że Człowieka niewinnego,
o zbrodnią nigdy przezeń nieuiszczoną, prze-
świadczać zdają się; Rostropnie Sąd każdy u-
czyni, gdy najprzód w wywodzie Inkwizy-
cji, ile gdzie o życie ludzkie rzecz idzie,
śpieszyć się nie będzie. Powtóre: tam nay-
większym Człowieka szafować nie zechce
skarbem, gdzie kary cielesne, więzienie, wo-
rek, mogą podług prawa, zastąpić utratę życia
lub członka Winowaycy, a szkodę istotniey
pokrzywdzonemu nadgradzają.

sprawach bez zysku i powrotu nań spadającego; nakazała Rada Nieustająca, aby Delinkwenci takowi wywodłszy się świadectwy, wolno puszczeni byli. (r) Gdy się zaś trafi, iż Delinkwent do Sądu, np. z ramienia pogoni Woyskowej oddany będzie; takiego kosztem publicznym konwinkować należy. (s) Statut Litewski wyszczególniając w tej mierze zdarzyć się mogące trudności, uczy: Jż Więźnia Plebeiusza, nie ten kto go uwięził, ale Dziedzic lub Pan jego własny w kosztach pieniężnych podejmować ma: a na życie Delinkwenta 4. pieniądze codziennego lenugu przepisuje. Co do *Poturemnego* czyli płacy Urzędowi od opatrzenia Więzienia, i straży Więźnia, naznacza Statut 48. groszy od Szlachcica, a od prostego połowę, iezli na gardło albo kryminalnie Więzień oskarżony: Jezli zaś w cywilney tylko Wieży osadzony iest, połowa takowego Poturemnego Urzędowi należy się. (t) W miejscach atoli niesądowych, taxa poturemnego, tylko w połowie opłacana być powinna. (u)

Tu namienić przychodzi o Przywileju, albo Prawie Maiestatu, które Królom

(r) Rez: R. N. 1781. 13. 9br: N. 197. (s) Rez: R. N. 1778. N. 256. dnia 28. Sierp: i 14. Apr:
(t) Stat: Lit: Roz: 4. Art: 31. (u) R. 4. A. 15.

lom Naszym *Listy Żelazne* czyli *Pardonu* dawać pozwalała. Wyrażney o tej prerogatywie Tronu Polskiego nieznaydujemy ustawy: bo płynęła naturalnie z władzy Królów naszych Monarchicznej. Atoli prócz gęstych w Historyi śladów, o używaniu prawa tego zapewniających; niepoiednokrotnie w Prawach naszych czytamy ten wyraz: *In gratia Nostra sit*: którym naywiększemu Zbrodnikowi, pomimo wymierzonego nań prawa rygoru, życie łaska Królewska ocalić mogła. Gdy potym Królowie nasi, nieiako po stopniach z praw swych ustępować Narodowi poczęli, zrzekli się wreszcie i tego istotnego Przywileju: czego iasno dowodzą prawa dawnieysze, a nayoczywściey ostatnie uczą Pacra, wszelkich Listow przeciw Dekretom nie dawać obiecujące. (w) Nieprzeto iednak Królowie Nasi pozbawieni zostali wydawania owych *Listow Żelaznych*, które inaczey *Litere Moratorie* prawo nazywa: a te Dłużników od przemocy lub natarczywości Wierzycielow zasłaniają. Ostrzega tylko prawo Koronne, aby takowe Listy Mieszczanom, Chłopom, Sługom i Zydom przeciw Szlachcie dawane nie były: wyjąwszy tylko te, które dla Mieszczan i Chłopow Królewskich, prze-

(w) A. 1764. V. 7. fol: 204. §. Dekretow.

przeciw Starostom i Dzierżawcom wychodzić zwykły: (v) a Statut Litewski dozwalać ich na lat trzy, i przepisawszy stawienie poręki Dłużnikowi, zaleca: aby Listy pomienione, nie wychodziły na owe osoby, którzy przez zbytki i nierząd stracili fortunę: ale tylko przez tych otrzymywane bywały, którzy przez dopuszczenie Boskie, np. przez ogień, wodę, rozboy, rabunek nieprzyjacielski, lub dla usługi Rzeczypospolitey, ubóstwu podpadli. (x) Zatem tylko między samą Szlachtą a Szlachtą, między Mieszczanami i innemi niższej kondycji Osobami, Listy takowe zachodzić mogą, i to z znacznych i słuszych przyczyn; a podług praw późniejszych warunku, *ad Jure agendum* nie przeciw Dekretom: Inhibicye albowiem wszelkie sprawiedliwość tamujące, od naydawniejszych czasów Prawa nasze potępiły. (y)

Process
Wexlowy.

§. III. Proces Wexlowy.

Prawo Wexlowe dopiero od R. 1775. w Kraiu naszym znaniejszym i dla Obywatelów powszechnym być poczęło, którego czasu i Process iego przepisany został. A że w lat kilka pokazało się:

iż

(v) A. 1588. V. 2. fol: 1209. t. o Niedawaniu. (x) Stat: Lit: Roz: 1. Art: 27. (y) A. 1496. V. 1. fol: 244. t. de Inscript: A. 1451. fol: 158. t. eodem. A. 1550. V. 2. fol: 596. §. Około.

iż Wexle, z natury swoiey Stanowi tylko Kupieckiemu służące, dla Szlachty naszej większą ruiną niż pomocą być mogą; Stany Rzeczypospolitey na Seymie Roku 1780. deklarowały: Jż te między Szlachtą i Szlachtą nie idą: iako i od Szlachty Bankierom i Kupcom dawane być nie mogą. Tamże uchwalono, że Wexle od Szlachty *na Osoby* Stanu Szlacheckiego, Mieyskiego, lub kogożkolwiek wydane, a Manifestami zaskarżone, *a foro competenti* poznane i rozsądzone być powinny. Nakoniec aby od daty prawa wspomnionego Wexle żadne antydatowane nie były, zalecono: iżby te, co już wyszły na ów czas, oblatowane były *in spatio* niedziel 12. od publikacyi niniejszey Konstytucyi. Mimo tego, zabezpieczona wolność Szlachcie brania Wexlow od Bankierow i Kupcow. (z)

Co do natury Wexlow i Processu z nich płynącego, prawo Roku 1775. (a) następującą kładzie naukę: §. 1. o *Wexlach* 1mo. Wexel jest karta ręczna ku zaspokojeniu Dłużnika na pewny czas lub za pokazaniem oneyże. 2do. Wexel powinien być kartą koniecznie ręczną. 3tio. Wexel dwoiaki jest: *wła-*
sny

(z) V. 1780. fol: 979. t. Wexle. (a) V. 8. fol: 191. t. Ustanow.

sny lub osobisty: który przez Autora Wexlu zaspokaja się: I *mieyscowny* czyli *assygnowany* albo *trassowany*, który przez wytkniętą w Wexlu Osobę zapłacony być ma. 4to. Daiący Wexel nazywa się: *Trassant* czyli *Trassuicy*. Komu służy Wexel: *Remittent vel Prezentant*. Ten kto płaci Wexel, *Trassat vel Akceptant*. 5to. Wexlu forma: „w Warszawie; dnia „8. Listopada: Tysiącznego, siedemsetnego, siedmdziesiątego czwartego Roku „czerwonych złotych Sto trzy za Mie- „sięcy sześć od daty dzisiejszey zapłacić „powiniennem, za tym moim własnym ie- „dynam Wexlem do rąk Jmć Pana Dawi- „da Mewiusza, albo komu innemu za „iego zleceniem, Summę 103 czer: zł: „obraczkowych, którey walor odebrałem. „Jerzy Semproniusz. Akceptuję na mnie „samego: Jerzy Semproniusz. 6to. Gdy- by ta Forma uchybiona była, a Dłu- żnik wyraził, iż się pod Prawo Wex- lowe poddaie, karta przecięż będzie Wex- lem. 7mo. Wexel może być przeka- zany drugiemu, a ten kto go przekazu- ie, zowie się *Indossant*; Ten, na kogo przelany Wexel, *Indossatariusz*; przele- wek zaś ten, *Indossacya*, albo *Indossament*: który dzieie się tą formą na Inwolucie w słowach: „Jmć P. Pawłowi Rosciuszo- wi: walutę odebrałem: die 10. Listopa- da Roku 1775. Dawid Mewiusz. 8vo. In-

Indossacya ta potąd działać się może, po- kąd Wexlu nie zapłaci *Trassant*. §. II. *O Protestach*. 1mo. Przeciw własnym Wexlom protestacye nie idą. 2do. Prze- ciw trassowanym Wexlom idą, a to 1mo. Jeżeli *Trassant* Wexlu nie akcepto- wał. 2do. Jeżeli na terminie Wexlu nie płacił. 3tio. Jeżeli przy akceptacyi klauzulę iaką położył. 4to. Protestacye takowe w Kraiu w poblizszych Aktach, za granicą *coram Notario publico* dzieią się. 5to. Gdy *Remittent* *Trassantowi* prezentuje Wexel, a ten go nie akce- ptuje, odesłać go zaraz obowiązany z protestacyą. 6to. Protestacye naydaley w trzy dni czynione być mają. 7mo. Wexel przyzwoicie protestowany, daie prawo *Remittentowi* do summy i nakła- dow. 8vo. Tenże regress czynić może *Indossatariusz* do *Trassanta* lub *Indossan- ta*. 9no. Wexel akceptowany, przez *Tras- santa* odwołany być nie może. §. III. *O Preskrypcyi*. 1mo. Preskrypcya wex- lowa jest czas, po którym upłynionym Wexel w kartę ręczną obraca się. 2do. Wexle własne na rok ieden dawane być mogą. 3tio. Wexle własne za granicę dane, do dwóch lat moc swoją mają. 4to. Wexle *Trassowane* czyli *assygnowane*, w Miesiąc po terminie, gdy nie są pro- testowane, moc tracą i w kartę ręczną obracają się. 5to. Regress czyniący do

Tom II. K In-

Indossanta preskrypcyi ma jeden miesiąc, i też każdemu Indossataryuszowi służy. 6to. Regress czyniący do Trassanta z Wexlem protestowanym, ma preskrypcyi 6. Miesięcy. §. IV. O Osobach wexlujących. 1mo. Wszystkie osoby wszelkiej dystynkcyi prawem nie excypowane mogą dawać wexle. 2do. Dzieci pod władzą Rodziców, małoletni, i Zony od tego prawa excypowane. 3tio. Clerici tam Saculares, quam Regulares dawać Wexlow nie mogą. Każdy na iakieykolwiek funkcyi mogący *contrahere debitum cambiale*, za Wexel odpowiedzieć powinien. §. V. O Procesie: 1mo. Wexle nietylko na wszelkich generalnie dobrach, ale nawet summach, pensyach i osobach Dłużników rozciągają się, z wolnością dla Kredytora poszukiwania summy na tym lub owym majątku. 2do. O Wexel wolno pozwać czy do Sądu, gdzie Dłużnik ma dobra dziedziczne, czy tam, gdzie ma Kapitały, czy gdzie ma skład rzeczy ruchomych; byle tylko pozew był położony, i osoba dłużna uwiadomiona. 3tio. Aktor Dłużnika zapożywa do rekognicyi Wexlu: który gdy excepcyi nie kładzie, summę zaspokoić powinien z prowizją i expensami od terminu naydaley we dwie niedziel pod exekucją. 4to. Jeżeliby pozwany przeczył wexlu *in persona*, Sąd

pra-

pravia inquisitione i *juramento* uwolnić go od płacenia, a Strony czynić będą; *ubi de jure*, o falsyfikacyą. 5to. Przyznający podpis, a przeczący Wexlu, dowieść ma złego zażycia swej ręki, i wolen od Wexlu zostanie; gdyby zaś tego zaraz nie dowiodł, Sąd summę każe zapłacić mającemu *pignus sufficiens*, albo w Sądzie złożyć; a gdy później Prezentantowi dowiedzie *abusum*, summę odbiera i unkoszta: Prezentant zaś *arbitrarię* karany będzie: Niepopierający zaś sprawy takiej, w dwie niedziel w prawie upada. 6to. Gdy Pozwany nie stanie do Sądu, a z relacyi pozwu wiadomo, że go doszedł, i w mieyscu Sądu znayduie się, Sąd Wexel płacić nakaze. 7mo. Ci, którzy się na mieyscu Sądu nie znaydują, Sąd za drugą Kondemnata Wexel płacić deklaruie. 8vo. Excepcye przeciw Wexlom są: *inhabilitas personae*, *anticipatio temporis*, i *falsificatio*. 9no. In casu, że Dłużnik nie będzie w stanie zapłacenia i konkurs podnosi, Sąd exekucją Dekretu zawiesza. 10mo. Sukcessorowie za Wexle odpowiadają *obligantur*, i o też czynić mogą. §. VI. O Appellacyach. 1mo. Appellacya o Wexle więcej iak 300. Zł: wynoszące, do Kommissyi Skarbowey wolna. 2do. Appellacya ma iść *ad effectum devolutivum non suspensivum*; przeto nie wprzód

K 2

do.

dozwolona być ma appellacya, pokąd summa winna, Kredytorowi lub w Sądzie złożona nie będzie. 3tio. *Appellatorium* uchylające sentencją *Judicis à quò*, summę powrócić i unkoszta nakaze. 4to. O mil 4. od Warszawy, wszystkie sprawy wexlowe do Kommissyi Skarbowey należą. Mieszczanie w Miastach dziedzicznych będą mieć *Appellatorium* do Pana swego; Ciz z Szlachcicem appellować mają do Grodu. 5to. Kommissya Skarbowa co piątek sprawy wexlowe sądzić będzie. 6to. Inne sprawy z tego Regestru sądzone nie będą, co i Sady *primæ Instantiæ* zachowają. §. VII. *O Exekucyach Wexlowych*. 1mo. Dekreta pierwszej Instancyi, gdzie appellacya nie zachodzi, przez nią samą exekwowane będą. 2do. Dekreta Kommissyi z appellacyi, do Urzędów, od których appellowano, po exekucyą odesłane być mają. 3tio. Dekreta Kommissyi *ex cruda citatione*, od Urzędów przez nią wyznaczonych exekwowane będą. 4to. Dekret nie zaspokoiony na terminie, przez zyskującego Process może być exekwowany nazajutrz *prævia protestatione*, czego mu Sąd odmówić nie może. 5to. *Jure victor* może co chceć sobie tradować. 6to. Gdy na ruchomości exekucya nastąpi, Urząd ie *per plus offerentiam* sprzeda. 7mo. Gdy z dóbr

sto-

stoiących satysfakcyą dźiać się będzie, te, lub część onych *proportionatè* Dłużnikowi będą wydzielone, *etiàm adhibito brachio militari*. 8vo. Gdy Kredytor satysfakcyi z Substancyi dać nie może, w ten czas z osoby odpowie. 9no. Przez areszt osoby, nie ma się rozumieć wtrącenie do więzienia, ale tylko przystawienie żołnierza do domu, aż do czasu satysfakcyi. 10mo. W sprawach Wexlowych przeciw Cudzoziemcom i Ziomkom nie mającym possessyi gruntowey, areszt osoby, Process poprzedzić może. 11mo. Sukcessorowie *abrenuntiantes successioni*, za wexle także tych, których są Sukcessorami odpowiadać nie powinni. 12mo. Impugny przeciw exekucyom wexlowym nie wazą. 13tio. Urzędnik exekwujący, w tydzień do Aktów dzieło swojej exekucyi podać *obligatur*. 14to. Dłużnika dobra tradowane, zawsze są na skupie, prócz rzeczy ruchomych; a gdyby się temu Kredytor opponował, Dłużnik w Aktach summę składa, i dobra odbiera. §. VIII. *Jus subsidionarium*. *In subsidium* Sądom na sprawy wexlowe, *Elementa juris cambiatis* Jana Gotliba Heynecyusza przepisane. Prawo to, tyczy się tylko Wexlow *post hanc legem publicatam* danych.

Późniejszymi Konstytucyami Process pomieniony w niektórych Artykułach

K 3

okre-

określony został następującym sposobem: 1mo. W Kommissyach Skarbowych Registr Wexlowy w Extrakadencyach we Wtorki i Piątki w komplecie Osob 4. a wczasie kadencyi w same tylko Piątki w tymże komplecie sądzony być powinien. 2do. Wpisy przed protestem Wexlu uczynione, za wolne od excepcyi uznane. (b) 3^{tie}. Roku 1776. na Registr *Pœnalium* względem Regestru Wexlowego, Sobota przepisana. (c) 4ta. Lubo Prawo Roku 1780. uchyliło między Szlachtą Wexle, atoli przepis Prawa Roku 1778 dla tych, którzy ic dawać mogą, w całości został, nakazujący, aby nikt lat 24. niemający wydawać ich nie ważył się. (d) Rezolucye Rady Nieustającej około Wexlow uczą. 1. Jż Wexle *własne* Obywatela Polskiego za granicą dane, od daty onychże w Rok i niedziel 6. pod nieważnością oblatowane być powinny w Protokółach osobnych Kommissyi Skarbowey. Co lubo dziś po Roku 1780. Szlachty nie tycze się, wiąże atoli Zagranicznych Kredytorów, pod utratą walurowi nie tylko Wexlu, ale i kary ręczney. (e) 2. Małoletni lub tylko pod władzą bę-

(b) A. 1776. V. 8. fol: 897. t. Objaśnienie. (c) A. 1778. V. 8. fol: 956. t. Objaśnienie. (d) A. 1780. ut supra. (e) Rez: R. N. A. 1778. N. 267. dnia 28. Aug.

będący, nie ciąży Wexlami Substancyi przez Rodziców posiadanej a przez się spodziewanej. (f) 3. Tradytör dobr za Processem Wexlowym, nie może pretendować licytacji lub taxy onychże. 4. (g) Nakoniec Kredytör biorący się do dobr z Wexlu, nie może ruszać Possessora z iakiegokolwiek bądź Processu też dobra w tradycyi trzymającego. (h)

T Y T U Ł V.

O Exekucyi Processow.

W Szelkich Juryzdykcyi Kraiowych Processa, w przyzwoitych Prawa stopniach czyli porządku otrzymane, należą do exekucyi Starostow. Dwoiaka tedy ztąd wypływa tego Urzędu prerogatywa: nayprzód *poznanie*, czyli porządnie otrzymany iest Process: powtórne onego *Mocna exekucya*. W poznaniu Processu, nie więcej prawo dozwala Staroście lub iego Urzędowi, nad baczność, czyli Dekreta podług Prawa porządku otrzymane przez Strony zostały: czyli zaś sprawiedliwie lub nie, zapadły?

(f) A. 1778. N. 275. dnia 1. 7br: (g) A. 1779. N. 89. dnia 12. Marti (h) A. 1781. N. 66. dnia 9. Febr.

dły ? to do Starościńskiej decyzji nie należy, gdyż w tym razie nie *sądową* ale *exekwującą* sprawuie powagę; a Juryzdykcya ta, poddana w swych decyzjach Trybunałom, gdyby exekwując wyroki Sądów najwyższych, miała prawo poznawania onychże, tym samym większą nad nie prerogatywą umocowana byćby musiała. Co do exekucyi mocney, mieli oni prawo nie tylko Nadwornemi ludźmi przymuszać Stronę Sądem przekonaną do satysfakcyi; ale nadto ruszyć całą Szlachtę swęy Juryzdykcyi, ku dopełnieniu zapadłego Processu: A że odwieczna nauczała praktyka, że w takich prawnych zaizdach, rzadko bez rozlania krwi, a czasem i bez zabójstw nie obchodziło się. Uwolnieni zostali Starostowie od powołania Szlachty, a na to miejsce pomocy Woyska używać im nakazano.

O exekucyi
Processów
od r. 1768.
do r. 1776.

Od Roku 1768. wszystkie Dekreta finalne, to jest: czy *per serias Partium controversias* zapadłe, czy zaocznie albo *in contumaciam* otrzymane, niewprzód do exekucyi przyprowadzone być mogły, pokąd w Trybunale z Regestru *Executionum Processus* nie wypadł *Executionis* Dekret: Gdzie Trybunał legalność Processu uznawszy, wolną exekucyą iego deklarował. Jeżeli zaś *insufficienter* & *illegaliter* otrzymanym uznał; *continua-*

tionem Processus sufficientioris nakazywał. Dla tego też i Przypozwy do takowego Regestru, *non involvendo negotium principale, neque pro cassando Processu*, ale tylko *pro simplici ejusdem justificatione*, czynione być były powinny. Za takowym tedy pierwszym *Executionis* Dekretem Strona Process zyskująca, brała Urząd Starościński, i z nim szła do dóbr, lub innego majątku Strony prawem przekonanej. Ta gdy exekucyi, czyli Intromissyj albo Tradycyi dopuszczała, Officyalista obowiązki swe dopełniwszy, zostawiał Stronę w spokojnym Dekretu dopełnieniu, i cały Process na tym prawnym kroku kończył się. A gdy, czy słownie, czy uczynkiem, odpor Strona przekonana okazała; Officyalista poprzestać musiał exekucyi owego Dekretu, a na nowo po powtórny do Trybunału udać się. Trybunał w takowym Dekrecie wszystkim owego Woiewództwa Starostom z którego Process toczył się, *etiam mota Nobilitate* satysfakcyą czynić Stronie skrzywdzoney nakazywał, co raczy częściej tylko Formuły było wyrazem, nie skutkiem. Bo za Dekretem pomienionym Strona nie do Starosty, ale do Kommissyi dawniej, a po tej uchyleniu, do Departamentu Woyskowego udawała się; gdzie za złożonym Manifestem od Strony o niedopuszczoną Tradycyą,

tu-

tudzież za świadectwem Listownym Oficjalisty o wzbronionej superssessyi i całego procesu exekucyi finalney; Departament na Jllacyą Strony, podług porządku Wpisów, Ordynanse dla dodania *brachii Militaris* albo pomocy Woyskowej expedyował. Zyskawszy takowy Ordynans Strona do Komendanta Partyi, a drugi od tegoż Komendanta i ludzi Woyskowych; udawała się na nowo do Oficjalisty, który z assistencyą Żołnierza wwiązywał Stronę w dobra prawem przekonnanego, bez wszelkiego oporu i trudności.

Przepisy
Prawa R.
1776. o E-
xekucyi
Processow
i rozrzą-
dzenia Ra-
dy Nieust.

A że Stany Rzeczypospolitey na Seymie Roku 1776. znalazły drogę tę poszukiwania sprawiedliwości dla Obywatelów daleką i mitrężną; uchylili prawo pomienione R. 1768. obowiązujące wyrabiać sobie Dekreta *Executionis*, a razem deklarowały: iż wszelkich Processow exekucya, samym tylko Starostom podług prawa rzeczzonego przynależy. Uchylony zatym być zdaie się Regesta Trybunalski *Executionum Processus*: a Rada Nieustająca, dopełniając uchwały Roku 1776. następujące o Exekucyi Dekretow wydała rozrządzenia. Nayprzód co do zupełności konwikcyi, Uniwersał Roku 1779. w następujących uczy słowach: „Lubo pewni iesteśmy, że U-
„rzędy którym Prawo przez mocną Dekre-

„tow

„tow i processow exekucya, sprawiedli-
„wości administracyą powierzyło, U-
„rząd swój dokładnie i podług obowiąz-
„zku sprawować będą; iednak ażeby
„trafić się mogące sprawiedliwości za-
„trudnienie ułatwione było, i Obywa-
„tele dokładne mieli objaśnienie, iak
„dostateczność konwikcyi w każdym
„stopniu dopełniona być powinna, i któ-
„re są legalne? deklarujemy: *A nay-
„przód względem dostateczności Proces-
„su*: Co do pierwszej konwikcyi pra-
„wo 1768. roku *tit*: Złączenie Trybu-
„nału: *fol*: 200. trzy kondemnaty *pro
„plenaria convictione* przeznaczające
„mieć chce, i nie inaczej ma być ro-
„zumiane, tylko że we wszystkich bądź
„*prima* bądź *Suprema Instantia* Jury-
„dykcyach sądowych, Sądach Ziazdo-
„wych, Kommissyinych, wyraźną moc
„mających, w Sądach polubownie *sine
„praesudicio tertii* zapisanych, we wszy-
„stkich sprawach Cywilnych (wyjąwszy
„sprawy *Summ* z prowizyami zapłace-
„nia i *Wexlowe*) trzy kondemnaty bądź
„na niestającym, bądź na odstępuią-
„cym od komparacyi w iednym Akto-
„racie nastąpione, są Processem dosta-
„tecznie konwinkującym. Co do dru-
„giey konwikcyi, toż samo prawo *eo-
„dem folio* iedną kondemnate *post rem
„judicatam* nastąpioną, *pro plenaria con-*

„vi-

„*victione* deklarując mieć chce, że po
 „Dekrecie któregokolwiek Sądu lub u-
 „rzędu, sprawę, czyli osobną sprawę
 „kategorją finalnie decydującym, sa-
 „tysfakcją pod rygorem publikaty na-
 „znaczającym (choćby od którego
 „założona, gdy nie dopuszczona będzie
 „apellacya) nastąpiona na terminie dość-
 „czynnym kondemnata czyli Publikata;
 „jest Process dostatecznie konwinkują-
 „cy. Co do trzeciej konwikcyi, toż sa-
 „mo 1768. roku, *eodem folio* prawo da-
 „ley mówiące: *In causis expulsionum*: tło-
 „macząc deklarujemy: że nietylko w
 „Trybunałach, ale i w innych Subsel-
 „liach, gdzie expulsyjne sprawy sądzo-
 „ne bywają, iedną, iako iest w prawie,
 „nastąpiona kondemnata dostatecznie
 „konwinkuje. Co do czwartey konwi-
 „kcyi: prawo 1775. Roku, *fol: 67. tit:*
 „Ustanowienie prowizyi i Ubeśpiecze-
 „nie Kredytorow: w Sprawach Kredy-
 „torow z Debitorami, dwie kondemna-
 „ty za dostateczną konwikcją determi-
 „nujące, mieć chce: Jż w każdym Są-
 „dzie i Urzędzie, szczególnie tylko w
 „sprawach prostego i rękodaynie poży-
 „czanego długu, dwie kondemnaty do-
 „statecznie konwinkują; W Sprawach
 „zaś z Kommissyi i Remis, Seymem do
 „Trybunału odesłanych, konwikcyja do-
 „stateczną będzie, według iasnego w
 „wy-

„wyrazach swych prawa 1776, *tit: De-*
 „klaracya o Kommissyach i Remissach
 „z przeszłego Seymu wypadłych *fol: 37.*
 „Ponieważ nietylko dostatecznie, ale
 „i legalnie processa otrzymywane być
 „powinny, przeto nieprawności onych
 „niżej kładą się: *Anayprzód co do Pro-*
 „*cesson super disparente* otrzymanych:
 „1. Gdy Process nie na tych dobrach in-
 „tentowany, które wyraźnie *in jure pe-*
 „*tendi* Aktora są mianowane, i prawney
 „ewikcyi poddane. 2. Gdy nie w iednym
 „Aktoracie i zysku otrzymany. 3. Gdy
 „nie na tych dobrach kontynuowany
 „gdzie zaczęty. 4. Gdy w czasie i spo-
 „sobem prawami opisanym nie iest o-
 „trzymany. 5. Gdy nie *in foro compe-*
 „*tenti* intentowany. 6. Gdy nie w ie-
 „dnym Sądzie otrzymany. 7. Gdy Pro-
 „cess w tym czasie, i takowey sprawie
 „otrzymany, kiedy Pozwany w takowym
 „czasie i w takowey sprawie *beneficio le-*
 „*gis* zasłoniiony, stawac i sądownie od-
 „powiadać nie powinien. *Co do Pro-*
 „*cesson super recedente, bądź super con-*
 „*traveniente* otrzymanych: 1. Gdy Sąd
 „Zjazdowy bez daney sobie mocy kon-
 „demnuie. 2. Gdy po Dekrecie *suspen-*
 „*sa decisionis cum comparente ad con-*
 „*victionem disparentis vel recedentis*, po
 „konwikcyi onego dalsza kontynuacya
 „Processu *cum comparente* nie następu-
 „ie,

„ie, aż do dostateczney *incasu veniten-*
 „*tia* onego konwikcyi. 3. Gdy Sąd Po-
 „lubowy nie zapisującego się, i nie ak-
 „ceptującego ten Sąd kondemnuie. 4.
 „Gdy dwóch *in prajudicium* trzeciego
 „idąc, onego do Sądu nie pociągając,
 „dopuszczonym między sobą Processem
 „dobra iego inwolwuią. 5. Gdy Urzę-
 „dnicy lub Urzędy Zjazdowe rozpisa-
 „wszy się, ieden z nich lub obydwu fi-
 „nalnie decydują, a na terminie publi-
 „kata staie. 6. Gdy przeciwko Dekre-
 „towi *extra Provinciam, amputata ex-*
 „*ceptione fori*, ferowanemu, Manifest, Po-
 „zew i Wpis *in ordine* prozekucyi, *pro*
 „*evocatione* produkowany będzie. Je-
 „żeli zaś podług pierwszego opisu *super*
 „*disparente*, a podług drugiego *super*
 „*recedente vel contraveniente* żadna z wy-
 „rażonych nieprawności nie znajdzie się,
 „niemniej z mocy praw 1768. i 1775.
 „Roku wyżej wzmiakowanych w któ-
 „rymkolwiek stopniu będzie dostateczna
 „konwikcyą; w ten czas nie wdając się;
 „w żadną inną kognicyą, tudzież nie
 „zważając na czynione Manifestow, Po-
 „zewow opozycyę, dóbr Processem obciąż-
 „zonych *stante lite* Donacye, Zamiany,
 „Alienacye, Działy, Kontrakty, i inne
 „i jakimkolwiek sposobem *novi Jurisqua-*
 „*sitoris* inwolucyę; mocney exekucyi;
 „iako wyżej opisano podlegać mają. Co
 „, się

„się tycze prawney konwikcyi na oso-
 „bach, ta w sprawach Cywilnych podług
 „wyżej wyrażonych opisow rozeznawa-
 „na być ma: wyjąwszy prawo Wexło-
 „we Mieyskie *de Plebeis*, osobne pra-
 „wnych konwikcyi przepisy mające. W
 „sprawach zaś kryminalnych, podług
 „praw w tey mierze uchwalonych, sto-
 „pnie i prawność konwikcyi rozezna-
 „wane być mają. „

W tymże Uniwersale, czytamy, że gdy
 częste uczą przykłady, iż Dziedzice,
 ku zwłoce winney Stronie satysfakcyi,
 gwałtem czasem possessyą wysiadające-
 go w dobrach swych Szlachcica, czyli
 Tradytora wypędzają, aby ten o expul-
 syą prawnie czyniąc, i nowy Proces for-
 mując, nie mógł z przewidzianego ko-
 rzystać processu; Rada Nieustająca rō-
 macząc Prawa Roku 1699. i 1726. (i)
 o expulsyach i konwikcyach, deklarowa-
 ła: Jż w ten czas tylko *simplex expul-*
 „*sionis Injuria* rozumieć się ma, gdy O-
 bywatel ieszcze prawem nie przekona-
 ny, drugiego gwałtownie z dóbr swych
 wypiera; i o taką to expulsyą prawna
 konwikcyą zachodzić powinna. Ale gdy
 dostatecznie i prawnie skonwinkowany,
 Possessora przez Urzędową tradycyą in-
 tro-

(i) V. 6. fol: 56. fol: 438. & fol: 435.

tromitowanego gwałtownie z dóbr ruga-
ie; już takowy nie prostą expulsią po-
pełnia, ale prawom i władzy one wy-
konywającej iawnie opiera się. W któ-
rym to razie Strona z dóbr tradowanych
ruszona, tylko za poprzedzającą Radę
Nieustającej Rezolucją pomoc Woysko-
wą od Departamentu, ilekroć będzie po-
trzeba, zyskiwać może.

Wyszedł potym drugi Uniwersał w Ro-
ku 1783. względem exekucyi Dekretów,
którego istotne reguły następujące zamy-
kają słowa: „Gdy wielorakie zażalenia,
„i od Departamentu Woyskowego do-
„niesienia wiedzieć nam dają: Jż czę-
„stokroć mocne *per traditionem* exeku-
„cyę z prawem i sprawiedliwością nie
„zgadzają się; Przeto My Król za zda-
„niem Rady przy boku Naszym Nieu-
„stającej deklarujemy: Jż Prawo Ro-
„ku 1768. pod tytułem: Exekucya De-
„kretów: Starostom Grodowym i ich
„Urzędom w Koronie, a Urzędom Ziem-
„skim tudzież Starostom Grodowym
„lub ich Urzędom w W. X. Lit. wyra-
„źnie Dekreta podług praw exekucyi
„podpadające exekwować nakazując; ma
„to w prawdziwym swoim znaczeniu,
„że tymże Urzędom samym tylko, moc
„poznawania Processów podług Praw e-
„xekucyi podpadających, nie zaś exe-
„kwującym Officyalistom Koronnym Sub-
„al-

„alternom iako to: Vices-Gerentów,
„Subdelegatom, Burgrabiom i innym
„z prawa do tego należącym jest zosta-
„wiona; Zaradzając zatym temu, któ-
„ry się dotąd praktykował nieporządko-
„wi, i opatruiąc powszechnie Obywa-
„telów bezpieczeństwo, żeby nikt pra-
„wem nieprzekonany, mocą Woysko-
„wą nie był uciśnionym, mieć chcemy:
„Aby Strona mocney exekucyi żądają-
„ca, do Starosty Grodowego w każdym
„czasie, lub do iego Urzędu *proprii Di-*
„*strictus* w Koronie, *ubi bona convicta*
„*consistunt*, w czasie kadencyi Sądowych
„wprzód udać się była powinna: Jeśli-
„by zaś Starosta lub iego Urząd w O-
„sobach swoich, takowey exekucyi czy-
„nić nie podeymował się; tedy od tegoż
„Starosty Grodowego, lub iego Urzędu
„kadencyą sądzącego, zaświadczenie do-
„stateczności przewidzianej podług sto-
„pniów Prawa konwikcyi, z napisem *in*
„*verba: Bene jam trutinato per me Pro-*
„*cessu exequatur*: podpisane otrzymać
„ma; za którym Officyalistę do Trady-
„cyi dóbr skonwinkowanych sprowadzi.
„Gdy zatym sprowadzony Officyalista,
„po takowym Starosty lub Urzędowym
„zaświadczeniu, *per oppositionem* Strony
„od Tradycyi dóbr skonwinkowanych,
„odparty z Listem, Manifestem i wspo-
„mnionym zaświadczeniem w Departa-
Tom II. L „men-

„mencie Woyskowym, dodania pomo-
 „cy Woyskowej rekwirować będzie;
 „Na ów czas Departament Woyskowy
 „stosownie do prawa Roku 1776. pod ty-
 „tułem: Powinności i władza Departa-
 „mentow: Art: 4. nigdy nie będzie
 „mógł odmówić dodania pomocy Woy-
 „skowej. „

W Uniwersale pomienionym znajdu-
 ie się jeszcze następujące do Starostow
 ostrzeżenie: „Zabezpieczając także w
 „mocnych *per Traditionem* exekucyach
 „sprawiedliwość, która częstokroć przez
 „uciążliwość *Officii executivi*, krzywdy
 „Prawami *sub responsione* zakazane, po-
 „nosić może; przypominamy UUr: Sta-
 „rostom Grodowym Prawo Roku 1768.
 „pod tytułem: Złączenie Trybunału Ko-
 „ronnego: będące w słowach: A Urzę-
 „dnicy Grodzcy w swoim Woiewodz-
 „twie lub Ziemi nie zmyślona mają mieć
 „Possessyą, w któreby osiadać mogli,
 „*sub amissione Officii*, *ad instantiam cu-*
 „*jusvis Nobilis* w Trybunale *inter cau-*
 „*sas Officii decernendas*: I niżej: Sta-
 „rostowie zaś sądowi, tak Regentami
 „iako i inne *Officia executiva* na sobie
 „noszącemi, Osoby w Powiecie osiadłe
 „i zdolne stanowić mają. „ Te są wy-
 roki Prawa, i Rady Nieustającej rozrzą-
 dzenia, podług których tak Strona zy-
 skująca Process, iako i Urząd Starościń-
 ski

ski Dekreta exekwujący, sprawić się po-
 winien. Obaczmy teraz w szczególno-
 ści, iak Strona z Officyalistą w dobrach
 Prawem Przekonanego w praktyce po-
 stępują.

Otrzymawszy Strona w iakieykolwiek
 Juryzdykcyi, czyto *per serias Partium*
controversias, czy *in contumaciam* final-
 ny Dekret, i zyskawszy Starościńskie,
 lub Urzędu Grodzkiego, podług rozrzą-
 dzenia Rady Nieustającej *exequatur*;
 idzie do dóbr prawem przewidzionych,
 z pomocą Officyalisty, dwóch Szlachty
 i Woznego. Gdy ten żadney od Stro-
 ny nie znajduje opozycyi, podaje In-
 wentarzem owe dobra Stronie przeciwny,
 nakazuje Gromadom posłuszeństwo nowe-
 mu Tenutaryuszowi, i Szlachcica do
 wysiedzenia sześciu niedziel Possessyi
 osadza, co się właściwie *Supersessyą* nazy-
 wa. Jeśli dobra podane, na dziedzictwo
 przyznane będą, inwentarz Intraty prócz
 generalnego granic i powinności opisu
 nieczyni się: Gdy zaś tylko w długi
 lub przezyskach sądowych dobra poda-
 ją się; Intrata z Regestrow gruntowych,
 lub gdy tych nie masz, z kontraktów
 Karczem, zeznania Gromady o wysie-
 wach i zbiorach, z czynszów i danin
 poznaie się, albo z Kontraktów Zasta-
 wnych lub Arendownych tychże dóbr wy-
 ciągnana bywa. Dla tego, exekwujący

Postępek
 Officyali-
 sty Proces
 exekwują-
 cego.

Dekret Officyalista, pilnie baczyć ma na iego przepisy, podanie dóbr ku satysfakcyi Kredytora iakiegokolwiek rodzaju wskazujące: A to w tym szczególniej, czyli Dekret dobra podawać Kredytorowi nakazujący, w samey prowizyi? czy razem z tą i w Kapitale, (co się *Extenuacyą* zowie) tradować mu one przepisuie? wszakże Prawo 1778. (a) dokładnie ostrzegło, aby *Bona convicta etiam in negotio principali* proporcjonalnie tradowane były. Jeżeli Summa należąca się z Dekretu, nie wyrównywa Jntracie dóbr; podaie te Officyalista, do czasu zupełney satysfakcyi: gdy zaś Jntrata iednoroczna przenosi dług; wyłączyć powinien superatę Jntraty, podając np. Kredytorowi Karczmy, Młyny, Czynyse, lub zamiast tych czyste z krescencyi dochody. W Jnwentarzu Officyalisty, przy specyfikacyi Jntraty oznacza się czas z kalkulacyi intrat płynący, w którym Kredytor należytość swoją pozyskawszy, z dóbr tradowanych ustąpić powinien. Nadto wyłączyć obligowany Officyalista wszystkie gruntowe wydatki, iako to: prowizye od summ wyderkaffowych, Podatki publiczne, zapłatę Ekonoma, Czeladzi i t. d. Ostrzedz przytym może Posses-

(a) V. 8. fol: 948. t. Warunek.

ссора, iż przy expiracyi iego possessyi, *ad calculum* przez Dziedzica pociągany być nie może; Które to *beneficium* Prawa, tym tylko służy, którzy z kontraktów Zastawnych lub *Jure potioritatis* dobra obeymują. (b)

W przypadku: że Strona nie założywszy od zapadłego Dekretu appellacyi, nie dopuszcza Officyalisty exekwującego zapadły Dekret, i tradycyi bądź słownie, bądź rzeczą samą (c) opiera się; albo Szlachcica possessyą wysiadającego z dóbr ruguje; na ów czas Officyalista zapisawszy na gruncie Akt niedopuszczoney tradycyi, i tenże w Grodzie pobliskim zaoblatowawszy, poprzestaie od dalszey exekucyi; zanosz w Grodzie poblizszym o impugnę Manifest: pisze list do Departamentu Woyskowego pod pieczęcią Grodzką (d) donosząc o impugnie, czy to w przerwaney superssessyi, czyli też w niedopuszczoney tradycyi: a do rzeczonych Manifestu i Listu, Dekret z *Exequatur* Starościńskim przyłącza. Strona, w Departamencie woyskowym uczyniwszy Wpis, za prostą Patrona Jllacyą, doprasza się o *brachium Militare*, czyli pomoc Woyskową. Departament, nie

L 3

wcho-

(b) A. 1776. fol: 883. t. Warunek. (c) Rez: R. N. A. 1780. N. 397. d. 14. Lipca: (d) Uniwersal R. N. 1777. N. 438. 23. Xbr.

wchodząc wcale w poznanie legalności Processu, gdyż tego wolna exekucya przez Starostę lub Urząd iego deklaruje się, daie ordynans do pobliskiej Komendy, czyli Komendantowi dywizyi Prowincyi przystawie ludzi Woyskowych Stronie nakazuje, a Ten, powtórny do swej Komendy wydaie ordynans. Pomoc ta, potąd assistować ma Stronie, potąd zupełney na Przeciwniku nie zyska satysfakcyi, albo sześcioniedzielney nie wysiedzi possessyi. Może zaś pomoc Woyskowa, i z iednego tylko Żołnierza składać się: Ktoremu w pierwszych dwóch tygodniach na iednego Unter-Officyera i 6. Gemeynow: w drugich dwóch, na 2. Unter-Officyerów i 12. Gemeynow: w trzecich dwóch: na 2. Unter-Officyerów i 24. Gemeynow lenug należy, aż do zupełnego Strony zaspokoienia. (e) Za pozyskaniem przez Stronę ludzi od Kommendy, na nowo Officyalista wwiązuie Stronę swoją tym sposobem, iako się już wyżej opisało. A gdyby kto tak nieuważny znalazł się, iżby się targnął na pomoc Woyskową; prócz win za gwałc lub zabój gdyby ten nastąpił, 12. niedziel więzzy niższej i 2000. grzywien karany być powinien: O czym Strona lub

(e) Rez: R. N. A. 1778. N. 96. dnia 7. Apr.

lub Officyalista, Departamentowi Woyskowemu za poprzedniczym Manifestem doniosłszy, powtórny większej pomocy ordynans otrzymuie. (f) Komendant ruszający Woysko bez Ordynansu Departamentu ku exekucyi Processow, równieby w Prawie cywilnym popełniał *Opressi Civis* bezprawie, iak gdyby tąż siłą sprzeciwiał się exekucyi Dekretow *Ultima Instantia*, (g) prócz kar Woyskowych za takowy domysł na niego zlewających się. Ostrzedz i o tym należy, że gdyby Dobra nayporządnieyszym Processem przewidzione były, y pomoc Woyskowa otrzymana została; Strona jednak do tradycyi ich brać się nie może, gdy te przez kogo innego wprzód zatradowane są, podług powszechnie przyjętey u nas Prawa reguły: *Jż Tradycya na Tradycyą nie idzie*: (h) Wszakże mimo tey reguły Prawa nic gwałtownie nie czyni ów, kto do zatradowanych dóbr bierze *Intromissyą*: bo ta waruie mu po pierwszej tradycyi onych possessyą; Wazna zaś iest ztąd, że Kredytor późniey *intromittowany*, równe miał na nich *validum* długu swego, iako i pierwszy. Na-ko.

(f) A. 1768. fol: 686. t. Złączenie P. Siódmy Regestr. (g) A. 1775. V. 8. fol: 116. t. Objaśnienie. (h) Uniwersał R. N. A. 1779. 28. Maia.

koniec Rezolucye Radne stosownie do tey materyi ostrzegły: 1. Jż exekucya Processow i wszelkich sądowych wyrokow dopełnienie, nie tym Officyalistom, w których Grodach lub Ziemstwach zapadły Judykata, należy; Ale tym, którzy w teyże Ziemi lub Powiecie, gdzie *bona convicta* znayduią się, *officia executiva* posiadają. (i) 2. Ze Kredytor za Wexlem do dóbr idący, nie może ruszać Possessora, z Processu cywilnego do bra trzymającego. (k) 3. Ze tenże za Wexlami dóbr Tradytor, nie może domagać się ich licytacji lub tacy, (l) chyba żeby substancya pod konkurs iść miała. (*) 4. Wszelkie Processa, nie tylko Vices-Gerenci, ale i Subdelegaci z Burgrabiami exekwować, iako i na Kondescensye zieżdzać mogą. (m)

(i) Rez: R. N. A. 1782. 24. Maia N. 341. (k) Rez: R. N. 1781. N. 66. d. 9. Febr: (l) Rez: R. N. A. 1779. N. 89. dnia. Mar: 12.

(*) Zdało się tu być miyscem ostrzeżenia Czytelnika, czego w Tomie I. pod Artykułem o Konkursach nie doczyta się, że Rada Nieustająca 1779. 19. 9br: N. 252. deklarowała: Jż gdy Kredytorowie na Substancyi pod Konkurs idący umieszczeni być nie mogą, na ów czas *Jure Falcidia* kollokowani być powinni.

(m) Rez: R. N. A. 1781. N. 98. 3. dnia Apr:

T Y T U Ł VI.

O Sądach Litewskich w szczególności.

„POnieważ niektóre Juryzdykcyje, iako to Sady Seymowe, Woyskowe, Kommissyi Edukacyney, Marszałkowskie i t. d. lubo mają osobnych Sędziow do szafowania Prowincyi Litewskiej sprawiedliwości; ale albo wspólnie ją z Koronnemi czynią, albo czasami tylko podług iednychże dla obojga Prowincyi ustaw składane bywają; Przeto w tym tytule zamilczy się o takowych Magistraturach, i ich opisach: a tych tylko Ordynacye położą się, które i od udzielnych Sędziow, i w mieyscach pewnych Prawem przepisanych urzędy swoje dopełniają. „

§. I. Sady Grodzkie Litewskie. Zasiadają w Sądach Podwojewódzkiej w Woiewodztwach gdzie do Woiewody Juryzdykcyja należy, w Powiatach Podstarosta z strony Starosty, z trzema Sędziami i Pisarzem, czy przez Woiewodę, czy przez Starostę nominowani (a) a to w czterech Kaden-
cyach: Marcowey: Maiowey i Septembrowey,

Sady
Grodzkie
Litewsk.

(a) Stat: Lit: Roz: 4. Art: 37. V. 7. A. 1764. fol: 401. t. Regestra.

wey, czteroniedzielných, a Decembrowey do dnia 23. tylko trwającej. (b) W Powiecie Pińskim Roczki Decembrowe w Lipcu sądzą się. (c) *Regestra* Spraw są te: *1wszy Fiscii*: a w tym sprawy o miary, wagi, i niezaprzysiężenie dziesiątego grosza umieszczone. *Drugi: Summarii Processus*: do którego sprawy obligowe, także *Expulsionum & Exemptionum*, tudzież o zbiegłych Poddanych należą. *Trzeci Registrum Ordynaryiny*, w którym sprawy, o gwałty, wiołencye, grabieże, złodzieystwa, pożogi, rabunki, naiaždy, i t. d. zapisują się. *Czwarty Registrum Incarceratorum*, z którego aktualnie więci Kryminaliści sądzą się. *Piąty, Takto-ny*: o gwałty pod bokiem Sądu popełnione. *Szósty, Mixti*: na sprawy *Dissidentium* przez Rezolucyą Rady Nieustal: uchwalony: (d) a sprawy z tego, przez tydzień pierwszy w któreykolwiek Kadencyi, tak w Ziemstwie iak w Grodzie sądzić się mają. Porządek zaś wołania tych Regestrow w Subsselliach mnieyszych, taki: nayprzód bierze się *Registrum Summarii Processus*, aż do odsądzenia wpisow iedney Kadencyi: po nim *Registrum ordynaryiny Incarceratorum*, do od-
są-

(b) A. 1766. V. 7. fol: 532. t. Dodanie. (c) Ibidem. (d) Rez: R. N. A. 1777. dnia 30. Apr. N. 138. a Uniwersal Rady A. 1783. 11. Apr.

sądzenia iedney sprawy oczywistej; daley *Registrum ordynaryiny cywilny*, do odsądzenia także iedney sprawy: a potym znouu powyższym porządkiem brane i sądzone być mają *Regestra*. Co do porządku wprowadzania do Sądu Grodzkiego sprawy, czynienia wywodow i odwodow, exekucyi Dekretow tak oczywistych iak zaocznych; masz o tym poniżej pod tytułem o *Processie Litewskim*.

§. II. *Sądy Ziemskie Litewskie* składają Sędziow czterech i Pisarz na Scymikach Elekcyinych obrani i przez Króla stwierdzeni. (e) Kadencyi sześcioniedzielných trzy, Trzykrólewską, Święto-Troiecką, i Święto-Michalską przepisano. Pisarze tak Ziemscy iako i Grodzcy *in casu paritatis*, mają *vocem decisivam*. (f) Sprawy tym Sądom własne są: o Aktorstwo, Sukcessye, o kognicye Praw dokumentow i Obligow: o Inekwitacye, dyfferencye, Działy, Opieki, Testamenta, Fundusze: zgola cokolwiek spraw *Juris* rycze się, prócz granicznych i działowych, tu się rozpoznawają. *Regestra*: *1wszy Summarii Processus*, w którym sprawy *Exemptionum* i Obligowe: *2gi Ordynaryiny*, do którego wszystkie inne sprawy

Sądy
Ziemskie
Litewskie

(e) A. 1764. S. Conv: t. Sądy V. 7. fol: 183.
(f) Ibidem.

wy cywilne należą. 3ci *Mixti* podług reguły dla Grodow przepisanej sądzący się. 4ty Taktowy. Wołania ich porządek tenże co i w Grodzie. *Pozwy* Imieniem Królewskim wychodzą. Zeznanie zaś ich podobnie iak Grodzkich czyni się. *Dylacye* w wszystkich sprawach, prócz obligowych, otrzymane być mogą następujące: na pierwszym terminie *Kopia Spraw* czasem z nakazem dokumentow komportacyi: a kopie takowe podane do Kancellaryi, Regens lub Vice-Regent podpisuje. Na drugim terminie, *Dylacya ad Munimenta specificata* pozwala się, a to *sub Juramento*, że nie na zwłokę sprawiedliwości wydane. Trzecia *Dylacya*, inaczey *Obmowa* albo *beneficium Juris* zwana, służy funkcye publiczne sprawującym, prócz w sprawach *Expulsionum*, *Exemptionum*, *Inscriptionum*, w których każdy przez Plenipotentę odpowiedzieć może: Choroba także daje prawo otrzymania *Dylacyi praeiuramento*: Nakoniec *godzina zegarowa*, byle w sprawach potocznych, a nie *Summarii Processus*, na *Dylacyę* pozwolona bywa, ktorey czas podług woli Sądu przeciągniony być może. (g) Patronow dwuch,

ie-

(g) Seym Cor: A. 1764. fol: 396. t. *Dylacye* i t. o *Obmowach* fol: sequen:

jeden do Produktu, drugi do Repliki uproszeni, *statum causa* na piśmie Sędziom podać obligowani. Ciz *Nobiles* & *Possessionati*, zwłaszcza po Grodach, Ziemstwach i Trybunałach być powinni. (b) Od decyzji uciążliwej, Strona na piśmie, czy to od całkowitego Dekretu, czy od niektórych tylko kategorii *appelluie*: *Plura* pod następującym tytułem o *Processie*.

§. III. *Sądy Podkomorskie Litewskie*. Sądy te dwoiako uważają się: albo iako Ziemskie tylko, albo iako Ziemsko-Królewskie, inaczey Kommissyami, które Sąd Assessorski na grunt zsyła, zwane, i o tych pod *Artykułem o Assessoryi* namieni się. Jak pierwsze tak drugie, spory graniczne rozsądza: ale ani Ziemskie do Królewskich, ani Królewskie do Ziemskich rozgraniczeń wdziierać się nie mogą. (i) Co się Ziemskich dyfferencyi tycze, płyną one w Litwie równie iak w Koronie z Dekretu Ziemskiego lub Grodzkiego remissowego: który Strony otrzymawszy, udają się do Podkomorzego lub Komornika, a ten termin Zjazdu wyznacza. Strona zaś imieniem Podkomorzego *Pozwy* na 4. tygodnie najmniey

Sądy Podkomor: Litewskie.

(b) Ibidem fol: 466. t. o Patronach. (i) Roz: 9. Art: 2. i Roz: 4. Art: 83.

mniey wynosi, one w Grodzie zeznaie, i ekstrakty wyimue: tym czasem o dukach granicznych od ludzi starych za informować się, granice zarosłe wytrzebić, przeyscia błotniste pomościć, szopę dla Sędziow *in loco differentiarum* postawić, Kopie spraw do Grodu podać, i attestacyą od Kancellaryi wziąć powinna. Nad to obowiązane są Strony Patrona iednego lub dwóch sprowadzić, *punkta* czyli *Interrogatoria* ułożyć, i te Swiadkom kilkakrotnie przeczytać, Registr szkod spisać; zgoda wszelką ku rozpoczęciu Sprawy uczynić gotowość. Za ziechaniem więc Sędziow i po za fundowaniu Juryzdykcyi na terminie, nakazuje Sąd Aktoraty do Regestrow wciągnąć, proceder Stron łączyć, a dalszą rozprawę do dnia następującego odwołuie. Nazajutrz, Urząd Podkomorski, uprzątnąwszy *Accessoria* względem Sądu, Regestru, Pożwow *i t. d.* o których w Processie Koronnym namienilo się, nakazuje proceder *in principali*: a tu Strony do Produktow przystępują: Po tych wizye duktow, granic, lub skrzywdzenie łąk, lasow, Podkomorzy lub Komornik iego uznawa, i też Stronom przez Swiadkow przysięgłych popierać nakazuje: W czasie którym Regent Podkomorski obydwóch Stron dowody i odwody notuje dla finalney Sędziiego informacyi.

Na-

Następuje potym examen Swiadkow, za poprzedzoną przez Strony *Interrogatorium* komunikacyą: (k) Słucha inkwizycyi sam Podkomorzy lub Komornik, a Regent wyznania Swiadkow zapisuie, pociągąwszy wprzod Strony do przysięgi, iako Swiadkowie nie przekupieni. Po Inkwizycyach odbytych, następują od Stron Repliki. Nakoniec Patronowie podają Punkta do Juramentu przez Strony uczynić mianego, iako i *Petita* Sprawy, Konkluzyą w Koronie zwane. Tu Podkomorski Urząd, wzięwszy rzecz do *Namony*, iedną z Stron z 4. Swiadkami do przysięgi przypuszcza, (l) Kopce podług dokumentow Komornikom sypać nakazuje, sumnę za pretensye przysądza; A gdy decyzyą iego Strona przeciwna za uciążliwą poczyta, zakłada na piśmie do Trybunału *appellacyą*. Wszakże grunta w dysk wizycyi będące, zostają w ręku Strony zyskującej Process Podkomorski. (m) Same tylko Juramenta, piacenie Summ, Wieża, zawieszane bywają. Regent Podkomorski Dekret i Mappę Stronom wydaie: A te, termina do Trybunału nawzaiem sobie wynoszą: który albo Dekret i Mappę rzeczoną *apro-*

(k) Roz: 9. Art: 10. 12. 14. 15. (l) Stat: Lit: Roz: 9. Art: 2. 12. 16. 17. Item V. 2. A. 1588. fol: 1210. t. o Kommissyach. (m) Roz: 9. Art: 7.

probuie, albo całą sprawę do Sądu Kasztelana lub Marszałka Powiatowego odsyła.

Sądy Kasztelańskie Litewskie.

§. IV. Sądy Kasztelańskie rozpoznają sprawy remissowe graniczne, zaapellowane od Dekretu Podkomorskiego. Prezyduie na nich Kasztelan, Marszałek Powiatowy lub Starosta Sądowy z przydanemi od Trybunału Kommissarzami. (n) Innotescensye imieniem Kasztelana, w tymże czasie co i Podkomorskie wychodzą; a Generał w tenże sposób iak tamte kładzie ie i zeznaie. Na terminie z Innotescencyi płynącym, podpisuje Sąd Pozwy, i zeznania: funduje Juryzdykcyą, a dalej tym co i Sąd Podkomorski obrządkiem słucha Produktow, rozeznaje granice, examina, Inkwizycye, Repliki odbywa: Nakoniec wyrok albo Dekret Podkomorski uchyla, albo approbuie. Jeżeli go stwierdza; granice rzadkiemi dotąd oznaczone kopcami, gęstszemi osypać nakazuje, do Juramentu Stronę przypuszcza, satysfakcyą Stronie appellującej podług Dekretu Podkomorskiego zaleca, a po wykucyą wszystkiego do Ziemstwa odsyła. Gdy zaś przez Sąd Kasztelański Dekret Podkomorski uchylony zostanie; na ów
czas

(n) Ibidem.

czas i kopce iego rozrzucić, a nowe u-sypać, i od *pen* Stronę appellującą uwolnić powinien. A gdyby Strona nawet powtórnemu Dekretowi satysfakcyi nie czyniła, czyto w wypłaceniu Summ i szkod, czy w zasiadzeniu wieży; Sąd Ziemski exekwować *Judicatum*, podług porządku o exekucyi Dekretow opisanego, obowiązany.

§. V. Trybunał Litewski dwojaki iest: Trybunał Litewski. ieden *Compositi Judicii* z Duchownych i Swieckich, drugi z samych Swieckich osob złożony, a Trybunałem Swieckim powszechnie zwany. Trybunał Duchowny, albo *Judicium mixtum compositum*, składa się z sześciu Deputatow od Marszałka Swieckiego Trybunału nominowanych, a Kapituły, Wileńska czterech, Zmudzka dwoch wyznacza: Którzy obrawszy z pomiędzy siebie Marszałka Deputata Swieckiego przez 6. niedziel w Wilnie po Trybunale Swieckim Sądy sprawują, a to od dnia 15. Października, do 25. Listopada. (o) Sprawy tego Sądu są: o legacye nie zapłacone: o Dziesięciny zatrzymane, o Annaty, Prowizye: *Causa facti ex fundo*, atque *causa Juris* między Zakonnemi i Duchownemi tylko osobami: także sprawy Re-
Tom II. M mis-

(o) V. 7. A. 1764. S. Cori fol. 391. t. Tryb:

missowe od Konsystorzów, o Apostazję, i *Arianismi*: i t.d. w tym sądzie poznają się: Odziedzictwa atoli, o granice, o Poddanych zbiegłych, o Wyderkaffy i Fundusze zachodzące spory, do Ziemstwa: lub gdzie związek z dobrami Królewskimi zachodzi, do Assessoryi, należą. (p) Co się tyczy Processu w tych Sądach używanego, tymże on co i w Świeckim Trybunale porządkiem czyni się. Sprawy, w których *paritas votorum* zapada na następny Trybunał odesłane być powinny.

Trybunał Świecki Litewski składaia Deputaci na Sejmikach Gromniczych, osobni na kadencyą Wileńską osobni na Grodzieńską, wybrani, i tamże zaraz przysięgli. Marszałek, w obydwu Repartycyach, na Grodzieńskiej kadencyi wybrany, prezyduje. Pioro iednemu z Deputatów *per turnum* Woiewodztw obranemu przez całą Repartycyą należy. (q) Ruskiej repartycyi Pisarz, trzyma także Pioro Trybunału Duchownego, ale tam tylko *cum voto consultivo* zasiada. Do Repartycyi Wileńskiej należą Woiewodztwa: Wileńskie z Powiatem Oszmiańskim, Wiłkomirskim, Brasławskim: Woiewodztwo Trockie z Powiatem Kowień-

(p) A. 1726. V. 6. fol: 486. t. Tryb: W. X. L. Comp: Jud: (q) V. 7. A. 1764. S. Cor: N. 6. t. Opisanie fol: 390.

wieńskim, Upitskim: Xięstwo Zmudzkie: Woiewodztwo Smoleńskie z Powiatem Starodubowskim: Woiewodztwo Połockie i Powiat Orszański: W Repartycyi Ruskiej w Grodnie, sądzą się Powiaty: Lidzki, Grodzieński, Woiewodztwo Nowogrodzkie z Powiatem Słonimskim i Wołkowyskim: Woiewodztwo Brzeskie Litewskie z Powiatem Pińskim: Woiewodztwo Mińskie z Powiatem Mozyrskim i Rzeczyckim. W Wilnie od 15. gbra do 15. Kwietnia: w Grodnie od 1. Maia do ostatniego Września trwa Trybunał. (r) *Evocatio* z Repartycyi iedney do drugiej Obywatela, *sub nullitate iudicati* i pod karą sta kop, oraz więzy cywilney niedziel 6. zakazana: Transakcyje atoli w Aktach Trybunalskich *extra Repartitionem* zeznawać, byle w czasie swoim do własney Repartycyi przeniesione były, pozwolono. (s) Sprawy Sądowi temu własne są: *Primo*: Appellacye z Ziemstw, Grodów i Sądów Podkomorskich *post definitivam sententiam*: a na te *Registr Appellacyiny* przepisany. *Secundo*: Sprawy Kontrawencyjne Dekretem Trybunalskim, lub tych, którzy założywszy appellacyą, kondemnować do-

M 2

pu-

(r) A. 1775. V. 8. fol: 617. t. Repartycye. (s) V. 6. A. 1726. fol: 460. t. Terminy.

puszczają się, a te w Regestrze *Sprzeciwieństwa*, umieszczone. Z tegoż Regestru a częściej jeszcze z Taktowego, dla brakującego Prawa wyraźnego przepisu, sądzą się sprawy Sukcesyjne o Aktorstwo dóbr w różnych Woiewodztwach leżących, gdzie Trybunał nie ma tykać *negotium principale*, ale tylko Sąd Ziemski zadeklarować do sądenia powinien. *Tertio*: Sprawy z niedbalstwami lub *per abusum* wykraczającymi Urzędami Ziemskimi lub Grodzkimi, na które Regestr *Officii* ustanowiony. (*Negligentia* zaś *& abusus* podług Prawa Roku 1776. (†) rozumie się, to jest: 1mo. jeżeli Sędzia mimo prawnej przeszkody lub choroby na kadencyą nie ziedzie. 2do. Jeśli Ordynacyi Sądowej nie zachowuje. Nakoniec jeżeli się nie sprawnia wedle przepisów Prawa w dopełnieniu Dekretów *Executio-num*.) *Quarto*: Sprawy Kryminalistów tylko obecnych, które z Regestru *Incarceratorum* sądzą się. *Quinto*: Sprawy kryminalne pod Sądami lub o miłą od tych popełnione: jako i wszelkie krzywdy Sądowi samemu, Osobom jego lub Stronom wyrządzone, a w Regestrze *Taktowym* umieszczone. *Sexto*: Sprawy obligowe między żyjącymi *ex cruda citatione*,

(†) V. 8. A. 1776. fol: 938. t. Objaśnienie.

ne, na które Regestr obligowy uchwalony. (u) Tych Regestrow wołania porządek następujący. 1mo. Regestr *Appellationum* do odsądenia iedney sprawy oczywistej, (w Koronie *ex seriis Partium controversiis* zwanej.) 2do. Regestr *Sprzeciwieństwa* do odsądenia podobney Sprawy. 3tio. Regestr *Officii*. 4to. Regestr *Incarceratorum*. Obligowy zaś po odsądeniu iedney sprawie oczywistej z każdego Regestru wołany być powinien. Co do *Taktowego*, ten nawet w ciągu oczywistej sprawy bierze się. Otrzymany Dekret mimo tego porządku, upada: i Strona *Process* wygrywająca, rzecz traci, unkoszta drugiej powraca, i 6. niedziel wieży siedzieć powinna. Sprawy z iedney kadencyi pozostałe, na drugiej, bez nowych Wpisów wołane być mają. Dylacye w sprawach *appellacyjnych* i *kontrawencyjnych* żadne nie idą. W sprawach zaś *de abusu Officii*, kopia spraw i *Inkwizycya*: W kryminalnych *Incarceratorum*, *Inkwizycya*, *Statucya*, kopia spraw: w Obligowych, żadne Dylacye miejsca nie mają. Wszakże czasem *beneficium Juris* godzina i obmowa z funkcyi Senatorskich lub Poselskich

M 3

skich

(u) V. 7. A. 1764. S. Cor: fol: 398. t. Regestra. i A. 1766. V. 7. fol: 532. t. Dodanie.

skich płynąca, używane bywają, byle tylko tych legalności świadectwem Marszałków WW. Litewskich pierwsi, a Sejmowego drudzy, wyprobowali. *Obmowa* także dla choroby, zawsze przysięgą na drugim terminie stwierdza się.

Co się Processu Trybunalskiego Litewskiego tyczy, ponieważ ten na praktyce w Sądach *prima Instantia* wziętey gruntuie się, tu dla krótkości opuszcza się. W reszcie ostrzegają Prawa Litewskie: 1mo. Jż Dekreta Trybunalskie oczywiste, równie iako i Sądów Polubowych, tudzież Kasztelańskie, Marszałkowskie, Ziemskie i Grodzkie, iako i wszelkich Subselliow Lit: nie zaappellowane wyroki, żadnemu wzruszeniu nie podpadają. (w) 2do. Deputaci w czasie swych funkcyi, żadnych spraw tak własnych iako i Familii swey popierać nie mogą, prócz gdyby *ex personali* pod bokiem Sądu ukrzywdzeni byli. Nie mogą także w czasie swych funkcyi i Repartycyi swey, zjeżdżać na inkwizycye, kalkulacye, i weryfikacye, osobliwie Urzędnicy Ziemscy lub Grodzcy funkcyą Deputacką sprawujący, ile w sprawach od Sądu swego zaappellowanych. (x) 3tio. Deputat i wszel-

(w) V. 7. A. 1764. fol: 405. t. de Valore. (x) Rez: R. N. A. 1777. N. 104. dnia 8. Apr:

wszelki Sędzia *corruptus*, *triplicem pensionem Delatori*, prócz wziętey korupcyi powrotu, płaci i *ab omni activitate* odpada. (y) Wprowadzony przez Deputata Pacjent w czasie *Namony ad Stubam*, lub sam się tamże wdzierający, karom 6. niedziel wieży i stu kop zapłacenia wraz z Deputatem podpada. (z) 5to. Patronowie spraw przez wlewki albo cessyę nabywać nie powinni *sub nullitate* przysądzonych pretensyi. Tymże wszystkie prawa skromność w Induktach, respekt dla Sądu i Pacjentów pod karami zalecają. (a)

§. VI. Sądy Kommissyi Skarbowey Litewskiej mają miejsce w Grodnie: zasiada na nich Podskarbieh W. X. Lit: dwóch, Senator ieden, i 7. z Stanu Ryckerskiego na Sejmie wybrani. Nadto Pisarze Skarbowi i Skarbnicy W. X. Lit: do których pióro w kadencyach i extra-kadencyach należy. (b) Komplet w Kadencyach Osob pięć, zaś w Extra-kadencyach Osob trzy składa, a Magistraturę tę na wzór Koronney ustawiczną mieć chciano, deklarując: Jż dla tych, którzy w Extra-kadencyach zasiadać będą, płaca iść ma z de-

Sądy Kom-
miss: Skarb:
Litewsk:

(y) A. 1726. V. 6. t. de Corrupto. fol: 474. (z) V. 7. A. 1764. fol: 402. t. o Deputatach. (a) Ibidem fol: 406. t. o Patronach i 1726. t. eodem fol: 483. (b) V. 8. A. 1780. fol: 974. t. Dochod.

detrunkowanych pensyi Kommissarzom pod Kadencye nieprzytomnym. (c) Co-
kolwiek dawniej Trybunał Skarbowy roz-
sądzał, to dziś należy tey Kommissyi:
Jne sprawy właściwie pewnym Subsel-
liom służące, nawet *ex vi inscripti fo-
ri* do tego Sądu nie należą. Wchodzi
tedy Sąd Skarbowy we wszystkie spra-
wy *fisci*, Kontrakty handlowe, spory
Kupieckie, Wexlowe, i z Officyalista-
mi Skarbowemi z interessu tegoż Skar-
bu; tudzież o nie zapłacenie Kwarty,
Hiberty, Podymnego, i innych Rzeczy-
pospolitey podatkow. Kadencye: Pier-
wsza od 1. Marca przez 6. tygodni na
sprawy: a dwa tygodnie na radę Ekono-
miczną. Druga: od 1. Paźdz: gdzie także
6. tygodni na Sądy, a dwa tygodnie na po-
dobną radę przepisane: (d) a ostatnią
kadencyą przed - Seymową 15. Września
dla wygotowania na 10. Października
rachunkow na Seym, zaczynać kazano.
(e) *Pozwy* do tych Sądow wychodzą na
niedziel 4. przed sprawą, rachując od
czasu zeznania, które w Grodzie Pozwa-
nego czyni się: Tytuł zaś ich taki: *My
Kommissarze Skarbu W. X. Lit: od Rze-
czy-*

(c) V. 7. A. 1764. fol: 153. t. Kommissya. a V.
8. A. 1780. fol: 974. t. Dochod. (d) V. 8.
A. 1775. fol: 620. t. Odmiana. (e) V. 8. A.
1778. fol: 953. t. Ostrzeżenie.

czypospolitey wyznaczeni. *Regestra* spraw
są: 1. *Fisci*. 2. *Injuriatorum Provinciae*.
3. *Injuriatorum Extraneorum*. 4. *Con-
traventionum*. 5. *Taktowy*. 6. *Wexlo-
wy*. *Regestr Fisci* w Poniedziałek ka-
żdego tygodnia brany być powinien, a
a w tym mieszczą się, tak *Juris* iako i
facti, sprawy fiskalne, z powodztwa In-
stygatora W. X. Lit: lub Officyalisty
Skarbowego, i nawzajem Obywatela
przeciw tymże. We Wtorki wołany być
ma *Regestr Injuriatorum Provinciae*: do
którego sprawy handlowe, manufaktu-
rowe, o długi za towary, o podatki, Kon-
trakty, i wszelkie handlu skrzywdzenia,
należą. We Środę sędzi się *Regestr Ex-
traneorum Injuriatorum*: to jest: Oby-
watelow Litewskich z Zagranicznymi
Kupcami, i nawzajem w pretensjach z
handlu wynikających, lub o gwałty po
drogach publicznych. We Czwartek, *Re-
gestr Contraventionum* o stałe sprzeci-
wieństwa, wypadłym Kommissyi De-
kretom brany być ma. *Regestr Taktowy*
każdego dnia o piątej z południa sędzi
się: a do tego należą sprawy *lesionis
authoritatis Commissorialis*, krzywdy
osobom Sędziowskiem na funkcyi wyrzą-
dzone, iako i ich służącym: także od
Officyalistow Skarbu, pod bokiem Sądu, i
przez Pacyentow poniesione. W Piątek są-
dzo-

dzony bywa Regestr Wexlowy. (f) Ostrzega się także co do spraw 1mo. Jż Wpisy spraw o *peny* Sądowi należące, bez Pozwu czynią się. 2do. Strony Wpisow bez Sądu wiedzy mazać nie mogą. 3tio. Sprawa przywołana, gdyby i czas innemu Regestrowi przepisany zabierała, przerwana być nie może inną, chyba *ipsa deliberatione Judicii*. 4. Aktoratow łączenie zakazane, i konnexye albo *motiva* spraw te tylko co właściwie *ad principale* należą, łączyć dozwolono. 5to. Z Dylacyi jedna tylko *ad munimenta, praevisio Juramentô* iako nie na zwłokę otrzymuje się, wolna. W sprawach zaś wiolencyjnych, kalkulacye, weryfikacye, dopuszczone być powinny. 6to. Kommissya Skarbowa Litewska utrzymywać ma dwóch Regentow, Ekonomicznego i Dekretowego: Do pierwszego należą rachunki Skarbu, wydawanie Rezolucyi w Kommissyi zaszytych na Memoryały podatkow tyczące się, wydawanie Delat, i uregulowanie podatkow. Do drugiego Protokoły Dekretowe i Regestra Spraw, promulgacya Dekretow, i ich Extrakty. Do Sekretarza zaś należą Rezolucye na Memoryały w interessach Ekonomicznych przez Kommissyą skónkludowanych, wszel-

(f) V. 7. fol: 507. A. 1764. t. Approbacya.

wszelkie oraz expedycye Kommissyi. 7mo. Exekucya urzędowa Dekretow Kommissyi tey, nawet za pierwszym kontumacyjnym Dekretem następuje: Za drugą zaś kondemnata *finalis executio adhibito etiam brachio militari*, zapada. 8vo. Warować sobie *locum standi* na kondemnaty, bez Pozwu i własnego Aktoratu nikt nie może: ani Sąd tego *beneficium* dopuścić wolen, *sub nullitate* warowania. 9no. Duchowni tak Świeccy iako i Zakonni w sprawach temu Sądowi własnych, a z Possessyi dobr ich płynących, pod *Judicata* tegoż podpadają: procz przewinienia osobistego, w którym po kary *ad competens* odsyłani być mają. Względem porządku wprowadzania przed ten Sąd spraw, to tylko w szczególności Prawo ostrzega, iż po Replikach, Rekapitulacye nie wolne: a w sprawieiedney, więcej nad dwóch Patronow stawac nie powinno. Kopy żądne na rzecz Sądu nie idą, atoli *pro contraventione* Prawu, *in rem fisci* wskazane być mogą. (g)

§. VII. Sąd Królewskie albo Assessorskie W. X. Litewskiego w Warszawie lub Grodnie sądzą się; A gdy Sejm z alternaty w Grodnie przypada, w ten czas

Assessorya
Litewska.

(g) A. & fol: ut supra.

czas koniecznie tam puł roku sądzić się powinny. (b) Prócz Kanclerzów, którym pospołu jedno tylko *votum* służy, dwóch z Senatu a 4. z Stanu Rycerskiego Assessorów od Króla Jmci teraz, a dawniej od Stanów wybranych w tym Sądzie zasiada. Nadto Sekretarze, Referendarze i Pisarze WW. mają tu kreśkę. Instygatorom zaś W. X. Lit: Regentom Kancellaryi Litewskiej i Metrykantom *consultiva*: a Pisarzom Dekretowym tylko *informativa vox* w tym Sądzie służy. Prócz tych, wolno Kanclerzom i Królowi Jmci dać miejsce w Assessoryi Litewskiej równie jak w Koronnej kilku Młodzianom dla powzięcia w Prawie praktyki. *Pluralitas* wszystkie sprawy, wyjąwszy Miejskie i Chłopskie, od własnego Kanclerzów wyroku zależące, w komplecie Osob 4. prócz Prezesa decyduje: Wszakże *absentia* Assessorów, nie wiąże Kanclerzów, aby sądzić nie mogli; a gdy sami zatrudnieni są, mogą jednego z Assessorów Senatora, albo Sekretarza lub Referendarza W. X. Litews: (i) na swe z obligować miejsce, co w sprawach własnych koniecznie czynić powinni. Senator, Sekretarz lub Referendarz

(b) V. 7. fol: 540. A. 1766. t. Wyznaczenie. (i) Ibidem t. Ostrzeżenie.

ferendarz Litewski Kanclerzów miejsce zastępujący, sprawy *ad pluralitatem* należące, sami z Pisarzem Dekretowym sądzić mogą: Te zaś, które pod *pluralitatem* podciągniono, z czterema Assessorami przy Pisarzu sądzić powinni, wszelako z wolnością sążenia i tych pod nieprzytomność Assessorów. *Kadencya* tych Sądów iedna Sześciomiesięczna: od 1. 9bra do 1. Maja wyznaczona, a to tym porządkiem: Od 1. 9bra do 15. Xbra sądzą się Sprawy Miejskie tak z *appellacyi*, iako i o Przywileie, z Regestru Magdeburskiego, w którychto decyzya, samym Kanclerzom iako się namieniło finalnie służy. Od 15. Xbra do 15. Janua: sprawy Chłopskie: bo w Litwie Sądów Referendarskich nie masz. Od 15. Janua: *ad ultimam Febr*: sprawy Fiskalne: w Marcu Regestr Ekonomiczny: w Aprilu Dysydentcki sądzi się. (k) a to podług Rezolucyi i Uniwersału Rady Nieustającej Prawo R. 1768. tłumaczącej i do *exekucyi* przywodzącej. (l) *Dylacye* w sprawach o Przywileie lub Dokumenta, żadne prócz kopii spraw z komportacją Dokumentów, pozwalane być nie mogą. W tych zaś, które za sobą ciągną *Kommissye* na gruncie,

(k) Ibidem §. Porządek fol: 538. i §. Naznaczenie fol: 539. (l) Rez: R. N. A. 1777. d. 30. Arp: N. 138. Uniwersał R. N. 1783. dnia 11. Apr.

cie; na pierwszym terminie spraw kopie, na drugim *Munimenta specificata*, do następującej kadencji pozwalane bywają. *Beneficium* także *Juris* godzina jedna do namowy, tak Powodowi iako i Pozwanemu odmówione być nie powinny; a Obmowa dla Senatorów i Posłów, gdy te Sądy w mieyscu Seymu odprawiają się, nikomu służyć nie ma. Aktorów mazanie, byle z wiadomością Sądu, wolne. Kommissye z tego Sądu wyznaczone, sposobem Sądów Podkomorskich odprawiają się. Zasiada na nich Podkomorzy Ziemski od Sądu wyznaczony, i po dwóch od Strony Kommissarzów; *Judicatum* ich gdy Strony przyjmują; Dzierżawca przysiędż ma w Assessoryi, iż nic do ocalenia granic nie opuścił: a po tym Akt całej Kommissyi i Mapę do Aktów Assessorskich oddać obligowany. Jeżeli zaś appellacya od Kommissyinego zachodzi Dekretu, Sąd Assessorski, bez żadney Dylacyi sprawę decyduje. (m) Mandaty z Assessoryi wychodzić powinny na Membranach przez Sekretarza Pieczęci podpisanych, a to czterema niedzielami przed sprawą: Zeznanie ich w Grodzie Pozwanego czyni się. Dekreta sam Kanclerz pierwszy, albo

(m) Ibidem §. o Kommissyach fol: 544.

albo mieysce tych zastępujący podpisuje. Appellacya do Sądów Relacyinych zabroniona: *Paritatem votorum* Kanclerz lub Prezydujący w sprawach wszystkich Katolickich rozwiązuje; A gdy *paritas votorum*, w sprawach Dyssydentckich zapadnie, Sądowi Relacyinemu decyzya iey należy. Czas zaś do sądenia tych spraw od 1. Kwietnia, do 1. Maja przepisany: i na Registr ten, równa liczba Assessorów Dyssydentckich od J. K. Mci wyznaczonych, z liczbą Assessorów Katolików zasiadać powinna: gdzie innych spraw, nad, Prawem Roku 1768. w opisie *Judicii Mixti* wytkniętych, sądzić zakazano. (n)

TYTUŁ VII.

O Processie Cywilnym Grodzkim Litewskim.

POkrzywdzony Szlachcic przez drugiego jakimkolwiek uczynkiem na Osobie, lub fortunie; wypędzony z Possessyi; odnoszący w zbożu, sianożęci, lasach, krzywdę; uszkodzony od drugiego w ludziach przez pożogę, zabójstwo, ka-

Wprowadzenie sprawy do Sądu.

(n) V. 8. A. 1778. fol: 950. t. Uchylenie.

kalectwo, lub jakimkolwiek bezprawiem; Sprowadzić bez odwłoki powinien Generała czyli Woznego z kilką Szlachty na miejsce gwałtu; a ten znaki gwałtowności poznać i widzieć, indagacyą od Sąsiadów wyciągnąć, i to wszystko przed Urzędem Kancellaryi Grodzkiej zeznać ma nieodwłocznie: a zeznanie to, ekstraktem z Ksiąg Kancellarya wydać. (a) Jeżeli zabój na miejscu gwałtu nastąpił, lub rany zadane, albo gwałtownik ujęty; czyni się tego wszystkiego w Kancellaryi *Obdukcya*, a Winowayca przed Sąd iak nayprędzey stawiony być powinien, luboby w więzieniu zatrzymany był; gdyż Szlachcic nietylko Szlachcica, ale nawet luźnego Człowieka więzić u siebie prawnie nie może. (b) Nadto, podaje skrzywdzony Kancellaryi Regestr wszystkich szkód przez się poniesionych, czy to w zabranych, czy tylko w uszkodzonych przez Gwałtownika rzeczach. (c)

Wpis Sprawy,
Pozew
i tegoż Re-
lacya.

Po których prawności dopełnieniu, Wpis sprawy następuje. Podobnie gdy za Obligiem cywilnym Dłużnik w sumie należący nie uiszcza się; Wierzyciel, czyni o to na terminie przy Gene-
ra-

(a) Stat: Lit: Roz: 11. Art: 2. i Roz: 4. Art: 92.
i Art: 9. (b) Roz: 11. Art: 28. (c) Roz: 4.
Art: 18. 48. i Roz: 11. Art: 59.

rale w Kancellaryi pilność, Process o Kontrawencyą obligowi zapisuje, i tenże Extraktem wyimuje; a za dopełnieniem tey uroczystości, wynosi Powod Pozew na 4. niedziele przed Kadencyą przeciw Stronie. O Zabój lub Złodzieystwa przez Chłopow popełnione, kładzie się ieden Pozew Dziedzicowi lub Dzierżawcy aresztowny, drugi Kryminaliście. Z pierwszego sprawa w *Ordynaryjnym*, z drugiego w *Incarceratorum* Registrach zapisuje się, a za przywołaniem iedney, Aktorat drugiey łączy się. Jako zaś Aktoratu bez Pozwu formować nie można, tak Pozew niewczesnie wydany, nie mógłby nadać Prawa do Aktorstwa: lub iezli nie podług Prawa napisanym i położonym okaże się. Ma tedy każdy Pozew zawierać w sobie: 1. Imię, przezwisko, honor Adwersarza: czas i miejsce uczynionej szkody, i ztąd płynące pretensye, nic nieopuszczając, ani dodając, podług podanego do Kancellaryi, tychże Regestru. Wszystkie zaś pretensye w Sądzie uformowane i wzniecone, a w Pozwie nie wytknięte, pod *Judicatum* nie podpadają. (d) Bo gdy, i po rozpoczętej rozprawie lub wskazanej Dy-lacyi, nowe gwałty Powod od Pozwanego
Tom II. N go

(d) Roz: 4. Art: 9. i 54.

go ponosi, nowy także Pozew i nowy Wpis z pierwszym Aktorem łączyć się mający, uczynić obowiązany. (e)

W Sądach Grodzkich Woiewódzkich Pozwy Imieniem Woiewody, w Powiatowych imieniem Starosty wydają się. Załoba czyli pretensya w Pozwie właściwości nie wyraża się, ale się tylko Aktor do Autentyku w Grodzie uczynionego odwołuje, salwując sobie oney melioracyą. Pozew takowy z wyrażeniem Roku, dnia, Miesiąca i Powiatu lub Woiewodztwa, z podpisem Pisarza, wyrazem Aktora i Pozwanego, oraz miejsca gdzie się Pozew kładzie, Woźny podpisać i Pozwanemu *copiatim* podać. Kładzie go zaś Possessyonatowi w dobrach, Nieosiadłemu na drzwiach Parafii lub Ratusza przybić: (f) a Autentyk Pozwu położonego w kopii, tenże Generał w Grodzie własnym zeznać, lub przed Pisarzem. Zeznanie atoli albo Relacya przed Pisarzem, w ten czas tylko prawną będzie, gdy i Sady Grodzkie i dobra Pozwanego w iednymże Powiecie lub Woiewodztwie znajdują się. (g) W Sprawach o Zbiegłych Poddanych, w obligowych, i excessowych, może być Pozew z Grodu

(e) Roz: 4. Art: 45. i 46. i V. 6. A. 1726. fol: 465. t. Konserwaty. (f) Roz: 1. Art: 9. (g) Roz: 4. Art: 9. 17.

du Powoda wyniesiony i tylko w Grodzie Pozwanego zeznany. Zgoła cały Process, temu Sądowi, z kąd Poddani zbiegli, a nie gdzie *actu* znajdują się, należy: równie Zabójca gdzie zabój popełnił, a nie gdzie przebywa, odpowiada: Nakoniec Dłużnik gdzie długu zaciągnął, a nie gdzie osobą zostaje, Wierzycielowi uiścić się powinien. (h) Membrany iednak Pozwu zawsze ten Pisarz podpisuje z którego Grodu wynoszą się. (i) Nareszcie Wspólnicy w iakieykolwiek sprawie, osobnemi Pozwami do Sądu pociągani być mają.

Pouprzątnionych Akcessoryach, względem należytości, *fori*, Regestru, Aktoratu (co prawie podobnie iak w Prawie Koronnym dzieje się:) następuje z wskazania Sądu, Proceder sprawy albo *Litis contestatio*: gdzie ieszcze Strona zwłaszcza Odporna, następujące wyiećdnąć sobie może Dylacye: 1mo. W sprawach o Zbiegłych Poddanych: Spraw Kopie i Statucya: W obligowych, żadne Dylacye nie idą. 2do. W Sprawach wiolencyjnych: Inkwizycya, Weryfikacya, i Spraw kopia. 3tio. W Kryminalnych: Inkwizycya, Komparacya Kry-

Rozprawa
Sądowa i
Dylacye.

N 2

mi-

(h) A. 1764. V. 7. fol: 408. t. o Zbiegłych Poddanych. A. 1766. V. 7. fol 532. t. Dodanie. (i) Roz: 4. Art: 6.

minalisty. 4to. W Sprawach złodzieyskich: Kopia spraw, i Statucya Złodziei. 5to. W Expulsiwiny: Reindukcyja, Inkwizycya, Kalkulacya, Weryfikacya i Spraw kopia. Nakoniec w Exempcyi-nych, Inkwizycya: o której poniżej. Czasem sobie Strony nawzajem przy zapisaniu Dylacyi, *Securitate* dobr, Posessyi i zdrowia warują. (k)

Co benefi-
cium Ob-
mowy, i
wielora-
kie?

Prócz Dylacyi wspomnianych, są jeszcze *Beneficia Juris* albo *Obmowy* zwane, wolne niestawienie się do Sądu Stronom zabezpieczające: a takich Prawo dozwala: 1mo. Senatorom, Posłom, Deputatom, w sprawach potocznych, byle tylko *actu* funkcji swojej dopełniali; Toż *beneficium Juris* podług Rezolucyi Rady R. 1778. 2. Junii, służy i Marszałkowi Trybunalski: w sprawach nawet osobistych. 2do. *Obmowa* rzetelney choroby każdemu, ile gdzie osobiście odpowiadać powinien, służy *prævio Juramento* na następującej kadencji, iako nie była zmyślona. Nakoniec godzina iedna do namowy obydwóm Stronom *in causis simplicium Injuriarum* pozwalana bywa: (l) Których to Dylacyi albo *Obmow* Dekret, Strona wyimuie, a na nastę-

(k) A. 1764. V. 7. fol: 396. t. Dylacye. (l) Ibidem t. o Obmowach fol: 397.

stepującą kadencyą trzema dniami kopie podaje do Kancellaryi, i attestacyą od teyże bierze, czekając wyvodu sprawy *extra turno* Regestru. Sprawy po czasie wyszłym *Obmowy* godzinney, *extra turnum* Regestru wołane i sądzone być mają. Gdy spor idzie o expulsyą lub exempcyą, w którym Dylacya do Reindukcyi lub Inekwitacyi nakazana; należy Stronie Powodowej uprosić Urzędnika, i pod imieniem tegoż wydać *Innotescensye* Stronie Odpornej ku satysfakcyi: Urzędnik zaś pomieniony z Szlachtą i Woznym w czasie Dekretu opisanym, dobra Powodowi podać, list podawczy spisać, i toż wszystko w Kancellaryi zeznać obowiązany.

Inekwitacya zapada zawsze, gdzie Aktor albo do Dziedzictwa sądownie przyznanego bierze się, albo summ lub Przeżytków Sądowych na tychże poszukiwie; czasem też wybitemu bezprawnie z Posessyi, *Reindukcyą* przez *Inekwitacyą* skazana bywa. *Inekwitacya* przez Urzędnika umowionego, zaś Inkwizycye, Weryfikacye i Kalkulacye przez umówione od Stron Osoby Urzędowe w liczbie trzech od iedney; czynione być mają; dosyć atoli iest aby tylko po iednemu od obydwu Stron na termin zjechało się. Wprzód zaś sposobem w *Inekwitacyach* zażywanym, czyni się obwieszczenie Strony odporney czterema niedzielami przed

O Inekwi-
tacyach,
Reindu-
kcyach,
Inkwizy-
cyach.

terminem imieniem tychże Kommissarzow, i w Aktach własnych zeznaiesię: które w czasie ufundowania Juryzdycyi Sędziowie podpisują: Nadto Powód Pozew czyli Załobę ułożyć, Interrogatorya przygotować, Swiadkow dwunastu naywięcej, a pięciu naymniey sprowadzić, tych o zeznaniach informować, a potym Stronie komunikować powinien; Na których gdy się Strony zgodzą, tak liczbę Swiadkow iako i Interrogatorya podpisują Sędziowie, i Strony o nieprzekupienie Swiadkow do przysięgi przypuszczają: następnie potym Inkwizycya z Swiadkow i tych zeznania pieczętują się. (m)

Kalkulacya i Weryfikacya.

Kalkulacya i Weryfikacya zależy na roztrząśnieniu Percepty i Expensy: skonfrontowaniu kwitow i Dokumentow, wyciągnięciu Swiadectw z ludzi wiadomych rzeczy i wiary godnych i t.d. Weryfikacya zaś w szczególności na piśmie dziać się powinna, przez wykład pretensyi i szkod od iedney Strony z dowodami i Swiadectwy poddanych; a Strona przeciwna równie pismem odpierać takowe zażalenia obligowana. Sędziowie, każde *propositum* osobno decydować, i pod każdym swój wyrok zapisać obligowani; a w niepewności lub obojętności dowodow

o pre-

(m) Rozz. 11. Art. 61. 62. 63. a V. 7. fol. 394. t. Exekucya. A. 1764.

o pretensye, do Sądu *à quo* po decyzją wskazują. Inkwizycye do Kancellaryi pod pieczęcią odsyłają się, Weryfikacye zaś i Kalkulacye Stronom wydają się.

Po odbyciu tych Aktow, Strony obydwie przed kadencyą podają do Kancellaryi kopie spraw, Aktoraty zapisują i *meritum* sprawy na piśmie Sędziom podają, co i o Replikach rozumie się. Po odeysciu tych, i założeniu *Petitow* czyli konkluzyi; Sąd na ustępie albo *Namowie* deliberuje, lub Sentencyą pisze, która albo sprawę kończy, albo ią do Trybunału wywołuje, iezli która Strona z całego lub iakiey kategorii Dekretu nie kontenta: co naydaley w trzech dniach, na piśmie uczynić powinna. Wszystkie te Akty, czy na gruncie czy na mięyscu uczynku, Sędziowie Ziemscy lub Grodzcy, lub ich Subdelegaci dopełniają: Ci zaś podług Rezolucyi Rady przysięgli, Rotą Sędziow Ziemskich lub Grodzkich być powinni. (n) Teyże Rady wyroki deklarowały, iż termin Kondescensyi, Kalkulacyi, Inkwizycyi, Weryfikacyi i t.d. nie od czasu wydanych Innotescensyi, ale od daty zeznania ich przez Woźnych, uważać się ma. (o)

Ap-

(n) Rez. R. N. A. 1777. N. 138. d. 16. Apr. (o) Rez. R. N. A. 1777. N. 338. d. 23. 7br.

Wolność
Apellacyi
i iey okre-
slenie.

Appellacyom we wszystkich sprawach wolność wszelką prawo ostrzega, atoli zabrania ich: imo *Ab Accessoriis etiam perimentibus*, czyli sprawę umarzających lub niszczących. 2do. W Sprawach Obligowych między żyjącemi. 3tio. W sprawach Expulsyjnych *in puncto reinductio- nis*, i win za Expulsyą. 4to. O zbiegłych Poddanych. 5to. W sprawach 500. Zł: nie wartujących. 6to. W Sprawach *in principali* odsądzonych a nie zaappel- lowanych. Nakoniec w sprawach Ta- ktowych & *Fisci* iako to o miary i wa- gi *i t. d.* (p)

Po zapadłym Dekrecie finalnym, Stro- na Process zyskująca czyni Jurament w Sądzie lub na terminie przepisany: Do- kument wykonanej przysięgi z Kancellar- yi odbiera, i do odzyskania rzeczy przy- sądzoney przystępuje, z pozyskaney kwi- tuie, albo w nieodzyskaniu iey, do *In- kwitacyi* przystępuje. Rieczony Jura- ment, gdy zachodzi appellacya, zatrzymu- ie się do rozprawy Trybunału; a In- kwizycye do Kancellaryi Trybunalskiej odsyłają się. (q) Nadto Strona Dekret z kontrowersyami wyimuje, Przeciwnika zapożywa, i Aktorat z Regestru appel- la-

(f) V. 7. A. 1764. S. Cor: fol: 393. t. o Appel- lacyach. Roz: 4. Art: 88. 75. i A. 1766. V. 7. fol: 534. t. Dodanie. (q) Roz: 4. Art: 56.

lacyjnego formuie. Jeżeli Trybunał De- kret pierwszy stwierdza, Stronę appel- lującą 200. kop i 6. niedziel wiezy, lub za tę tysiącem grzywien ukarze, z nadgro- dą unkosztow: (r) Gdy zaś Strona Po- wodowa zyskany w pierwszej Instancyi traci process, podlega penom przez De- kret Trybunalski przepisany.

Strona odporna jeżeli dla słusznych przyczyn czynić satysfakcyi Powodowi niechce, lub zwlec pragnie; szuka *Obmo- ny* dla choroby, zakłada *excepcyą fori i t. d.* A gdy te *diffugia* Sąd uchyla, wzdać się dać; albo jeżeli Inkvizycyi dopu- szcza, z Urzędnikiem nadrabia, że na termin nie zjeżdża. I lubo Strona Po- wodowa *in contumaciam* Inkvizycye wy- prowadzić może, przecięż o te powtórnie *contumax* dopraszać się ma Prawo: i do- piero po tych powtorzonych, Dekret fi- nalny wypada. Wszakże ieszcze i tu za- łożona do Trybunału appellacya, pozba- wia sprawiedliwości skrzywdzonego. Gdy zaś też Strona czuie i poznaie zły swój interes, szukać ma Przyaciół do ugo- dy, a jeżeli Powod od tej daleki, zwło- ką sprawiedliwości, przez umieszczenie niskie Aktoratu, przez obalenie go z ra- cyi niedokładności lub niezgodności Po- zwu

Sposoby
prawne
przewle-
czenia
Processu.

(r) A. 1766. V. 7. fol: 534. t. o Appellacyach.

zwu z meritum albo Załobą, przez wy-
iednaną do namowy godzinę: nadto
aresztowaniem kondemnaty, uformowa-
niem Aktoratu i tego na ostatnią kartę
przeniesieniem, exekucją na osobie lub
dobrach swych zwleka prawnie, a tym
samym podobnemi obroty nakłonić mo-
że do zgody Powoda. Nakoniec w spra-
wie dobrej Pozwany formuie *reconven-*
tionaliter swoy Aktorat, który mu nie-
tylko wzajemność w pretensjach zabez-
piecza, ale zgodę łacnieyszą obiecuje:
A że w takowym razie przed ugoda, Stro-
ny Dokumenta komunikować sobie
zwykły, pryncypalnieysze utać może.

Co spra-
wy pra-
wne a
niespra-
wiedliwe.

Sławny Prawników wyrok: *Sprawa*
sprawiedliwa ale nieprawna: na tym za-
sadza się, iż majątek może być nabyty
sprawiedliwie, płacąc *np.* zań Właści-
cielowi umowioną Summę, ale dla nie-
dopełnionych Prawa solenności w tej prze-
daży, nieprawnie posiadać się będzie.
A że uroczystości takowe, za istotną do
sprawiedliwego nabytku kondycją prawa
przepisały; więc uchylenie tych, słu-
szną niesprawiedliwość na takowe naby-
tki zaciąga. Tak prawność praw wie-
czystych Zastawnych, Arędownych, Wle-
wkowych, funduje się: 1mo. Aby każde
spisane było z wyrażeniem istoty rzeczy
i formą przepisaną. 2do. Aby toż Prawo
od Aktorów i Pieczętarzów trzech było
pod-

podpisane, i w Grodzie lub Ziemstwie
własnym zeznane, lub z obcego do wła-
snego Powiatu na pierwszych Rokach
przeniesione: Nakoniec Intromissya i In-
wentarz *in forma juris* ułożone, czy przed
Sądem, czy w Kancellaryii uczynione,
iako i List na przyznanie obojga konie-
cznie do Prawa wieczystego są potrzebne.
(5) *Konwikcyja* podobnie prawna lub nie-
prawna będzie. 1mo. Gdy *in Foro* &
registro competenti Proces otrzymany lub
nie, pokaże się. 2do. Gdy Pozew Stronie
dany 4. Niedz. przed Dekretem, czy to
w ręce oczywisto, czy na dobrach poło-
żony, albo przeciwnie. 3tio. Gdy Kon-
demnaty *gradatim* otrzymane lub niepo-
rządzenie. 4to. Gdy po Dekrecie obwie-
szczenie Strony przez Urzędnika 4. Niedz:
o Exekucyi, i tegoż obwieszczenia ze-
znanie w trzy dni przez Generała na-
stąpiło lub uchybione zostało. Nakoniec
jezli Urzędnik wzięwszy od Aktora Zł.
300. List Obwieszczy i Pojeźdźcy wy-
dał i podpisał, a Strona Pozew o kon-
trawencyą do Sądu, gdzie Kondemnata
zakroczyła, wyniosła, zeznanie uczy-
niła, Aktorat wpisała i na nowo Stronę
kondemnowała; alboliteż solenności tych
nie dopełniła. (†) W

(†) R. 4. Art. 1. Roz 7. Art. 1. 2. (†) A. 1726.
v. 6. tit. Exekucye f. 459. i A. 1764. v. 7. fol.
394. tit. Exekucya.

Liczbę
Konde-
mnat do
Konwi-
kcji po-
trzebna.

W sprawach Obligowych inaczey *li-
quidi debiti*, Exempcyinych, o obiekcyę
ignobilitatis, o zbiegłych Poddanych, o
wiolencyę, inwazyę, i we wszystkich
Rokiem zawitym sądzących się, Exeku-
cya finalna albo Dekret za drugą Kon-
demnatą zapada. W sprawach zaś o Ko-
gnicyą między Prawami, o Sukcessyę,
o Aktorstwo dobr *& simplicium injuri-
arum*, po trzech kondemnatach, *judica-
tum finale* następuje. Zaś Trybunalskie
Dekrety z appellacyi *à minori Subsello*,
instantanee exekwują się. Równie i w
sprawach nie zaappellowanych a *finali-
ter* odsądzonych, tudzież gdy już exe-
kucya zapadła, a Strona odpornie się ma;
za pierwszą Kondemnatą *judicatum exe-
qui* powinno.

Exekucya
Dekretow.

Za podaniem przez Urzędnika dobr
prawem przekonanych, gdy *jure victus*
żadnego Powodowi nie czyni odporu;
jure vincens zapożywa Adwersarza do
approbaty swej Possessyi, i onę Dekre-
tem funduje nowym. Niedopuszczająca
zaś strona Exekucyi Dekretu, ściąga na
się kary Kontrawencyjne, a Powodowa
aby ie zyskała, testimonia od zieżdza-
jących Urzędników do obiecia Possessyi,
wziąć, i na nowo Stronę zapozwać, *atque
iterum iterumque* exekucyi tentować ma.
Wszakże gdyby strona przekonana De-
kretowi *Ultima Instantia* opierać waży-
ła

ła się; *tanquam rebellis omni activitate
caret* i dobra oney *forti executioni* pod-
padaia, sposobem dla Prowincyi Koron-
ney przepisany.

Kondemnata na Osobę, Dekret zaś Kon-
tumacyiny na Dobra ściąga się: tamta
osobę *omni activitate privat*, ten na
Dobra pretensyę Powoda zlewa. Konde-
mnaty znoszą się Gleytami, solucyą, albo
nullitate. Dekreta zaś Kontrumacyine
Protestacyą i teyże Relacyą, publikacyą
gleytu, wyniesieniem na wzajem Pozwu,
wpisaniem Aktoratu, i warowaniem *loci
standi*. Warowanie to dzieie się 1mo. Je-
śli Kondemnata *non in competenti* otrzy-
mana; takowa albowiem uchyla się, a
sprawa *ad competens Forum* należy. 2do.
Jeśli *ex Foro & Registro competenti*
zapada Kondemnata; nieprawność iey bę-
dzie, gdy *contra gradum decretandi* o-
trzymana np. w Sprawie Cywilney *ex
cruda citatione* na infamią. Podobnie
Kondemnata bez podanego Pozwu, lub
bez przyznania Juramentem dowiedzio-
nego, uchyla się solucyą. Kondemnaty
znoszą się płacąc za prostą Bannicyą kop
6. za Bannicyą wieczną kop 12. za In-
famią kop 40. A gdy po kontrowersyach
Kondemnata *in secundo termino* na Infa-
mią zapada, płaci się za tę Zł. 100. a
tyle drugie gdy strona po Inkwizycyi
wzdać

Konde-
mnaty,
Dekrety
Konsuma-
cyine,
Gleyty.

wzdać się dopuszcza. (u) Wstrzymują się *Kon demnaty* przez *Gleyty*: atoli te równie iak w Koronie nie przeciw Dekretow, ale tylko *ad jure agendum* o-
trzymane być mogą. Jedne z tych są Krolewskie, drugie Kanclerskie: Krolewski, Infamią *ex cruda citatione* znosi: Kanclerski w Bannicyi doczesney *locum standi* waruje. *Gleyty* nieaktykowane i niepublikowane nic nie ważą. (w)

O Infamii
i Bannicyi
wieczney
i docze-
sney z
Konde-
mnat.

Kon demnata za obligami inekwitycinemi otrzymuje się na *in szym* terminie z Infamią, jeżeli dający oblig pod takie *lucrum* poddał się, *atque cum libera inequitatione* i z wolnym *activitatis* zamowaniem, aresztowaniem *Summ*, *Towarów i. t. d.* Na drugim terminie po sprowadzoney *exekucyi*, także na infamią *cum libera inequitatione mota Nobilitate*: i zatym Dekretem dobra obeymują się. Kon demnata w sprawach *Expulsiy*nych, *Wiolencyi*nych, *Kryminalny*ch, o zbiegłych lub wyprowadzonych *Poddanych*, *i. t. d.* na pierwszym terminie na Pana ściągają Bannicyą doczesną i wieczną, a na Sługi i *Poddanych libera-
ram captivationem*: Na drugim termi-
nie

(u) A. 1726. v. 6. f. 459. t. Trybun. §. o Sprawach f. 482. §. *de Activitate* f. 474. §. *Ob-
jectio* f. 466. (w) V. 7. 1764. fol. 409. tit. o *Gleytach*.

nie po *Exekucyi* sprowadzoney, wypada Infamia *cum forti executione* do obięcia dóbr w *possessyą*. Kon demnata na koniec w sprawach *simplicium injuriarum*, iako to o Sukcessyą, kognicyą *Prawa* i tym podobnych sporach, *wiolen-
cyi* i zapisów *nietyczących* się; na pierwszym terminie ciągnie za sobą Bannicyą doczesną, z założeniem troiakich *zaręk* albo *vadiorum*: na drugim terminie też Kon demnata, wskazuje Przeciwnika na Bannicyą wieczną z approbatą *Dokumentow Powodowych* i przysądzeniem *expensow*; na trzecim zaś terminie, po sprowadzoney *Exekucyi*, stronę przeciwną na Infamią wzdaie *cum forti Executione captato tempore*: I za takowym to Dekretem dobra podane w *pretensyach* i *zyskach* obeymują się. (x) Ostrzedz na koniec przychodzi, iż każda kon demnata *ex cruda citatione* w 24. godzinach aresztowana być może; a w takowym areszcie Stronę *reconventionaliter* z wydanego *Pozwu* i uformowanego *Aktoratu* zapozwać Przeciwnik wolen. (y)

(x) S. Cor. 1764. v. 7. fol. 394. tit. *Exekucya*. & fol. 396. tit. *Warowanie*. & tit. *Dylacye*.
(y) V. 2. A. 1588. fol. 1234. tit. *Areszty*.

T Y T U Ł VIII.

*O Wydatkach prawnych, iako to:
O Przechybkach sądowych, Salaryach
Sędziowskich i płacy różnych Kan-
cellaryi Koronnych i Lit.*

Wydatki
prawne
Koronne.

I. **W**Ydatki albo expensa prawne, ię-
dne są ustawami wyraźnemi prze-
pisane, drugie na zwyczajni zagruntowa-
ne; pierwsze spadają zawsze na tego,
który sprawę traci, drugie przez przy-
jacielskie lub sądowe pośrednictwo mię-
dzy Stronami miarkowane bywają: Co
zaś z czczy wspaniałości, lubo za zwy-
czaiem idącej, Sędzia Zjazdowy, Pa-
tron, Officyalista, Geometra zyskuje;
to w liczbie nieuchronnych, a nigdy nie-
odzyskanych pienięstwa expens mieści
się. Niedostatek i niedokładność Praw
naszych, jeśli gdzie to w tej materii
nawiększej i prawie codziennie Narodo-
wi czuć się daie. Należałoby koniecznie
określić i obostrzyć surowo, ile Officya-
lista biorący się na Tradycyą, Kommis-
sarz lub Sędzia, czy na Kommissyą, czy
na Kondescensyą zieżdzający, Geome-
tra grunta rozmiarzający i Mapę onych
wyciągający, Patron lub Plenipotent
przyimujący sprawę, czy to pod bokiem
Są-

Sądu, czy na gruncie, mieć mają sala-
rii: gdzie i na czasu przeciąg, i na tan-
ność lub drogość kraju, tudzież na spra-
wy zawiałość, baczną mieć przystoi.
Są wprowadzić dawniejsze niektóre o-
pisy, które depaktacyom podobnym za-
grodzić chciały; ale te dla nowey pie-
niędzy ewaluacyi zaniedbane i zarzucone
zostały. Tak Podkomorzemu od rozgra-
niczenia podług Dekretu groszy trzy-
dzieści, tyleż Staroście, a Woźnemu
sześć; od zgodnie umowionych i usy-
panych granic, Urzędowi połowę tej
płacy, Woźnemu groszy trzy Roku 1577.
przepisano: (a) grosz zaś ieden owego
czasu więcej nad groszy dziesięć dzi-
siejszych nie wynosił. Dawniej nieco,
to jest Roku 1496. tenże Urzędnik z
swemi Komornikami, trzema grzywnami
kontentować się powinien był: (b) grzy-
wna zaś owego Roku na Złoty 28. dzi-
siejszych i groszy 24. wynosi: Tamże
Miernikowi albo Geometrze od Włóki
miary Chęmińskiej (w której trzydzie-
ści Morgow liczy się) na iednym miey-
scu leżącej, dwa grosze, a jeżeli Morgi
rozrzucone od każdego po szelągu nazna-
czono, a to pod karą sześciudziesiąt grzy-
wien,

Tom II.

O

wien,

(a) V. 2. fol: 947. t. o Podkomorzym. (b) A.
1496. V. 1. fol: 268. t. de Salariis.

wien, ieśliby więcej wymagać ważył się. Innych opisów dla Urzędników Ziazdowych niedoczytuujemy się.

*Jura Can-
cellarie,
Grzywny
i Vadia.*

Co do opłacek Kancellaryi, Konstytucya Roku 1726. i 1768. naypoźniej i naydokładniej *Jura* tychże opisała, których Tabelle dla lepszej wiadomości słowo w słowo niżej kładą się. A że w tych prócz monety kursującej, o *grzywnach* i o *zakładach* iest wzmianka: ostrzedz należy: iż dziś *grzywna* podług ewaluacyi Menniczney Zł: 80. wążąca, w prawie nie waży więcej, iak złoty i. groszy 18. *Vadium* zaś albo *zakład*, bierze się nayprzód za wszelką sumę przez Poręcznika zapisaną, która czasem pewną liczbą określa się, czasem tyle drugie ile wartość rzeczy iakowey, wynosi; tak *np.* w sprzedaży Domu, Placu, za sto Tysięcy, zapisują sobie czasem Strony Kontraktujące *alterum tantum vadii*. Zakład albo *vadium* sądowe, *proste* albo Starościńskie zwane: waży grzywien 120. albo Zł: 192. Nayczęściey kary sądowe na grzywny rachują się, *np.* Dwoje czternaście grzywien: Czwooro czternaście grzywien, co czyni grzywien 28. albo 56. Z tych prócz przysądzonych Stronie, połowa czasem Sądowi dostaie się, toż i o Zakładach rozumieć należy, które tym sposobem rachują się: za jedno: *simplex vadium vel Capitaneale*: za dwa: *du-*

duplex vadium: daley zaś po prostu liczba grzywien, *np.* 300. 1000. wyrażona bywa: Zatem gdy Sąd przysądza Stronie dwoie czternaście grzywien: a *Judicio per medium*: znaczy to: że Strona grzywien 28. a Sąd grzywien 14. zyskuje. Podobnie, gdy Sąd 300. grzywien płacić nakazuje, a sobie przez połowę; na ów czas na skrzynkę sądową przypadnie grzywien 250.

T A B U Ł A

Reductionis Adjudicatorum & aliarum pœnarum 1726. (c)

O D Dekretow Instancyi każdey experiantur, pro- sequantur, procedere, respon- de, directe responde, pro- ductionis Plenipotentia, po groszy - - -	Pisarzo- wi Ziemi		Do Skrzyn.	
	Zł:	Gr:	Zł:	Gr:
A Lucro simplici sub pœna Bannitionis - - -	15		15	
A Lucro ulterioris executio- nis - - - - -	15	1	15	
A Lucro ultimariae executi- onis - - - - -	15	3		
A Lucro iterato ultimariae	15	5		
O 2			A	

(c) V. 6. fol: 441. t. Tabula.

	Pienaz: Ziemski:		Do Skrzynki: Zł:
	Zł:	Gr:	
A Lucro poenarum, Legum, videlicet Infamiae, Captivatio- nis - - - - -	15	4	
Od Dekretow Evasionis, Dila- tionis, Infirmitatis, Suspen- sionis, Adcitationis, Inquisi- tionis - - - - -	4	2	
Od Dekretow Comprobationis juratoria, Comportationis, E- xecutionis per omnes Instan- tias, Reinductionis, cassatae seu approbatae exdivisionis, cas- satae inscriptionis, cassatae seu approbatae sententiae Terrestr: seu Castrensis, incompetentis actionis, Extraditionis rerum vel Subditi, i tym podobnych.	6	2	
Od Dekretu Condensationis per utramque partem. - - - - -	40	6	
Od Dekretu ex Condensatione, od Dekretu lectis Inquisitioni- bus, violentiarum, in causa necis, deductionis Nobilitatis.	30	6	
Od Dekretu solutionis Summae ad Inscriptiones, seu Contra- ctus - - - - -	6	2	
Od Dekretu liqvidationis, & Collocationis Jurium in causa Potioritatis, od kazdego tysia- ca po Zł: 3. Ziemstwu, a do skrzynki od calego Dekretu		6	

Pae-

*Pænae Judiciales pro parte Judicii
tantum, exceptis arbitrariis, kto-
re Parti juxta qualitatem de-
meriti irrogari maiq.*

In Constitutionem loci standi, za za-
rzuconą Ziemską lub Grodzką kon-
demnatę in contumaciam otrzyma-
ną, Stronie pœna duplex 14. Mar-
carum Polonicalium, Judicio per
medium.

Za zarzuconą Ziemską lub Grodzką
kondemnatę post inscriptam Com-
parationem vel temerarium Reces-
sum, Stronie pœnam quadruplicem
14. Marcarum Polonicalium, Judi-
cio per medium.

Za kondemnatę Trybunalską in con-
tumaciam, Stronie pœnam Quadru-
plicem, 14. Marcarum Polonica-
lium, Judicio per medium.

Za kondemnatę Trybunalską post in-
scriptam comparisonem & te-
merarium Partis recessum otrzy-
maną, Stronie medium Vadii Ca-
pitanealis, Judicio per medium, grz:

In sublationem Condemnationis Ter-
restris vel Castrensis in contuma-
ciam obtentą, pœnam quadruplicem
quatuordecem Marcarum Poloni-
calium Stronie, Judicio per medium.

O 3

In

	Nr.	Gr.
A praesentatione Cadaverum cum Obductione vulnerum & procla- matione homicidiorum. - - -	3	15
A Woznemu. - - - - -		
Ab oblatione Privilegiorum & quo- rumvis Rescriptorum ex Cancel- laria Regni. - - - - -	4	
Od których wyjęcia per extractum od Arkusza po Złotemu iednemu.	1	
Od Pieczęci tychże Extraktow. -		
Od inszych zaś Oblat z Ziemstwa albo Grodu przychodzących do Akt Trybunałskich po Złotemu.		
A Od Extraktow ich ut supra od ar- kusza po Złotemu, także od za- pieczętowania ich po Złotemu.		

„Nad ten zaś Instruktarz żaden że-
by się więcej, przez się, ani przez
subordynowane Osoby brać nie ważył.
A gdyby quocunque modo wziął, te-
dy ad Instantiam Ukrzywdzonego per
Terminum Tactum, seu per Citatio-
nem odpowiadać z każdego Regestru,
etiam poenalium powinien w Trybu-
nale; & comprobanti Parti deferenti,
że od niey więcej wzięto, Sąd in tri-
plo wrócić nakaze, una cum privatio-
ne Officii tego, komuby to dowiedzio-
no, & poenis personalibus skarże.

„Inkwizycye w Trybunale in causis
facti merè violatae securitatis, gdy bę-
dą wywodzone, Strony nie więcej słu-
cha-

„chającym Inkwizycyi Deputatom, nie
„każdemu z osobna, ale wszystkim od
„każdego Świadka dadzą, nad Złotych
„sześć.

„Zeby zaś ta redukcya płacenia ad-
„judicatorum i grzywien każdemu in-
„notescat, postanawiamy: aby, Ziem-
„stwa oboiey Prowincyi przy Regestrach
„na Tablicy i w Kancellaryi Ziemskiej
„zawieszać onęz na każdy Trybunał Re-
„gentom swoim nakazywały.”

Tabella z Taxą Jurium Cancellariae, Roku 1768. (d)

	Nr.	Gr.
OD Rezygnacyi, Donacyi, Ces- syi, Transfuzyi. - - -	2	
Od roboracyi Kontraktow, Skry- ptow. - - - - -	1	
Od Zapisow, Kwitow, Wizyi, Intromissyj, Aresztow, Obdu- kcji, Prezent, Manifestow, Do- żywocia. - - - - -	1	
Od Relacyi Pozwow, tak Ziem- stwa, Grodu, iako i Trybunału.	20	
Od Pieczęci na iakizkolwiek Ex- trakt lub Pozew. - - -		6
Od Plenipotencyi czy specyalney, czy ordynaryiney, choćby na kil-		

ka

(d) V. 7. foli 710.

	Zł.	Gr.
ka lat uczynionej albo wady- alnej.	2	
Od Publikacyi circa Manifestatio- nem samemu Woznemu.		15
Od Prezenty Pieniędzy, Bydła, Ko- ni, ze szkody wziętych.	2	
Od przeliczenia Summ Kapital- nych od Tysiąca.		3

W Kancellaryi Kommissyi Skarbu Koronnego, Rezolucye, Pozwy i Dekreta, gratis wydają się. Zaś od arkusza jednego Extraktów, Złoty 1. (e) toż i o Departamencie Woyskowym rozumiy. A w Kancellaryi Rady Nieustającej nawet Extrakty gratis wychodzą. (f) W Kommissyach Edukac: i Sądach Marszałkowskich Jura Cancellariae zależą od Ordynacyi prywatnych tychże Magistratur: lubo i te zawsze powszechne Prawo mają za prawidło, nie przepisując np. więcej Kancellaryi swej od 1. arkusza dochodu nad złoty 1.

Ustawa Dochodów Sędziom Trybunalskim Litew.

Wydatki
Prawne
Litewsk.

II. Od Wpisu każdej Sprawy Zł. 3.
Od Kopii z Pozwu, Kopa jedna groszy
Litewskich. Od przydania Patrona Kopa
jedna.

(e) S. Cor. 1764. V. 7. f. 323. tit. Approbacya.
(f) 1775. V. 8. f. 84. art. 2. t. Ustanowienie.

jedna. Od uczynienia Kopii z Spraw, Kopa jedna. Od Dylacyi na *Munimenta* Kopa jedna. Od przyięcia obmowy na chorobę, Kopa jedna. Od Dylacyi *pro majori legalitatis* albo *functionis*, Kopa jedna. Od zapisania Remissy *cum exceptione fori pars lucrans*, płacić ma Kop dwie. Od zeznania Juramentu, każda Osoba po Kopie iedney. Od naznaczenia terminu Juramentu, Kopa jedna. Od uznania Komparacyi, Kopa jedna. Od naznaczenia Statuicyi, Kopa jedna. Od naznaczenia terminu Statuicyi, Kopa jedna. Od uczynienia godziny, nie *praten-di* nie powinno. Od wzdania *a quolibet lucro*, po Kopie. Od uwolnienia od Juramentu, każda Osoba Kopę iedną. Od uznania *fortis Executionis*, Kopa jedna. Od pozwolenia *movenda Nobilitatis*, Kopa jedna. Od założenia *privationis Officii*, Kopa jedna. Od wzdania *in penam captivationis & colli*, Kopa jedna. (Od pozwolenia tamować *activitatem*, przy każdej Sprawie, Kopa jedna. Od pozwolenia zakładania aresztu na Osobę, Summy, towary, *intra & extra Regnum*, Kopa jedna. Od proklamaty, Kopa jedna. Od przydania Generała do iakieykolwiek Sprawy, Kopa jedna. Od przydania warty Trybunalskiey, Kopa jedna. Od przyięcia albo uchylecia aresztu Kondeinat, Kopa jedna. Od prezentowa-
nia

nia Summy, albo inney iakowey rzeczy, Kopa iedna. Od warowania za Gleytem *loci standi*, na iedną Kondemnatę Kop dwie, to iest: iedną Kopę za uznanie Gleytu, a drugą za warowanie *activitatis*; a gdy na więcej Kondemnat kto warować będzie, tedy *similiter* od każdej Kondemnaty płacono być ma. Od zniesienia Dekretow *solutione*, obie Strony po Kopie płacić mają. Od zniesienia Dekretow *nullitate*, *pars lucrans*, po Kopie iedney. Od zniesienia *satisfactione*, *pars lucrans*, po Kopie iedney. Od uznania Inkvizycyi, Kopa iedną. Od naznaczenia Inkvizytorow, od każdej Strony za każdego Inkvizytora, po Kopie. Za nakazanie wyprowadzać *mutuo Partium sumptu*, od każdej Strony po Kopie; w Indyktach od każdego Wyroku po Kopie; A w żadnych Sprawach, na żadną Stronę excessa większe nad Kop czterdzieści skazywane być nie mają. A gdyby nad tę Ustawę co wymożono; za to Podskarbi Trybunalski i za Sukkollektorow swoich odpowiadać, *Et in triplo restituere*, *Et litis expensas compensare de suo* powinien będzie. (g)

Sędziom Ziemskim i Grodzkim od wszelkich Przesądow, Dekretow oczywistych,

(g) A. 1726. fol. 475. tit. Ustawa dochodów.

wistych, niestannych, Appellacyinych, *Et c.* nie po Kopie iak w Trybunale, ale po Zł. 1. naznaczono. (h)

Kancellaryi Trybunalskiej zalecono, aby Extrakty *strictiori character*e pisane były: a stronica iedna 30. wierszow zawierała: marginesy zaś nie obszerniejsze, iak na dwa palce; Od takowego Arkusza Pisarzowi Tynf 1. Regentowi puł Tynfa, Skrybentowi gr. 15. *Item*, od Wpisu Tynf 1. Od Pieczęci Szost. 1. Od Kopii gr. 5. od otwarcia Xiąg dawnych Tynf 1. Od Jntromissyj zeznania i Pozwow gr. 24. Od Aresztu Kondemnaty Zł. 1. Od Proklamaty, Kondemnaty gr. 24. Od Suscepty Zapisow gr. 24. (i)

Dochody Pisarzy Ziemskich i Grodzkich Litew:

Od wpisania Sprawy, ieden Szostak bity: Od Kopii oddaney i odebraney po pięć groszy; od otwarcia Xiąg dawnych gr. 15. Od Proklamaty gr. puł osma; od Arkusza Extraktu (który Arkusz

(h) K. Cor. R. 1764. f. 404. tit. o Dochodach.

(i) A. 1726. V. 6. f. 477. tit. Dochody. A V. 7. 1764. f. 404. t. o Kancellaryi.

kusz z iedney strony ma mieć wierszy 30.)
Zł. 1. Pisarzowi, a Regentowi pułzłó-
rego. Od Dylacyi każdey *excepto* go-
dziny groszy 15. Od wzdania, czy ie-
dno czy więcej będzie lukrow, Kopa
jedna. Których dochodów według Sta-
tutu W. X. Lit. na Urzędzie Ziemskim,
dwie części Sędziemu, a trzecia Pod-
sędkowi dawniey szła. A na Urzędzie
Grodzkim, dwie części Podwojewódzemu
lub Podstarościemu Sądowemu, a trze-
cia Sędziemu Grodzkiemu *cedere* ma.
Od Pieczęci wszelkich Dokumentów po
groszy 15. a przesady zniesiono. (k)

W Kommissyi Skarbu Lit. Kopy *pro*
lucris na rzecz Sądu brane być nie mo-
gą, atoli *pro Contraventione* Prawa, na-
kazane być powinny i do Skarbu odda-
ne. W Kancellaryi zaś teyże Kommis-
syi, od Ark. 1. wszelkich Extraktów Zł. 1.
od Pieczęci gr. 15. od Korrekty gr. 15.
płaci się. W Skarbowych iednak Inte-
ressach wszystko darmo Kancellarya wy-
dawać będzie. (l)

(k) K. L. A. 1726. V. 6. fol. 478. tit. Dochod
in Subselliis. (l) A. 1766. V. 7. fol. 513.
tit. Ordynacya.

*Jura Cancellariae Majoris & Mi-
noris utriusque Provinciae.*

III. Ordynacya dla wszystkich, któ-
rzy z Kancellaryi Koronnych lub W. X.
Litewskiego na iakieżkolwiek, i pod ia-
kimkolwiek imieniem Łask Królewskich
Expedycye Pieczęci potrzebować będą,
po czemu od czego Jura Cancellariae pła-
cić mają przez J. J. W. Kanclerzow i
J. W. W. Podkanclerzych obojga Narodow
ułożona, i podpisana w tychże Kancel-
laryach: a die 1. Januarii 1765. publi-
kowana, i do zachowania zalecona.

*Jura Can-
cellaria
Majoris &
Minoris u-
triusque
Provinc.*

Spiritualia.

	Czer- Złoty	112
Od Arcy-Biskupstw Gnieźnieńskie- go, Lwowskiego, iako Krzesel Se- natorskich. - - - -	100	
Od pierwszych Prelatur w Kate- drach. - - - -	10	
Od niższych Prelatur i Kanonii.	5	
Od Opactw Ritùs Latini. - -	10	
Od Metropolii Ruskiey iako pier- wszey godności w tej Hierarchii.	150	
Od inszych Biskupstw Ruskich, ia- ko godności wysokich w Kościele.	50	
Od Opactw i Prelatur Ritùs ejus- dem Græco-Uniți iako stopniow wyższych. - - - -	6	
Od niższych Ritùs ejusdem Pre- latur. - - - -	3	
	Od	

Koadjutorze tych wszystkich Godności i Stopniów, też samę taxę mają. Oprócz zapłaty od Przywilejów wyżej wyrażonych na Godności i Stopnie, należy zapłata od Prowentu, iaki jest do iakiego Arcy-Biskupstwa, Biskupstwa, Prelatury, Opactwa, Kanonii Łacińskich, Metropolii, Biskupstw, Opactw i innych Prelatur Ritus Græci przywiązany, ad rationem 5ciu od 100.

Arcy-Biskupstwo Smoleńskie tylko od Prowentu ad rationem 5ciu od 100. za Przywilej płacić będzie.

Arcy-Biskupstwo Ormiańskie ze wszystkim tylko czerwonych złotych 10.

Od wszystkich innych Expedycyi, na Probostwa in Collegiatis Ecclesiis Farnę, Plebanie, według Prowentu regulabitur 5. od 100. na zapłatę Kancelaryi rachuiąc.

Sacularia Senatoriae Dignitatis.

	Czer: Złot:	Zł:
Od Kasztelanii Krakowskiej iako pierwszego Krzesła.	150	
Od Woiewodztwa każdego, iako od pierwszego Krzesła w swoim Woiewodztwie, Kasztelanii Trockiej, Starostwa Zmudzkiego.	100	

Od

Od Kasztelanii większej każdej iako Krzesła wysokiego w swoim Woiewodztwie. 50 | - |

Od Kasztelanii niższej każdej. 30 | - |

Z tych Krzesel, którekolwiek ma Prowent przywiązany; od niego ad rationem pięciu od sta biorący Przywilej płacić ma: nie rachuiąc tego w Taxę wyżej wyrażoną od samego Krzesła należącą.

Ministeria.

Marszałkowstwo Wielkie.	100	-
Buława Wielka.	100	-
Podskarbstwo Wielkie.	100	-
Buława Polna.	60	-

Oprócz tego, Buławy i Podskarbstwa mają swój Prowent: od tego Prowentu ad rationem pięciu od sta.

Marszałkostwo Nadworne.	60	-
-------------------------	----	---

Dignitarii Regni.

Sekretarya Koronna; i W. X.		
Lit: każda.	50	-
Referendarya każda.	40	-
Podkomorstwo Kor: i W. X. Lit: każde.	30	-
Tom II.	P	ln-

Inny każdy Urząd Koron: i W.	Czer:	
X. Lit: iako i Podskarbi Na-	Złot:	złt:
dworny Koron: - - -	25	-

A że to Podskarbstwo ma
swój Prowent, i niektóre Urzę-
dy także; więc od tych a parte
ad rationem pięciu od sta.

Dignitarii Curiae.

Od każdego Urzędu Nadworne-	
go Koron: i W. X. Lit. -	15 -

Dignitates in Palatinatibus, Terris, & Districtibus.

Od Podkomorstwa każdego po	12 -
Od Chorągwa. - - -	10 -
Od Sęstwa Ziemińskiego. - -	10 -
Od Podsędkostwa. - - -	10 -
Od Pisarstwa. - - -	10 -
Od Stolnikostwa. - - -	6 -
Od Podczastwa. - - -	4 -
Od niższych Urzędów od ka-	
żdego po - - - -	2 -

Militaria.

Od Listu przypowiedniego na	
Chorągiew. - - - -	10 -
	Pa-

	Czer:	
	Złot:	złt:
(Dla Generała Lieuten:	20	-
Dla Generała Maiora,	10	-
Dla Pułkownika. -	8	-
Dla Oberszt-Lieutenan:	6	-
Dla Maiora. - - -	5	-
Dla Kapitana. - - -	4	-

Pułkownicy od Prowentu z
Regimentu i Kapitani od Kom-
panii a parte ad rationem pięciu
od sta płacić będą.

Bona Regalia.

Od Starostw Grodowych, i nie	
Grodowych, & quocunq; nomi-	
ne nazwanych Królewszczyn,	
od Konsensow, & a juribus	
Communicativis, iako też pro	
Juribus Caducis, Przywile-	
iów na Dobra Lenne, od Kon-	
sensow na nie, po pięć od sta:	
Od Przywileiów na Towary le-	
śne, i na arendowanie Sta-	
rostw na lata, za każdy Rok po	10 -

Aliæ Expeditiones.

Od Przywileiów na Sekretarye,	
Konsyliarstwa. - - -	3 -
A Privilegii Approbatione favo-	
re Civitatis ima. Classis. -	25 -
P 2	Fa-

	Czen Złot:	złt
Favore Civitatis 2da Classis. -	20	-
Favore Oppidi 1ma Classis. -	15	-
Favore Oppidi 2da Classis. -	10	-
Od Przywileiow na Jarmarki.	5	-
Na Targi. -	2	-
A quovis Rescripto, sive Salvo Conductu. -	3	-
Od Extraktow wyiętych z Kancellaryi Pieczętarskiej. -	24	-
Od Autentyku. -	8	-
Pieczęć na Mandat. -	2	-
Pieczęć na Extrakt z Metryk dawnych. -	2	-
A Diplomatis Nobilitationum, Indigenatum, a Curatoriis & aliis; Jura Cancellariae arbitrio & discretioni JW. Kancelrzow relinquuntur.		
Urzędy Ziemskie w Woiewodztwach i Powiatach Prowincyi W. X. Lit: tudzież w Xięstwach Zmudzkiem i Inflantskim, ponieważ różnią się w niektórych nomenklaturach & in Stallis z Urzędami Prowincyi Koron: więc osobliwa onych kładzie się taxa, idque:		
Od Marszałkostwa. -	15	-
Od Ciwuństwa. -	12	-
Od Podkomorstwa. -	12	-
Od Chorążstwa, Sęstw Ziemskich, i Pisarstwa Ziemskiego po	10	-
Od		

	Czen Złot:	złt
Od Woyskostwa, Stolnikostwa, Podstolstwa. -	6	-
Od Podczastwa Cześnikostwa, Horodnictwa, Skarbnikostwa, Łowieństwa, Miecznikostwa. -	4	-
Od Koniustwa, Obożeństwa, Straznikostwa, Kraiectwa, Mostownictwa, Budownictwa po	2	-
Które z wyrażonych wyżej Urzędow mają do siebie alligatum Proventum, z tych po pięć od sta oprócz wspomnionej płacy biorący Przywilej dawać mają.		
A że z Kancellaryi Pieczęci Koron: Gleyta Kancelerskie i Królewskie wychodzić niezwykły, więc i tych seorsive kładzie się taxa to iest od Gleytu Królewskiego. -		
Od Gleytu Kancelerskiego, lub Podkancelerskiego. -	10	-
Prócz taxy tu wyżej położoney, dochody Kancellaryi Obojga Narodow składający; opłaca ieszcze każdy Przywilej otrzymujący Podatek Papieru Stęplowanego w Koronie, a to podług następującego Prawa R. 1775. opisu. 1. Od Przywileiu additionis Annorum Złt: 10,000. 2. Od Dostoięstw Świeckich i Duchownych, Civilnych i Woyskowych z Intra- tą od każdego 100. Złt: po groszy 15. 3. Od Przywileiu na Biskupstwa, Woie-		
P3		wo-

wodztwa i Ministeria czer: zł: 60. 4. Od Przywileju na Kasztelanie: czer: zł: 40. 5. Od Przywileju na Urząd Koronny, Cz: zł: 25. 6. Od Przywileju na Urząd Wojewódzki Cz: zł: 1. 7. Od Przywileju na Urząd Nadwor: Królewski, Cz: zł: 12. 8. Od Przywileju funkcji Duchownych i Świeckich, Cywilnych i Wojskowych od sta złotych intraty, po gr: 15. 9. Od Przywileju na Urząd Wojskowy tytularny Cz: zł: 12. 10. Od Przywileju na dobra Rzeczypospolitey, od sta zł: intraty, po gr: 15. 11. Od Przywileju Indygenatu Cz: zł: 200. 12. Od Przywileju na Szlachectwo, Cz: zł: 50. (a)

Dochód z
Papieru
Stęplowa-
nego.

IV. Ponieważ Prawo o Papierze Stęplowanym nie tylko Rzpltey Dochodów znacznym jest źródłem, ale i wszelkich Kontraktów, tranzakcyi Cywilnych, i Sądowych stało się dziś umocnieniem; kładzie się tu najprzód treść Praw ten-że Papier stanowiących, iako i Rezolucye Radne do tegoż stosowne: a nakoniec Tabella Kommissyi Skarbowey Koronney, cenę Papieru podług Prawa od Summ stanowiąca.

Papier Stęplowany od R. 1775. (m) wszedł u nas w liczbę Podatków. Besspieczeństwo iego od fałszu, karą śmierci

(m) V. 5. fol: 145. t. Papier.

ci Prawo rzeczzone zagraża. Tamże ostrzeżono, iż gdyby kto albo drożey, albo taniey Papier ten przedawać ważył się; Skarbowi Rzplitey za każdy arkusz, winy 1000. zł: zapłacić ma: a uboższy karze cielesney podpada: o co wszystko forum w Kommissyi Skarbowey przepisano.

Pominąwszy taxę Papieru Stęplowanego od przywilejów na Urzędy wszelkie, wyżej położoną; wspomniane Prawo R. 1775. iako i R. 1776. (n) nakazuje. 1. Od arkusza 1. Papieru na wszelkie Actus Jurydyczne (kopie wyiąwszy) po wszystkich Sądach Kraiowych, Duchownych i Miejskich nie excypuiąc, grosz Srebr: 1. 2. Od arkusza papieru na Memoriał gr: Sr: 1. wyiąwszy Marszałkowską Juryzdykcyą 3. Arkusz papieru na Kwit z rachunków: zł: 2. 4. Na Paszport zł: 10. 5. Na abszcyt gr: Sr: 1. 6. Na wyzwolenie zł: 1. 7. Od cechy talii Kart Francuzkich zł: 1. 8. Od cechy talii Kart Polskich, gr: 15. 9. Od cechy Kalendarza gr: Sr: 1. 10. Od cechy na Książkach Żydowskich gr: Sr: 1. 11. Arkusz Papieru na Przywilej Communitatis zł: 18. 12. Co do Wexlow, Kart ręcznych, Zapisów i Kwitów *de pretio* dóbr, arkusz ieden Papieru kosztuje 1mo od 100. do 500. zł: gr: Sr: 2. 2do od 500. do 1000. zł: 1. 3tio od 1000. do 5000. zł:

(n) V. 8. fol: 889. t. Dochody.

Zł: 3. 4to. od 5000. do 10000. Zł: 6. i tak dalej po Zł: 3. za każde 5000. rachując, aż do 50000. od których Papier stęplowany Zł: 30. płaci się. A od 50000. aż do 100000. za każde 5000. Papier stęplowany po Zł: 6. opłaca się, podług tabelli Skarbu Kor: niżej położoney. Wszelako wszelkie Papiery processowe i ekstrakty ich, by największe zawierały Summy, iezli kupna, przedaży, lub cessyi dobr nie zawierają; na takie tylko pierwszy arkusz za gr: Sr: 1. kosztuje. Stosownie do tej materii Rezolucye Radne deklarują: 1. iż nie tylko Pozwów ekstrakty, ale i ich blankiety na Papierze stęplowanym być powinny. (o) 2. Ekstrakty z Kancellaryi Rady, iako bez opłaty wydają się, tak dla oszczędzenia Skarbu, nie na stęplowanym Papierze wychodzić mają, i takie Aktom wszelkim przyjmować nakazano. (p) 3. Przy Donacyi zeznaniu, w ten czas dopiero Papier stęplowany proporcjonalnie do Summy umówioney opłaca się; gdy Kwit *de pretio* zeznan będzie. (q) 4. W Donacyach Rodziców na osoby Dzieci swych czynionych, Papier stęplowany podług wartości dobr płacony być nie ma; gdyż w takowych darowiznach Kwity *de pretio* nie zachodzą.

(o) Rez: R. N. 1777. d. 15. Lip. N. 254. (p) 1777. d. 14. 9br: N. 409: (q) 1778. d. 2. Jan; N. 12:

dzą. (r) 5. Przenosy Summ Lit: do Korony, lubo podatku z Papieru stęplowanego Prowincya Lit: nie przyięła; przecięż na Papierze stęplowanym czynić się powinny. (s) 6. Jako wszelkie *Actus* sądowe, tak i Sądów Pogranicznych Judykatura, na Papierze stęplowanym wychodzić mają. (t)

(r) A. 1778. d. 9. Jan: N. 18. (s) 1778. N. 21. d. 11. Xbr: (t) 1778. N. 25. d. 11. Xbr.

T A B E L L A

Okazująca do jakowey Summy iakiego gatunku i ceny Papier Stęplowany ma być używany, zaczawszy od sta Złotych aż do Summy Milliona.

od 100 Zł: do 500 ark: Pap:	od 95000 - do 100000 -	90
na gr: sr: 2.	od 100000 - do 105000 -	102
od 500 - do 1000 na Zł: 1	od 105000 - do 110000 -	114
od 1000 - do 5000 -	od 110000 - do 115000 -	126
od 5000 - do 10000 -	od 115000 - do 120000 -	138
od 10000 - do 15000 -	od 120000 - do 125000 -	150
od 15000 - do 20000 -	od 125000 - do 130000 -	162
od 20000 - do 25000 -	od 130000 - do 135000 -	174
od 25000 - do 30000 -	od 135000 - do 140000 -	186
od 30000 - do 35000 -	od 140000 - do 145000 -	198
od 35000 - do 40000 -	od 145000 - do 150000 -	210
od 40000 - do 45000 -	od 150000 - do 155000 -	222
od 45000 - do 50000 -	od 155000 - do 160000 -	234
od 50000 - do 55000 -	od 160000 - do 165000 -	246
od 55000 - do 60000 -	od 165000 - do 170000 -	258
od 60000 - do 65000 -	od 170000 - do 175000 -	270
od 65000 - do 70000 -	od 175000 - do 180000 -	282
od 70000 - do 75000 -	od 180000 - do 185000 -	294
od 75000 - do 80000 -	od 185000 - do 190000 -	306
od 80000 - do 85000 -	od 190000 - do 195000 -	318
od 85000 - do 90000 -	od 195000 - do 200000 -	330
od 90000 - do 95000 -	od 200000 - do 205000 -	342

od 205000 - do 210000 -	354	od 435000 - do 440000 -	906
od 210000 - do 215000 -	356	od 440000 - do 445000 -	918
od 215000 - do 220000 -	378	od 445000 - do 450000 -	930
od 220000 - do 225000 -	390	od 450000 - do 455000 -	942
od 225000 - do 230000 -	402	od 455000 - do 460000 -	954
od 230000 - do 235000 -	414	od 460000 - do 465000 -	966
od 235000 - do 240000 -	426	od 465000 - do 470000 -	978
od 240000 - do 245000 -	438	od 470000 - do 475000 -	990
od 245000 - do 250000 -	450	od 475000 - do 480000 -	1002
od 250000 - do 255000 -	462	od 480000 - do 485000 -	1014
od 255000 - do 260000 -	474	od 485000 - do 490000 -	1026
od 260000 - do 265000 -	486	od 490000 - do 495000 -	1038
od 265000 - do 270000 -	498	od 495000 - do 500000 -	1050
od 270000 - do 275000 -	510	od 500000 - do 505000 -	1062
od 275000 - do 280000 -	522	od 505000 - do 510000 -	1074
od 280000 - do 285000 -	534	od 510000 - do 515000 -	1086
od 285000 - do 290000 -	546	od 515000 - do 520000 -	1098
od 290000 - do 295000 -	558	od 520000 - do 525000 -	1110
od 295000 - do 300000 -	570	od 525000 - do 530000 -	1122
od 300000 - do 305000 -	582	od 530000 - do 535000 -	1134
od 305000 - do 310000 -	594	od 535000 - do 540000 -	1146
od 310000 - do 315000 -	606	od 540000 - do 545000 -	1158
od 315000 - do 320000 -	618	od 545000 - do 550000 -	1170
od 320000 - do 325000 -	630	od 550000 - do 555000 -	1182
od 325000 - do 330000 -	642	od 555000 - do 560000 -	1194
od 330000 - do 335000 -	654	od 560000 - do 565000 -	1206
od 335000 - do 340000 -	666	od 565000 - do 570000 -	1218
od 340000 - do 345000 -	678	od 570000 - do 575000 -	1230
od 345000 - do 350000 -	690	od 575000 - do 580000 -	1242
od 350000 - do 355000 -	702	od 580000 - do 585000 -	1254
od 355000 - do 360000 -	714	od 585000 - do 590000 -	1266
od 360000 - do 365000 -	726	od 590000 - do 595000 -	1278
od 365000 - do 370000 -	738	od 595000 - do 600000 -	1290
od 370000 - do 375000 -	750	od 600000 - do 605000 -	1302
od 375000 - do 380000 -	762	od 605000 - do 610000 -	1314
od 380000 - do 385000 -	774	od 610000 - do 615000 -	1326
od 385000 - do 390000 -	786	od 615000 - do 620000 -	1338
od 390000 - do 395000 -	798	od 620000 - do 625000 -	1350
od 395000 - do 400000 -	810	od 625000 - do 630000 -	1362
od 400000 - do 405000 -	822	od 630000 - do 635000 -	1374
od 405000 - do 410000 -	834	od 635000 - do 640000 -	1386
od 410000 - do 415000 -	846	od 640000 - do 645000 -	1398
od 415000 - do 420000 -	858	od 645000 - do 650000 -	1410
od 420000 - do 425000 -	870	od 650000 - do 655000 -	1422
od 425000 - do 430000 -	882	od 655000 - do 660000 -	1434
od 430000 - do 435000 -	894	od 660000 - do 665000 -	1446

od 665000 - do 670000 -	1458	od 835000 - do 840000 -	1866
od 670000 - do 675000 -	1470	od 840000 - do 845000 -	1878
od 675000 - do 680000 -	1482	od 845000 - do 850000 -	1890
od 680000 - do 685000 -	1494	od 850000 - do 855000 -	1902
od 685000 - do 690000 -	1506	od 855000 - do 860000 -	1914
od 690000 - do 695000 -	1518	od 860000 - do 865000 -	1926
od 695000 - do 700000 -	1530	od 865000 - do 870000 -	1938
od 700000 - do 705000 -	1542	od 870000 - do 875000 -	1950
od 705000 - do 710000 -	1554	od 875000 - do 880000 -	1962
od 710000 - do 715000 -	1566	od 880000 - do 885000 -	1974
od 715000 - do 720000 -	1578	od 885000 - do 890000 -	1986
od 720000 - do 725000 -	1590	od 890000 - do 895000 -	1998
od 725000 - do 730000 -	1602	od 895000 - do 900000 -	2010
od 730000 - do 735000 -	1614	od 900000 - do 905000 -	2022
od 735000 - do 740000 -	1626	od 905000 - do 910000 -	2034
od 740000 - do 745000 -	1638	od 910000 - do 915000 -	2046
od 745000 - do 750000 -	1650	od 915000 - do 920000 -	2058
od 750000 - do 755000 -	1662	od 920000 - do 925000 -	2070
od 755000 - do 760000 -	1674	od 925000 - do 930000 -	2082
od 760000 - do 765000 -	1686	od 930000 - do 935000 -	2094
od 765000 - do 770000 -	1698	od 935000 - do 940000 -	2106
od 770000 - do 775000 -	1710	od 940000 - do 945000 -	2118
od 775000 - do 780000 -	1722	od 945000 - do 950000 -	2130
od 780000 - do 785000 -	1734	od 950000 - do 955000 -	2142
od 785000 - do 790000 -	1746	od 955000 - do 960000 -	2154
od 790000 - do 795000 -	1758	od 960000 - do 965000 -	2166
od 795000 - do 800000 -	1770	od 965000 - do 970000 -	2178
od 800000 - do 805000 -	1782	od 970000 - do 975000 -	2190
od 805000 - do 810000 -	1794	od 975000 - do 980000 -	2202
od 810000 - do 815000 -	1806	od 980000 - do 985000 -	2214
od 815000 - do 820000 -	1818	od 985000 - do 990000 -	2226
od 820000 - do 825000 -	1830	od 990000 - do 995000 -	2238
od 825000 - do 830000 -	1842	od 995000 - do 1000000 -	2250
od 830000 - do 835000 -	1854		

Podług tej Tabelli Papier Steplowany do wszelkich Skryptów, Wexlow, Kontraktów Zastawnych, Zapisów y Kwitów *de pretio Bonorum* ma być używany: z obserwacją; ażeby na Summę przewyższającą pięć Tysięcy, Arkusz Papieru ceny Złotych 6; przewyższającą dziesięć, ceny Złotych 9; przewyższającą piętnaście, ceny Złotych 12; i tak daley był opłacany; Co się ma rozumieć i o mniejszych Summach od sta do pięciuset, od pięciuset do tysiąca Złotych; a od mniejszych Summ pieniężnych, nie dochodzących sta Złotych, Arkusz Papieru ceny grosza srebrnego jest przyzwolony.

ADAM ŁODZIA XIAZE PONINSKI Podsk: Wiel: Kor.

TYTUL

T Y T U Ł IX.

*O Miarach, Wagach, i Monetach
dawniejszych i późniejszych.*Wagi i
Miary Kra-
iowe da-
wniejsze.

I. **W**ladomosc o Wagach i Miarach Kraiowych dawniejszych tym trudniejsza, że te ledwo nie po wszystkich Prowincjach naszych innego gatunku, tak co do wielosci iako i co do imienia używane były: a pozostałe o nich szlady, bardzo ciemne i niedoskonałe. Zależały one naydawniej od uwidzialnych Woiewodzych ustaw; (a) daley R. 1565. (b) zlecono tymże, aby te iednakowe po całym Kraiu, a przynajmniey iednakie w obrębach swego Woiewództwa ustanowili, i Starostom na Zamki, Miastom na Ratusze pod cechami swemi przesłali: Urzędy zaś tak Starościńskie, iako i Mieyskie darmo czynić wymiar obowiązano. Podług nadmienionego Prawa, Cernar kamieni 5. kamień funtow 32. funt łotow 32. skoycow 48. Beczka garcy 72. Baryła garcy 24. Garniec kwart 4. zawierać był powinien: do czego i Prawo Lit R. 1677. (c) przychyliło się; a późniejsze nasze o Miarach ustawy w ni-

(a) A. 1420. V. 1. fol: 81. t. de Fraternitatibus. (b) V. 2. fol: 686. t. Ustawa. (c) V. 5. fol: 532. t. Reassumptio.

niczym prawie nie odstępuią. (d) O Korcach ledwie nie wszędzie używanych nie w szczególności nie doczytuemy się, prócz że iednakie w każdym Woiewództwie być były powinny. Co do wielkości Beczek, Woiewództwa niektóre od powszechney ustawy excypowały się: tak w Krakowskim, Beczka Piwna nie trzymała iak 62. garce. (e) Beczka Lit: czterem korcom Krakowskim równała się. (f) Niedokładność praw pomienionych funduje się na tym, iż trudno dociec, co łot w funcie, co kwaterka w garcu w sobie zawierały. A że do naszych czasow Spy Kościelne i Dworskie, dawniejszą albo starą miarą płacić prawa nakazywały; (g) późniejsze zaś ustawy Spy takowe na nowe miary Kommissyom Skarbowym redukować zaleciły; (h) Ządaniem powszechnym Kraiowym być zdaie się, aby Stany Rzplitey zagradzając arbitralności Sędziow zawsze dla Stron szkodliwey, wątpliwość tę rozwiązały.

Co się o niepewności Korca, Beczki i funta dawniejszych mówiło, toż i o łotku, na którym rozmiary i granice tak Królewskich iako i Szlacheckich dóbr fun-

(d) V. 7. fol: 330. i 519. t. Ustanowienie. (e) A. 1598. V. 2. fol: 1473. t. Miara. (f) A. 1613. V. 2. f. 200. t. o Miarach. a Stat: Lit: R. 3. A. 36. (g) A. 1565. V. 2. fol: 687. (h) V. 7. fol: 330 i 519.

fundują się, rozumieć należy. Nigdzie go dostatecznie prawa nasze nie opisały, ale tylko do Krakowskiego odwołują się, (i) a tego miara rzetelna tylko nam na papierze przez Dzieiopisow zostawiona. Dzielił się on na calow 24. równie iako i dzisiejszy przez Kommissye Skarbowe nayprzód wydany, a potem przez Stany Rzplitey przyjęty: ale calu tego miary początkowey dociec trudno, prócz że zwyczaj Kraiowy i zagraniczny niesie, że długość iego dwunastu ziarnom ięczmiennym w poprzecz ułożonym wyrównywa. Jakożkolwiek bądź, podług podania X. Solskiego (k) i Autora Ekonomii Ziemiańskiej, porządek miar do łokcia Krakowskiego stosowanych jest następujący: *Cal*: równy palcowi albo dwunastu ziarnom Jęczmiennym: *Dłoń*: cztery cale składają: *Pięść*: równa trzem dłońmiom, albo puł-łokciowi Krakowskiemu. *Stopa* Geometryczna, ma calow 16. których trzy czynią łokci Krakowskich dwa (dziś powszechnie *Stopa*: iedna za puł łokcia rachuje się.) *Krok*: trzyma stop pięć albo łokci trzy, calow ośm. *Pręt*: łokci 7 i puł. *Laska*: prętow dwa, albo łokci 15. *Sznur*: lasek trzy albo łokci 45. częściey zaś bierze się za prętow 10. albo, łokci 75. *Morg*: ma sznurow 3. prętow 30.

(i) V. 2. fol: 687. A. 1565. (k) Geometrya X. Solskiego, Zabawa XI. Roz: 5. fol: 144.

30. łokci 225. *Pole*: Stay 12. łokci 1008. *Staię Geometryczne*: łokci 416. i calow 16. albo krok: Geometrycz: 125. albo Stop 625. *Staię Frankońskie*: łokci 217. i puł. *Staię Statutowe*: łokci 84. *Miara Skarbowa polna* łokci 14. i puł. *Mila Polska* ieżeli brana będzie za 4. Włoskie, (z których iedna równa Staiom Geometrycznym 8.) więc będzie trzymać łokci 13333. i $\frac{7}{8}$. albo calow 8. Jeżeli Mila Polska za pułpięty mili Włoskiey brać się będzie; uczyni łokci 15000. Nakoniec mila nasza wzięta za 5. Włoskich, równa iest łokciom 16666. i $\frac{2}{3}$. Podług tego Praw wyvodu, kładzie się wymiar Łanow w Polsce używanych, z Ksiąg Skarbowych wyięty; równo Geometrom iako i Dziezicom, oraz dóbr Królewskich Possessorom do wiadomości potrzebny.

1. *Łan 1wszy Frankoński* ma w dłuż miar 270. łokci 3915. W szerz miar 12. łokci 174. W kwadrat miar 3240. łok: 681,210.

2. *Łan 2gi Frankoński* ma w zdłuż Stay 18. miar 270. łokci 3915. W szerz Staię 1. miar 15. łokci 217. i puł: W kwadrat Stay 18. miar 4050. łokci 851,512. i puł.

3. *Łan Niemiecki* ma w zdłuż Sznurow 90. Lasek 270. łokci 4050. W szerz Sznurow 4. Lasek 12. łokci 180. W kwadrat Sznurow 360. Lasek 3240. łokci 729000.

4. Łan Polski: ma w dłuż Pol 3. Stay 36. łokci 3024. W szerz łokci 120. W kwadrat łokci 362,880. (1)

5. Łan Chełmiński: ma w dłuż morgow 30. Sznurów 90. Prętów 900. łokci 6750. W szerz Morg 1. Sznurów 3. Prętów 30. łokci 225. W kwadrat ma Morgow 30. Sznurów 270. Prętów 27000. łokci 1518750.

6. Łan Kmiecy ma 3. Pola: każde Stay 4. Staie 150. stop w szerz 24. Zagony na 6. stop. (m)

Ewaluacja
dawnych
Monet
Kraio-
w:

II. Większa daleko zachodzi trudność w odkryciu wartości Złota i Monet dawniejszych, tak w sztukach, iako i w rachubie tylko używanych: Chcąc pewności w tej mierze zasięgnąć, należałoby z starych Monet Zagranicznych i swojskich brać miarę: (*) A że prócz nie do-

(1) V. Zeglick: t. Łan. Item vide Summar: Monet: fol: 8. (m) Zawadzki. fol: 390.

(*) Że w pierwszych Królestwa Polskiego wiekach, Przodkowie nasi nie znali pieniędzy; dwie rzeczy tej prawdy dowodzić zdają się: Pierwsza: Podatki publiczne, owocami ziemni wypłacane: a potem za wprowadzeniem Wiary S. Kościołom na Dziesięciny nadane; Druga: Płace, albo przezyski sądowe, bydłem, futrami, i podobnemi opłacane produktami, co nawet i późniejszymi czasy, gdy

dokładnego w Prawach naszych o starej Monecie i kursie iey światła, nie dotąd pewniejszego i pilniey sporządzonego nie mamy, nad Książkę pod tytułem: *Summaryusz umiarkowania Monety starej R. 1755. w Krakowie wydany*, nie tylko na Prawie i Preindykacjach, ale i na urzędowej starych Monet taxie funduiący się; zdało się rzeczą użytkowi publicznemu służącą, położyć tu krotką tychże Tabelę, w której dla ślawniejszego rachunku, Czerwony Złoty po Złotych 18. nad przepisany onego kurs rachuje się. (n)

Tom II.

Q

Denar

(n) Obacz także Inwentarz Żegl: tit. Moneta, Salarya. &c.

już własne monety miała Polska, było zwyczajem. Niemniej i to pewna jest: iż pierwsze monety i złoto w Polsce kursujące, od Sąsiadów do nas weszło, i długo potrzeby Kraiove zastępowało. W dziejach Królestwa Naszego nie doczytuemy się wyższej o Pieniądzech w Polsce wzmianki, iako około czasów Bolesława Chrobrego, blisko R. 1000. po Chrystusie, a w puł trzeciasta lat od założenia Państwa panującego. Pieniądze te, czy były własne Kraiove, czy Zagraniczne, pewności dokładney niemasz. Dopiero za Bolesława Krzywoustego około R. 1102. świadczą Historycy o Mennicach Polskich; Urzędnikach ich, i onychże rozrządzeniu: Tamże pokazuje się: że pieniądze Kraiove, czy to dla zysku Mennic, czy dla zapewnienia ich od fałszu, co trzy lata przebijane były; wol-

Denar Polski Pospolity Roku 1250. wart groszy dzisiejszych 11. den: $4\frac{1}{2}$. R. 1368. gr: 3. d: 4. (*) R. 1451. = gr: 2. d: 2. i $\frac{1}{2}$. R. 1487. = gr. 1. den. 2. R. 1496. = gr. 1. sz. 1. d. 3. R. 1505. gr. 1. sz. 1. R. 1598. = sz. 2. d. 2. R. 1620. = sz. 1. NB. Grosz ieden pospolity miał Denarow 12. grosz Szeroki = d. 18.

Szeląg R. 1368. = gr. dziś: 12. sz. 2. den. 3. i 3. ćw. R. 1451. = gr. 11. den. 4. i $\frac{1}{2}$. szel. R. 1496. = gr. 6. R. 1505. = gr. 5. sz. 1. den. $4\frac{1}{2}$. R. 1598. = gr. 3. den. 2. Roku 1620. = gr. $1\frac{1}{2}$. R. 1650. gr. 1.

Grosz Szeroki Złoty. R. 1250. = Zł. dziś: 81.

Grosz Szeroki Srebrny. R. 1250. = Zł. dziś: 6. gr. 22. sz. 1. den: 3.

Grosz Praski. R. 1345. = Zł. 1. gr. 2. Późniejszy = Zł. 1. albo gr. 28.

Grosz

(*) Znak ten = Rachmistrzowski znaczy wartość albo równość rzeczy iedney względem drugiej.

ność zaś bicia Monet nie tylko Swieckim Osobom, Miastom, a w szczególności Sandomierzowi: ale i Duchownym, iako to: Arcy-Biskupom Gnieźnieńskim, Biskupom Poznańskim nadawana bywała. Takowe Mennice w Krakowie, Poznaniu, Sandomierzu, Krobi i w Zniwie długo trwały.

Niektórzy Dzieiopisowie są tego zdania, że do czasów Wacława Krola, albo Roku 1300. nie znali Przódkowie nasi innych, nad *Srebro czarne*, *Argentum nigrum*, czyli Kruszec srebrny z miedzią pomieszany, pieniądzy. W samey rzeczy Meneta takowa, po całej kursowała Europie, ale nieprzeto wnosić można, aby i drugiej z czystego bitey Srebra nie było. Jakoż w zapisach np. długów, anaydują się częste dodatki: *Marcas N. Ar-*

Grosz Szeroki Polski. R. 1368. = Zł. 1. gr. 27. sz. 2. den. $3\frac{1}{2}$.

Grosz Sz: 1451. = Zł. 1. gr. 20. sz. 1. den. $5\frac{1}{2}$. R. 1457. = Zł. 1. gr. 15. R. 1470. = Zł. 1. gr. 6. sz. 2. den. 3. Stronczkom 3. Ziarn: 2. NB. Stronczków 6. = den. 1. 3. Ziarna = Stronczk. 1. *Grosz Szer. Pol.* R. 1487. = gr. 28. sz. 2. den. 4. Str. 4. Ziarn: $3\frac{1}{2}$. R. 1496. = gr. 27. R. 1505. = gr. 25. den. 5. str. 3. z. $1\frac{1}{2}$. R. 1536. = gr. 16. sz. 2. d. 1. R. 1538. = gr. 16. sz. 2. d. $3\frac{1}{4}$. R. 1550. = gr. 15. sz. 1. d. 4. R. 1578. = gr. 15. R. 1588. = gr. 14. sz. 1. d. $1\frac{1}{2}$. R. 1598. = gr. 13. szel. 2. den. 5. R. 1611. = gr. 11. sz. 1. den. 4. str. 1. z. 6.

Grosz pospolity Polski. R. 1250. = Zł. 4. g. 15. R. 1368. = Zł. 1. gr. 8. sz. 1. den. $4\frac{1}{2}$. R. 1407. = Zł. 1. gr. 6. R. 1451. = Zł. 1. gr.

Q₂

gr.

genti puri: który to warunek iawnie Srebro czarne od białego albo czystego rozróżnia. Większa daleko zachodzi Kwestya, ieżli kiedy Polacy zażywali Pieniędzy skorzanych, iakie podziśdzien w Skarbcu Akademii Krakowskiej widzieć można, albo skorek z główek Wiewiorczych, *pellicular capitum Asperiflorum*, o których Anonim Historyk i inni po nim wspominają. Nie wchodząc w skrupulatne o starożytności zachowanych dotąd przez pomienioną Akademię Pieniędzy skorzanych rozpoznanie; iako i pominąwszy, że nikt z Dzieiopisow lepszych o nich nie wzmiankuje; Można by pozwolić, iż Krolowie Nasi w krytycznych Narodn czasach, nadać chcieli ten walor i kurs skorze, który czasem mimo wewnętrzny Złota i Srebra szacunek, Pieniędżom nadać się, albo, który dziś Wexle papierowe wyrażają. Wszelako zachodzi py-

gr. 3. sz. 2. den. $1\frac{1}{2}$. R. 1457. = Zł. 1.
 R. 1470. = gr. 24. sz. 1. den. 3. str. 5. z. 3.
 R. 1487. = gr. 10. d. 5. z. 1. R. 1496. =
 gr. 18. R. 1505. = gr. 16. sz. 2. d. 3. str. 4.
 z. 1. R. 1536. = gr. 11. sz. 1. d. 2. str. 4.
 z. 7. (Tu Den. 1. = Kłosom 6. Kłos = z. 49.)
 R. 1538. = gr. 11. d. $4\frac{1}{2}$. R. 1550. = gr. 10.
 sz. 1. d. 1. R. 1578. = gr. 10. R. 1588. =
 gr. 9. sz. 1. d. $5\frac{1}{4}$. R. 1598. = gr. 9. d. $5\frac{1}{2}$.
 R. 1611. = gr. 7. sz. 2. str. 5. (Tu Den. 1. =
 str. 6. z. 7.) R. 1620. = gr. 4. szel. 1. d. 3.
 R. 1676. = gr. 5.

Ferton Złoty. R. 1256. = Złotym 972. *Ferton*
gr. srebr. szer. R. 1250. = Zł. 81. *Ferton ab*
A. 1368. i 1451. = Zł. 23. gr. 16. d. $4\frac{1}{2}$.
 albo Zł. 20. gr. 7. sz. 1. d. 3. *Ferton Pra-*
ski = 12. gr. Praskim pospolitym. *Ferton*
gr. posp. Pol. albo gr. 12. R. 1250. = Zł. 54.
 R.

tanie: żacoby Miedzi lub Żelaza ku tey wy-
 godzie użyć nie mieli, a nie materyału nie-
 równie od tamtych słabszego? Aby zaś gło-
 wki Więwiorcze zastępywać kiedy u nas
 miały monetę, trudno o tym przeświadczyć
 się. Raczej to błąd będzie Historyka rze-
 czonogo lub iego Kopisty: a rzecz cała ma
 być rozumiana o drobniejszey monecie, po-
 wszechnie pod ów czas w Europie *asperi*
 albo *Aspry* zwaney, i po dziś dzień w nie-
 których Narodach toż imie noszący.

Pewnieysza Pieniędzy i Mennic własnych
 Polskich Epoka od Panowania Wacława Krola
 zaczyna się. Stosował on zupełnie proporcją
 monet Kraiowych, do ligi monet Cesarzów
 Niemieckich. Ci od R. 1215. dzielili grzy-
 wną srebrną na 8. uncyi. Z tey bito Sze-
 łągów *Solidos* 60. a Denarów 720. sztuk. Za-
 tym każdy Szeląg owoczesny, wart był dzi-

R. 1387. = Zł. 7. gr. 25. sz. 1. d. $1\frac{1}{2}$. Ro-
 ku 1475. = Zł. 9. gr. 18. R. 1496. =
 Zł. 7. gr. 6. R. 1505. = Zł. 6. gr. 22. sz. 1.
 d. 3. R. 1536. = Zł. 4. gr. 17. sz. 2. d. 3.
 R. 1580. = Zł. 4. gr. 4. sz. 2. R. 1588. =
 Zł. 3. gr. 25. sz. $1\frac{1}{2}$. R. 1598. = Zł. 3. gr.
 21. sz. 1. d. 2. R. 1611. = Zł. 3. gr. 2.
 sz. 1. den. 4. stronecz. 1. ziarn 5. R. 1620. =
 Zł. 1. gr. 24. R. 1656. = Zł. 1. gr. 6.
 R. 1676. = gr. 18.

Skoiec albo Scotus R. 1520. = Zł. 9. R. 1368.
 = Zł. 2. gr. 17. d. $2\frac{1}{2}$. R. 1360. = Zł. 2.
 gr. 23. R. 1470. = Zł. 1. gr. 18.

Kopa groszy Złotych Szerokich Pol. R. 1250.
 = Zł. 4860. *Srebrnych* = Zł. 405. *Pospol.*
Pol. = Zł. 270. Roku 1368. Kopa giosz.
 szer. = Zł. 115. gr. 21. szel. 1. den. $1\frac{1}{2}$.
Pospolitych = Zł. 77. gr. 4. d. 5. (bo tych
 pułtora na szerokie rachowano) *Kopa gro-*
szy Praskich posp. za Wacł. II. = Zł. 64.
 a za Jana I. = Zł. 60. *Poźniejsza* = Zł.

Q₃

56.

sieyszych groszy 40. a Denar jeden, równał
 się groszom dzisieyszym 3. i szel. 1. Jak
 w Niemczech, tak i u nas, Grzywna *Marca*,
 raz brana była za grzywnę Srebra, drugi raz
 za grzywnę Pieniędzy czyli *grzywnę liczalną*.
 Grzywna Srebra co do wagi na ośm uncyi
 podzieloney, dzieliła się jeszcze na Wiardun-
 ków 4. a Skoyców 24. Grzywna zaś liczalna
 za Wacława, wartała groszy większych albo
 szerokich 60. z których każdy zawierał gro-
 szy mnieyszych 12. inaczey Halercami od Mia-
 sta Hali zwanych. Liczba groszy 60. grzy-
 wną liczalną składająca, dała okazję rachow-
 wania na Kopy i pułkópki. Zatem gdy
 Sukcessorowie Wacława, do sto groszy z

56. Kopa groszy Praskich szer: koło wieku XIV. i XV. ważyła Zł. 96. - 90. - 81. $\frac{1}{2}$.

Kopa groszy Pospol. Polsk. R. 1451. = Zł. 67. gr. 15. R. 1496. = Zł. 36. R. 1505. = Zł. 33. gr. 22 $\frac{1}{2}$. R. 1536. = Zł. 22. gr. 29. den. 3. R. 1550. = Zł. 20. gr. 23. Roku 1588. = Zł. 18. gr. 17. sz. 1. R. 1611. = Zł. 15. gr. 12. sz. 2. d. 3. R. 1620. = Zł. 9. a R. 1676. Zł. 3.

Pułkopy groszy Złotych szerokich Pol. R. 1250. = Zł. 2430.

Pułkopy groszy srebrnych szerokich Pol. R. 1250. = Złotych 202. gr. 15.

Pułkopy groszy pospol. Pol. albo Złoty R. 1350. = Zł. 133. R. 1368. = Zł. 38. gr. 25. sz. 1. den. 1. R. 1451. = Zł. 33. gr. 22. sz. 1. d. 1. Roku 1487. = Zł. 19. gr. 8. sz. 1. den. 4 $\frac{1}{2}$. R. 1596. = Zł. 18. R. 1505. = Zł. 16. gr. 26. den. 4 $\frac{1}{2}$. R. 1536. = Zł. 11. gr. 14. szel: 1. den: 4. R. 1580. = Zł. 10. gr. 11. R. 1578. = Zł. 10. R. 1588. Zł. 9. gr. 18. sz: 1. den: $\frac{1}{2}$. Roku 1598. = Zł. 9. gr. 8. sz: 2.

grzywny Srebra bić monety dopuścili; na ów czas w kupnie i sprzedaży nie liczba groszy, ale połowa grzywny Srebra uważana była: A tak czasów owych puł grzywny nie 30. groszy, ale groszy 50. wartowało. Kopy także Litewskie, podług wspomnioney proporcji taxowane byćby powinny: ani więcej, jak Złotych dzisiejszych 80. za iedną Kopę dawniejszą wymagaćby należało, zwłaszcza jeżeli o pospolitych tylko groszach Litewskich Zapis iakowy wspomina: *Masz o tym wszystkim obszerniey w Historii Narodu Pol. w Tomie V. przez J. W. Jmć X. Naruszewicza Biskupa Koadj. Smoleńsk. Pisarza W. Lit. wydancy.*

szel: 2. R. 1611. = Zł: 7. gr: 21. sz: 1. den: 1 $\frac{1}{2}$. stroncz: 2. ziarn 4. R. 1620. = Zł. 4. gr. 15. Roku 1649. = Zł. 3. Roku 1676. = Zł. 1. gr. 15. Roku 1717. = gr. 30.

Taler R. 1456. = gr. sr. dawn: 15. R. 1598. = gr. 36. R. 1611. = gr. 40. R. 1620. = gr. 75. tegoż Roku Taler złotowy = gr. 37. Ort Gdański = gr. 16. R. 1638. Real = gr. 70. R. 1650. Taler = Zł. 3. R. 1676. Taler twardy = Zł. 6. Lewkowy = Zł. 5. R. 1717. = Zł. 8.

Czerwony Złoty 1. R. 1250. był po Szelagów 12. starych srebr. z których ieden, Zł. 1. gr. 15. ważył. R. 1368. po gr. 14. star: a taki ieden = Zł. 1. szel. 1. den: 4. R. 1451. = gr. 16. st: sr: Roku 1496. = gr. 30. sr. R. 1505. = gr. 32. Roku 1588. = gr. 56. R. 1598. = gr. 58. Roku 1611. = gr. 70. R. 1620. = Zł. 4. R. 1650. = Zł. 6. Roku 1676. = Zł. 12. Roku 1717. = Zł. 18. 1766. Zł. 16. $\frac{3}{4}$.

Grzywna sr. R. 1250. = Zł. 216. Grz: gr. szer. Pol. R. 1250. = Zł. 324. Grz: grosz szer. Zł. Pol. R. 1250. = Zł. 3888. R. 1368. = Zł. 61. gr. 21. den. 1 $\frac{1}{2}$. Grz. grosz szer. Zł. 92. gr. 16. szel. 1. den: 5 $\frac{1}{2}$. Grz. gr. posp. Praskich. R. 1345. = Zł. 48. Grz. posp. Pol. R. 1451. = Zł. 54. R. 1487. = Zł. 30. gr. 25. sz. 1. d. 1. R. 1496. = Zł. 28. gr. 24. R. 1505. = Zł. 27. R. 1536. = Zł. 18. gr. 11. sz: 1. R. 1538. = Zł. 18. Roku 1550. = Zł. 16. gr. 18. sz. 1. R. 1588. = Zł. 15. gr. 11. sz. 1. den. 1. R. 1596. = Zł. 14. gr. 25. szel. 2. den. 1. i ówierc. R. 1611. = Zł. 12. gr. 10. den. 5. i z. 6. R. 1620. = Zł. 7. gr. 6. R. 1676. Zł. 2.

gr. 12. R. 1717. = Zł. 1. gr. 18. *Grzywna Menniczna i dla Złotników*: Roku 1650. = siedmiu Taler. Imperii.

Kładzie się nakoniec Redukcyą Dekretową, już to dla prawidła iakiegożkolwiek Sędziom potrzebnego, w zdarzających się często o redukcyą dawnych monet sprawach; Już na dowód, iako arbitralność w tej mierze Sądom dozwolona, rzadko na sprawiedliwym, ale najczęściej na stronnym i bliźniego krzywdzącym gruntuie się mniemaniu. I tak 1. R. 1693. *die 13. Februarii*, Dekret Seymowy: Grzywnę 1. po Zł. 63. gr. 10. płacić nakazuje. 2. tegoż Roku a dnia 17. Aug. Dekret Prymas: Grzywnę po Zł. 48. taxuje. 3. R. 1750. Tryb: Lubelski za grz. 1. 42. Zł. płacić kazał. 4. R. 1747. *Fer. 2. ante Festum SS. Simonis & Juda, in Castro Crac.* grz. 1. na Zł. 36. otaxowana. 5. R. 1676. 24. *Jan.* za Kopę gr: szerok: i grz: w Kons. Krak: 21. Zł. przysądzone. 6. R. 1743. 6. *Apr.* Dekret Nuncyat: za grz: 1. Zł. 22. wskazuje. 7. R. 1644. Dekret Lubelski za Złoty 1. Zł. 18. przyznał XX. Augustyanom. 8. R. 1751. 8. *Febr.* Konsystorz Krakowski za Kopę 1. Zł. 18. przepisał. 9. R. 1740. Trybunał Piotrkowski grzywnę *mediorum grossorum* za Zł. 16. oszacował. 10. R. 1739. Dekret Poznański za grzywnę podobną, Zł. 16. dać kazał. 11. R. 1690. *die 27. Febr.* Dziekania Krakowska

kowska Ferton 1. na Zł. 5. i $\frac{1}{2}$ redukuje. 12. R. 1752. Zapis w Krakowie uczy, że 300. Zł. przez puł grzywny cenione, czynią Zł. 5400.

Położona powyżey Monet dawnych redukcyą, iawnno uczy, iżemy od najdawniejszych wieków zasiągnęli, i dotrzymali ledwie nie wszystkich Pieniędzy przezwisk, ale od ich waloru wewnętrznego daleko odstąpiliśmy, tak co sztuk, iako i co sposobu rachowania tyce się. Gruby tedy błąd i niesprawiedliwość wielką popełniłby każdy, ktoby dziś stare Monety, podług przezwisk ich, a nie podług wewnętrznego redukował szacunku. Zatym za grzywnę srebrną R. 1250. zapisaną, nie Zł. 1. gr. 18. podług niniejszey rachuby sądowej, lub mennicznej Zł. 80. taxowanej; ale Zł. 216. przysądzićby należało. Za Kopę groszy szerokich Pol. R. 1250. nie dwa złote kurrencyi dzisiejszey, iako w Lit: Trybunale powszechnie taxowana jest, płacić należy; ale Zł. 4860. Podobnie Summa Zł. 5580. R. 1400. zapisana, wynosi na dzisieyszą Monetę dwakroć sto tysięcy Zł. Bo i w owym czasie przeszło 11. tysięcy Cz. Zł. w złocie na nią wyliczono: rachując Cz. Zł. 1. po 7. Skotow: albo po 15. gr. a złoty ieden, blisko po 38. Zł.

Nie

Nie będzie się także nikt dziwić, gdy w Prawach naszych znajdzie, iż Wołu po puł grzywny, Jałowice po gr. 16. Wieprza po wiardunku: Skopa po dwa gr. Dwie gęsi za grosz: Sześć kurcząt za tyleż: Korzec pszenicy za 2. gr. Owsa lub żyta korzec za gr. 1. Siana woz na konia iednego za grosz 1. na 4. konie za gr. 4. *Œc.* R. 1457. i 1523. Woyskom przechodnim płacić kazano; Bo grzywna owego Roku, równa była naszym 54. Złotym: Grosz, wartował Złoty ieden dzisiejszy: Wiardunek do siedmiu Złotych wynosił. (o) Na tymże fundamencie świadczy Gwagnin, że koło R. 1370. 300. Owiec płacono po trzy grzywny: Krowa gr. 6. Wół wiardunek 1. kosztował. (p) Jeżeli zaś jeszcze komu zdawać się będzie zbyteczna owych wieków rzeczy tanność; niech pamięta na niezawodną handlową regułę: iż iako cena wszystkich rzeczy z pomnażającą się w Kraiu masą pieniężną wzrasta; tak za zmniejszeniem liczby tych, szacunek tamtych zniżać się musi i upadać.

A gdy już iawnó jest, iako na ewaluacyi Monet dawniejszych Polskich, wartość fortun Szlacheckich, bezpieczeństwo Zapisów, Wyderkaffów, i Funduszków

pe-

(o) A. 1433. V. 1. f. 112. r. Vladisl. & A. 1523. f. 401. t. De progressu. (p) Kronika Gwagn. f. 95.

pewność i całość gruntuie się; zdaie się konieczną być potrzebą, aby Stany Rzeczypospolitey zlecily: *np.* Kommissyom Skarb: lub osobney Kommissyi tę pracę, któreby dzieło było Regułą dla wszystkich Magistratur, a arbitralności szkodliwej w tej mierze Sędziów uczyniło koniec. (*)

III. Prawa późniejsze względem Monety i Pieniędzy, tudzież ustanowienie miar, wag, i łokcia, dokładniejszymi daleko nad dawniejsze znajdujemy. Wiadomość ich tym potrzebniejsza dla każdego z Obywatelów i Mieszkańców Kraiowych, że nikt prawie nie znajdzie się, ktoby w pewności i dobroci kursujących pieniędzy, iako i w rzetelności miar, własnego pożytku i bezpieczeństwa nie upatrywał. A przeciwnie nie masz Obywa-

Opis Monet, Miar, i Wag dzisiejszych.

(*) Przedsięwziął był tę wielką i potrzebną robotę ś. p. Jmć Pan Łoyko Szamb. J. K. Mci, i już w znaczney ją odbył części. Pozostałe Manuskrypta, mogłyby dać wielkie światło w tej materii piszącemu: a krzewiący się w Kraiu gust Zbiorów starych Monet, pomógłby Autorowi do wyciągnięcia najpewniejszej ewaluacyi. Nie mniejszą pomocą do tak pożądanego Dzieła być może Artykuł o Monecie, w Zbiorze potrzebniejszych wiadomości pod tytułem: *Moneta* znajdujący się: Jako i uczona Dyssertacya J. W. Jmć X. Narusze-wicza Biskupa Koadiutora Smoleńsk: o Monetach naszych dawniejszych w Tomie V. Historii Kraiowej położona.

tela, któryby na fałszu monet Kraiowych a ztąd płynących redukcjach, iako i na nierówności miar i wag, nie szkodował. Zabezpieczyły tedy pomienione Prawa interes Menniczny, kiedy zostawiwszy J. K. Mci z teyże dochód, (który On łoży starecznie na utrzymanie porządku i gospodarstwa wewnętrznego Mennicy) Kommissyom Skarbowym Obojga Narodow, dozór przepisanej ligi i kurencyi, iako też i baczność na wywoz Kraiowych, lub dowoz zagranicznych monet zaleciły. (q) Aby zaś, tak wspomniane ustawy, a osobliwie Liga i kurs, na złoto i srebro R. 1766. opisane, odmianom częstym nie podpadały; Interes ten cały, pod liczbę materyi *Status* podciągniono, i deklarowano: Ze tylko *unanimitate* na Seymach wolnych uchylonym lub poprawionym być może: co i o monetach zagranicznych, przez Kommissye Skarbowe za dobre uznanych, rozumie się. (r) Wszczególności przepisują Prawa te: 1. Aby każda fałszywa moneta w Kray wprowadzona, konfiskacie podpadała. 2. Wywoz Monet Kraiowych Roku 1768. dozwolony, w Roku 1775. odwołany został także pod konfiskatą: (s) którą na trzy części dzieli Prawo: iednę Skar-

(q) V. 7. 1764. f. 76. t. o Mennicy. (r) A. 1768. V. 7. w Trakt: t. Mater: Status §. 6. f. 60a. (s) A. 1764. ut supra.

Skarbowi Rzplitey, drugą Skarbowi Królewsk: 3. Delatorowi przyznając: Tamże i kurs monet dawnych, tylko do Roku pozwolony. (t) 3. Kassacye monet zagranicznych przez Kommissye Skarbowe publikowane, approbowane. (u) 4. Kredytorowie płacąc Summy z długi lub zapisu przed Konst: R. 1766. zaciągnięte; jeżeli te w złocie lub talerach opisane były, złotem lub talerami liczyć powinni: A jeżeli za złoto lub talery, monetę Wierzytel pozyskuie; każdy czer: zł: nie po zł: 16. i 3. gr: srebr: ale po zł: całkich 18. odbierać powinien. Za dawny zaś złoty, nie więcej nad dzisiejszy płacić się ma. (w) Konstytucya Lit: która później i na Koronę przyjęta została, nakazuje: iż stare tynfy tylko po gr 27. a szostaki po gr: 12. w takowych kalkulacyach rachować się mają. (x) 5. Podatki wszelkie do Skarbu Rzplitey wnoszone, mogą być w 10tej części miedzią opłacane. (y) 6. Liga i kurs niniejszy złota i srebra R. 1766. przepisany, a *ad ligam Imperii* i do grzywny Kołoińskiej stosowany, iest następujący. Grzywna Kołoińska wartuie Zł: 80. Czerw: zł: który podług wagi i próby Prowincyi Ho-

(t) V. 8. f. 200. t. Utrzymanie. (u) 1768. V. 7. f. 634. t. Ubezpiecz: (w) V. 7. f. 449. t. Ustawa: *ad finem*. (x) V. 7. 1766. f. 523. t. Sposob. (y) 1768. f. 634. ut supra.

Holenderskiey bity być ma: Zł: 16. i 3. gr: sr: *Talar bity* Zł: 8. Złoty: 4. gr: sr: *Złoty srebrny*: gr: 30. miedz: *Co do próby srebra*: Talery bite i puł-Talerki, są próby 13. i 6. gran: a takich sztuk w Talerach 10. w Pułtalerkach 20. idzie na grzywnę. Dwuzłotowki są próby 10. Złotowki, próby osmey, i gran 12. Pułzłotowki próby siódmej: Grosze srebrne próby piątej i gran 16. a Monety miedziane z funta Kolońskiego, 4. Zł: bić kazano. 7. Masę monety srebr: 50. mill: nayprzód do 100. mil: a Miedziane monety masę pięć mill: do 12. mill: pomnożyć r. 1768. pozwolono: Z warunkiem, aby nie wprzód 6. mill: miedziane monety bite były, pokąd 50. mill: monety srebrne z podstępła nie wyidzie: A daley nie pierwey trzy milliony monety miedziane bite będą, pokąd 25. mill: monety srebr: z Mennicy nie wyidzie: i tak daley. (z) R. zaś 1775. generalną przepisano regułę, aby do ośmiu złotych srebrnych, dziewięty z miedzi był bity. (a)

Niemniej dokładne co do miar, wag iedności i pewności, w późniejszych Konstytucyach czytamy uchwały. Ustanowienie ich i umiarkowanie zlecone nayprzód było Kommissyom Skarbowym oboy-

(z) V. 7. A. 1768. f. 634. t. 1. Ubeśpieczenie. (a) V. 8. f. 200. t. Ustanowienie.

oboyga Narod: (b) a potym Seymowym wyrokiem potwierdzone. (c) Po skassowaniu zatym wszelkich miar i wag starych, tak w Królewskich, iako i Szlacheckich Miastach; następujący onychże na Koronę zaszedł opis: *Korzec Warszawski* ma mieć garcy 32. *Korczykow Gdańskich* 2. po garcy: 16. *Cwierci* 4. po gar: 8. *Beczka*: gar: 72. *Pułbeczek*: gar: 36. *Konew*: gar: 5. *Garniec*: 2. pułgarcow, a kwart 4. *Kwarta*: kwaterek 4. *Łokieć*: calow 24. *Kamień*: funtow 32. *Funt*: łotow 32. *Wrocławskich*. *Cetnar*: kamieni 5. *Szyfunt*: kamie: 13. *Grzywna*: łotow 16. Miary te, pod cechą przez Kommissye Skarbowe rozsłane po Ratuszach, Urzędy Starościńskie, pod karą 1000. grzyw: a Miasta pod utratą Urzędu: Podleysi zaś pod karą turmy przez ćwierć roku, exekwować i zachować powinni. Tamże ostrzega się, iż Fałszerz miary, w Kommissyi Skarbowey, w Ziemstwie, lub Grodzie odpowiadać powinien. Warowano także, iż wymiar zboża, przez przedającego nie kupującego, i to strychem czynić się ma. (d)

Podobny i na Prowincyą Litewską, względem miar i wag stanął opis; a to w następujący sposób. *Beczka* trzymać po-

(b) V. 7. 1764. f. 27. t. Kommissya. (c) V. 7. 1764. f. 330. t. Ustanowienie Miary. (d) Ibidem.

powinna ćwierci 4. *Cwierć* Ośmin 2. *Ośmina* szesnastek 2. *Szesnastka* garcy 9. A zatym w Ośminie garcy 18. w Cwierci gar: 46. w Beczce gar: 144. *Garpiec* zaś ma wgłąb calow 7. ćwierci 2. i część osmą cala: a na szerz calow 4. ćwierci 3. i osmą część cala podług skali na garcach znajdować się mianey. *Garpiec* ma w sobie Pułgarcy 2. w Pułgarcu Kwart 2. w Kwarcie 2. Pułkwarty. *Garpiec* cechowy dwa szynkowe mieć ma. A takich cechowych 6. a szynkowych 12. czynią Czaszę miodową. *Funt* Lit: ma łotow 32: *Kamień*: funtow 40. *Cetnar*: kam: 5. Łokieć: calow 24. podług skali, tamże przyłączoney. (e) *Exekucya* tej Ustawy równie iak w Koronie, Woiewodow, Starostom, i Miastom zalecona: A używający inney nad przepisane tu miary, sto kop grosz: Lit: przepada. Nakoniec oboygą Prawa wyroki zleciły Kommissyom Skarbowym zredukowania spow z Starostw i Dobr dziedzicznych, Kościołom lub Dworom należących, podług miar świeżo ustanowionych.

(e) V. 7. A. 1766. fol: 519. t. Ustanowienie.

FORMY

FORMY

KONTRAKTOW: ZAPISOW: I NIEKTORYCH SĄDOWYCH TRANZAKCYI KORONNYCH. (*)

FORMA

Skryptu ręcznego. Z.

JA niżej na podpisie wyrażony, znam tym niniejszym skryptem moim, który takowey wagi i waloru mieć chcę, iak gdyby przed Aktami Grodzkimi lub też Ziemskimi, któremikolwiek Koronnemi autentycznie zeznany y roborowany był: Iż ia na własną potrzebę moją, zaciągam u Jmci Pana N. rzetelney y istotney Summy w monecie lub złocie obrączkowym Złł: Pol: N. y tę wzwyż pomienioną Summę N. Złł: Pol: na Święto N. w Roku da

Tom II. R Bóg

(*) *Formy* te z Słońskiego, Zagurskiego i Januszowskiego wzięte, literami S. Z. J. dla rozróżnienia czyie są, oznaczają się; W tym tylko poprawione, że gdzie łacińskie terminy nie potrzebnie położone być zdały się, te zachowując moc wyrazow prawnych, na Polski język przełożone.

Bóg bliskim przyszłym N. nieodwłocznie bez wszelkiej protestacyi i trudności, do żadnego nie udając się Sądu y Urzędu, ani też żadnych na nią nie przyjmując areztów, ale rzetelnie i istotnie na Termin wzwyż przerzeczony, iako Jmci Panu N. własną, pod zakładem drugiey takoweyże Summy, do rąk własnych ia z Sukcessorami memi zapłacić przyrzekam: a teraz Prowizyą, po pięć od sta rachuiąc Zł: Pol: N. od teyże Summy należącą, temuż Jmci P. N. wyliczam. Zeby zaś ta wzwyż przerzeczona Summa wszelkie miała bezpieczeństwo, na Dobrach moich ruchomych y nieruchomych, Summach pieniężnych w ogólności i szczególności wszystkich, Ja i z Sukcessorami memi zapisuję się. W przypadku zaś w najmnieyszym punkcie sprzeciwienia się, *Forum N. del ubi quinarium*: vel: w każdym Sądzie i Urzędzie do odpowiadania, osobliwie Sąd Trybunału Koronnego bez żadney excepcyi, ani też prawnych iakichkolwiek wynalazków, Ja i z Sukcessorami memi naznaczam, oraz i do nadgrózenia szkód, ieżeliby iakie na potym wyniknąć miały, zapisuję się; A teraz tę Kartę moją Aktami N. dla tym większey wagi i pewności roborować deklaruję, na co się ręką moją własną podpisuję. Działo się N. N. dnia N. &c.

POR-

F O R M A

Komplanacyi. L.

ZA pośrednictwem WW. Jchmciów Przyłacioł niżej na podpisach wyrażonych, takowa między Jmć N. z iedney, a Jmć P. N. z drugiey strony w niżej opisany sposób nieodmienna stanęła ugoda i postanowienie: Iż Jmć P. N. wstrzymując dalszy prawa proceder za Summę N. Dekretem Trybunalskim przysądzoną, y Prowizyą od niey należącą ogółem wyrachowaną, zgodził się, i pomienioną Summę wypłacić tak deklaruie: Nayprzod Summę Zł: Pol: N. natychmiast do rąk Jmć N. wylicza, z której poprzednim skryptem ręcznym kwitowany iest: Summę zaś N. nazajutrz po Święcie N. w Roku N. w Grodzie N. oddać obowiąznie się, tak aby ta Summa z wyrażoną Summą, wyniosła N. tysięcy; albo w tydzień Dobrą prawu swemu podległe Wieś N. z przyległościami w Woiewodztwie N. leżącą, trzyletnim Kontraktem, któren *in Forma* na ten czas spisany, tak między Jmć N. iako Jmć N. być powinien, w zastawną pūci Possessyą; tak iednak, że bezpieczeństwo pomienioney Summy, poki nie będzie gotowizno wyliczona, na Dobrach N. zapisuje się. Co sobie Strony obiedwie strzymać będą powinny pod zakładem N. *vel damnis Terrestribus*: O które *Forum N.* do od-

R 1

po-

powiedzi sobie naznaczą, y też Komplanacyą, przy podpisaniu się Jchmciow PP. Przyiacioł, rękami własnymi podpisawszy, dla lepszej wagi y pewności Aktami N. roborują. Działo się N. &c. &c.

F O R M A

Punktow do Kontraktu *Resignationis. Z.*

ZA medyacyą WW. Jchmć PP. Przyiacioł z obu stron uproszonych, stanęła Komplanacya między Jmć Panem N. z iedney, a Jmć P. N. z drugiey Strony: Iż Jmć P. N. mając Donacyą, *vel* Cessyą od Jmci Pana N. na Dobra N. *vel* Część Dobra N. w Woiewodztwie N. Powiecie N. *vel* Ziemi N. leżących, deklaracie uczynić Donacyą *vel* Cessyą za Summę między sobą umowioną N. Zł: Pol: Jmć P. N. na Święty N. *np.* Jan Chrzciciel, to iest na dzień N. Miesiąca N. w Roku terażnieyszym N. A Jmć Pan N. powinien przy uczynieniu Donacyi, tę Summę N. Zł: Polskich, na tenże dzień Świętego *vel* Święto N. wyliczyć. Kontrakt *Resignationis* y Donacyą od Jmci P. N. otrzymaną, powinien Jmć P. N. *circa Donationem* Jmć P. N. N. oddać. Co Strony obiedwie dotrzymać sobie powinny, *sub damnis vel vadimoniis pretii sortis Bonorum N. vel Villa Bonorum N. sup-*

N. supposito & constituto Foro, w niedotrzymaniu. Na co się Strony obiedwie *in presentia* Jchmć PP. Przyiacioł uproszonych *ab utrinque* podpisują. *Datum N. Die N. Anno N.*

F O R M A

Kontraktu Resignationis. Z.

Mędzy Jmć P. N. niegdy Jmci P. N. z niegdy Jeymci P. N. spłodzonym Synem, Dobra po nich pozostałych naturalnym między innemi Konsukcessorami, Sukcessorem z iedney; a Jmć P. N. z drugiey Strony; Stanął pewny i w niczym nieodmienny Kontrakt *Resignationis* Dobra Wsi N. *vel* Części we Wsi N. w Woiewodztwie N. Powiecie N. w niżej opisany sposob. Iż tenże Jmć P. N. mając te Dobra równym prawem z innemi Konsukcessorami po niegdy Jmci Panu N. prawem natury na się spadłe (*ieżeli są długi, pisz:*) a długami różnemi przez Jmci P. N. inonerowane, do których Possessyi dotąd przyść nie może; Więc te Dobra pomienione N. w Woiewodztwie N. a Powiecie N. leżące (długami N. obciążone) nie sobie, ani Sukcessorom swoim nie zostawiać, ale tak, iak są w swych granicach, ze wszystkiemi do tych Dobra (*a ieżeli są i części, doday:*) i części, przynależytościami, z Budynkami, Dworami, Ogrodami,

mi, Łakami, Lasami, Zaroślami, Polami, Stawami, Sadzawkami, Poddanemi, tak teraz w tych Dobrach zostającemi, i ich robociznami i daninami, iako też i z tych Dobr i części Poddanemi zbiegłemi, Jmć P. N. i iego Sukcessorom, umowiwszy się z nim za Summę pewną, nazawsze daie, daruie i rezygnuie; W które to Dobra N. i Części we Wsiach (*wyraż Wsie po przezwisku*) zostające, Tenże Jmć P. N. poprzedni Wsi albo Części iey Dziedzic, terazniejszyemu Dziedzicowi Jmć P. N. i Sukcessorom iego Intromissyi wolney natychmiast dopuszcza: a dopuszczoney, ani sam przez siebie, ani przez subordynowane Osoby przeszkadzać nie powinien: i owszem od wszelkich impetycyi prawnych i nieprawnych, tudzież Summ, iakimkolwiek sposobem tak na Osobę swoją, iako i innych Konsukcessorow spadkowych i do tych Dobr (v. części wyżej wyrażonych) ściągających się, ieżeli by napotym iaka miała urość kwestya, ewinkować powinien będzie, i ninieyszym Kontraktem na wszystkich Dobrach, iako i Summach wszelkich zupełne bezpieczeństwo i Ewikcyą zapisuie, i ninieyszym Kontraktem *Resignationis* przyrzeka, Co wszystko i każdą rzecz z osobna Strony pomienione strzimać sobie i wypełnić, *sib damnis Terrestribus, absque quovis Furamento ad simplicem verbis assecurationem taxandis*, obiecuią, i dla większego waloru Aktami N. roboruią, *Forum* w przypadku nieuiszczenia się

się do odpowiedzi Trybunał Koronny, lub Grod N. zobopolnie umowiony Strony obie dwie naznaczaia, i Rękami własnemi podpisuią.

F O R M A

Długu. S.

COram Officio & Actis præsentibus Terrestribus, v. Castrensibus N. comparens personaliter N. sanus mente & corpore v. sanus mente, æger corpore, Foro suo quovis competenti omisso & Jurisdictione propria posthabita, præsenti autem N. in se, Posteris ac Bona sua generaliter omnia, quo ad Actum hunc attinet benevole assumpta, palam, publicè, libereque recognovit. Quia ille Summam N. monetæ & numeri in Regno currentis Generoso N. Illiusque Successoribus, certi, veri, justi liquidique debiti seu mutuatae pecuniae tenetur ac debet. Quam quidem Summam hinc & ab Actu præsenti pro Feria (*wyraż czas naznaczony*) de & supra Bonis suis generaliter omnibus mobilibus & immobilibus, Hæreditariis & Obligatoriis Summisque quibusvis pecuniariis habitis & habendis, una cum provisione per quinque à centum computanda, daturum, soluturum, & realiter enumeraturum, repositurum, & relicturum, repositamque, & relictam rursus inde non effidejussurum nec modo

modo quovis arrestaturum aut interturbaturum, se suis cum Successoribus inscribit, & obligat; idque sub vadio similis Summæ N. Flor: Polon: per se Recognoscentem, Succedaneosque suos in casu Inscriptioni præsentis debitoreæ in aliquo contraventionis, Summæque totalis & integræ non solutionis, eidem Generoso Creditori suo vel illius Successoribus ad solvendum luendo & succumbendo nulloque modo evadendo. *Pro quo quidem* vadio, modo præmisso ad solvendum succubito & transgresso, ac re conditioneque aliqua Inscriptionis præsentis Debitoreæ non completa, nihilominus complenda, Summaque præfata non soluta; suprascriptus Generosus Recognoscens, suis cum Succedaneis jure conventus, Foro competenti ut supra renuntiando, coram præsentis N. Officio, cui se suis cum Succedaneis & Bonis suis generaliter omnibus hac in parte ad respondendum subiicit & incorporat; Ad primam Instantiam præfati Generosi Creditoris sui vel illius Successorum peremptorie respondere, stare, juri parere & omne Judicatum pati, suis cum Posteris debet & tenebitur; Primum terminum uti & alios omnes exinde subsequentes, semper peremptorios, Dilationibus generaliter omnibus, evasionibus, suspensionibus & defensionibus, protestationibus, præscriptionibus, impedimentis legalibus, & quibusvis exceptionibus, motionibus, appellationibus, earumque prosecutionibus, Reipublicæ negotiis,

gotiis, servitio militari, legatione intra vel extra Regnum, fatalis juris, præscriptione Terrestri, Bello, Interregno, Conventionibus, Actione pro majori, minorennitate Successorum, vera vel simplici infirmitatibus, literis exemptus vel testium, ad Munimenta, ad Evictorem & in genere universis juris mediis & defensis evadendo, nec modo quovis subterfugiendo, imo eisdem in toto renuntiando; Sed Inscriptioni præsentis debitoreæ, omnibusque ejus contentis, vadio quoties opus fuerit soluto, Foro satisfacere se suosque Successores ac Bona sua generaliter omnia ad id obligando & onerando Recognitionis præsentis vigore.

F O R M A

Kwitu z Cefsyq i Ewikcyq. S.

COram Officio Actisque præsentibus N. comparens personaliter N. sanus mente & corpore existens, foro suo quovis competenti omisso & Jurisdictione propria &c: palam, publice, libereque recognovit. Quia ipse suo & Generosæ N. Consortis suæ (pro cujus ratihabitione cavet & se præsentibus inscribit) nomine, Generosum N. illiusque Successores de Summa N. Florenorum Polonicalium, assecuratione certa hic *vg.* Varsaviæ Die N. Mensis N. Anno N. supra præmissam Summam eidem

eidem Generosæ N. per N. data & Actis præsentibus Feria N. Anno N. roborata, Testamento olim Generosi N. sibi legata, & ad solvendum inscripta & assecurata, adpræsens verò ad manus sui recognoscentis per Generosum N. sibi realiter & in effectu cum provisione competenti exsoluta; quietat, emittit liberum, absolutumque facit, & pronuntiat perpetuo & in ævum. Nec non de eadem Summa N. Flor. Pol: Testamentaria in rem ejusdem N. uti præmissam Summam exolventis, illiusque Successorum cedit & condescendit, omneque & integrum hoc idem Jus suum & competentiam præmissorum, in rem præfati N. Quietatarii simulque Cessionarii sui illiusque Successorum transfert, transfundit, & incorporat plenarie & ex integro. Dans & concedens idem Generosus Recognoscens suprascripto N. Quietatorio & Cessionario suo Illiusque Successoribus plenariam facultatem & omnimodam absolutamque potestatem, jus præfatum modo præmisso cessum & condescensum, tenendi, habendi & possidendi, illoque uti, pacifice fruendi, & ad usus suos, suorumque Successorum quosvis beneplacitos, libere convertendi, idque totum, quidquid præmissorum necessitas, jurisque præsentis Cessio & Transfusio ab ipsis exiget & exposcet, exequendi. Insuper idem Generosus Recognoscens ad Acta quævis Authentica Regni vim & robur perpetuitatis in se habentia, memoratam Generosam Con-

sor-

sortem ad approbandam per ipsam præsentem Inscriptionem Quietatariam simul & Cessionariam intra decursum & spatium *vg.* dimidii anni statuere & personaliter adducere, ab eaque vel in eventu mortis ab illius Successoribus ut præmissa exequantur efficere; antequam verò statuerit, vel ut præmissa exequantur effecerit, præmemoratum N. Quietatarium & Cessionarium, ab omni & quavis impetitione juridica ex re & persona Generosæ Consortis suæ statuendæ, intuitu præmissorum quovis modo exoriunda, in omni Judicio & Officio Regni toties quoties opus fuerit tueri, defendere, evincere, eliberare, & intercedere, se, suis cum Successoribus, de & super Bonis suis generaliter omnibus, mobilibus & immobilibus, hæreditariis & obligatoriis, Summisque quibusvis pecuniariis habitis & habendis inscribit & obligat, idque sub similis Summæ N. Florenorum Polonicalium vadio, per se Recognoscentem in aliquo contraventionis, præmissorumque omnium & singulorum non completionis, prædictæ Generosæ Consortis suæ statuendæ non statuitionis, & ab impedimentis ejusdem quovis modo exoriundis Generosi N. Quietatarii, & Cessionarii sui aut illius Successorum non evictionis, eidem N. Illiusque Successoribus ad solvendum luendo & succumbendo nulloque modo evadendo. *Pro quo quidem* vadio modo præmisso ad solvendum succubito, & transgresso, ac re conditioneque

Inscri-

Inscriptionis Quietatoriæ & Cessionariæ non completa, nihilominus complenda, suprascriptus Generosus recognoscens suis cum Posteris Jure conventus, Foro &c. peremptorie respondere &c. Primum terminum uti & alios &c. sed Inscriptioni præsentis Quietatoriæ & Cessionariæ &c. Recognitionis præsentis vigore: *Konkluzya tey i innych Tranzakcyi masz wyżey pod Formą długi od słow: Pro quo quidem, dla tego często tu opuszcza się.*

Et in continenti Idem Generosus recognoscens sanus mente & corpore existens, mediante quo supra recessu, palam, publice, libere, ac per expressum recognovit. Quia ille Summam prædictam N. Floren: Pol: Testamentariam, Generosam Consortem suam concernentem, de manibus Generosi N. levatam, in & super Bonis suis generaliter omnibus, ac Summis ubique hærentibus, Jure & titulo Evictionis inscribit, securitatemque ejusdem Summæ pro interesse ejusdem Generosæ Consortis suæ cavet, Recognitionum præsentium vigore: *(tu wyraż Recognoscentis podpis de verbo ad verbum, iak się podpisze.)* Et in Continenti Idem Recognoscens eidem Summæ super Bonis suis Securitatem cavet.

FOR

F O R M A

Kwitu z Processu. S.

Coram Officio Actisque præsentibus N. comparens personaliter Generosus N. sanus &c: palam, publice, libereque recognovit. Quia ipse Generosum N. & ejus Posteris de causa & Actione eidem Generoso N. ad Officium vel Judicium (*wyraż Forum, w którym ta Sprawa agitowała się*) intuitu (*tu zaś Causam illius Actionis, na przykład:*) Provocationis in duellum, mutilationis manus sinistræ vel dextræ, intentata & instituta; Necnon de quibusvis protestationibus, visionibus, obductionibus, Citationibus, Relationibus, Decretoque inquisitionis, totoque Causæ istius Processu: necnon de summa N. mutilatione prædictæ manus, & quibusvis Prætensionibus mediante Complatione inter se recognoscentem ab una, & eundem Generosum N. Partibus ab altera, Die N. Mensis N. Anno N. in Villa vel Urbe aut Oppido N. subsecuta, manibus protunc se Complantium & Amicorum subscripta, sigillisque munita, cessa & ad solvendum assecurata; ob præstitam sibi recognoscenti Summæ præmissæ N. Flor: Pol: plenariam & sufficientem satisfactionem, quietat, emittit & liberum declarat. Processum integrum ac Complationem eandem cassat, tollit mortificat & annihilat, sibi suisque Posteris vigore præmissio-

missorum omnium, perpetuum imponendo silentium; Recognitionis presentis vigore.

F O R M A

Kwitu Zaręcznego. S.

COram Officio & Actis presentibus Castrensibus Capitanealibus N. Comparens personaliter N. sanus mente & corpore existens, palam, libere, benevole, ac per expressum recognovit; Quia ipse Generosus N. de Summa N. Flor: Pol: numeri & monetae in Regno currentis olim à Generoso N. sibi legata, ad praesens per manus N. realiter & in effectu ad manus sui Recognoscentis exsoluta & enumerata quietat, liberum emittit, absolutumque facit & pronuntiat perpetuo & in ævum. Ejusdemque Summæ N. Flor: Pol: per se Recognoscentem realiter levatae securitatem pro integritate Summam eandem exsolventis, omnimodam in & super Bonis suis generaliter omnibus mobilibus & immobilibus, summisque quibusvis pecuniariis habitis & in post Divina gratia favente habendis inscribit, cavet & assecurat, idque sub vadio similis Summæ Flor: Pol: per se Recognoscentem Successoresque suos in casu Inscriptioni presenti cautoriae in aliquo contraventionis, praemissorumque omnium & singulorum in eadem contentorum non completionis, eidem Generoso N. & Successo-

cessoribus ejus ad solvendum luendo, & succumbendo nulloque modo evadendo; Pro quo quidem vadio modo praemisso ad solvendum succubito & transgresso, ac re conditioneque aliqua Inscriptionis presentis Cautoriae non completa nihilominus complenda, suprascriptus Recognoscens suis cum Successoribus jure conventus, Foro quovis proprio competenti renuntiando, coram Actis N. hac in parte ad respondendum se subiicit & incorporat. Ad primam instantiam memorati N. & ejus Successorum peremptorie respondere, stare, juri parere, & omne judicatum ferre suis cum Successoribus debebit & tenebitur; primum terminum uti & alios &c: (*reszta Konkluzyi bierze się powszechna, o które masz wyżej.*) Recognitionis presentis vigore.

F O R M A

Roboracyi. S.

COram Officio & Actis presentibus N. comparens personaliter NN. sanus mente pariter & corpore existens; Foro suo quovis competenti omisso & jurisdictione propria posthabita, presenti autem N. in se, Posteris, ac Bona sua generaliter omnia, quo ad Actum hunc attinet benevole assumpta, palam, publice, libereque recognovit. Quia ipse (*naprzykład w następujący*

iącey okoliczności) suo & Magnificæ N. sui Recognoscentis Consortis, pro cuius ratihabitione cavet, & se præsentem inscribit nomine, scriptum suum certum manuale & Assecurationem de actu & data illius (*wyraż mieysce i czas*) in rem & personam Magnifici N. datam & conscriptam, manu sui Recognoscentis subscriptam & sigillatam, ligamentis in eadem assecuratione expressis, necnon vadio N. firmatam, in omnibus ejusdem Assecurationis conditionibus, contentis, punctis, clausulis, articulis, nexibus, vadio, Foro, ligamentis, beneficiis, que generaliter universis in toto, in rem & personam memorati N. roborat, approbat, confirmat & ratificat, illamque se suis cum Successoribus, de & super Bonis suis generaliter omnibus, mobilibus & immobilibus, hæreditariis, summisque quibusvis pecuniariis habitis & habendis firmiter tenere, complere, exequi & inviolabiliter observare, Eidemque tam in toto quam in quavis ejus minima parte, Assecurationem præfatam ad inscriptionem præsentem roboratoriam, & inscriptionem præsentem reboratoriam ad assecurationem præfatam, mutuo vicissimque referendo satisfacere, inscribit & obligat. Idque sub similibus ligamentis & N. Flor: Pol: vadio per se Recognoscentem, Posterisque suos in casu Inscriptioni præsentem roboratoriam & Assecurationi præfatæ in aliquo contraventionis, præmissorumque omnium & singulorum in iisdem contentorum non completionis, Eidem

dem N. illiusque Successoribus ad solvendum luendo & succumbendo nulloque modo evadendo. Insuper memoratus Generosus Recognoscentis, memoratam Generosam Consortem suam ad approbandam per ipsam Inscriptionem præsentem Roboratoriam, vel similem huic faciendam, ad Acta quævis authentica Regni vim perpetuitatis in se habentia, intra decursum *vg.* sex Septimanarum statuere, & personaliter adducere, ab eaque vel in eventu mortis, ab illius Successoribus, ut præmissa exequantur efficere, antequam verò statuerit, vel ut præmissa exequantur effecerit, memoratum Generosum N. illiusque Successores ab omni, & quavis impetitione juridica ex re & persona suprascriptæ Generosæ Consortis suæ statuendæ, ratione præmissorum, quovis modo exoriunda, in omni Judicio & Officio Regni, toties quoties opus fuerit tueri, defendere, evincere, eliberare, & intercedere, se suis cum Successoribus, de & supra Bonis suis generaliter omnibus, mobilibus & immobilibus, hæreditariis & obligatoriis, summisque quibusvis pecuniariis habitis & habendis, inscribit & obligat. Idque sub similibus & seorsivis ligamentis & Summæ NN. Flor: Pol: vadio per se Recognoscentem, Posterisque suos, in casu memoratæ Generosæ Consortis statuendæ, non statuitionis, ab impedimentisque ejusdem vel in eventu mortis ab illius Successoribus, ratione præmissorum quovis modo exoriundis, recensiti Gene-

rosi Domini N. illiusque Successorum non evictionis, Eidem Generoso N. illiusque Successoribus ad solvendum luendo & succumbendo. Pro quibus quidem ligamentis & vadiis modo præmisso ad solvendum succubitis & transgressis, ac re conditioneque aliqua Inscriptionis præsentis roboratoriae & Assecurationis præfatæ non completa, nihilominus complenda, in omni puncto suprascriptus Generosus Recognoscens suis cum Posteris jure conventus, Foro competenti ut supra renuntiando, coram quovis Judicio & Officio Regni, cui vel quibus se suis cum Successoribus, ac Bonis suis generaliter omnibus, hac in parte ad respondendum subiicit & incorporat: Ad primam Instantiam suprapræfati Generosi N. illiusque Successorum peremptorie respondere, stare, juri parere, & omne judicatum ferre suis cum Posteris debebit & tenebitur. Primum terminum, ut & alios omnes exinde subsequentes semper peremptorios, Dilationibus generaliter omnibus, evasionibus, suspensionibus, & defensionibus, protestationibus, præscriptionibus, impedimentis legalibus, & quibusvis exceptionibus, motionibus, appellationibus, earumque prosecutionibus, Rei publicæ negotiis, servitio militari, legatione intra vel extra Regnum, fataliis juris, præscriptione terrestri, bello, Interregno, Conventione, Actione pro Majori, minorennitate Successorum, vera vel simplici infirmitate, Literis Exemptis vel restium,

stium, ad munimenta, ad Evictorem, & in genere universis juris mediis & defensis, non evadendo, nec modo quovis subterfugiendo, imo eisdem in toto renuntiando; sed inscriptioni præsentii Roboratoriae & assecurationi præfatæ, omnibusque eorum contentis, vadio vel vadiis, toties quoties opus fuerit solutis, Foro satisfacere, se suosque Successores, ac Bona sua generaliter omnia, ad id obligando & onerando, Recognitionis præsentis vigore.

F O R M A

Intercyzy. L.

Mędzy N. z iedney, a Jmci P. N. z drugiey Strony stanęła Intercyza, albo postanowienie w niczym nieodmienne w niżej opisany sposob. Iż Jchmć NN. wprzod do woli Boskiey, potym godney i poważney Jchmciow PP. Przyiacioł rady i instancyi, za Jmci P. wniesioney akkomoduiący się, przytym usilną y stateczną tegoż J. P. N. o przyiaźń dożywotnią Jeymci Panny N. Corki swoiey konkurencyą, kontentuiąc; Tęż Corkę swoią kochaną pozwalaią *in sotiam vita* pomienionemu Jmci P. N. Aktowi ślubu i wesela, przy bytności Jchmciow PP. Przyiacioł, dzień N. w Roku N. we Wsi N. naznaczaiąc. Po której Jeymć Pannie Corce swoiey Jchmć NN. Posagu z Dobr Oyczystych i Macierzy-

rzystych Summę N. Jmci Panu N. przyszłemu da Bóg Małżonkowi obiecuia i deklaruią takim sposobem: (*tu się kładzie opis posagu*) &c. Tymczasem jednak tenże Jmć P. N. przez szacunek Osoby godney Damy, przymiotow iey chwalebnych, przykładney edukacyi, wielkich cnot, i z względu stanu iey Panieńskiego, tudzież zaskarbiaenia sobie ściśleyszā i gruntnieyszā przyiaźni przyszley swey Małżonki, teraz teyże Damie, procz zapisow uczynić mianych, przy Roboracyi tegoż Kontraktu w Grodzie N. sposobem prostego długu zapisać, deklaruię. Po odebraniu zaś zupełnego *ut supra* naznaczonego posagu, Jmci P. N. przyszły Zięć powinien będzie Jeymć przyszłą da Bóg Małżonkę swoią do Grodu N. *ad recognoscendam in assistentia maritali, de Bonis Paternis & Maternis abrenuntiationem* zaraz stawić; ale do żadnych inszych Zapisow, któreby iey własney Fortuny *præiudicium* miały urościć, teyże Jeymci Panny Małżonki przyszley swojej w żadnym czasie przywodzić nie będzie. Dożywocie wspólnie po zakończonym Akcie wesela, oboie Małżonkowie na Dobrach swoich ogólnie wszystkich zeznać i zapisać w Grodzie N. obowiązuią się. Które to postanowienie i wszystkie iego kondycye, Strony obiedwie wypełnić deklaruią *sub vadio* N. W przypadku zaś niewypełnienia którejkolwiek z powyższych kondycyi albo punktu, *Forum* N. do odpowiadania sobie Strony obiedwie naznaczaia, a tę Intercyzę dla

dla większey wagi, rękami własnemi przy podpisach Jchmciow PP. Przyiacioł podpisuią, i aby *Roboratus amor fiat fortior* Aktami Grodu N. roborować deklaruią. Działo się: &c. Dnia N. Miesiąca N. Roku N.

F O R M A

Reformy Posagu. S.

COram Officio & Actis præsentibus Castrensibus Capitanealibus N. comparens personaliter N. sanus mente & corpore existens, palam, libere, benevole ac per expressum recognovit: Quia ipse post NN. Generosorum NN. Filiam, Consortem vero suam charissimam, Summam in parata pecunia N. Flor: Polonicalium, in clenodiis vero NN. Flor: Polonical: eam de bonis Paternis & Maternis Jure divino, & naturalis Successionis in vim dotis & expeditionis muliebris concernentem, ex massa substantiæ eorundem olim NN. Parentum ejus, vigore divisionis Actis præsentibus die hodierna in Actu contenta, roboratæ provenientem, tulit & effectualiter levavit: Ad quam taliter levatam & realiter per manus Tutorum & Executorum Testamenti præfati olim NN. Parentis ejus exolutam, similem Summam NN. Flor: Pol: Dotalitii, ita ut Summa Dotis, Summæ, Dotalitii simul juncta, efficiat Summam NN. Florenorum Polonicalium, eandemque

super omnibus generaliter Bonis suis mobilibus & immobilibus, hæreditariis & obligatoriis, Summisque quibusvis pecuniariis nunc habitis & in post habendis assecundo, inscribit, annectit, associat & reformat, more, jure, & titulo aliarum Reformationum in Regno hoc diutius observari solitarum, Recognitionis præsentis vigore.

F O R M A

Dożywocia między Małżonkami. S.

COram Officio & Actis præsentibus Castrensibus N. comparentes personaliter NN. (*Tu wyraż Imię, Przekazisko i Urząd Małżonka*) atque N. (*a tu Zony*) Conjuges legitimi, sani mentibus & corporibus existentes: Foro suo quovis competentis omisso, & jurisdictione propria posthabita, præsentem autem N. quo ad Actum hunc attinet &c: assumpta, palam, libere publice ac per expressum recognoverunt, & quilibet illorum suo pro interesse recognovit: Quia ipsi sibi mutuo invicem ac ab utrinque omnium generaliter Bonorum suorum mobilium & immobilium, hæreditariorum, & obligatoriorum, Summarumque quarumvis pecuniariarum, nunc habitarum & in post favente divina gratia habendarum, tum auri argentique, clenodiorum, unionum, lapidum pretiosorum, vestium,

stium, vestimentorum, equorum, pecorum, pecudum, nec non aris, stanni, cupri, orichalci, ac totius supellectilis domesticæ, mutuam advitalitatem, & continuum usumfructum advitalitium ad extrema duntaxat vitæ suæ tempora inscribunt, concedunt & assecurant, tali videlicet modo: Quod si & inquantum prius & proximius memoratum N. Maritum quam Consortem mori contigerit, extunc dicta Consortes superstes, Bona omnia mobilia & immobilia, hæreditaria & obligatoria, Summasque quasvis pecuniarias nunc habitas & in post habendas, morte Mariti sui derelictas, ipsius proprias, cum omni Bonorum eorundem jure, dominio, proprietate, propinquitate, utilitatibus, usibus, fructibus, proventibus, redditibus, attinentiis & pertinentiis, commodisque & emolumentis generaliter omnibus, nunc provenientibus & in post proventuris, tenebit, habebit, & possidebit, iisque fruetur ad extrema duntaxat vitæ suæ tempora. Post fata vero ejusdem, eadem Bona rursus ad Successores dicti Mariti, sine ullo impedimento Successorum Consortis, plenarie & totaliter devolventur; Versa vero fortunâ, quod si & inquantum prius & proximius memoratam Consortem quam Maritum mori contigerit, extunc dictus Maritus Bona omnia mobilia & immobilia, hæreditaria & obligatoria, Summasque quasvis pecuniarias morte Consortis derelictas ipsius proprias, cum omni Bonorum eorundem

dem jure dominio, proprietate, propinquitate, utilitatibus, usibus, fructibus, proveniuntibus, attinentiis & pertinentiis, commodisque & emolumentis generaliter universis, nunc provenientibus & in post venturis, tenebit, habebit, & possidebit, illisque utetur & fruetur ad extrema duntaxat vitæ suæ tempora; Post fata vero ejusdem, eadem Bona, rursus ad Successores dictæ Consortis, sine ullo impedimento Successorum Mariti, plenarie & totaliter devolventur, more, jure, & titulo aliarum Advitalitatum, hoc in Regno diutius observari solitarum, Recognitionis præsentis vigore.

F O R M A

Przypisu Łonie przez Męża. L.

Comparens N. &c. Sanus &c. recognovit. Quia ipse ad priorem Summam N. Flor: Pol: modo simplicis Debiti coram Actis N. Fera N. Anno N. Generosæ Consorti suæ inscriptam, Summam N. Flor: Pol: adscribit, adjungit, & associat, ita ut simul juncta efficiat Summam N. Flor: Pol: Quam Summam suprascriptam, simul junctam, & insimul computatam, idem Recognoscens suis cum Successoribus in & supra Bonis suis generaliter omnibus &c. (*scribe ex Forma simplicis debiti: ad verba: nulloque modo evadendo*) inscribit, se submit-

tit

tit & obligat: Idque sub vadio Summæ suprascriptæ simul junctæ, & in unum combinatæ, simili: videlicet N. Flor: Pol: (*scribatur ad finem ex simplici Debito, à verbis: Pro quo quidem &c.*)

F O R M A

Ceszy z Dożywocia Dobr Krolewskich. L.

Comparens personaliter N. sanus &c. recognovit: Quia ipse inhærendo Consensui Sacræ Regiæ Majestatis, sibi Recognoscenti, ad cedendum de Jure suo Advitalitio, quod sibi super Capitaneatum N. vel Villas N. in Palatinatu N. & Districtu N. situm & jacentem serviebat, per eandem S. R. M. Dominum Nostrum clementissimum de Actu & data illius N. die N. Mensis N. Anno N. dato, manu ejusdem S. R. M. subscripto, & Sigillo majoris vel minoris Cancellariæ Regni communito, infra acticando, cujus tenor verborum talis: (*Scribatur de tenore Consensus: quo finito: sic*) Originale vero supra acticati Consensus, S. R. M. ab Officio præsentis recepit, de quo recepto, sibi que realiter extradito, Officium quietat per præsentis. De omni & integro Jure suo, quod sibi super Capitaneatum N. videlicet N. Oppidum N. vel Villam N. serviebat, cum omni Bonorum

corun-

eorundem, seu Capitaneatus memorati jure, dominio, proprietate, propinquitate, tituloque Cessionario, tum cum prædiis, curiis, arcis, ædificiis &c: (ut in *Forma Donationis*) nullis penitus exceptis: Jam exnunc & defacto Generosus N. adhærendo Consensui suprascripto Sacræ Regiæ Majestatis, cessit & condescendit, prout præsentibus cedit & condescendit, omneque & integrum hoc idem Jus suum, in Personam ejusdem Cessionarii sui transfert, transfundit, & incorporat plenarie, & ex integro, nihil Juris, domini, proprietatis, propinquitatis, ac competentiae cujusvis ex præmissis, pro se, seu quopiam alio reservando, seu excipiendo. In quod quidem Jus cessum seu Bona Juri cesso præsentibus subjecta, Intromissionem realem & actuale, pacificamque possessionem, per Ministerialem quemvis Regni Generalem & Nobiles duos præsentibus deputatos, quandocunque voluerit acceptandam, eidem Cessionario suo jam exnunc dare, & libere admittere &c: In & supra Bonis suis generaliter omnibus &c: in posterum habendis inscribit, se submittit & obligat &c: (*vide Formæ Donacyi.*)

FOR-

F O R M A

Zapisu Opicki. L.

Comparens personaliter Generosus N. olim NN. Filius, sanus &c: recognovit: Quia ipse existens post fata eorundem Generosorum Parentum suorum charissimorum in tenera ætate orphanus, nec Bonis suis mobilibus & immobilibus, post fata Parentum suorum charissimorum, ullo modo disponere valens, ad regendum & gubernandum tam Bona sua generaliter omnia quam Personam suam propriam, in verum ac legitimum Tutorem Generosum N. inscribit, eligit, constituit ac solenniter ordinat: Dans & concedens eidem Generoso N. Tutori suo plenariam facultatem, omnimodam absolutamque postestatem Bonis suis generaliter omnibus hæreditariis & obligatoriis mobilibus & immobilibus, Summisque quibusvis pecuniariis, disponendi, gubernandi, regendi, tum quoque Summas quasvis levandi, de levatis nomine sui Recognoscentis quietandi, in Bona munda importandi, cæteraque omnia munia ac officia, verum legitimumque Tutorem de Jure concernentia obeundi, exequendi, ac debite peragendi. Promittens & inscribens se, id totum, quidquid per prædictum Tutorem in præmissis omnibus, actum, gestum, constitutumque fuerit, pro rato & grato suscepturum. Hac sua &c: &c:

FOR-

FORMA

Abrenuncyacyi od Substancyi Rodzicielskiej przez Żonę. S.

CORAM Officio Actisque &c: Comparens personaliter Generosa N. Generosorum NN. Filia, Generosi N. Consorts legitima, cum personali ejusdem Mariti sui, uti Tutoris Conjugalit authoritate & assistentia, sana mente pariter & corpore existens, Foro &c: palam publice libereque recognovit: Quia ipsa, Generosos Parentes illorumque Successores de Summa N. Florenorum Polon: dotali, se Recognoscentem de Bonis Paternis & Maternis concernenti, ad præsens vero realiter & in effectu per dictos suos Parentes, sibi exsoluta; Ob quam ejusmodi sibi præstitam satisfactionem, Bonis iisdem Paternis & Maternis & quibusvis successivis abrenuntiando, quietat, emittit liberos, absolutosque facit & pronuntiat perpetuo & in ævum: nihil sibi prætensionis in post reservando, aut quomodolibet præcustodiendo: scripta quævis & Manifestationes, si quæ coram Actis quibusvis Regni authenticis intuitu præmissorum factæ fuerint cassat, tollit & mortificat, Recognitionis præsentis vigore.

FOR-

FORMA

Donacyi. S.

CORAM Officio & Actis præsentibus Castrensibus Capitanealibus N. comparens personaliter N. sanus mente & corpore existens, Foro suo quovis competenti omisso & jurisdictione propria posthabita, præsentem vero N. in se Posteris ac Bona sua generaliter omnia quo ad Actum hunc attinet benevole assumpta, palam, publice, libereque ac per expressum recognovit: Quia ipse Bona sua propria & hæreditaria videlicet totam & integram Villam N. dictam, in Palatinatu N. sitam & jacentem, cum omni Bonorum eorundem jure, dominio, proprietate, propinquitate, utilitatibus, usibus, fructibus, proventibus, redditibus, attinentiis, & pertinentiis, structuris, ædificiis, prædiis, granariis, hortis, pomariis, sepibus, sepimentis, agris, pratis, campis, sylvis, fœniciis, pascuis, pasanariis, nemoribus, indagibus, rubetis, dumetis, vepretibus, virgultis, mericis apisteriis, apum mellificiis, rivis, rivulis, torrentibus, aquarum decursibus, fluviis, fluminibus, lacubus, paludibus, stagnis, piscinis magnis & parvis, eorumque demissionibus, Tabernis, Tabernatoribus, Molendinis, Molendinatoribus, eorumque metretis, tum Subditis, Cmethonibus, Hortulanis, Inquilinis, Colonis eorumque censibus, decimis, datio-

dationibus, tributis, pensionibus, vigiliis diurnis & nocturnis, dierum laboribus, vecturis, officiisque quibusvis per eosdem ab antiquo pendi & præstari solitis, commodisque & emolumentis generaliter omnibus nunc provenientibus & in posterum proventuris, nihil pro se suisque Successoribus, aut alii cuiquam reservando seu excipiendo, verum ita late, longe, circumferentialiterque prout præfatorum Bonorum hæreditas se in suis metis & limitibus extendit & protrahit, estque ab aliis vicinis Bonis & fundis contiguis signisque metalibus distincta & dislimitata, seque Recognoscentem ab antiquo spectabat & concernabat, jam exnunc & defacto Generoso N. illiusque Successoribus dat, donat, inscribit & resignat, prout præsentibus dedit, donavit, inscripsit & resignavit, puræ, veræ, meræ & irrevocabilis Donationis titulo ac hæreditate in eum. *In qua quidem Bona* præsentibus donata & resignata idem Recognoscens eidem N. Donatario suo illiusque Successoribus realem intromissionem, actualem, pacificamque possessionem, cum præsentaneo Bonorum eorundem usufructu, per Ministerialem Regni generalem quemvis & Nobiles duos facilius ad idem conducendos, vigore inscriptionis præsentis donatorie officiose capiendam & assumendam jam exnunc & defacto libere dat & admittit: datamque & admissam, nec per se nec per suas quasvis submissas & subordinatas per-

personas præpedire, denegare, adimere, inturbareque, aut modo quovis injuriari; *Quinimo eundem* Generosum Donatarium suum, sive ejus Successores ab omni & quavis impetitione juridica omnium & singularum Personarum status, sexus, gradus & conditionis cujusvis ac præeminentiæ existentium, ratione præmissorum Bonorum, quocunque modo exoriunda, in omni Judicio & Officio Regni per omnes præscriptiones terrestres, prout ad quamlibet personam terrestris spectat & pertinet præscriptio, toties quoties opus fuerit tueri, defendere evincere & intercedere, Bonaque præfata ab omnibus Juribus, oneribus, vinculis, submissionibus, debitis, inscriptionibusque quibusvis prioribus & posterioribus, dotum dotalitiorumque, Reformationum, Advitalitatum ac alterius cujusvis tituli juribus, Bona præfata quovis modo afficientibus, & aggravantibus; tum Citationibus, Concitationibus, Innotescentiisque quibusvis; necnon lucris, perlucris, Processibus quibusvis Judiciariis super iisdem Bonis importatis & importandis, semper munda & libera reddere & efficere, se &c: suis generaliter omnibus Bonis mobilibus & immobilibus, hæreditariis & obligatoriis habitis & habendis inscribit & obligat, idque sub damnis terrestribus simpliciter & absque corporali Juramento taxandis per se Recognoscentem Posterisque suos: In casu Inscriptioni præsentis donatorie in aliquo contraventionis, præmissorum-

orumque omnium & singulorum in eadem contentorum non completionis, eidem Generoso N. Donatario suo illiusque Successoribus ad solvendum luendis & succumbendis, nulloque modo evadendis: *Pro quibus quidem* damnis Terrestribus simpliciter & absque corporali Juramento taxandis & edicendis, modo præmisso ad solvendum succubitis & transgressis, ac re conditioneque aliqua Inscriptionis non completa, nihilominus complenda, suprascriptus Recognoscens suis cum Successoribus Jure conventi, Foro competenti ut supra renuntiando coram præsentis Castrensi Capitaneali N. Officio, cui se suis cum Successoribus ac Bonis suis generaliter omnibus hac in parte ad respondendum subicit & incorporat, ad primam instantiam memorati N. sui Donatorii illiusque Successorum peremptorie respondere, stare, juri parere, & omne judicatum pati suis cum Posteris debebit & tenebitur; *Terminum primum* uti & alios exinde subsequentes semper peremptorios, dilationibus generaliter omnibus, evasionibus, suspensionibus, defensionibus, protestationibus, impedimentis legalibus, & quibusvis exceptionibus, motionibus, appellationibus earumque prosecutionibus, Reipublicæ negotiis, servitio militari, legatione intra vel extra Regnum, fatalis juris, præscriptione terrestri, Bello, Interregno, Conventioneque, actione pro majori, minorennitate Successorum, vera vel simplici infirmitate

mitate literis exemptus vel restium, ad munimenta, ad Evictorem, & in genere universis juris mediis & defensis non evadendo nec modo quovis subterfugiendo, imo eisdem in toto renuntiando; Sed Inscriptioni præsentis donatoriæ, omnibus ejus contentis, damnis terrestribus quoties opus fuerit solutis, Foro satisfacere, se suosque Successores ac Bona sua generaliter omnia ad id obligando & onerando Recognitionis præsentis vigore.

F O R M A

Redonacyi. L.

Comparens &c: sanus &c: recognovit: Quia ipse Bona sua propria infrascripta sibi Recognoscenti per infrascriptum N. coram Actis N. Feria N. Anno N: proxime præterito donata & resignata, totam videlicet & integram Villam vel Oppidum N. vel Sortes N. in Palatinatu N. & Districtu N. sita & jacentia, cum omni Bonorum eorundem seu Villæ memoratæ Jure, dominio &c: (*scribatur omne ex Donationis forma*) dedit redonavit. In quæ quidem Bona seu Villam memoratam, præsentibus redonatam, Intromissionem eidem Redonatario suo (&c: *ibidem*) Quinimo eundem Redonatarium suum, & ipsius Successores ab omnibus generaliter impedimentis ex re persona, & occasione sua suorumque Suc-

Tom II. T cesso-

cessorum, præmissorum ratione tantum exorundis & emergentibus, in omni Judicio & Officio Regni, tam in toto quam in parte, toties quoties opus fuerit, tueri, defendere, evincere, & intercedere, Bona præfata præsentibus redonata &c. (*scribatur ad finem ex Donatione.*)

F O R M A

Cessui przysądzonego długu. S.

Coram Officio & Actis præsentibus Capitanealibus N. comparens personaliter N. sanus mente & corpore existens &c. Foro suo quovis competenti omisso, & jurisdictione propria posthabita, præsentem vero Castrensi N. in se, Posteris ac Bona sua generaliter omnia quo ad Actum hunc attinet benevole assumpta, palam, publice libereque recognovit: Quia ipse de omni & integro Jure suo, Summa videlicet N. Florenorum Polonicalium una cum Provisione ab eadem Summa proveniente, Decreto Tribunalitio Regni Lublinensi FERIA &c. Anno &c. sibi, uti jure divino & naturali se concernente, adjudicata, in Bonisque N. hærente; Tum quoque de omnibus in genere Decretis tam Tribunalitiis Regni Lublinensibus quam Officii præsentis ex seriis partium controversiis latis, & Actibus quibusvis Executorialibus & Bonorum Traditionibus, Inscriptionibus originalibus, tam obli-

obligatoreis, debitoreis, & contractibus quibusvis, quam & subsequentibus cessionariis ad Summam præmissam & ad Bona Villæ N. quovis modo sese referentibus, totoque Causæ Processu Judiciario, prout hæc eadem Decreta, tum quoque Inscriptiones originales & subsequentes cessionariæ, actus executoriales, ut latius præmissa in se sonant, cum omnibus tam Inscriptionum, Contractuum, Cessionum, Decretorum ac Actuum executorialium, totiusque Causæ Processu, Judiciariis conditionibus, contentis, punctis, articulis, nexibus, Vadio, Foro, ligamentis, Beneficiisque generaliter universis, quam & Summæ memoratæ Bonorumque Villæ N. jure, dominio, proprietate, propinquitate, utilitatibus, usibus, fructibus, proventibus, redditibus, attinentiis & pertinentiis, tum curia, structuris, ædificiis, hortis, pomariis, sæpibus, sæpimentis, agris, pratis, campis, sylvis, nemoribus, indaginibus, rubetis, dumetis, vepretibus, surreptis, virgultis mericis, apisteriis apum, mellificiis, rivis, rivulis, torrentibus, aquarum decursibus, fluviis, fluminibus, lacubus, paludibus, stagnis piscinis, magnis & parvis earumque demissionibus, molendinis, Molendinatoribus eorumque metretis; Tabernis, Tabernatoribus, necnon Subditis, Cmethonibus, Colonis, Inquilinis, Hortulanis, eorumque dierum laboribus, censibus, decimis, dationibus, tributis, pensionibus, vecturis, vigiliis diurnis & nocturnis, officiisque quibusvis

per eosdem ab antiquo pendi præstarique solitis, commodisque & emolumentis generaliter universis; Nihil ex præmissis pro se suisque Successoribus, aut quopiam alio reservando seu excipiendo, jam exnunc & defacto Generoso N. illiusque Successoribus, accepta ab ipso pro præmissis omnibus reali & sufficienti satisfactione, una cum parata intromissione, tutione & Evictione cedit & condescendit, omneque & integrum hoc idem jus suum & competentiam præmissorum in personam Cessionarii sui transfert & transfundit & incorporat plenarie & ex integro. Dans & concedens idem Recognoscens eidem Generoso Cessionario suo illiusque Successoribus plenariam facultatem & omnimodam absolutamque potestatem, jus præfatum super Summam & Bona supra expressa serviens, modo præmisso cessum & condescensum, tenendi, habendi & possidendi, illoque uti, fruendi & ad usus suos suorumque Successorum quosvis beneplacitos libere convertendi. In quæ quidem Bona jure superscripto onerata, modo præmisso cessa & condescensa, idem Generosus Recognoscens eidem Generoso Cessionario suo illiusque Successoribus realem Intromissionem & actuale pacificamque possessionem cum præsentaneo Bonorum eorundem usufructu, per Ministerialem Regni generalem quemvis & Nobiles duos facilius ad id conducendos vigore Inscriptionis præsentis cessionariæ officiose capiendam & assumendam,

dam, jam exnunc & defacto libere dat & admittit: datamque & admissam nec per se, nec per suas quasvis subordinatas personas præpedire, derogare, adimere, interturbareque aut modo quovis injuriari; *Quinimo eundem* Cessionarium suum sive ejus Posteror ab omni & quavis impetione Juridica, ex re & persona sui Recognoscentis suorumque Successorum tantummodo quovis exoriunda, in omni Judicio & Officio Regni tueri, defendere eliberare & intercedere se suis cum Successoribus de & super Bonis suis generaliter omnibus mobilibus & immobilibus, hæreditariis & obligatoriis, summisque quibusvis pecuniariis habitis & habendis, inscribit & seligit, idque sub vadio Summæ præmissæ correspondenti videlicet N. Florenor: Polonicalium, una cum provisione ab eadem Summa proveniente, per se Recognoscentem, posterorque suos in casu Inscriptioni præsentis Cessionariæ in aliquo conventionis, præmissorumque omnium & singulorum in eadem contentorum non completionis, eidem Generoso Cessionario suo vel illius Successoribus ad solvendum luendo & succumbendo nulloque modo evadendo. *Pro quo quidem* vadio modo præmisso ad solvendum succubito & transgresso ac re conditioneque aliqua inscriptionis Cessionariæ non completa, nihilominus complenda, superscriptus Recognoscens suis cum Successoribus jure conventi, Foro competenti ut supra renutiando,

T 3 coram

coram presenti Castrensi Capitaneali N. Officio, cui se suis cum Posteris ac Bonis suis generaliter omnibus hac in parte ad respondendum subiicit & incorporat, ad primam Instantiam suprapraefati Cessionarii sui, vel illius Successorum peremptorie respondere, stare, juri parere & omne iudicatum pati suis cum Posteris debebit & tenebitur; *Terminum primum* uti & alios omnes exinde subsequentes semper peremptorios, Dilationibus generaliter omnibus, evasionibus, suspensionibus, protestationibus, praescriptionibus, impedimentis legalibus, & quibusvis exceptionibus, motionibus, appellationibus earumque prosecutionibus, Reipublicae negotiis, servitio militari, legatione intra vel extra Regnum, fatalis juris, praescriptione terrestri, Bello, Interregno, Conventionibus, Actione pro majori, minorennitate Successorum, vera vel simplici infirmitatibus, literis exemptus vel regium ad munimenta, ad Evictorem & in genere universis juris mediis & defensis evadendo, nec modo quovis supterfugiendo, imo eisdem in toto renuntiando, sed Inscriptioni presenti Cessionariae omnibusque ejus contentis, vadio quoties opus fuerit soluto, Foro satisfacere se suosque Successores ac Bona sua generaliter omnia ad id obligando & onerando, Recognitionis praesentis vigore.

FOR-

F O R M A

*Ewikcyi na Dobrach i Summach
zapisaney. Z.*

Coram Officio: &c. (*scribe ex Donatione vel Cessione: ad verba: Quinimo:*) Insuper eundem Generosum N. & ipsius Successores ab omnibus generaliter impedimentis respectu praemissorum ratione tantum exoriundis & emergentibus, in omni iudicio & Officio Regni, tam in toto quam in parte, toties quoties opus fuerit, tueri, defendere, evincere & intercedere, liberumque semper & indemnem ipsum, illiusque Successores, facere reddereque praedictus Recognoscens suis cum Successoribus, in & supra Bonis suis generaliter omnibus haereditariis & obligatoriis, mobilibus & immobilibus, Summisque quibusvis pecuniariis nunc habitis & in posterum habendis eidem Generoso N. & ipsius Successoribus inscribit se, submittit & obligat: Idque sub vadio Summae suprascriptae simili, aliorum videlicet N. Florenor: Polonicarum vel idque sub damnis terrestribus, simplici verbo absque quovis corporali Juramento taxandis, & edicendis per se Recognoscentem Successoresque suos praenominato Generoso N. & ipsius Successoribus, in casu non completionis praemissorum omnium & singulorum Inscriptionis praesentis contentorum, ad
sol-

solvendum seorsim & specialiter, toties quoties opus fuerit succumbendo. Pro quo quidem vadio taliter ad solvendum succubito, *vel* pro quibus quidem damnis terrestribus taliter ad solvendum succubitis, ac pro non completis præmissis omnibus, nihilominus complendis, memoratus Recognoscens suis cum Successoribus Jure conventus, Foro competenti renunciando, coram Judicio & Officio Regni N. *vel* coram præsentis Castrensi Capitaneali N. Officio, cui se, *vel* quibus se cum Successoribus ac Bonis suis generaliter omnibus hac in parte subicit; Ad primam Instantiam prænominati Generosi N. aut illius Successorum peremptorie respondere suis cum Posteris tenebitur. Terminum primum peremptorium &c. &c. &c. (*Reliquum in Donatione v. Cessione.*)

F O R M A

Kontraktu Zastawnego. Z.

Między Jchmć PP. Jchmć P. N. i N. Małżonkami Dobr N. w Woiewodztwie N. a Powiecie N. leżących Dziedzicami z iedney, a Jchmć PP. NN. rownie Małżonkami z drugiey Strony, stanął pewny i w niczym nieodmienny Kontrakt. Iż Jchmć Panowie N. Małżonkowie Dobra N. swoje dziedziczne; to iest: Wieś N. ze wszystkim tych Dobr prawem, Folwarkami, Dworami, Bu-

dyn-

dynkami, Ogrodami, Sadami, Gruntami, Obszarami, Łakami, Sianożęciami, Pastwiskami, Lasami, Stawami, Sadzawkami, Poddanemi, Kmieciami, Zagrodnikami, Komornikami, i ich robociznami, Strożami, Powozami, Czynszami, Osepami, i ich powinnościami wszelakiemi, Karczmami, Młynami, zgoła ze wszystkiemi należytościami i przyległościami ogółem i w szczególności do tychże Dobr ściągającemi się, nie sobie, ani Sukcessorom swoim nie zostawując, ani excypując, pomienionym Jchmćiom PP. NN. Małżonkom, i ich Sukcessorom w Summie N. Złotych Polskich w trzyletnią zastawną puszczaia Possessya. Z którey to sposobem powyższym specyfikowaney Summy, i już w gotowiźnie odebraney, pomienieni Jchmć PP. N. Jchmć PP. NN. ninieyszym wiecznemi czasy kwitua Kontraktem. Która to Zastawa poczynąć się będzie od Święta blisko następującego N. w Roku terażnieyszym N. a kończyć się będzie powinna na takoweż Święto N. w Roku da Bóg przyszłym N. W przypadku zaś niewykupienia Dobr po lat trzech skończonych, tedy ta Zastawa *de Triennio ad Triennium* nierozdzielnie po sobie następujące, i tak nieprzerwanie, aż do realney i zupełney satysfakcyi, i wyliczenia Summy należytey, trwać powinna. W które to Dobra Jchmć Panowie Dziedzice natychmiast Jchmć PP. NN. Intromisyi dopuszczają, i kiedykolwiek na grunt sprowadzona będzie, dopuścić się obligują,

ią, i oraz dopuszczoney, ani sami przez siebie, ani przez subordynowane Osoby przeszkadzać nie mają, i owszem od wszelkich przeszkód tak prawnych, iako i nieprawnych, od iakichkolwiek Osob zachodzących, w którymkolwiek Sądzie i Urzędzie Jchmć PP. Dziedzice bronić i zastępować powinni będą, i zupełne bezpieczeństwo na Dobrach swych, ogólnie wszystkich Jchmć PP. N. sposobem ewikcyi zapisują. Podatki zatrzymane Rzeczypospolitey ieżliby się znajdowały, te własnym workiem Jchmć PP. Dziedzice uspokoić obligują się: *Ec. Ec.* Inwentarz Dobr pomienionych, Budynkow, Poddanych, i ich powinności, osiewkow tak ozimych, iako i iarych naydaley po obięciu Dobr w tydzień, *vel Ec.* na gruncie Jchmć Strony obiedwie spisać będą powinni; Według którego Inwentarza cokolwiek Jchmć PP. NN. odbierają, to przy wykupnie dobr oddać będą powinni, oprocz coby przez przypadek extraordinaryny i nieprzewidziany stać się miało, albo Poddany który uciekł, albo zubożał, bez dania przyczyny, do tego Jchmć PP. NN. oddania nie będą należec. Który to Inwentarz do terażnieyszego Kontraktu, a terażnieyszy Kontrakt do Inwentarza na wzajem stosować się ma. Przypadki trefunkowe, iako to strzeż Boże z zamieszania Rzeczypospolitey znacznego, powietrza na ludzi i bydło robocze, ognia pierunowego i przychodniego, nieurodzaju *Ec. Ec.* bez dania iednak przyczyny Jchmć PP. N.

PP. N. pochodzące, warują sobie; z których uchoway Boże, ieżeliby się iaki miał za czasu Possessyi Jchmć PP. N. przydać, tedy po takowym przypadku naydaley we dwie Niedziele, lub N. po awizacyi, Przyiaciela z każdej Strony po iednemu, na gruncie Strony obiedwie wysadzą, dla uznania tych przypadkow. Którego bonifikacya przyrzekaia, i cokolwiek ci zobopolnie Przyiaciele wynaydą, na tym Strony obiedwie przastać będą powinni i tym się kontentować. Awizacya na Niedziel N. przed terminem wyjścia Zastawy Kontraktu o wykupnie poprzedzić ma; po którym rumacyi czasu N. za mil N. z wywozem i z wszelkim od Poddanstwa posłuszeństwem ostrzegają sobie Jchmć PP. N. To też sobie zapewniają Jchmć Dziedzice: Iż przy schyłku lat trzech, pola ozimina zasiane, iako teraz oddają, tak też odsiane bydź mają przy bytności Jchmć PP. N. zbożem chędogim tamiecznego urodzaju. Jare zaś osiewki, te iako w Inwentarzu będą specyfikowane, tak według Inwentarza przy gruncie Jchmć PP. N. zostawić będą powinni. Cokolwiekby zaś w tych Dobrach Jchmć PP. NN. na poprawę Budynkow *Ec.* za wiadomością Jchmć PP. Dziedzicow kosztułożyli, to przy wykupnie z Dobr za weryfikacyą Regestrow oddać Jchmć PP. N. deklarują, i nie wprzód z tych Dobr ustąpić będą powinni, aż poki się Jchmć PP. N. we wszystkich preten-syach zadosyc nie stanie. Lasow (okrom dębiny, którey ażeby na żadne potrzeby nie

nie psowano, i nie rąbano zaleca się.)
 Jchmć PP. Dziedzice, Jchmć NN. za czasu
 Possessyi, tak na opał dworski, iako poprawę
 budynkow tak dworskich iako i chłopskich,
 a nie do żadnych Dobr innych, wolnego u-
 żywania pozwalają. I to sobie także ostrze-
 gaia, że ieżeliby Jchmć PP. Zastawnicy
 cheieli Kontraktu rzeczzonego i Prawa Za-
 stawnego komu trzeciemu ustąpić, tedy o-
 tym wcześniej Jchmć PP. Dziedzicow ob-
 wieścić mają, aby za konsensem Jchmciow,
 ieżliby sami Jchmć na ten czas nie mo-
 gli wykupić Dobr pomienionych, na Oso-
 bę zgodną prawo swoje przelali &c. Które
 to kondycye, i każdą z nich z osobna Stro-
 ny obiedwie dotrzymać sobie i zyszczyć pod
 zakładem N. Złotych Polskich, i ten Kon-
 trakt rękami własnymi podpisawszy, Akta-
 mi N. roborują. *Forum* sobie w przypad-
 ku niedotrzymania któreykolwiek kondy-
 cyi, Grodu N. *vel* Trybunału N. naznacza-
 ią. Działo się w N. dnia N. Roku N.

F O R M A

Obliqui czyli Zastawy. S.

Coram Officio & Actis presentibus NN.
 comparens personaliter NN. sanus men-
 te & corpore existens; Foro suo quovis
 competentis omisso & jurisdictione pro-
 pria posthabita presenti autem N. in se
 Posteris ac Bona sua generaliter omnia
 (quo

(quo ad Actum hunc attinet) benevole as-
 sumpta, palam, publice, libereque reco-
 gnovit. Quia ipse Bona sua propria & hæ-
 reditaria (*naprzykład*) Villam N. in Palati-
 natu vel Districtu N. sitam & jacentem
 cum omni Bonorum villæ memoratæ jure,
 dominio, proprietate, propinquitate, utili-
 tatibus, usibus, fructibus, proventibus,
 redditibus, attinentiis & pertinentiis, ædi-
 ficiis, holodiis, sepibus, sepimentis, hor-
 tis, pomariis, aquis, pratis, campis, sylvis,
 nemoribus, indagibus, rubetis, dumetis,
 vepretibus, surreptis, virgultis, mericis,
 apisteriis, apum mellificiis, rivis, rivulis,
 torrentibus, aquarum decursibus, fluviis,
 fluminibus, lacubus, paludibus, stagnis,
 piscinis magnis & parvis, earumque de-
 missionibus, molendinis, Molendinatori-
 bus, eorumque metretis, tabernis, Taber-
 natoribus, eorumque propinationibus, nec
 non Subditis, Cmethonibus, Hortulanis, In-
 quilinis, Colonis, eorumque dierum labo-
 ribus, censibus, decimis, dationibus, tri-
 butis, pensionibus, vecturis, vigiliis diur-
 nis & nocturnis officiisque quibusvis per
 eosdem ab antiquo pendi & præstari soli-
 tis, commodisque & emolumentis genera-
 liter universis, nunc provenientibus, & in
 posterum proventuris; nihil ex præmissis
 Bonis pro se, suisque Successoribus aut cui-
 piam alio reservando seu excipiendo, jam
 exnunc & defacto Generoso N. illiusque
 Successoribus in Summa N. Flor: Pol: hinc
 & ab actu presenti ad annum integrum &
 in

in defectu protunc Exemptionis, Summæ ejusdem exsolutionis, extunc ad alium annum integrum & sic consequenter ab anno ad annum, annis sese continuo & immediate sequentibus, usque ad Exemptionem Bonorum memoratorum, Summæque totalis, ac integræ persolutionem inscribit obligat & invadiat; prout præsentibus inscribit, obligavit, & invadiavit. *In quæ quidem* Bona modo præmisso obligata & invadiata, idem Generosus Recognoscens eidem Generoso Obligatorio suo vel illius Successoribus realem Intramissionem & actualement pacificamque possessionem cum præsentaneo Bonorum eorundem usu fructu per Ministerialem Regni Generalem quemvis & Nobiles duos facilius ad id conducendos, vigore Inscriptionis præsentis obligatorię, officiose capiendam & assumendam; Jam exnunc & defacto libere dat & admittit, datamque & admissam, nec per se, nec per suas quasvis submissas & subordinatas personas præpedire, denegare, adimere interturbareque, aut quovis modo injuriari: *Quinimo* eundem Generosum N. Obligatorium suum illiusque Successores, ab omni & quavis impetitione juridica omnium & singularum Personarum, status, sexus, gradus & conditionis ac præeminentię cujusvis existentium, intuitu præmissorum Bonorum quovis modo exorunda, in omni Judicio & Officio Regni toties quoties opus fuerit, tueri, defendere, evincere, eliberare & intercedere, se suis cum

Suc-

Seccessoribus, de & supra Bonis suis generaliter omnibus mobilibus & immobilibus, hæreditariis & obligatoriis, Summisque quibusvis pecuniariis habitis & habendis, inscribit & obligat idque sub similis Summæ Flor: Polon: vadio, per se Recognoscentem, Posterisque suos, in casu Inscriptioni præsentis obligatorię in aliquo contraventionis, præmissorum omnium & singulorum non completionis, eidem Generoso N. Obligatorio suo illiusque Successoribus ad solvendum luendo: Pro quo quidem: &c. (*ut in Forma Cessionis:*) Inscriptionis præsentis obligatorię vigore.

F O R M A

Zamiany Dobr. J. ()*

STojác oblicznie przed Sądem Szlachetny N. Dziedzic N. z iedney strony, i Szlachetny N. z drugiey strony, zdrowy na umyśle i na ciele, i przy dobrym rozumie będąc, iawnie i przez wyznanie swe wyznali;

(*) Formy następujące z Januszowskiego całkowicie wyjęte, tym celem tu umieszczają się, aby służyły za dowód, przykład i regułę, iako wszelkie Kontrakty i Tranzakcyę prawne mogą być dokładnie po polsku opisane. Ani można twierdzić, aby terminalność prawna nie mogła być w języku krajowym zachowana, kiedy tego i dawniejszo

znali: Iż między sobą uczynili Dobr dzie-
dzicznych wieczną i nieodezwaną zamię-
nę, dawszy sobie zobopolnie Dobra za Do-
bra, ziemię za ziemię: tak iż przerzeczony
N. dał i zamienił Dobra swe dziedzic-
zne, to jest: Wieś N. ze wszystkim tej
Wsi dziedzictwem, y ze wszystkim pra-
wem, państwem, własnością, i tytułem
dziedzicznym z przerzeczonym N. któ-
ry N. za iego Dobra dziedziczne, to jest:
Wieś N. przerzeczoną, także też ze wszy-
stkim dziedzictwem tej Wsi, dał i zamie-
nił ze wszystkim prawem, państwem,
i własnością i tytułem dziedzicznym: tak
iż przerzeczony N. przerzeczone N. Dobra,
to jest: Wieś N. z swemi Potomki będzie
dzierzał, miał i obyczajem dziedzicznym
posiedzie, tak szeroko, długo, i w okrag,
iako przerzeczone Dobra, albo dziedzictwo
przerzeczoney Wsi N. w swych granicach
z staradawna jest rozdzielone i ograniczo-
ne, ze wszystkimi i każdym z osobna po-
żytki, które z staradawna ku temu N. dzie-
dzictwu przynależały, i ze wszystkimi nic
nie wymuiąc przyległościami. I także prze-

nczą Akta, i za naszych czasow utworzone
w Kommissyach Skarbowych, Kommissyi Edu-
kacyney, w Departamencie Woyskowym,
i po innych Subselliach Formy Polskie De-
kretow, Pozwow, i wszelkich Aktow Jury-
dycznych, w niczym dokładności Form Ła-
cińskich nie ustępują.

przerzeczony N. przerzeczone Dobra swe,
to jest: Wieś N. ze wszystkim tej Wsi N.
dziedzictwem, ze wszystkim prawem, pań-
stwem, i własnością i tytułem dziedzic-
cznym, ze wszystkimi Potomki swemi
będzie dzierzał, miał, i dziedzicznie osię-
dzie, tak szeroko, długo, y w okrag, iako
rzeczone Dobra, albo dziedzictwo Wsi N.
w swych granicach i miedzach z staroda-
wna jest rozdzielone i rozgraniczone; i
także wspolek ze wszystkimi i każdym
z osobna pożytki i przyległościami, które
z staradawna ku majątności N. przynależą,
nic nie wymuiąc. I iuż ci przerzeczeni
zamięnę czyniący, dali sobie zobopolnie w
przerzeczone Dobra tak odmienione isto-
tne wwiązanie i rzeczne dzierżenie przez
Woźne ziemskie. I będą powinni, i są o-
bowiązani, spolnie siebie i Potomki swe
względem przerzeczonych Dobr tak zamię-
nionych bronić, szczycić, i zobopolnie się
wyswobodzać, i uspokoić od wszystkich
prawnych trudności, i pierwszych obo-
wiązkow, zapisow, pozwow zanesionych,
i które zanesione być mają, zyskow, prze-
zyskow którychkolwiek, i wszystko zamy-
kając od wszelkiego przenagabania pra-
wnego, i od wszystkich Osob stanu oboiey
płci, przez dawności Ziemskie, iako na
którą osobę dawność należy, pod szkoda-
mi ziemskimi albo zakładem sta grzy-
wien pieniędzy monety polskiej.

O które szkody albo zakład, ieden od
drugiego, względem przerzeczoney obro-

ny pozwany, i Potomkowie iego pozwani do Sądu Ziemskiego E. albo Zamkowego J. na pierwszym roku, iako zawitym stać oblicznie, i zaniechawszy wszystkich wymówek, zwłok z którekolwiek przyczyny, albo też Kwitow, które z prawa zwykły być dawane i pozwalane, y wszystkich innych prawnych zwłok, i także ruszenia Sędzi, odpowiadać, i od Sądu nieodcho- dząc, Dekretowi sądowemu być posłuszen, to iest: zastąpić, i o wszystkie osądzone rze- czy dosyć uczynić będzie powinien, i Po- tomkowie iego będą powinni tylekroć, ile- kroć im i ich Potomkom będzie potrzeba.

F O R M A

Przedaży wieczney Dobr. J.

SToiąc oblicznie przed Sądem Szlachetny N. zdrowy na umyśle i na ciele, iawnie przez wyznanie swe wyznał, iż Dobra swe dziedziczne, to iest: Wieś N. ze wszystkim tey Wsi dziedzictwem, i ze wszystkiemi do tey Wsi przynależnościami, którymby- kolwiek sposobem przynależały i przycho- dziły, nie prawa, państwa i własności, któ- rychkolwiek pożytkow przerzeczony N. w przerzeczonych Dobrach N. sobie i swym Potomkom nie zachowując ani wyimując, tak szeroko, długi i w okrag, iako prze- rzeczonych Dobr Wsi N. dziedzictwo w swych miedzach i granicach się rozściaga,
Szla-

Szlachetnemu N. z N. za C. grzywien, mo- nety i liczby polskiey przedał na wieki, i na wieczność zdał, tak iako sam przerze- czone Dobra N. miał, dzierżał, i w dzier- żeniu ich był, nie wyimując żadnych po- żytkow tych Dobr: aby ie przerzeczony N. i iego Potomkowie ze wszystkim prawem, państwem, własnością, i tytułem dziedi- cznym, i pożytki wszystkiemi i każdymi z osobna wiecznie dzierżał, opanował, i na pożytki swe wedle upodobania swego obro- cił. I już od tego czasu przerzeczony N. przerzeczonemu N. dał istotne wwiązanie i dzierżenie w rzeczy samey przez Woźnego Ziemskiego w przerzeczzone Dobra N. to iest: Wieś B. i we wszystko iey dziedi- ctwo, i we wszystkie pożytki. W których wszystkich Dobr spokojnym dzierżeniu bę- dzie powinien przerzeczony N. i iego Po- tomkowie przerzeczonego N. z iego Potom- ki względem przerzeczonych Dobr B. tym sposobem przedanych bronić, zastąpić, wy- swobodzić, i uspokoić od wszelkiego zatru- dnienia prawnego, i od wszystkich Osob sta- mu i oboiey płci przez dawności Ziemskie, iako dawność na którą Osobę z prawa przy- należy, tylekroć ilekroć iemu C. będzie po- trzeba, pod szkodami Ziemskimi, albo pod zakładem C. grzywien, żadną rzeczą wy- myślną tego zakładu nie uchodząc.

O które szkody albo zakład, ieden od dru- giego względem przerzeczoney obrony po- zwany, i Potomkowie iego pozwani, do Są- du Ziemskiego E. albo Zamkowego J. na

U z

pier-

pierwszym Roku iako Zawitym stać oblicznie, i zaniechawszy wszystkich wymówek, zwłok z którekolwiek przyczyny, albo też Kwitów, które z prawa zwykły być dawane i pozwalane, i wszystkich innych prawnych zwłok, i także ruszenia Sędzi, odpowiadać, i od Sądu nie odchodząc, Dekretowi sądowemu być posłuszen, to jest zastąpić, i o wszystkie osądzone rzeczy dosyć uczynić będzie powinien, i Potomkowie jego będą powinni tylekroć, ilekroć im i ich Potomkom będzie potrzeba.

F O R M A

Zapisu Czynszu na Wyderkaff. J.

STojąc oblicznie przed Sądem Szlachetny N. Dziedzic B. zdrowy na umyśle i na ciele, iawnie przez wyznanie swe zeznał: Iż Uczciwym Mężom Mensyonarzom Kościoła Tumskiego Krakowskiego, teraz i napotym będącym, dwanaście grzywien pieniędzy rocznego Czynszu, za trzysta grzywien pieniędzy monety i liczby polskiej, wiecznie, wszakże na Wyderkaff, przedał i zapisał, i przedaie i zapisuie na Dobrach swych dziedzicznych, to jest na Wsi J. i Kmieciach, Karczmarzach, i innych wszystkich, którzy mieszkają w przereczoney Wsi J. Które dwanaście grzywien pieniędzy przereczony N. będzie powinien, i jego Potomkowie będą powinni,
każde-

każdego roku na każde święto Świętego N. przereczonym Uczciwym Mensyonarzom ninieyszym, i którzy za czasem będą, przez własnego Posła odesłać, i od nich na każdy rok po zapłaceniu kwit wziąć. Tenże będzie powinien, i ninieyszym Listem się obowiązue z Kmiećmi w teyże Wsi mieszkającymi u Akt Duchownych, u Wika-rego albo Officyała L. na święto Świętego M. blisko przyszłe stanąć, i ku płaceniu z przyrzeczonemi Kmiećmi przereczonego Czynszu rocznego dwanaście grzywien pod klątwami kościelnymi obowiązuać się. I już przereczony N. przereczonym Kościoła G. Sługom kościelnym dał istotne wwiązanie i rzeczne dzierżenie w przereczony Czynsz, aby dzierżeli, mieli, i spokojnie trzymali. Ktemu przereczonym A. obowiązue się i Potomki swe względem przereczonego Czynszu od wszystkich Zapisów pierwszych, Pozwów zanesionych, i które zanesione mają być, zysków, przezysków którekolwiek, ieżli które są, i od wszelkiego wszystkich Osob stanu i płci prawnego przenagabania przereczone Sługi kościelne ninieysze, i którzy za czasem będą bronić, zastąpić, wyswobodzić: tak iżby przereczeniu Słudzy kościelni ninieyszy, i którzy będą potym, mogli spokojnie, i cale każdego roku przereczony Czynsz dwanaście grzywien, iako rzeczono jest, brać bez wszelakiego zatrudnienia. Które rzeczy wszystkie wyrażone, i w ninieyszym Zapisie zamknięte, przereczony
U 3 ny

ny A. będzie powinien, i iego Potomkowie będą powinni, pod zakładem sta, albo N. grzywien, przerzeczonym Sługom kościelnym, i ich Potomkom zapłacić: o który zakład do Sądu Ziemskiego albo Grodzkiego P. pozwany albo Potomkowie iego pozwani, na pierwszym Roku iako zawitym, będzie powinien albo będą powinni stać, żadną rzeczą wymyślną bądź prawną albo nieprawną ich nie uchodząc albo Roku nie zwłoczając, pod straceniem swej rzeczy: ale na tymże Roku będzie powinien i będą powinni, przerzeczonych Kapłanów od wszystkich trudności zastąpić, wyswobodzić, i wszystkim rzeczom w niniejszym Zapisie opisanym dosyć uczynić. A ieżliby niechciał albo zaniedbał, albo Potomtowie iego zaniedbali: tedy zarazem o przerzeczony zakład w zysku mają być zdani, i za nie dosyć uczynić będą powinni, albo będzie powinien. A choć dosyć uczyni za przerzeczony zakład, przedsię wszystkie rzeczy opisane wypełnić będzie powinien, i będą powinni tylekroć, ilekroć przerzeczeni Słudzy kościoła Czynszu przerzeczonego na czas przerzeczony nie mogliby mieć, ani by im dosyć się stało względem wszystkich przerzeczonych rzeczy.

FOR-

F O R M A

Darowizny wieczney. I.

Stojąc oblicznie przed Sądem Szlachetnym A. Dziedzic-N. zdrowy na umyśle i na ciele, iawnie zeznał: Iż Dobra swe dziedziczne, to iest: Wieś C, ze wszystkim tey Wsi dziedzictwem, i ze wszystkim prawem, państwem i własnością, i tytułem dziedzicznym, i ze wszystkimi do tych Dobr przynależnościami, którymbykolwiek sposobem należały, z pożytki wszystkimi, nie prawa, państwa, i własności, i wszystkich dochodów i pożytków w przerzeczonych Dobrach sobie i Potomkom swym nie ostawiając, ani wyimując, tak szeroko, długo i w okrag, iako przerzeczonych Dobr dziedzictwo w swych miedzach i granicach szerokie iest, i iako ie sam dzierżał i miał, i w dzierzeniu był, Szlachetnemu D. i iego własnym Potomkom dał, darował wiecznie i na wieki: aby przez przerzeczonego D. i iego Potomki, iako prawdziwe i słusne Potomki przerzeczone Dobra były trzymane, miane i wiecznie dzierżane, i wedle upodobania swego na użytki obracane.

I już od tego czasu przerzeczony N. przerzeczonemu N. dał istotne wwiązanie i dzierżenie w rzeczy samey przez Woźnego Ziemskiego w przerzeczone Dobra N. to iest: w Wieś B. i we wszystko iey dziedzictwo, i we wszystkie pożytki. W których

rych wszystkich Dobr spokojnym dzierżeniu będzie powinien przerzeczony N. i iego Potomkowie przerzeczonego C. z iego Potomki względem przerzeczonych Dobr B. tym sposobem darowanych broń, zastąpić, wyswobodzić, i uspokoić od wszelkiego zatrudnienia prawnego, i od wszystkich Osob stanu i oboiey pści przez dawności Ziemskie, iako dawność, na którą Osobę z prawa przynależy, tylekroć, ilekroć iemu C. będzie potrzeba, pod szkodami Ziemskimi, albo pod zakładem C. grzywien, żadną rzeczą wymyślną tego zakładu nieuchodząc.

F O R M A

Zastawy Dobr. J.

STojąc oblicznie przed Sądem niniejszym Szlachetny A. Dziedzic B. dobrowolnie, iawnie, i przez wyznanie zeznał: Iż Szlachetnemu C. i iego Potomkom Dobra swe dziedziczne, to iest: Wieś E. w grzywnach M. pieniędzy dobrej monety polskiej zastawił i zapisał do Święta Narodzenia Pana Chrystusowego, blisko przyszłego, a od Święta Narodzenia Pana Chrystusowego, do drugiego takiegoż Święta blisko przyszłego jeżeliby nie wykupił, albo Summy przerzeczoney nie zapłacił, Dobr tych dziedzicznych. A tak rok od roku iako lata po sobie idą, aż do zupełnego i całego prze-

przerzeczoney Summy M. grzywien zapłaćenia, i przerzeczonych Dobr wykupienia: aby dzierżał C. przerzeczone Dobra ze wszystkim prawem, państwem, własnością, tak długo, szeroko i w okrag ze wszystkimi i każdymi z osobna tych Dobr pożytki, dochody i przynależnościami wszystkimi, to iest: iako sam dzierżał, miał, i w trzymaniu był, nie sobie prawa, państwa, albo pożytkow w przerzeczonych Dobrach E. przerzeczonemu A. B. i iego Potomkom, którymkolwiek niezachowując, albo nie wyimując obyczajem i tytułem Zastawy, aż do wykupienia, aby dzierżał, miał, używał. I już mu przerzeczony A. dał i daie od tego czasu w przerzeczone Dobra E. istotne wwiązanie i dzierżenie rzeczne, przez któregokolwiek Woźnego Ziemskiego, od tego czasu prawa przydanego, aby przyjął to wwiązanie. Ani ma przerzeczony A. i iego Potomkowie przerzeczonemu C. i iego Potomkom w przerzeczone Dobra zastawne wwiązania broń, albo dawszy wwiązanie w nich krzywdzić, albo którymkolwiek obyczajem spokojnego dzierżenia przekazać; i owszem będzie powinien i iego Potomkowie będą powinni względem przerzeczonych Dobr ode wszystkich obowiązkow, praw, i zapisow pierwszych, też posagu i wiana Szlachetney F. Małżonki swej, i Pozwow, Przypozywow już wniesionych, albo które ieszcze wniesione być mają. zyskow, przyszkow którychkolwiek, i iednym słowem zamy-

zamykając, od wszystkiego przenagabania prawnego, u wszystkich Sądów Królestwa, przez wszystkie dawności Ziemskie, iako na którą Osobę pfc i stanu obojga ziem-ska dawność przynależy i ściaga się, bro-nić, szczycić, zastąpić i wyswobodzić, i przez szkody uczynić tylekroć, ilekroć iemu, albo iego Potomkom w tym czasie, poki zastawa trwać będzie, byłaby tego po-trzeba, pod zakładem innych M. grzywien. O który zakład albo zakłady ieżli wzglę-dem przerwanych rzeczy pozwać do Prawa Ziemskiego G. albo Grodzkiego H. dopuściłby się, albo iego Potomkowie do-puściłby się, tedy na pierwszym Roku Po-zwu iako zawitym, może być zdan w zysku; a ieżliby nie stanął odrzuciwszy wszystkie zwłoki na rzeczy główne, albo też na przy-padkowe, choć prawdziwe niemocy, od-łożenia na większą rzecz, na rzeczy sobie wedle prawa pomocne, na Kwit: wyjąwszy gdzieby sobie brać chciał na Kwit własne-go Powiatu, na który zwykło być dawano: i na wszystkie inne, z którekolwiek przy-czyny zwłoki i mianowania wszystkie, dać wwiązanie, i krzywdę przez się, albo przez naprawne Osoby w przerwanych Do-brach uczynioną, na proste powodowe twierdzenie ma nadgrodzić, i od inszych zadawania trudności zastąpić, wyswobodzić, przez szkody uczynić będzie powinien i bę-dą powinni. A ieżli w przerwanych rze-czach wszystkich, albo w części nie uczy-niłby dosyć, tamże zarazem przez Sąd nie
wina

wina trzech grzywien, ale zakład na nim albo Potomkach iego ma być skazan: o który zakład albo zakłady Sąd odrzuciwszy sądowe ruszenia, i inne wszystkie zwło-ki albo smykania, ten prawem zwyciężo-ny, temu który prawem wygrał, pod czter-naścią grzywien winy, nie odchodząc, we-dle obyczaju prawa dosyć uczynić będzie powinien, i Potomkowie iego będą powin-ni: które zapłaciwszy i dosyć za nie uczy-niwszy, przedsię Zapisowi i wszystkiemu w nim opisaniu dosyć uczynić z Potomki swemi będzie powinien tylekroć, ilekroć iemu C. D. i iego Potomkom będzie po-trzeba.

F O R M A

Obowiązku pewnego Długu. I.

STojąc oblicznie przed Sądem Szlachetny N. Dziedzic N. iawnie i przez zeznanie wyznał: Iż Szlachetnemu N. sto grzywien pieniędzy pewnego i wiadomego długu, al-bo pożyczanych pieniędzy monety i liczby polskiej iest winien, i niniejszym Listem obowiązuje się od tego czasu na Święto Narodzenia Pana Chrystusowego, które bli-sko przydzie zapłacić, i uiszczyć się: a gdzie-by nie zapłacił albo zapłacić zaniedbał, te-dy nazajutrz tegoż Święta Narodzenia Pań-skiego, które blisko przydzie, będzie po-winien, i niniejszym Zapisem obowiązuje
się

się iemu N. dać istotne wwiązanie i spokojne dzierżenie w Wieś swą dziedziczną albo zastawną rzeczona N. przez Wóźnego, którego sobie przerweczonu N. wybierze przez wszelkiego przydania któregokolwiek Urzędu; a dawszy mu wwiązanie i spokojne dzierżenie, ma i będzie powinien onego bronić i wyswobodzić: tak iż przerweczone Dobra spokojnie od wszelkiej trudności prawnej wszystkich Osob będzie mógł dzierżeć i trzymać: które będzie dzierżał i miał obyczajem zastawnym w przerweczonych stu grzywien, od przerweczonego Święta Narodzenia Pańskiego, albo raczy od wzięcia dzierżenia do drugiego Narodzenia Pańskiego blisko przyszłego: a od Święta Narodzenia Pańskiego blisko przyszłego do drugiego, iako lata po sobie idą, aż do zupełnej zapłaty przerweczonych sta grzywien ze wszystkim prawem, państwem i własnością, i ze wszystkimi pożytki, które pochodzą z tych Dobra albo ze Wsi przerweczonej, nie nie wyimując. I będzie powinien rzeczony N. przerweczonego N. względem przerweczonych rzeczy bronić, szczycić, wyswobodzić, pod zakładem drugich sta grzywien. A ieżliby niechciał bronić, szczycić, i wyswobodzić, albo to czynić zaniedbał, albo w przerweczonych Dobrach przez się, albo naprawne Osoby którymkolwiek sposobem będzie krzywdził, a względem przerweczonej obrony dopuściłby się o zakład pozwać, albo iego Potomkowie także; tedy na

na pierwszym Roku stać będzie, albo będą powinni, i na tymże bronić, zastąpić, wyswobodzić, i Dobra przerweczone uspokoić od wszystkich Osob, iako na którą Osobę dawność należy. A ieżli na przerweczonem Roku przerweczonych rzeczy nie uczyni, albo zaniedba uczynić dosyć, albo krzywdy ieżli którą uczyni niechciałby nadgrodzić, tedy na tymże Roku o przerweczony zakład dosyć uczynić będzie, albo będą powinni, adną rzeczą ani barwą, ani wymyśloną, ani prawnie, ani nieprawnie Roku przerweczonego nie odkładając, ani iakimkolwiek sposobem tego Roku on sam i Potomkowie iego nie uchodząc. Który zakład ma być obrocon w Summę główną, bez przysięgi cielesnej: i żadnej rzeczy sobie przeciwko niemu sam i iego Potomkowie nie mają brać, pod straceniem swej rzeczy. A wszakże zapłaciwszy zakład przedsię temu obowiązku, i rzeczom w nim napisanym dosyć uczynić temuż N. i Potomkom iego będzie powinien tylekroć, ilekroć iemu i Potomkom iego będzie potrzeba.

F O R M A

Zapisanie Arendy. I.

STojąc oblicznie przed Sądem Szlachetny
A. Dziedzic albo Dzierżawca N. iawnie
i przez wyznanie zeznał: Iż Dobra swe
dzie-

dziedziczne albo zastawne, to iest: Wieś C. Szlachetnemu D. za tak wiele grzywien M. pieniędzy dobrej monety i liczby polskiej najał, i arendował tylko do trzech lat, od święta Świętego F. blisko przyszłego, które grzywny M. przerzeczony C. przerzecomu A. będzie powinien zapłacić na każde święto Świętego F. na miejscu G. a przerzeczony A. będzie powinien przerzeczonego D. kwitować u Akt Grodzkich G. w tymże Powiecie: a tak rok od roku aż do wyjścia tej Arendy. Które Dobra przerzeczone, to iest: Wieś C. przerzeczony D. Arendarz będzie dzierżał, i w nich mieszkał mocą przerzeczonej Arendy, a nie żadnym innym prawem, ze wszystkim państwem, prawem, i wszystkimi pożytki, które do przerzeczonych Dobr którymkolwiek sposobem należą, z dochody, które z nich pochodzą wszystkimi, żadnych nie wyimując, od tego czasu, aż do wyjścia trzech lat, a nie daley, iako wyżej iest napisano. A już przerzeczony A. dał temu Naiemnikowi albo Arendarzowi D. istotne dzierżenie w przerzeczone Dobra C. i będzie powinien onego bronić w przerzeczonych Dobrach arendowanych, od wszelkich obowiązkow Praw, Zapisow, Pozwow, szkod, od wszystkich Osob i pici stanu obojga, i od wszelkiego przenagabania prawnego, aż do wyjścia przerzeczonej Arendy, pod szkodą ziemską albo zakładem.

O któ-

O które szkody albo zakład ieden od drugiego względem przerzeczonej obrony pozwany, i Potomkowie jego pozwani do Sądu Ziemskiego B. albo Zamkowego J. na pierwszym Roku, iako zawitym stać oblicznie, i zaniechawszy wszystkich wymówek, zwłok z którejkolwiek przyczyny, albo też Kwitow, które z prawa zwykły być dawane i pozwalane, i wszystkich innych prawnych zwłok, i także ruszenia Sędzi, odpowiadać, i od Sądu nie odchoząc Dekretowi sądowemu być posłuszen, to iest zastąpić, i o wszystkie osądzone rzeczy dosyć uczynić będzie powinien, i Potomkowie jego będą powinni tylekroć, ilekroć im i ich Potomkom będzie trzeba.

A stojąc tenże przerzeczony D. Arendarz też zeznał: iż arendował przerzeczone Dobra u przerzeczonego A. wedle niniejszego zapisu: które Dobra zeznał, iż nie innym prawem, tylko prawem Arendy przerzeczonej F. dzierży i w nich siedzi: po której Arendy wyjściu, przerzeczony A. albo jego Potomkowie wiadą w Wieś C. a żadnego gwałtu w tym nie uczynią.

F O R M A

*Wspólnego między Małżonkami
Dożywocia. J.*

Stoiąc oblicznie przed Sądem Szlachetny
N. ztąd a ztąd, a także Szlachetna N.
Mał-

Małżonkowie, zdrowi na umyśle i na ciele, używszy przyjacielskiej rady iawnie, i mianowicie wyznali: Iż wszystkich Dobrych dziedzicznych i zastawnych, ruchomych i nieruchomych, które teraz mają i potym mieć będą, zobopolnie i społecznie pozwolili sobie używanie do czasu żywota swego, takim obyczajem. Iż jeżeliby przerzeczonemu N. pierwey, niż przerzeczoney N. przydało się umrzeć: tedy ona N. wszystkie Dobra tak ruchome, iako nieruchome przerzeczonego N. będzie trzymać, i one posiędzie ze wszystkim prawem, państwem, własnością, nie nie wyimując: i będzie ich używać aż do czasu żywota swego: a po śmierci przerzoney N. Dobra przerzeczone tak ruchome iako nieruchome, cale zupełnym prawem na Potomki przerzeczonego N. wrocą się przez wszelakiej przekazy i sporu Potomków przerzeczoney N. I także gdzieby się przerzeczoney N. przydało pierwey umrzeć, niżeli samemu N. tedy przerzeczony N. Dobra wszystkie tak ruchome, iako nieruchome przerzeczoney N. będzie dzierżał i posiędzie, ze wszystkim prawem, państwem, własnością, ze wszystkimi ku tym Dobrom rzeczami przynależącemi: i będzie ich używał do czasu tylko żywota swego: a po śmierci przerzeczonego N. Dobra przerzeczone którekolwiek oney N. przynależały, na Potomki przerzeczoney N. cale wrocą się bez wszelakiej przekazy i spo-

i sporu przerzeczonego niegdy Męża Potomków.

F O R M A

Kompromissu. S.

AD Officium & Acta præsentia N. personaliter venientes Generosus N. ab una atque N. parte ab altera, sani mentibus pariter & corporibus: Foro: &c: recognoverunt & quilibet illorum &c: recognovit: Quia ipsi ad sopiendam finaliterque decidendam causam & Actionem judicariam respectu (*tu treść tej Sprawy wyraż: np: w ten sposób:*) Bonorum tam mobilium & sese moventium, quam immobilium, totiusque suppellectilis domesticæ in quavis materia & forma existentis, fatis olim NN. derelictæ &c: &c: ad mutuas partium prætensiones, ratione dictorum Bonorum intervenientes, discutiendas & disjudicandas, satisfactionem cui à quo competierit demandandam, cæteraque pro exigentia ejusdem negotii peragenda; In Supremum causæ ejusdem Judicem & Superarbitrum Generosum N. atque Generosos NN. in Arbitros & Judices eligunt: &c: Sententiæque eorundem parituros se compromittunt. Locum expediendi ejusdem Compromissi in Bonis N. hinc & pro Fera N. Anno &c: assignat & præfigunt: pro quo loco & termino ab utrinque comparituros se submitunt.

Dantes & concedentes iidem Generosi Recognoscentes eidem Magnifico Superarbitro, atque Generosis Arbitris per binos ab utraque parte pro termino & loco supra expressis locandis, plenariam facultatem causam eandem & actionem &c. &c. decidendi &c. &c. Promittentes se id totum quidquid per memoratum Generosum Superarbitrum & Arbitros ab utrinque elocatos in præmissis constituetur, tanquam ultimariam Decreti Tribunalitii sententiam definitivam acceptaturos & pro rato & grato habituros fore: Idque sub damnis Terrestribus simpliciter taxandis, pro quibus Forum Officii præsentis ad respondendum sibi assignant &c.

F O R M A

Działu między Sukcessorami. Z.

Mędzy Wielmożnemi Jchmć PP. N. niegdy z Wielmożnemi NN. spłodzone-
mi Sukcessorami, za medyacyą Przyjaciół
wysadzonych i uproszonych, stanął pewny
i w niczym nieodmienny wieczny dział
Dobr niżej specyfikowanych, po zesłych
bezpomnie Wielmożnych NN. *Jure Divi-
no & naturali* spadłych Dobr na wyżej wy-
rażonych Sukcessorow, i takowa podług
sched na trzy głowy, przez Jmć P. N. poda-
nych, ułożona dyspozycja. A nayprzod J. P.
N. ia-

N. iako młodszy Brat, podług praw opisu,
obwarowawszy sobie pierwszą schedę, bie-
rze dział z wszystkiemi przyległościami, to
jest: Wieś N. w Woiewodztwie N. w Powie-
cie N. leżącą, w swoim obwodzie, ze wszy-
stkiemi należytościami, iako w granicach
swoich zdawna zostawały i po dziś dzień
zostały: z wszelkiemi użytkami, wygoda-
mi, z Gruntami, Lasami, Młynami, Podda-
nemi &c. Które to Dobra wiecznemi cza-
sy Jmci Panu N. i Sukcessorom iego, z
wolnym tychże rozrządzeniem, czyli re-
zygnacyą należeć będą: Do tego działu
schedy obranej i onera przyłączone, Jmć
P. N. do zaspokoienia bierze na siebie i
Sukcessorow swoich (*tu wyrażają się w
szczegółności długi:*) Drugi dział podług
schedy obranej, bierze i odbiera sobie Jmć
P. N. to jest: Dobra N. ze wszystkiemi
podobnie należytościami: &c. (*tak iak w
pierwszej schedzie: toż i o trzecim rozumiey:*)
Które to Dobra podzieliwszy między siebie
Jchmć PP. Sukcessorowie, wolną Intromis-
są natychmiast sobie dopuszczają, długi
każdemu działowi przyłączone, nieodwo-
łując się ieden do drugiego, punktualnie
wypłacać przyrzekają. A te wszystkie pun-
kta i kondycye wyrażone wiecznemi cza-
sy, wraz z Sukcessorami pod zakładem Zł:
Polsk: N. w niedotrzymaniu obligują się i
zapisują, i one w Aktach N. roborować de-
klarują. Forum sobie N. ku odpowiedzi
naznaczają: I na to się rękami swoiemi wła-
snemi przy podpisach Przyjaciół uproszo-
nych

ných, dla większey wagi podpisują. Dzia-
ło się &c.

F O R M A

Zapisu na Wyderkaff. Z.

Comparens personaliter N. sanus &c: reco-
gnovit. Quia ipse levata de manibus
N. Summa N. Florenorum Polonicalium per
Generosum N. Ecclesiae N. coram Actis
N. Feria N. Anno N. una cum censu annuo
in vim Reemptionis inscripta; eandemque
Summam NN. Florenorum Polon: Ecclesiae
N. & ipsius Succedaneis, in & super Bonis
Villae N. vel Oppidi N. vel Sortis in Palati-
natu N. & Districtu N. Terra N. sitis &
jacentibus, cum omni Bonorum eorundem,
seu Villae memoratae vel Sortis vel Oppi-
di N. memorati, jure, dominio, proprie-
tate, propinquitate, tituloque reemptio-
nis alias *na Wyderkaff*, tum cum curiis, areis,
aedificiis, structuris &c: (*scribatur ex Do-
natione ad haec verba: Tabernatoribus*) nec
non Subditis, Cmethonibus, Hortulanis, In-
quilinis, Colonis, eorumque casis, dierum
laboribus, censibus, dationibus, obventio-
nibus, ac quavis eorundem Subditorum obe-
dientia, omnibusque & singulis Bonorum
eorundem, seu Villae memoratae, vel Op-
pidi vel Sortis memoratarum N. &c: utili-
tatibus &c: (*scribatur item ex Donatione ad
haec verba*) Jam exnunc & defacto Ecclesiae
N. Pa-

N. Parocho N. & ipsius Succedaneis, ven-
didit, inscripsit, & assecuravit, prout prae-
sentibus vendit inscribit, ac modo Reem-
ptionali alias *na Wyderkaff* assecurat; A qua
quidem Summa N. Floren: Polon: census
annuum per quatuor & dimidium Flor: Pol:
à quolibet centum quotannis pendendum,
incipiendo ejusmodi solutionem Census à
die & Festo N. in Anno proximo Deo dante
incidenti venturo, pro quolibet eodem die
& Festo N. & quidem stante vita ejusdem
N. ad manus & quietationem N. pro tem-
pore existentis, aut illius Succedaneorum
manualem, quae pro authentica censi de-
bet, dare, solvere, & per suum proprium
nuntium transmittere debebit & tenebitur.
Idque sub vadio censui annuo correspon-
denti simili, aliorum videlicet N. Floren:
Pol: ob non solutionem Census praefati pro
tempore & loco supra expressis, ad solven-
dum seorsim & specialiter, toties quoties,
opus fuerit succumbendo. In quae quidem
Bona seu Villam memoratam vel Oppidum,
vel Sortem memoratam praesentibus in vim
Reemptionis alias *na Wyderkaff* inscripta,
Intromissionem realem, actualem, pacifi-
camque Possessionem per Ministerialem
quemvis Regni Generalem & Nobiles duos
praesentibus deputatos, quandocunque vo-
luerit acceptandam, jam exnunc dare, &
libere admittere, datamque & admissam,
tam per se Successoresque suos, quam per
alias quasvis submissas & subordinatas Per-
sonas, non adimere, nec praepedire, ac
W 3 ipsum

ipsum illiusque Succedaneos, in Bonis præfatis præsentibus in vim Reemptionis alias *na Wyderkaff* inscriptis & assecuratis, modo quovis non injuriari: Quinimo eundem N. & ipsius Succedaneos, ab omnibus oneribus, Juribus, Debitis simplicibus & inscriptis, Inscriptionibus quibusvis prioribus & posterioribus Dotum, Dotalitiorum Reformationum, Advitalitatum, & alterius cujusvis Juris tituli, Processibus judiciariis, impedimentisque quibusvis juridicis, Bona præfata præsentibus in vim Reemptionis alias *za Wyderkaff* inscripta, & assecurata, modo quovis afficientibus & aggravantibus, omniumque & singularum personarum, status, sexus & conditionis cujusvis existentium, in omni Judicio & Officio Regni tam in toto quam in parte, toties quoties opus fuerit, tueri, defendere, evincere & intercedere: Bonaque præfata, seu Villam præfatam, vel Oppidum vel Sortes memoratas, præsentibus in vim reemptionis alias *na Wyderkaff* inscripta & assecurata, semper munda & libera facere, reddereque prædictus Recognoscens suis cum Successoribus in & super Bonis suis generaliter omnibus, hæreditariis & obligatoriis, mobilibus & immobilibus, Summisque quibusvis pecuniariis nunc habitis & in posterum habendis, Eidem N. & ipsius Succedaneis inscribit se submittit & obligat: Idque sub vadio Summæ suprascriptæ originalis simili, aliorum videlicet N. Florenorum Polonicalium per se Recognoscentem Successoresque suos præ-

prænominato N. & ipsius Succedaneis; In casu non completionis præmissorum omnium, Inscriptionis præsentis reemptionalis contentorum, ad solvendum seorsim & specialiter toties quoties opus fuerit succumbendo. Pro quo quidem vadio seu vadiis taliter ad solvendum succubitis, ac pro non completis præmissis omnibus nihilominus complendis, memoratus Recognoscens suis cum Successoribus, Jure conventus, Foro competenti renuntiando, coram N. Judicio vel Officio N. vel coram præsentem Castrensi Capitaneali N. cui se vel quibus se cum Successoribus ac Bonis suis generaliter omnibus hac in parte subjicit, ad primam Instantiam prænominati N. aut illius Succedaneorum peremptorie respondere suis cum Posteris tenebitur, Terminum primum peremptorium &c. &c. (*Vide in Forma Donationis simplicis reliqua.*)

F O R M A

Zapisu na Dobrach. Z.

Comparens personaliter coram Officio & Actis præsentibus Capitanealibus in Castro N. Magnus N. sanus mente & corpore existens, Foro competenti omisso & Jurisdictione propria posthabita, præsentem vero in se Posteros ac Bona sua omnia quo ad Actum hunc benevole assumpta, publice libereque recognovit. Quia ipse Summam

mam capitalem N. Florenorum N. Polon-
 nicalium ex Summa originali pro pretio
 sortis certæ in Bonis N. Anno N. constitu-
 tam, ultra onera NN. restantem pullulan-
 tem, Decretisque tam Tribunalitiis quam
 & Condensorialibus in Bona N. eo nomi-
 ne prolatis, Generoso N. pro termino actus
 hodierni per se Recognoscentem, prævia
 evictione, solvi injunctam; ne Summa ea-
 dem eidem Generoso N. ob non statutum
 Evictorem sterilecat, præfato Generoso N.
 & ipsius Successoribus, una cum pendenda
 quotannis *vg.* quinque à centum provisio-
 ne, mediantibus quietationibus manuali-
 bus enumeranda, in Bona sua generaliter
 omnia hæreditaria & obligatoria, mobilia &
 immobilia, Summasque quasvis pecunia-
 rias, modo evictorio principaliter & præ-
 cipue in Bona N. importat, inscribit, lo-
 cat, & assecurat, idque sub vadio similis
 Summæ NN. Forum Officii præsentis seu
 Judicii Tribunalitii Regni Lublinensis sibi
 ad respondendum assignando. Hac sua per-
 sonali Recognitione ad præmissa omnia ac-
 cedente.

F O R M A

Tradycyi Dobr z Dekretu. Z.

Actum in Fundo Bonorum N. Feria N.
 Anno N. præsentibus Generosis NN. &
 aliis quam plurimis ad hunc Actum con-
 grega-

gregatis, diversæ conditionis hominibus;
 nec non Ministeriali Regni Generali Pr. N.
 autentico & jurato, Actus præsentis ap-
 paritore. Quemadmodum Decretum Tri-
 bunalitium Regni Feria N. Anno N. inter
 Partes infrascriptas prolatum solutionem
 Summæ N. Actori injunxit, cui Decreto præ-
 fatus Citatus contraveniendo, solutionem
 Summæ præfatæ pro tempore præfixo non
 præstitit; adhærendo itaque Decreto Exe-
 cutoriali, in lucro ultimariæ sortis finalis,
 ac indilatæ faciendæ executionis Lublini
 in Judiciis ordinariis Generalibus Tribunalis
 Regni Feria N. Anno N. suprafato N. ex
 instantia N. obtento & publicato: Ego in-
 frascriptus Officii N. Vicesgerens ad of-
 ficiosam requisitionem prædicti N. Actoris
 Jurevincentis, ad Bona N. condescendi,
 ibidemque proclamante suprascripto Min-
 jurisdictionem meam officiosam fundavi,
 Partesque ad mei præsentiam acclamari
 feci. Quo in termino partibus Actorea GG.
 NN. Citata vero parte GG. NN. comparen-
 tibus & controvertentibus, licet quidem
 NN. Traditionem meam oppugnare voluit,
 his formalibus verbis &c: verum nullis ju-
 rидicis rationibus, seu dirimentibus docu-
 mentis ad Actum præsentem illatis & pro-
 ductis, præsentem executioni ultimariæ forti
 finali; se opponere intendit: Idcirco non
 obstante ea, uti sine ullis juridicis rationi-
 bus, & dirimentibus Documentis, verbali
 supraexarata impugnatione; ad peragendam
 Traditionem potius conscripti Inventaria
 eorum.

eorundem Bonorum me contuli, cuius tenor talis. (*Inwentarz &c.*) Post quod conscriptum Inventarium, providendo: ut sit correspondentia Summæ prædicto Actori Decreto N. adjudicatæ, in pacificam Possessionem tradidi, cum omni Bonorum eorundem usufructu, campis &c. prout Inventarium eidem Actori porrexi, ac per Ministerialem intromisi: (*Dat: &c. vel sic.*)

Ego infrascriptus Burgravius satisfaciendo muneri officii mei ad officiosam N. requisitionem, Decretique contumacialis seu potius Condemnationis in Iudicio N. obtentæ, ratione N. & publicatæ, prævisa per me securitate, ad executionem accessi. Quo in Termino personaliter comparens N. reproductis Juribus suis petiit, sibi Bona superius expressa jure convicta, tradi. Ego itaque affectioni ejus ut justæ annuendo, & juri communi parendo, Bona memorata N. in virtute Processus G. N. in possessionem, nemine impugnate, tradidi & dimisi, obedientiamq; injunxi. Quæ bona usque ad sufficientem sibi in omnibus satisfactionem tenebit & possidebit. Nemo vero, eandem Traditionem irritet, aut modo quovis præpediat, sub pœnis contra convulsos legum; pro quibus post subsequutam irritationem decernendis, Forum N. & terminus conservatur juxta anteriores conservationes ex quovis Registro, Traditionis præsentis vigore.

FOR-

F O R M A

*Relacyi Woźnego o Intromis-
sji. S.*

AD Officiū & Acta præsentia N. veniens personaliter Ministerialis Regni Generalis Providus (*wyraż Imię i Przewisko Woźnego*) authenticatus & juratus, una cum Nobilibus nempe Generosis NN. (*Tu położ Imiona Szlachty*) sibi Ministeriali firmioris & evidentioris testimonii gratia adhibitis, in vim suæ veræ ac fidelis relationis palam, publice, libereque recognovit, se ex requisitione Generosi N. ad Eona Villæ (*albo też fundi, lapideæ, aut cujuspiam alicujus*) in Palatinatu sive Terra N. sitorum, jacentium die N. in Actu contenta, una cum dictis Nobilibus condescendisse; ibidemque existens, dictum Generosum N. in præfatam Villam N. intromisisse & in actualem pacificamque possessionem investivisse, quæ intromissio & actualis possessio nemine impugnante (*albo też: impugnante N.*) statim cæpta est. De quo præsens, una cum Nobilibus præfatis id ipsum in toto affirmantibus & attestantibus, Relatio.

=====

FOR-

F O R M A

Executionis Actus. S.

AD Officium &c: personaliter veniens Generosus N. obtulit eidem Officio & ad acticandum porrexit Actum Executionis in Bonis Villæ N. per G. N. Subdelegatum loci præsentis juratum expeditum, manu ejusdem propria subscriptum tenoris talis: Actum in Curia Bonorum N. Feria N. Anno N. Ego N. Subdelegatus N. juratus ad officiosam requisitionem G. N. Partis jure vincens, præsentibus (*tu wyraż presentes*) Nobilibus ac aliis fide dignis hominibus ad præsentem Actum congregatis; nec non Ministeriali Regni generali Provido N. authenticato jurato, ex munere Subdelegationis meæ ab Officio eodem mihi concessæ, ad Bona Villæ N. condescendi, jurisdictionem officiosam fundavi & prædicto Ministeriali Actus præsentis apparitori publicare & proclamare mandavi: Post quam fundatam & proclamatam jurisdictionem meam, ad peragendam executionem vigore Decreti in Judicio N. Feria N. Anno N. &c: lati, me contuli: (*tu wyraż całe Judicatum:*) Verum quoniam comparens personaliter N. hanc Executionem meam his formalibus: (*wyraż Impugne*) impugnavit; Idcirco ne videar Partibus aliquod exinde inferre præjudicium; causam præsentem cum toto ejus effectu, ac partibus ipsis, tum impugnatoribus, & quorum

rum nomine impugnatum est, rursus ad Judicia Tribunalitia Regni Lublinen: (*ieżeli z Trybunału, a jeżeli z Grodu*) ad Officium Castrense N. remittendam esse censui, præsentibusq; remitto, conservando ibidem partibus ex Registro huic Causæ competenti Terminum comparendi peremptorium præsentis executionis vigore; Post cujus ingrossationem, idem offerens Originale exemplar circa Acta N. reliquit (*albo jeżeliby nie zostawił*) Originale exemplar ad se recepit, & recepto sibique restituto, Officium præsens quietavit.

F O R M A

Plenipotencyi ręczney Specyalney. Z.

NIżey na podpisie wyrażony, daię moją Plenipotencyą Jmć P. N. Którą tego waloru i wagi mieć chcę, iak gdyby *coram Actis authenticis Regni* zeznana była: Iż ia mając Sprawę z Jchmć PP. NN. w Sądzie N. a nie mogąc sam dla słabości moiej *adire Acta*, i stanąć przed Księgami urzędowemi do zeznania Plenipotencyi, pomienionemu Jmć P. N. Tedy ninieyszą ręczną Plenipotencyą, daię wszelką moc i władzę temuż Jmci N. Sprawy moiej sądownie bronić i popierać, Dekreta w nieyże otrzymywać, przysiąg Dekretem naznaczonych słuchać, i one podarować, oraz i cokolwiek do tey Sprawy należeć będzie, pilnie się o to upomi-

upominać, i sądownie promowować. Co
ia, cokolwiek tenże Jmć N. sądownie w
Sprawie moiej czynić będzie, za miło i
wdzięczno akceptować będę, i zapisuję się:
i też Plenipotencyą dla większego iey wa-
loru podpisem ręki moiej stwierdzam. Dzia-
ło się &c.

F O R M A

*Plenipotencyi Urzędowney gene-
ralney. S.*

COram Officio & Actis præsentibus Ca-
strensibus Capitanealibus NN. compa-
rens pertonaliter N. sanus mente & cor-
pore existens, Foro suo quovis competen-
ti omisso & jurisdictione propria postha-
bita, præsenti autem Castrensi Capitaneali
N. in se, Posteris ac Bona sua generaliter
omnia quo ad Actum hunc attinet benevo-
le assumpta, palam, publice libere ac per
expressum recognovit: Quia ille ad omnes
in genere & singulas in specie causas &
actiones suas judiciarias, in omni Judicio &
Officio Regni majoris minorisve Subselli,
etiam in Judicio Tribunalitio Regni Lubli-
nensi v. Petricoviensi cum quibusvis Personis
ratione quarumvis rerum, prætensionum,
negotiorum, & injuriarum, tam ex acto-
ratu quam ex reatu sui Recognoscentis in-
cidentes, & incidendas, habitas & haben-
das; in suum verum & legitimum Plenipo-
ten-

tentem N. (*wyraż na siła lat*) *vg.* ad trien-
nium integrum eligit, inscribit & ordinat.
Dans & concedens idem memoratus Reco-
gnoscens præsato Plenipotentii suo, plena-
riam facultatem, & omnimodam absolu-
tamque potestatem causas easdem & actio-
nes quasvis suas judiciarias instituendi &
intentandi, institutas & intentatas propo-
nendi, promovendi, defendendi, jureque
tuendi, & ad debitum juris finem & effe-
ctum deducendi, Processus inchoandi, in-
choatos continuandi, decreta suscipiendi,
à contrariis provocandi, juramenta effectu-
andi, arēta imponendi & relaxandi, pœ-
nas judiciales levandi. & de levatis quie-
tandi, ratione non exsolutarum jure agen-
di, Intromissiones in pœnis, decretis ac re
principali offerendi & acceptandi, cate-
raque omnia, verum & legitimum Pleni-
potentem de jure concernentia rite obeun-
di & peragendi. Promittens & inscribens
se idem Recognoscens id totum quidquid
per præsdictum Plenipotentem suum in
præmissis juridice actum, gestum, consti-
tutumque fuerit, pro rato & grato habitu-
rum & suscepturum, nulloque modo præ-
missis contradicturum Recognitionis præ-
sentis vigore.

=====

FOR-

F O R M A

Manifestu. S.

AD Officium & Acta præsentia Castrensia Capitanealia N. veniens personaliter N. providendo integritati fortunæ suæ, quæstus & manifestatus est in & contra N. de & supra eo: Quia præfatus N. (*Tu wyraż rzecz o którą czynisz Manifest, na przykład*) Summam N. Florenorum Polonicalium monetæ & numeri in Regno currentis apud se Manifestantem, mediante scripto de data ejus N. die N. Mensis N. &c. conscripto, manu ejusdem propria subscripto, sigillo communito, Actisque modernis FERIA N. Anno N. roborato, in provisionem annuam contractam, pro die hodierna in Actu contenta solvi appromissam, non exsolvit, exindeque se Manifestantem in damna induxit. Ratione quorum omnium idem superscriptus Manifestans, providendo cuivis integritati fortunæ suæ, offerendoque se ad mentem & contenta ligamentorum scripto præfato specificatorum, uti post non exsolutam in termino Summam, ad Bona oneri subjecta processurum & in possessionem apprehensurum. Iterum atque iterum quam solennissime manifestatur, salva ejusdem Manifestationis autione, melioratione, ad ampliore formam & plenioris juris stylum reductione, pleno in robore reservata & præcustodita.

FOR-

F O R M A

Pozwu. S.

Stanislaus Augustus Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Livoniae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque.

Tibi (*tu wyraż Imię, Przewisko, Urząd tego, kogo pozywasz*) de causa infra-scripta Bonisque tuis generaliter omnibus mandamus: ut coram Nobis Judiciisque Nostri NN. tunc dum & quando Causa præsens ex Registro sibi competenti ad judicandum vocata & acclamata inciderit, ad Instantiam Instigatoris Judicii Nostri, Ejusque Delatoris (*Tu wyraż Imię, Przewisko i Urząd tego, który pozywa*) Actoris, personaliter, peremptorieque compareas, qui te (*na przykład*) inhærendo Manifestationibus coram Actis authenticis Regni, ratione infra expressorum factis, citat; Idque ideo: quia Tu (*wyraż tu Sprawę czyli krzywdę, o którą pozywasz, a in exemplo tak, albo podobnie*) non metuendo pœnas Legibus Regni ratione violentiarum descriptas, Laboriosos NN. Subditos N. ex Sylva per viam publicam cum lignis sibi coemptis discedentes, nihil mali eveniri sibi sperantes, sine ulla ratione violenta manu superinvasisti,

Tom II.

X

sisti, superinvadendoque eosdem horrende percussisti, & converberasti, eosque cum curribus & lignis coemptis interceptisti, dictosque æquos interceptos, hucusque in nullo fundamento Justitiæ apud te detines, nec eosdem ad requisitionem N. restitui curasti, nec in Foresta Regia ut juris & moris est præsentasti, taliterque pœnas personales & criminales Legibus Regni descriptas promeruisti. Citaris itaque ad videndum, & audiendum, attentandumque Te N. ad instantaneam restitutionem æquorum cum curribus & lignis interceptorum stringi, pro violata securitate in via publica, pœnis contra violatores securitatis in in viis publicis Legibus descriptis puniri, in damnis litisque expensis condemnari, ceteraque pro Causæ præsentis exigentia contra te decerni, statui & sententiari. Sis igitur pariturus, Terminum attentaturus & ad præmissa & alia fusius in termino proponenda, responsurus.

Adverte. Si Citatio fiat ad Forum aliquod Castrense, titulus Capitanei illius Castri Citationi præfigitur.

In Citationem pro debito inscripto exprimes.

Qui te citat, ideo: quia Tu & si fueris obligatus Summam N. Florenorum Polonicalium juxta Inscriptionem in Actis N. Feria N. Anno &c. Actori moderno pro die N. in Anno præsentis &c. una cum provi-

sione

sione (*wyrazisz z iaką*) sine ulla tergiversatione exsolvere; tamen dictam Summam N. Floren: Polon: hucusque apud se defines, neque restitui curas, taliterque Actorem modernum damnificasti, quapropter citaris &c. sis pariturus &c.

Pro debito non inscripto.

Qui te citat pro eo, quia tu Summam N. Floren: Polonical: Actori moderno debitam, quam pro die N. Anno &c. exsolvere debuisti, una cum provisione, hucusque cum damno sui Actoris non exsolvesti, taliterque eundem damnificasti: &c. &c.

Pro excisione Sylvæ.

Qui te citat de & super eo: quia tu bene gnarus Legum contra damnificatores bonorum alienorum sancitarum, nihilominus his vilipensis, currus decem lignorum, valoris (*wyraż walor tej szkody*) violenter excidisti, taliterque pœnam, contra dictos damnificatores Bonorum alienorum latam, promeruisti &c. &c.

Pro vulneribus.

Quia tu in convulsionem Legum procedendo, de vulnera infligentibus sancitarum, Actori moderno tria vulnera cruenta & duo livada, quæ Ministrerialis Terrestris N. cum Nobilibus NN. in tempore vidit, inflixisti, quapropter dictas pœnas promeruisti &c. &c.

X 2

Pro

Pro capite occiso.

Quia tu non metuendo pœnas contra occisores Legibus Regni descriptas, Patrem sui Actoris, nulla habita justa ratione, nihilque mali sibi sperantem, violenter gladio occidisti, quam occisionem modernus Actor Ministeriali Terrestri N. & Nobilibus NN. obduxit & super te protestatus est &c.

Pro Propinquitatē.

Quia tu tenes & possides propinquitatem ipsius, videlicet Villam N. ad quam ipse est propinquior, quam tu post Nobilem olim NN. &c. &c.

Pro Divisione.

EXprimes: Quia tu non vis cum ipso dividere Bona hæreditaria NN. quorum medietas Actorem modernum concernit &c. &c.

Pro redimendis Bonis obligatoriis.

Citat te ad recipiendum pecunias, quas te in bonis ipsius hæreditariis videlicet in Villa N. præ tendis habere inscriptas: Citaris ut inscriptiones tuas coram iudicio ostendas & pecunias recipias, sibi que tanquam hæredi de bonis ipsius præfatis iudicialiter condescendas &c.

Pro

Pro Cmethone profugo sive quovis alio Subdito.

Quia tu non vis sibi extradere laboriosum N. Cmethonem ipsius, de Villa N. ad villam tuam N. profugum, quem apud te in Villa tua præfata N. dicta, arestavit per Ministerialem N. &c. &c.

Pro Cautione Fidejussoria.

Pro eo, quia tu fidejussisti pro Nobili N. solvere Summam N. Flor: Pol: monetæ in Regno currentis ad tempus jam elapsum: quam Summam N. nec ipse Principalis N. neque tu tanquam pro eo Fidejussor solvistis &c. &c.

Pro receptione Fæni aut Frumentorum.

Pro eo quia recepisti sibi violenter vig. decem currus Fæni in prato ipsius hæreditario Villæ N. laboris ipsius, valoris N. &c. &c.

Pro conculcatione & depastione Frumentorum.

Pro eo, quia tu immisisti violenter familiam tuam cum æquis & pecoribus in & supra hæreditatem ipsius N. & conculcasti Actori frumenta diversi generis, laboris ipsius, taliterque damnum intulisti ad Florenos: N. &c. &c.

V 3.

Cita-

Citatio ad paratam Causam.

Qui te citat seu potius adcitat ad paratam causam paratosque in ea terminos in iudicio N. institutam, respectu: &c.

Ad faciendos limites.

Qui te citat ad faciendum granicies seu limites inter Bona ipsius hæreditaria N. ab una, & tua etiam hæreditaria N. partibus ab altera &c: &c.

Post Condemnationem in Lucro.

Qui te citat seu potius adcitat adsolvendum & satisfaciendum pro his omnibus, pro quibus te condemnavit in termino peremptorio, in terminis Terrestribus N. jam præteritis, juxta suam citationem in lucro pro eo toto quo te citaverat &c: &c.

Citatio ex Officio Succammerarii ad campum, post condemnationem Citati in lucro, in Iudicio Terreſtri.

Tibi Generoso NN. mandamus ut coram nobis aut Camerario Nostro à data & positione præsentis Citationis nostræ, recte, & in duabus septimanis in loco campeſtri inter Bona hæreditaria Generosi N. dicta N. ab una, & tua etiam hæreditaria dicta N. ubi videlicet præfatus Actor N. Nos, seu nostrum Camerarium conducet ad scopulos de

de Terra erigendos, & alia signa granicialia facienda; ad audiendumque juramentum quod ipse una cum Testibus super recta erectione præfatorum scopulorum ac aliorum signorum granitialium præstabit &c: &c.

Citatio Caſtrenſis ad querelam.

Quia tu ipsum de pacifica possessione Bonorum N. violenter expulisti, eaque possedisti & hucusque nullo jure possides; taliterque damnum Actori moderno intulisti, te ad restitutionem dictorum Bonorum stringi, Actorem modernum in possessionem reintroduci, teque poena hoc in passu lata puniri, in damnis litisque expensis condemnari &c: &c.

Citatio post latam Sententiam pro re decreta.

Qui te citat seu potius adcitat ad satisfaciendum & solvendum Summam N. Florenorum Polonicalium per iudicium Terreſtre N. in terminis Terreſtribus proxime præteritis super te sibi decretam, atque ad audiendum ipsum jurare super damnis exinde secutis &c: &c.

Obſerva. *We wszystkich tych propozycyach wyżej położonych, Forma nie obserwuje się, ale tylko informacya daie się.*

F O R M A

Relacyi o Areszcie S.

AD Officium & Acta præsentia N. personaliter veniens Ministerialis Regni Generalis providus N. authenticatus juratus Officii præsentis apparitor, una cum Nobilibus de jure requisitis (*wyraż Imiona Szlachty*) sibi Ministeriali firmioris & evidentioris testimonii gratia adhibitis, in vim suæ veræ ac fidelis Relationis palam publice libereque recognovit, se ex officiosa requisitione N. Feria N. una cum dictis Nobilibus præsens & personaliter in Domum N. condescendisse, ibidemque existens, Summam N. Florenorum Polonicarum apud Generosum N. arestasse, juridiceque aresto innodasse: quod arestum per eundem est susceptum (*albo też*) non est susceptum: de quo præsens ejusdem Ministerialis, Nobilibus id ipsum in toto affirmantibus & attestantibus, Relatio.

F O R M A

Innotescencyi Podkomorskiej. Z.

Officium Campestre Succamerariale, Terræ N. Districtus N. Vobis Magnificis NN. Bonorum NN. Hæredibus principaliter agentibus, nec non collateralibus concitatis

tis & denuntiatis ad notitiam deducit. Quia suum officium Succamerariale N. una cum judicio Terrestris, seu officio Castrensi in virtute Decreti Lublini in judiciis Tribunalitiis Regni, Feria N. Anno præsenti inter Magnificum N. & Successores NN. ac alios prolatis, quo ad determinationem limitum Bonorum N. à Bonis N. dislimitationemque eorundem Bonorum, in Fundum controversum, ibi ubi à Partibus originaliter secum agentibus constitutum fuerit, Feria N. vel Sabbatho N. proxime venturo, idest die N. Mensis N. Anno N. condescendet, jurisdictionemque suam officiose fundabit, Decretum suprascriptum Tribunalitium in omnibus ejus punctis deducet ad ejus effectum. Innotescimini igitur, tam vos Pares originaliter agentes, quam quæ ex collateralitate præventæ, ad determinationem limitum subsequendam spectare videmini: Quatenus parietes vestros, si vos cum Bonis NN. habere prætenditis, demonstratis, demonstrataque angularitate, seu acialitate vestri justa & reali, pariete N. attingente, qui Bona sua NN. hæreditaria, videlicet cum Bonis NN. distinguere & dislimitare prætendunt, eandem dislimitationem attentetis: Jura granicalia, virtute quorum acialitati vestræ Bona suprascripta NN. attingunt, nostro coram Officio Campestri reproducatis: Homines senes granitierum notos, fide dignos, pro deponendo testimonio statuatis, sitis juri parituri, & Terminum Decreto Tribunalatio præscriptum,

ptum, & vobis per Innotescentias notum attentaturi. Quod si vero aliquis Vestrum pro Terminis supra expresso non comparuerit, Officium Succamerariale campestre infrascriptum, id quod juris & justitiæ erit constituet, Datum N. FERIA N. Anno N. *Hic pone subscriptionem Officii vel Judicii &c.*

F O R M A

Relacyi położonego Pozwu. S.

AD Officium & Acta Castrensia Capitanealia NN. veniens personaliter Ministerialis Regni Generalis providus NN. authenticatus juratus, in vim suæ veræ ac fidelis relationis, palam, publice, libereque recognovit, se Citationis infrascriptæ, pro terminis Quærelarum seu causarum Officii Judicii spectantis, tenoris talis: (*wyraż tenor Pozwu wszystkich*) Copias similes sigillatas editas unius ejusdemque essentia contra Generosum N. in Curia ipsius propria (*albo in Villa albo też gdzie położy*) dicto Generoso citato FERIA N. tradendo, posuisse, & reliquisse, de quo præsens ejusdem Ministerialis Relatio.

FOR-

F O R M A

Wizyi przez Wóznego zeznaney. S.

AD Officium & Acta N. personaliter veniens Ministerialis Regni generalis Providus NN. authenticatus juratus, Officio præsentanti bene notus, asserendo secum habuisse Nobiles de jure requisitos (*wyraż Imiona i Przewiska obydwu Szlachty*) sibi Ministeriali firmioris & evidentioris testimonii gratia adhibitos, in vim suæ veræ ac fidelis Relationis palam, publice, libereque recognovit in hæc verba: (*Tu wszystko wyraż, co tylko widział, iakie zastał rzeczy w domostwie naprzykład dokąd zebodził na wizyę*) de quo præsens ejusdem Ministerialis Relatio.

F O R M A

Prezenty bydła. S.

AD Officium & Acta præsentia Castrensia Capitanealia N. &c: personaliter veniens Generosus N. (*vg.*) Bonorum NN. Possessor, præsentavit Officio præsentanti tres æquos: unum pili *Cisawy*, alterum pili *Kary*, tertium pili *Masłowaty*, quos equos circa excisionem sylvarum ad possessionem sui protestantis spectantium, pro ædificiis valentium, per Subditos Generosi NN. de

de Villa N. nominata, excisorum, Die (vg.) hodierna in Acta contenta recepit, eosdemq; equos taliter præsentedos ab Officio præsenti effidejussit & ad se recepit &c.

F O R M A

Obdukcji ran. S.

AD Officium & Acta præsencia Castrensia Capitanealia NN. personaliter veniens Nobilis N. commonstravit Officio præsenti in corpore suo vulnus & quidem primo (*naprzykład*) super frontem capitis, à parte sinistra vulnus pertrusum baculo, profundum, longum ad os pertingens, tumidum, lividum: Item in parte superiore manus, concussionem cum derasione cutis, quod vulnus & concussionem sibi per vg. Subditos de Villa N. Generosi N. in Urbe N. in platea N. ante lapideam sive domum N. die vg. hodierna in Actu contenta, sine ulla data causa baculo pergrandi illata & inflicta esse asseruit, eademque omnia Officium præsens vidit & debite conspexit Actisque connotavit.

F O R M A

Wyjścia z Wieży. S.

AD Officium & Acta præsencia Castrensia Capitanealia NN. personaliter veniens Gene-

Generosus N. providendo securitati & indemnitati personæ suæ propriæ, manifestatus est ideo: Quia ipse inhærendo Decreto (vg.) Tribunalitio Regni Lublinensi inter Generosum N. & se lato, sessionem turricam eodem Decreto sibi injunctam, per spatium circumscriptum continuavit, taliterque eidem Decreto satisfecit, & de eadem turri ad præsens egreditur: Proinde providendo ut supra integritati & indemnitati suæ personæ, de satisfactione eidem Decreto Tribunalitio Regni Lublin: Manifestatur.

F O R M A

Swiadectwa z Przysięgi. S.

AD Officium & Acta præsencia Castrensia Capitanealia &c: personaliter veniens Generosus N. adhærendo vg. Decreto Tribunalitio Regni Lublinensi inter Generosum N. ab una & se partibus ab altera Lublini in Judiciis ordinariis generalibus Tribunalis Regni Feria &c: Anno &c: lato, juramentum corporale eodem Decreto die hodierna in Actu contenta præstari injunctum, in eam Rotham (*naprzykład*) prout Summa N. Flor: Pol: Decreto præallegato adjudicata, juste & realiter ad exsolvendum debetur, nec ex ulla bonorum tenuta aut quocunque alio modo compensata est; In præsencia Generosi N. (*ponatur nomen & cogn-*

cognomen Castri Officialis, in cuius præsentia iuramentum explet) *vg.* Vicesgerentis Officii præsentis, attendentia vero Generosi N. uti Partis, Summam præmissam exsolventis, prælegente sibi dictum iuramentum Ministeriali Regni generali Provido N. Officii præsentis Apparitore, flexis ad imaginem Passionis Crucifixi Jesu Christi genibus, præstitit, atque realiter observata iuramentorum solennitate, executus est &c. &c.

F O R M A

Submissi. S.

COram Officio Actisque &c: comparens personaliter N. *np.* Magnifici N. Famulus fidefragus, captivatus, libere dimissus, sanus mente & corpore existens, non coactus &c: recognovit. Quia ipse *vg.* libere coram Officio præsenti agnoscendo factum suum per se patratum, quod scilicet antehac in servitiis ejusdem Magnifici N. existens, accepta in futurum pro servitiis præstandis mercede, fidefragus extiterit; licet quidem exinde majores & facto eidem suo condignas in se traxerit pœnas; quoniam tamen idem Magnus N. easdem sibi ex clementia sui condonavit; idcirco in recompensam horum quæ in antecessum præstare debuerat servitiorum, ad præsens ad eadem servitia Magnifico N. præstanda reddit, eadem ad latus ejusdem Magnifici fide-

deliter continuaturum se pollicetur, submittit & inscribit, idque sub libera sui ubicunque præveniri poterit captivazione & executione: Recognitionis præsentis vigore.

OSTRZEZENIE.

I. **N**ie kładzie się tu każda Forma w swej obszerności, bo generalne Zapisow, Kontraktow i Tranzakcyi warunki iednaki są i wspólnie: dla tego tylko odwołania czynią się do takowych formalności. **II.** Gdziekolwiek położono jest NN. na tym miejscu położyć albo Imię z Przewiskiem i tytułem Osoby, albo treść Sprawy, miejsca, albo dzień, rok, Forum, lub to, czego sens Formy wyciąga. **III.** W niektórych Formach kładą się przykłady uczynić mianey Tranzakcyi, nie żeby w podobnych Sprawach słowo do słowa czynione być miały, ale aby takowym i tym podobnym za wzory służyły. **IV.** Wszelka Tranzakcyja, Kontrakt &c: luboby nie podług Formy i przyjętego zwyczaju ułożona i do Aktow podana była, byle tylko ostrzeżono było, iż zeznający ją, tak ważną i prawną mieć chce, iak gdyby nayporządniey przed Aktami spisana była, ważność ma mieć niewzruszoną: co i o Pismach albo Kartach i Kontraktach ręcznych, w domu prywatnym uformowanych, a podobnym warunkiem zabezpieczonych, rozumieć się ma.

FORMY

KONTRAKTOW: ZAPISOW: I NIE-
KTORYCH SĄDOWYCH TRAN-
ZAKCYI LITEWSKICH. (a)

FORMA

Prawa Wieczystego.

JA NN. (*Imię, Nazwisko i Urząd Aktora dającego Prawo to wyrazić*) wszystkim po niżej wyrażonym obowiązkom ulegać przyrzekając, czynię wiadomo tym moim dobrowolnym wieczysto-przedażnym prawem, zapisem W. J. P. NN. (*Imię, Nazwisko i Urząd komu się dać Prawo zapisać*) danym na to: Iż ja Dobr N. nazwanych w Woiewodztwie lub Powiecie N. leżących, prawem wieczysto-przedażnym w Roku N. Miesiąca N. dnia N. w Trybunale Głównym W. Xię-

(a) Te Aryngi, każdy z nich Dokumenta układający, do interessu i umów zawartych stosować powinien, gdyż iak w Kontraktach różne są umowy, tak do każdego przypadku nie podobna było w iedney Aryndze wypisać wszystkie okoliczności.

W. Xięstwa Lit: przyznanym, od W. J. P. NN. nabytych, w aktualnym moim dotąd dzierżeniu zostających, niekwestyonowanym będąc Dziedzicem, (b) potrzebą interessow moich zostawszy znaglony, o wieczność tych Dobr z W. J. P. N. za Summę Złotych Polskich NN. ugodziłem się, którą w terminie niniejszym dobrą w krain idącą monetą zupełnie do rąk moich odebrawszy, i z wypłacenia oney realnego W. J. P. NN. nie odwołanie kwitując, z władzy mi Prawami krajowemi rządzenia własnością dozwoloney, wyrażone Dobra NN. z zabudowaniem dwornym, folwarkowym, gumiennym, browarnym, z gruntami oromemi i nie oromemi, z sianozęciami moroznemi i błotnemi, z puszczą, lasami, gajami, z ogrodami owocowemi, i chmielowemi, zarosłami, trzebieżami, wygonami, wypustami, z stawami, młynami, z rzekami, zatokami, jeziorami, z karczmami, z wsiami, Poddanemi w nich mieszkającymi i precz rozeszłemi, z wolnym onych i zabranych gruntów odzyskiwaniem, czynszami i działkami Włościańskimi, z przykuplami, i wszystkiemi ogólnie przynależnościami, z zasiewem żytnym i iaryzynnym

Tom II.

Y

na

(b) Jeżeliby kto Dobra miał nie kupne, ale przez spadek naturalny po Rodzicach dostałe, albo od kogo z krewnych zapisane, w ten czas nie iuż iak w Aryndze tego Prawa jest wyrażonym, ale po kim te Dobra posiada, i z iakiego powodu dziedziczy, przedający opisać powinien.

na osobliwym przy niniejszym Prawie przezemnie wydającym się Inwentarzu, dostateczney opisanemi, nic z nich w najmniejszej części niewyłączając W. J. Panu NN. na wieczne a nieodzowne czasy przedaę, Aktorstwa moiego na Osobę Jmci zrzekłszy się, zupełnym stanowią Dziedzicem, żadney salwy do takowego Dziedziectwa mnie, i Sukcessorom moim nie zachowując: Rowno z datą niniejszego moiego wieczysto-przedażnego Prawa w aktualne, wieczyste dzierżenie urzędownie przez Woźnego J. K. Mci podaę i postępuę. Dokumenta *Juris & Possessionis* na te Dobra służące, iakie mam do rąk Jmci oddaę, a dalsze ieżliby się okazały, powrocię przyrzekam. Na mocy zatym tego Prawa, wyrażonemi Dobrami z całą ich rozległością, i wszystkiemi attynencyami W. Jmci P. NN. iako już swoimi własnymi, iako chcąc rządzić, dysponować, pożytkow wszelkich wynaydować, komu chcąc dać, darować, zapisać, przedać, zamienić, i wedle własnego upodobania obrocić wolen jest: A ia że żadney przeszkody czynić nie mam, i Sukcessorowie moi nie będą mogli, przyrzekając, owszem od każdego do tych Dobr interessującego się, własnymi wydatkami W. J. P. NN. zastępować i ewinkować iak nayscisley obowiązując się, na bezpieczeństwo zupełne wyrażonych Dobr dziedzictwa i nieuchybnego zastępowania, ewikcyą na Dobra moje dziedziczne N. zwane, w Woiewodztwie lub Powiecie N. leżące, wnoszę.

Wszy-

Wszystkie zaś wyrazy i obowiązki w tym zapisie zawarte, że ia dotrzymam i Sukcessorowie moi dopełniać będą obowiązani, pod zaręką ważność rzeczy wynoszącą, & *sub pœna personalis infamia* zapewniając, za naruszeniem w którymkolwiek punkcie tego zapisu, *Forum ubiquinarium* w Wielkim Xięstwie Lit: do zapozwania mnie i Sukcessorow moich naznaczam; a rozprawę bez żadnych Dylacyi i dobrodzieystw prawnych przyiać determinując, ten moy dobrowolny wieczysto-przedażny prawa zapis, przy świadectwie uproszonych ustnie oczewisto WW. JJ. PP. Pieczętarzow, własną moią ztwierdzam ręką. *Pisan Roku N. Miesiąca N. dnia N.*

F O R M A

Prawa Zastawnego.

JA NN. wszystkim poniżej wyrażonym obowiązkom ulegać przyrzekając, czynię wiadomo tym moim dobrowolnym tryletnym zastawnym Prawem, Zapisem W. J. P. NN. danym na to: Iż na załatwienie własnych interessow moich potrzebą zagnalony będąc, u W. J. P. NN. wziąłem, pożyczylem, i realnie do rąk moich odebrałem Summy Zł: Pol: NN. dobrą w kraiū idącą monetą, w której Majętność dziedziczną N. zwaną w Woiewodztwie lub Powiecie N. leżącą, z zabudowaniem dwornym, gumiennym, brow-

Y 2 war.

warzym, z gruntami, sianozęciami, z ogrodami owocowemi i chmielowemi, puszcza, lasami, trzebieżami, wygonami, z zasiewem żytnim i zbożem iarszynnym na usiew wiosenny, *in fundo* zostawionym bydlęm, i sprzętem gospodarskim, z stawami, młynami, ieziorami, zatokami, sadzawkami, z wolnym w nich ryb łowieniem, z karczma-
mi i z nich przychodzącymi intratami, z wsiami, Poddanemi, czynszami, daninami, powinnością, i wszystkiemi ogólnie attynencyami, na osobliwym Inwentarzu, przy terażniejszym prawie przezemnie wydanym, opisanemi, nic z niey nie wyłączając, iak sam w ózierzeniu mam, w trzyletnią zastawną od dnia niniejszego, to jest: dnia N. Miesiąca N. Roku N. początek biorącą, a w Roku N. tegoż Miesiąca i dnia kończyć się powinna Possessyą, W. J. Panu NN. wypuszczam, postępuję, i przez Woźnego J. K. Mci w terminie niniejszym intromittuję. Na mocy tedy tego moiego trzyletniego zastawnego Prawa zapisu, W. J. Pan NN. tą Maiętnością, ze wszystkiemi przynależnościami, iako chcąc rządzić, dysponować, pożytkow wszelkich wedle własnego upodobania wynaydować, komu chcąc w takowejże Summie przezastawiać, budynki iakie nieodbicie będą potrzebne nowe budować, stare reparować, Poddanych osadzać, zapomagać, do powinności Inwentarzem opisaney używać, drzewo z puszczy i lasow na potrzebę *Fundi*, byleby nie na stronę wycinać, aż do zaterminowanego Possessyi czasu
wolen

wolen iest; przed wyjściem którego do nastąpić mającego okupna dwunasto-Niedzielami obwieszczenie wydać, i one w własnym Grodzie nieodwłocznie zeznać, a na terminie wykupua Summę kapitałną Złł: Pol: NN. podobnież dobrą w kraju wedle Praw Narodowych idącą monetą zaliczyć, osobno za budowanie nowych, i naprawę starych tak dwornych, iako też włościańskich budowisk, zapomogi Poddanych, nie-dobiory i zakładane publiczne podatki sprawiedliwie pretendowane, wedle przyziacielskiego umiarkowania, nie pszychodząc do Possessyi bonifikować, oraz wszystkie na dobro *fundi* złożone wydatki, przed Aktami Grodu Woiewodztwa lub Powiatu N. wrocić, żadnych o dezolacye przez przypadkowy ogień, inkursye nieprzyziacielskie i rozeyście się Poddanych, byleby nie z okkazyi Jmci stałe, nie formując pretensyow, iak nayscisley obowiązuję się, i Następcy moi powinni będą. (c) A W. J. Pan N. po zupełnym przezemnie siebie uspokoieniu, Dobra N. z żytem przy widzu moim zasianym, i zbożem iarszynnym na usiew wiosenny zostawionym, bydlęm i sprzętem gospodarskim, inwentarzem, Poddanemi, do Possessyi moiey zupełnie i całkowicie powrócić będzie
Y 3 dzie

(c) Warunki Praw zastawnych pospolicie od umowienia się Stron kontraktujących zawisły: ie-
zli tedy kto inne postanowi, niech pisząc z
tey Aryngi Prawo, umowione położy warunki, a wpisane wyrzuci.

dzie obowiązany. Jeźlibym zaś przed terminem okupna obwieszczenia dwunasto-Niedzielami nie wydał, onego w własnym Grodzie zeznać nie kazał, lub w terminie Summy kapitalney, i za pretensye *ad fundum* sprawiedliwie regulowaney nie opłacił; w ow czas W. J. P. NN. tę Maiętność od trzech do trzech lat nieprzerwanie po sobie idących, aż do zupełnego we wszystkim ninieyszemu moiemu Zapisowi dosyć uczynienia, iako wyżej iest opisany, dzierżec ma; A ia w tym dzierżeniu, że żadney przeszkody czynić nie będę, i Sukcessorowie moi nie powinni, zaręczając: owszem od każdego do tey Maiętności interessującego się zastępować własnymi wydatkami obowiązując się, na pewnośc opłacenia Summy kapitalney i pretensyiney, oraz na niezawodne zostępowanie, ewikcyą na Maiętność moią dziedziczną N. zowiącą się, w Woiewodztwie lub Powiecie N. leżącą wnosząc, i że wedle wyrazow w tym Zapisie zawartych wszystko zaskutecznie, pod zaręką ważnośc rzeczy wynoszącą, *Et sub poena personalis infamiae* zapewniając, za niedotrzymaniem w którymkolwiek punkcie tego Zapisu *forum ubiquinarium* w Wielkim Xięstwie Litewskim do zapozwania mnie i Następcow moich naznaczam: a rozprawę bez żadnych dylacyi i dobrodzieystw prawnych przyjąć przyrzekając, ten moy dobrowolny trzyletni zastawny Prawa Zapis, przy świadectwie Wielmożnych Jchmciow Panow Pieczętarzow ustnie-oczewisto odemnie uproszonych, własney ręki stwier-

stwierdzam podpissem. *Pisan Roku N. Miesiąca N. dnia N.*

F O R M A

Prawa Arendownego.

JA NN. wszystkim niżej opisanym obowiązkom dosyć uczynić submittując się, wyznawam tym moim dobrowolnym trzyletnim Arendownym Prawem Zapisem W. J. P. N. danym na to: iż ia Dobra moje dziedziczne N. zowiące się, w Woiewodztwie lub Powiecie N. leżące, w aktualnym moim dzierżeniu będące, w tenutę Arendowną wypuścić postanowiwszy; a z nich realney na osobliwszym przezemnie podpisanym Inwentarzu intraty roczney Złł: Pol: NN. wyprowadziwszy; z W. Jmć P. NN. o tę tenutę Arendowną trzyletnią za Summą Złot: Pol: NN. na lat 3. wynoszącą, ugodziłem się, i w terminie ninieyszym cało-roczną Summę Złł: Pol: N. realnie do rąk moich zaliczoną odebrawszy, wyrażone Dobra N. z zabudowaniem dwornym, gumienym, oborowym i dalszym, z gruntami, sianożęciami, z ogrodami owocowemi i chmielowemi, puszcą, lasami, trzebieżem, wygonami, z zasiewem żytnim i zbożem iarzynnym na usiew wiosenny *in fundo* zostawionym, z bydłem różnego rodzaju i sprzętem gospodarskim, z stawami, młynami, rzekami, ieziorami, zatokami, z wolnym w nich ryb

ryb łowieniem, z karczmami, arendami, z wsiami, Poddanemi, czynszami, daninami, i ciągłą powinnością na Inwentarzu opisanemi, z przykuplami i wszelkiemi przynależnościami nie z nich nie wyłączając w trzyletnią Arendowną dnia N. Miesiąca N. Roku N. poczynającą się, a w Roku N. Miesiąca N. dnia N. kończyć się powinna Possessyą W. J. P. N. wypuszczam, postępuję, i przez Woźnego J. K. Mci urzędownie podaję: z wypłacenia Summu Zł: Pol: NN. za roczną dzierżawę kwituję, a za przyszłe dwa lata, iżby W. J. Pan N. dobrą niebrakowaną monetą w terminie poczynającego się każdego roku, to jest dnia N. Miesiąca N. niezawodnie do rąk moich opłacał, zastrzegam. Na mocy zatym niniejszego Arendownego Zapisu W. J. P. N. temi Dobrami, i z nich przychodzącemi intratami, iako chcąc rządzić, dysponować, pożytków wszelkich, wedle własnego upodobania wynaydować, Poddanych do powinności Inwentarzem opisanej używać, aż do zamierzonego Possessyi czasu, wolen jest: a w czasie kończącej się trzyletniej Arendowej Possessyi, lub za nieopłaceniem w następnych dwóch-leciech w terminie powyżey opisanym umowionej Summy, Dobra wyrażone z attynencyami, z żytem, przy widzu odemnie mającym się zesłać, zasianym, zbożem iarzynnym na u-siew wiosenny zostawionym, bydłem i sprzętem gospodarskim, oraz tym wszystkim, co jest w Inwentarzu opisanym, zupełnie i całkowicie do Possessyi moiej powrócić

wrócić, nie rosząc żadnych pretensyow, będzie obowiązany. Wzajemnie ia, że o dezolacyą przez przypadkowy ogień i inkursyą nieprzyjacielską, oraz rozeyście się Poddanych, byleby nie z okazji i powodu Jegomości stałe, formować nie będę pretensyow; a niedobory czynszow, dziakła Inwentarzem na intratę wyprowadzonych, zapomogi Poddanstwa, zakładane publiczne podatki, i na reparacyą budynkow nieodbicie potrzebnych wydatki łożone, bonifikować będę; W czasie dzierżenia w pierwszym roku, i za opłaceniem umowionej Summy w dalszych dwóch leciech, że żadney przeszkody czynić nie mam, owszem od każdego do tych Dobr interessującego się własnym expensem zastąpię, pod zaręką ważność rzeczy wynoszącą, *Et sub pœna personalis infamiae* zapewniam: A na bezpieczeństwo wytrzymania lat zadeterminowanych, i na dopełnienie warunkow wyżey opisanych, ewikcyą na dziedzictwo tych Dobr wnoszę. Za niedotrzymaniem zaś w którymkolwiek wyrazie tego Zapisu, *forum ubiquinarium* w Wielkim Xięstwie Lit: do zapozwania mnie naznaczywszy, rozprawę bez żadnych dylacyi i dobrodzieystw prawnych przyiąć obowiązując się, niniejszy trzyletni Arendowny Zapis, przy ustnie-oczewisto uproszonych WW. Jchmść PP. Pieczętarzach, własną moją podpisuję ręką. *Pisan Roku N. Miesiąca N. dnia N.*

F O R M A

Zapisu na Kompromiss, czyli Sąd Polubowny.

JA NN. z iedney, a ia NN. z drugiey Strony piszący się, niżej wyrażonym warunkom ulegać obowiązując się, czyniemy wiadomo tym naszym dobrowolnym na Sąd Polubowny, czyli Kompromissarski postanowionym, wzajemnie służącym Zapisem: Iż my o spadek z głowy zeszłego W. J. P. NN. Dobr N. zwanych, w Woiewodztwie lub Powiecie N. leżących, Summ za Obligami i innemi Zapisami różnie lokowanych, tudzież sprzętów, mobiliów i caley pozostałości w Sądzie Ziemskim Woiewodztwa lub Powiatu N. ciągly wiodąc Proceder; a dla zagęszczonych Regestrow Sądowych długo żadanego nie mogąc się doczekać końca; (d) o też Dobra, Summy, sprzęty i całą z głowy W. J. P. N. pozostałość za wzajemną umową w Sądzie Polubownym, czyli Kompromissarskim ostatecznie rozsądzić się postanowiliśmy: i nań za *Super-Arbitra* W. J. P. N. a

(d) Na Sąd Polubowny, czyli Kompromissarski nie tylko o Sukcesyą Dobr, Summ &c: ale też o granice, gwałty, grabieże, o zbiegłych Poddanych, i inne pretensye, opisywać się Prawa pozwalają: przeto iaką kto będzie miał pretensyą, taką niech w Zapisie na Sąd Polubowny stanowiącym się opisze, i do własnego interessu i umowy stosuje.

N. a za Sędziów z Strony mnie N. WW. JJ. PP. NN. a ze Strony mnie N. WW. JJ. PP. NN. zgodnie wybraliśmy: Ktorzy WW. JJ. Panowie *Super-Arbitr* i Sędziowie spólnym obudwuch nas kosztem wyprowadzeni, do Dobr N. zwanych w Woiewodztwie lub Powiecie N. leżących, na dniu N. Miesiąca N. Roku N. lub za nieziechaniem w tym dniu, po wydanym cztero-Niedzielnym obwieszczeniu, na czas przez siebie oznaczony, ziechawszy; niezważając na nieprzytomność niektórych, byleby przy W. *Super-Arbitrze* dway WW. Sędziowie po iednemu z obuch Stron znajdowali się; Jurzydykcyą swoich Sądów uformować, a na tym Terminie za Pozwami wzajemnie o wyrażony spadek prawnie wynieść się powinniemi, i za uprzedzonym dwoma-Niedzielami przed terminem ziechania do Kancellaryi Grodzkiej Woiewodztwa lub Powiatu N. Kopii Spraw oddaniem, gdy potrzebna zdawać się będzie przez iedną, lub obie Strony dokumentów, sprzętów, ruchomości komportacya, oną uznać, a żadnych dalszych dylacyi i dobrodzieystw prawnych niedozwalając, całą Sprawę wedle dokumentów i dowodów obustronnych, Praw kraiowych i sprawiedliwości rozsądzić, spadek ten komu będzie słusznie należał w całkowitości, lub w części przywrócić, winnych ukarzać, z samey zaś Sprawy, gdy wyciągać będzie potrzeba, Inkwizycyą, weryfikacyą, kalkulacyą uznać; słowem nic nierozsądzzonego nie zostawwszy, spory zachodząc ostatecznie załatwić,

twić, zupełną moc i władzę niniejszym Zapisem przez nas nadaną mają: A cokolwiek ciż WW. Super-Arbitr i Sędziowie Dekretem swym ostatecznym opiszą i postanowią, to my obie Strony za wiecznotrwałe i przez żaden Sąd, by najwyższy, wzruszyć się nie mogąc, dźierać i wyrokom tego Sądu dość czynić pod zaręką Zi: Pol: NN. powinni będziemy. A ieżliby z nas którakolwiek Strona za zechaniem WW. Super-Arbitra i Sędziów, czy to na dniu wyznaczonym, czyli później przez Obwieszczenie zadeterminowanym, do takowego Sądu przystąpić nie chciała; w ow czas Strona Powodowa, nie przystępując do którejkolwiek sądowej Jurysdykcji pozwać, i z Regestru Taktowego o satysfakcyę Zapisowi dopomnieć się mogąca będzie. A Sąd ten na Stronie czyniącej własnemu postanowieniu sprzeciwieństwo, zaręki wyżej opisane i wydatki prawne dla Strony Powodowej wskazawszy, samą Sprawę na ostateczne rozsądzenie przed Sąd Kompromissarski odesłać obowiązany zostanie. Równie gdy który z nas po oczewistych Kompromissarskiego Sądu wyrokach dosyć onym czynić nie zechce; pozwany o to przed Sąd którykolwiek, zaręki powyższe zapłacić, wydatki prawne wrocić, i wyroki Sądu Kompromissarskiego całkowicie dopełnić niezawodnie *sub poena personalis infamia* powinien. Na uskutecznienie tego wszystkiego, i na pewność zapłacenia powyżey determinowanych, w przypadku sprzeciwieństwa, temu Zapisowi zaręka, ewikcyą

ia

ia N. na Maiętność moją N. w Woiewodztwie lub Powiecie N. a ia N. na Maiętność moją N. w Woiewodztwie lub Powiecie N. leżące, wnosimy. Za niedotrzymaniem zaś Sąd każdy w W. Xięstwie Litewskim w sposobie powyżey opisanym, do zapozwania nas wzajemnego determinując, ten nasz dobrowolny na Sąd Polubowny, czyli Kompromissarski wzajemnie zawarty Zapis, przy świadectwie ustnie-oczewisto od nas uproszonych WW. JJ. PP. Pieczętarzów, rąk własnych umacniamy podpisami. *Pisan Roku N. Miesiąca N. dnia N.*

F O R M A

Zapisu Intercyzyjnego, o Dobra na wieczność skontraktowane.

JA NN. z iedney, a ia NN. z drugiey Strony piszący się, wszystkim niżej wyrażonym obowiązkom ulegać przyrzekając, czynimy wiadomo tym naszym dobrowolnym Intercyzyjnym Prawa Zapisem na wzajem danym na to: Iż ia N. Dobra N. nazwane w Woiewodztwie N. leżące, spadkiem naturalnym po zeszlým W. J. P. N. dostałe, w aktualnym moim dźerzeniu zostające, niekwestyonowanie dziedzicząc; a na zapłacenie długów przez Antecessorów moich na też Dobra u różnych Jchmciw Panów zaciągnionych, i własne moje interessa, Summy będąc potrzebnym; też Dobra wiecznością sprzedać

posta

postanowiłem, i one z W. J. P. N. za Summę Zł: Polsk: N. ugodziwszy się, w terminie Roku N. Miesiąca N. dnia N. Prawo wieczysto-przedażne i Inwentarz na wyrażone Dobra N. z dwornym i dalszym wszelkim zabudowaniem, z gruntami oromemi i nie oromemi, z sianozęciami, ogrodami, puszcza, lasami, gajami, zarosłami, trzebieżami, wygonami, z stawami, młynami, jeziorami, rzekami, zatokami, z karczmami, wsiami, Poddanemi w nich mieszkającemi i przez rozeszłemi, czynszami, działkami, i dalszą włościańską powinnością, z przykuplami i wszystkiemi ogólnie przynależnościami, z zasiewem żytnym i iarszynnym, nie z nich w najmniejszej części nie wyłączając, z ewykcyą na Maiętności moiej dziedzicznej N. w Woiewodzt: N. leżącey *in forma Juris* sprawione wydać, w Ziemstwie Woiewodztwa N. przyznać, te Dobra do wieczystego Jmści dzierżenia urzędownie przez Woźnego J. K. Mci podać, Dokumenta ograniczenia na też Dobra służące złożyć iak nayuroczyściey obowiązuję się. Wzajemnie ia N. umowioną za dziedzictwo Dobr Summę Zł: Polsk: NN. złotem ważnym Hollenderskim obrączkowym, licząc czerwony Złoty po Złotych N. w terminie wyżej opisanym całkowicie piezawodnie do rąk W. Jmci Pana N. wypłacić powinien będę. A to nasze wzajemne postanowienie, że ia N. w wydaniu i przyznaniu Prawa i Inwentarza, oraz podaniu Dobr wyrażonych w wieczyste W. J. P. N. dzierżenie, a ia N. w nieomylnym Summy

my wypłaceniu, w terminie opisanym za skutecznymi, pod zaręką Zł: Pol: N. *& sub pœna personalis infamia* wzajemnie przyrzekamy. Jeźliby zaś z nas albo ia N. po zaliczeniu przez W. Jmci Pana N. Summy Zł: Pol: N. całkowitey, Prawa wieczystego i Inwentarza na Dobra wyż rzeczzone, i wszelkie onych attynencye z ewykcyą wyżej zadeterminowaną, i warunkami prawnymi nie wydał, onych nie przyznał i w wieczyste tych Dobr W. J. P. niepostąpił dzierżenie; Albo ia N. Summy w terminie opisanym całkowitey nie opłacił; w ow czas o takowe własnemu opisowi sprzeciwieństwo przed Sąd należy pozwany, zaręki wyżej okryślone Zł: Pol: N. z nakazu Dekretowego zapłaciwszy, we wszystkich wyrazach niniejszemu Zapisowi dosyć czynić pod nieuchronną sprzeciwieństwa karą powinien będzie: a Sąd obowiązki w Zapisie tym zawarte do skutku doprowadzając, Dobra wyrażone w dzierżenie wieczyste ze wszystkimi wypisanemi po wyżej należnościami urzędownie podać, a z sprzeciwka Summę umowioną zapłacić nieodwłocznie wyrokiem swoim nakazać mocen będzie. Na pewność tego wzajemną, iakośmy opisali ewykcyą ia N. na Maiętność moją dziedziczną N. w Woiewodztwie N. a ia N. na Maiętność moją N. w Powiecie N. leżącą, wnosimy: a w niedotrzymaniu, Sąd każdy w Wielkim Xięstwie Litewsk: gdzie rozprawę bez żadnych dylacyi i dobrodzieystw prawnych przyjąć winni będziemy, do zapozwania nas

nas determinując, ten nasz wzajemny Inter-
czyzny Zapis przy ustnie i oczewisto upro-
szonych od nas WW. JJ. PP. Pieczętarzach
własnymi naszymi podpisujemy rękoma. Pi-
san Roku N. Miesiąca N. dnia N.

F O R M A

Zapisu Reformacyjnego, Zasta- wnego, Dożywotniego.

JA NN. wszystkie niżej wyrażone obowiąz-
ki dopełniać biorąc na mnie powinność,
czynię wiadomo tym moim dobrowolnym
Zastawnym Reformacyjnym Dożywotnim
Zapisek W. Jeymś Pani NN. miłey Mał-
żonke moiey danym na to: Iż ia ze zrzą-
dzenia Boskiego za zezwoleniem Rodziciel-
skim WW. Jchmciow PP. NN. poiąwszy w
stan Małżeński W. Jeymś Pannę N. tera-
źniejszą Małżonkę moją z dobroczynnych
tychże WW. Jchmów Panow N. względów
w exdotacyi Summę Żłł: Pol: NN. realnie za-
liczoną, oraz kleynoty, złoto, srebro, suknie,
bieliznę, konie, powozy i dalszą wyprawę
ruchomość Żłł: NN. sprawiedliwie wytaxo-
wane, odebrałem: w czasie zaś pożycia na-
szego Małżeńskiego wzajemnych po miłey
Zonie moiey doznawszy affektow i uszano-
wania; na zabezpieczenie powyższego w Dom
moy wniosku, i zawdzięczenie iey ku mnie
przychylności; w Summie tak za exdotacyą
w gotowiznie mnie wypłaconey, i za wy-
prawą

prawą ruchomość z taxy wypadley, iako-
też za reformę Prawami kraiowemi zastrze-
żoną Żłł: Pol: NN. wynoszącey, a w iedną
zniesioney Żłł: Pol: N. Maiętność moją dzie-
dziczną naturalnym krwi przelewem przy
innych Dobrach po W. J. P. N. Oycu moim
mnie dostałą N. zwaną, w Woiewodztwie N.
leżącą, z zabudowaniem wszelkim, z grun-
tami, sianożęciami, ogrodami, puszcą, la-
sami, trzebieżami, wygonami, z zasiewem
żytnim i iaryzynnym, krescencyą, bydłem
różnego rodzaju, sprzętem gospodarskim,
z stawami, młynami, jeziorami, rzekami,
zatokami, z karczmami, z wsiami, Podda-
nemi w nich mieszkającemi i rozeszłemi,
czynszami, daninami, boiarską i ciągłą po-
winnością, przykuplami i wszystkiemi ogul-
nie przynależnościami na osobliwym In-
wentarzu wypisanemi, nie z niey w nay-
mniejszey części nie wyłączając, w zasta-
wną dożywotnią W. Jeymś Pani N. miłey
Małżonke moiey wypuszczam, i przez Wo-
źnego J. K. Mci podaję Possessyą. Która na
mocy ninieyszego zastawnego dożywotnie-
go Zapisu, tą Maiętnością ze wszystkiemi
intratami iako chcąc rządzić, dysponować,
pożytkow wszelkich wedle własnego upo-
dobania wynaydować, nie dezolując iey pod
żadnym pretextem do życia swojego bez
przeszkody odemnie i Następcow moich
wolna iest: a po długim życiu miłey Mał-
żonki, gdy Pan Naywyższy potomstwem nas
obdarzyć raczy, ta Maiętność w rząd moy,
a Summa na niey ninieyszym zapisek mo-

im upewniona, potomstwu naszemu spadkiem naturalnym wedle przepisu Praw dostać się powinna będzie. Jeźlibym zaś ia wprzód z tego zszedł świata, a miła Zona moja Małżeństwo powtórzyła; w ten czas potomstwo nasze, czyli w niedostatku iego, Następcy moi Summę wnioskową Zł: Polski: N. już bez opisaney reformy zapłaciwszy, i wyprawną ruchomość, konie, powozy, oraz garderobę własną Małżonki moiej oddawszy; z pod dzierżenia iey wyrażoną Maiętność, z tym wszystkim, iak iest dopiero Inwentarzem podana, oswobodzić, i do swoiey Possessyi obiać mocni będą. A miła Małżonka moja ona całkowicie nie formuując żadnych *ad Fundum* pretensyow postąpić obowiązana zostanie. Wszakże przed wypłaceniem wnioskowey Summy i obięciem wyrażoney Maiętności, dwunastą Niedziela mi Urzędownie obwieścić powinni. Przeciwnie, gdy Małżonka moja zamęścia nie powtorzy, w ow czas nietylko, że w dzierżeniu iey dożywotnim Sukcessorowie moi żadney przeszkody czynić nie będą mogli; ale też po zeyściu iey, gdy Potomstwa mieć zemną nie będzie, ciż Następcy moi Summę wnioskową opłaca, i wyprawną ruchomość Sukcessorom, lub komu prawnie ustąpi, niezawodnie oddadzą, pod zaręką ważność rzeczy wynoszącą, *et sub pœna personalis infamie* zapewniając: dla bezpieczeństwa zupełnego Summy opisaney, i na dopełnienie obowiązkow w niniejszym Zapisie zawartych, ewikcyą na dziedzictwo tey-
że

że Maiętności wnoszę, i w niedotrzymaniu w którymkolwiek wyrazie tego Zapisu, Sąd każdy w W! Xięstwie Litewsk! do zapozwania mnie i Następcow moich, gdzie rozprawę bez dylacyi i dobrodzieystw prawnych, przyiać będę winien, determinuiąc, ten moy dobrowolny reformacyiny zastawny dożywotni Zapis przy świadectwie WW. Jchmcw Panow Pieczętarzow ręką własną stwierdzam. *Pisan Roku N. Miesiąca N. dnia N.*

F O R M A

*Zapisu Zrzecznego Kwitacyjnego
z wyposażenia.*

MY NN. niżej wyrażonym obowiązkom ulegać przyrzekając, czyniemy wiadomo tym naszym dobrowolnym wieczysto zrzecznym kwitacyjnym Zapisem WW. Jchmciom PP. NN. danym na to: Iż my ze zrzadzenia Boskiego, za zezwoleniem Rodzicielskim WW. Jchmciow PP. NN. szlubne zawarłszy związki; z dobroczynnych Rodzicielskich łask za exdotacyą z Dobroczynnych i Macierzystych Summę Zł: Pol: NN. realnie w terminie niniejszym do rąk naszych wypłaconą, osobno kleynoty, złoto, srebro, suknie, bieliznę, konie, powozy i dalszą wyprawną ruchomość z naczenie udzieloną odebraliśmy: z którego w sposobie powyższym zupełnego nas uspokojenia nieodzownie WW. Jchmciow Panow
Z 2 NN.

NN. Rodziców naszych kwitując, z Dobr Oyczystych N. w Woiewodztwie N. a Macierzystych N. w Powiecie N. leżących, ze wszystkimi przykuplami i attynencyami, i Summ Macierzystych na Maiętności zastawney N. lokowanych, tudzież dalszych wszelkich Dobr i Summ Oyczystych i Macierzystych, wiecznie zrzekamy się, żadney salwy do nich nam i Sukcessorom naszym pod zaręką ważność rzeczy wynoszącą, & *sub poena personalis infamiae*, nie zachowując, od ścielących w stopniu naszym o tę exdotacyą, do Dobr przez nas dopiero zręczonych, pretensye zastępować własnymi wydatkami obowiązujemy się: a na pewność tego ewikcyą na Maiętności N. w Woiewodztwie N. położoney opisując, za niedotrzymaniem Sąd należy do zapozwania nas i Następców naszych naznaczamy, i ten nasz dobrowolny wieczysto-zręczny kwitacyiny Zapis, przy świadectwie prawnie uproszonych WW. Jchmciow PP. Pieczętarzow, własnymi podpisujemy rękami. *Pisan Roku N. Miesiąca N. dnia N.*

F O R M A

Zapisu Obligacyjnego, Inekwitacyjnego.

JA NN. poniżej wyrażone obowiązki dopełnić submittując się, czynię wiadomym moim dobrowolnym Obligacyinym, oraz

oraz Inekwitacyinym Zapisem W. J. P. NN. danym na to: Iz ia potrzebą własnych interesow moich zagnalony, u W. J. P. N. wziąłem, pożyczylem i do rąk moich zaliczywszy odebrałem, gotowey rękodayney Summy Złł: Pol: NN. dobrą nie brakowaną w kraju idącą monetą, (e) którą w Roku przyszłym N. Miesiąca N. dnia N. podobnie dobrą nie brakowaną wedle Praw Narodowych w kraju idącą monetą przed Aktami Grodu Woiewodztwa lub Powiatu N. niezawodnie całkowicie do rąk W. J. P. N. lub Zapisem osobnym umocowanego Plenipotenta wypłacić iak nayuroczyściey obowiązuję się. A ieżlibym na przerzeczonym terminie takowey Summy nie opłacił, w ow czas Dobra moje N. zwane w Woiewodztwie lub Powiecie N. leżące, z attynencyami, wsiami, Poddanemi, karczmi, młynami, stawami, i dalszemi należnościami, wraz po uchybionym terminie *captato quovis tempore* z ie-dnym Generałem w proporcycą procentu posiadm od sta przychodzącego W. J. Panu NN. *per Ineqnitationem* obeymować dozwalam: który po obięciu te Dobra od Roku do Roku, do zupełnego Summy kapitalney przezemnie wypłacenia przed terminem, którego dwunastą Niedziel: obwieścić Jmci urzędownie obowiązuję się, *tanquam* za Prawem

Z 3

wem

(e) Jeżeli kto Summę w różnych gatunkach monet pożyczać będzie, w ten czas w Zapisie Obligacyinym, też gatunki monet i ich kurs Prawem opisany wyrazić potrzeba.

wem Zastawnym dzierżeć, onemi rządzić, pożytkow wszelkich wedle własnego upodobania wynaydować, komu chcąc w takowey Summie wypuścić wolen będzie: a ia w takowym dzierzeniu, że żadney przeszkody i interessowania się czynić nie będę i Następcy moi nie powinni, iak naymowniey zapewniając, na bezpieczeństwo tego, ewikcyą na też Dobra wnoszę i opisuję, a wedle opisanych warunkow, że wszystko ia dotrzymam, i Sukcessorowie moi ulegac będą winni, pod zaręką ważność powierzoney mi Summy wynoszący, *Et sub pœna personalis infamiae* zabezpieczam: Za niedotrzymaniem zaś tych wyrazow, Sąd każdy na takie Sprawy Prawami kraiowemi dozwołony do zapożywania mnie i Następcow moich, naznaczywszy, rozprawę wedle tychże Praw bez dylacyi przyjąć przyrzekam, i ten moy dobrowolny Obligacyiny, Inekwitacyiny Zapis, przy świadectwie ustnie oczewisto odemnie uproszonych WW. Jchmciow PP. Pieczętarzow podpisem własney umacniam ręką. *Pisan R. N. Mies: N. dnia N.*

F O R M A

Wexlu.

w Wilnie Dnia N. Miesiąca N.
Roku N. na Ziff: Polsk: N.

ZA Miesiący sześć od Daty dzisieyszey, to
jest: Dnia N. Miesiąca N. Roku N. za
tym

tym moim iedynym własnym Wexłem do
rąk W. J. P. N. albo komu ten Wexel zle-
cony będzie, zapłacić powinien Summę Ziff:
Polsk: N. którey walor odebrałem.

Akceptuie na mnie, i *W tym miejscu podpis*
wszelkie Dobra moje. *dającego Wexel.*

Powtornie dający Wexel,
w tym miejscu podpisać
się powinien.

F O R M A

Zapisu Plenipotencyinego.

JA NN. czynię wiadomo tym moim Pleni-
potencyiny Zapisem WW. Jchmciom
PP. NN. danym na to: Iż ia w Trybunale i
innych Subselliach różnych Woiewodztw i
Powiatow W. Xięstwa Lit: z wielą Jchmiami
wiodąc procedera; a sam każdej Sprawie
przy zatrudnieniu licznymi interessami mo-
iemi przytomnym być nie mogąc; W. J. P.
N. do kończenia tychże procederow w Oso-
bie moiey obrałem, i ninieyszym Zapisem
ustanawiam, który na fundamencie tego Za-
pisu, w każdym Sądzie, tak w dowodzie pre-
tensyow moich, iako też w odporze na za-
rzuty Stron przeciwnych rozprawować się,
na realności komportacyi, gdy sądzono bę-
dzie, zaprzysięgać, Dekretami oczewiście
zapadłemi kontentować się, od uciążliwie-
ferowanych do wyższego Sądu appellować,
i wszystkie pełnomocnego Plenipotenta o-
bowią.

bowiązki prawnie, iak nayskuteczniej i naysilniej dopełniać mocnym iest. Z władzy zatym sobie odemnie dopiero nadaney, cokolwiek uczyni, i postanowi, to ia za niewzruszone i trwałe że dzierżać będę, pod zaręką ważności rzeczy wynoszącą, *Et sub pœna personalis infamiae* przyrzekając, ten moy Plenipotencyiny Zapis z moim i WW. Jhmciow PP. Pieczętarzow odemnie ustnie oczewisto uproszonych podpisem, wydaię. *Pisan Roku N. Miesiąca N. dnia N.*

F O R M A

Zapisu Kwitacyinego.

JA NN. niżej wyrażone obowiązki uskutecznić przyrzekając, czynię wiadomo tym moim dobrowolnym wieczysto kwitacyinym Zapisem W. J. P. N. danym na to: Iż ia o Summę po zesłym W. J. P. N. naturalnym przelewem mnie należącą, przez zesłęgo W. J. P. N. na Zapis obligacyiny pożyczoną, na Dobrach N. w Woiewodztwie N. leżących dopiero w dzierżeniu W. Jmi Pana N. zostających lokowaną, i inne presensye Załobami do Dekretow w niniejszey Sprawie ferowanych wprowadzonemi zaięte, z W. J. Panem NN. w Ziemstwie Powiatu N. mając proceder, do ostatniego konwikcyi doprowadziłem stopnia: i za nim Dobra teyże konwikcyi uległe, przez urzędową Tradycyą, gdy obić miałem; W. J. P. N. przed

cza-

czasem wyrażoney Tradycyi w terminie niniejszym, z przyiacielskiego między nami umiarkowania, Summę mnie należną z zaległym procentem wypłacił, a dalsze pretensye procederem obięte, oraz expens prawny znacznie z okazyi zaszłey konwikcyi wydatkowany, bonifikował, i zupełną uczynił mi satysfakcyą. Ja przeto z stałego wyrażoney Summy z procentem wypłacenia, i ze wszystkich dalszych pretensyow, oraz wydatkow prawnych W. J. P. N. nieodzwownie kwitując, Zapis Obligacyiny i inne Dokumenta realność pretensyow moich dowodzące, Dekreta niestanne, a za niemi zaszłe świadectwa dopełnionych kontrawencyi, i dalsze *solennitates* urzędowe, oraz cały w tey Sprawie w Ziemstwie N. wiedziony proceder do rąk Jmci wracam, kassuję, umarzam i z ksiąg eliminować dozwalam: żadney salwy o Summę i pretensye powyższym procederem zaięte, oraz expensa prawne mnie, Następcom moim, i nikomu nie zachowując: Jeźliby kto w stopniu moim o tę Summę i pretensye zaborifikowane Jmci turbował, pozwany o to, w każdym Sądzie zastępować i ewinkować własnym expensem pod zaręką ważność rzeczy wynoszącą, *Et sub pœna personalis infamiae* obowiązuję się; I ten moy wieczysto-kwitacyiny Zapis przy uproszonych ustnie oczewisto WW. JJ. Panach Pieczętarzach własną moią umacniam ręką. *Pisan Roku N. Miesiąca N. dnia N.*

FOR-

FORMA

Intromissyi do Prawa Wieczystego. (f)

JA Woźny J. K. Mci. niżej na podpisaniu ręki mey wyrażony, zeznawam tym moim Relacyinym czynionej Intromissyi Kwitem, iż w Roku N. Miesiąca N. dnia N. od W. Jmci Pana N. do Dobr N. zwanych w Woiewodztwie N. leżących, z strony Szlachty zostawszy użytym; a w Prawo wieczysto-przedażne od tegoż W. J. P. NN. na wyrażone Dobra N. za Summę Zł: Pol: N. W. J. Panu N. w Roku N. Miesiąca N. dnia N. dane, tego Roku Miesiąca N. dnia w Trybunale Głównym W. Xięstwa Lit: przyznane weyrzawszy; na mocy iego też Dobra N. zwane w Woiewodztwie N. położone, z zabudowaniem wszelkim, z gruntami, sianożęciami, ogrodami, z puszcza, lasami, zarosłami, trzebieżami, wygonami, z zasiewem żytnim i iarzynnym, z stawami, młynami, jeziorami, rzekami, zatokami, z karczmami, wsiami, i Poddanemi w nich mieszkającemi, z przykuplami i wszystkimi przynależnościami, najmnieyszey z nich części niewyłączając; W. Jmci Panu N. w aktualne wieczyste bez żadney przeszkody poda-

(f) Z tey Aryngi może każdy do Praw Zastawnych arendownych &c: stosując do własney potrzeby, Intromissye pisać.

podalem dzierżenie: a posłuszeństwo winne Poddanstwu zapowiedziawszy, o takowym przez mię prawnym urzędowym wwiązaniu sąsiadujących zawiadomiłem, i na dowod tego niniejszy Relacyiny czynionej Intromissyi Kwit własney ręki umacniam podpisem. *Dan &c.*

FORMA

Obwieszczenia urzędowego przed Tradycją Dobr za Dekretem ultimæ Instantiæ Kontumacyinym. (g)

NN. Sędzia Ziemski Woiewodztwa N.

Wielmożnym Jchmciom PP. NN. oznajmuję tym moim urzędowym obwieszczeniem Listem, iż na mocy Dekretu Trybunału Głównego W. X. Lit: w Roku N. Miesiąca N. dnia N. na Kadencyi N. *ex Instantia* WW. JJ. Panow NN. *in contumaciam* na W. Jmci

(g) Jeżeliby Dekret Kontumacyiny nie *ultima Instantia*, w ow czas obwieszczenie pisząc, że Urzędnik na Exekucyę, a nie Tradycją ziedzie wyrazić: przy tym na jakie lukra wydane, i iaki wskaz Summy wypadł, wypisać. Obwieszczenie każde przed zieczaniem Urzędnika czterema-tygodniami licząc w tydzień po siedm dni z dniem podania i zieczania wydawać potrzeba.

W. Jmci z wzdaniem na infamią i wskazem Summy N. ultimarnie ferowanego, zostawszy od tychże WW. Jchmciow Panow NN. użytym; od podania ninieyszego obwieszczenia Listu za Niedziel cztery, to jest: na dniu N. Miesiąca N. Roku terażnieyszego N. do Dobr N. zwanych, w Woiewodztwie N. leżących, konwikcyą uległych, nieomylnie ziadę: I dosyć czyniąc nakazom Praw pospolitych i Dekretu wyżej zadatowanego, też Dobra W. Jmci Panu N. urzędownie podam, ninieyszym obowieszczam Listem: a iżby wyrokom Dekretu Trybunalskiego żadne w ow czas nie zostało dopełnione sprzeciwieństwo, zastrzegając, ten moy urzędowy obwieszczy List, własną podpisuję ręką. *Pisan Roku N. Miesiąca N. dnia N.*

F O R M A

Listu Urzędowego Testymonialnego. (h)

NN. Sędzia Ziemski Woiewodztwa N.

Oznajmuję tym moim urzędowym testymonialnym Listem: Iż na mocy Dekretu

(b) Z Aryngt tego Listu, gdy Urzędnik za pierwszym lub drugim nie ultymarnym Dekretem, na Exekucyą, a nie Tradycyą zieżdża, List urzędowy poleżdży niewyrażając dwóch tentacyi, a zowiąc go Listem urzędowym, poieżdżym, i stosując się do inseressu, można pisać.

kretu Trybunału Głownego W. X. Lit: w Roku N. Miesiąca N. dnia N. na Kadencyi N. *ex instantia* WW. JJ. PP. NN. *in contumaciam* na WW. JJ. PP. NN. z wzdaniem na infamią *ex personali* i wskazem Summy Złł: Pol: N. ultimarnie ferowanego, od tychże WW. JJ. PP. NN. zostawszy użytym; gdym, po wydany wedle przepisu Prawa, cztero-Niedzielnym obwieszczeniu w Roku terażnieyszym N. Miesiąca N. raz dnia N. drugi *ex captato tempore* dnia N. do Dobr WW. JJ. PP. NN. zwanych N. w Woiewodztwie N. położonych konwikcyi uległych z Generałem i stroną Szlachty zieżdżał; i wyrokom powyżej zadeterminowanego Dekretu Trybunalskiego dosyć uczynić w podaniu wyrażonych Dobr miał; w ow czas W. J. Pan N. Imieniem swoim i W. J. P. N. przy zgromadzonych ludziach *fortiter* broniąc, takowego podania podwakrotnie nie dopuścić: widoczne Prawu Narodowemu i Dekretowi wyrażonemu dopełnić sprzeciwieństwo: o którym urzędownie przyświadczaając, ninieyszy List moy przy zwykłej Pieczęci własną stwierdzam ręką. *Pisan Roku N. Miesiąca N. dnia N.*

F O R M A

Dekretu Kontumacyjnego.

PRzed nami Sędziami na Trybunale Głownym W. X. Lit: Repartycyi N. z Woiewodztw

wodztw i Powiatow na Rok teraźniejszy N. obranemi (i) z porządku wołania Rege-
strow N. Wpisow Roku N. z karty N. ku są-
dzeniu naszemu przypadła Sprawa (k) WW.
JJ. PP. NN. z WW. JJ. PP. NN. za Pozwem
od Aktorow po obżalowanych Jchmościow
przed Sąd nasz wyniesionym; a przez Gene-
rała J. K. Mci N. w Roku N. Miesiąca N. dnia
N. w Maiętności N. zwaney, w Woiewodzt-
wie N. leżacey podanym; przed Aktami
Grodu W. N. w Roku tymże N. Miesiąca N.
dnia N. zeznanym, i za Załobę weń wpisa-
ną, (w tym miejscu Załobę do Dekretu wpro-
wadzić (l) za którym Pozwem i Załobą pra-
nominata Pars przed nami Sądem Trybunału
Główn: W. X. Lit: *instituit Actionem*. W któ-
rey Sprawie w terminie i dniu wyżej na Dacie
pisanym WW. JJ. PP. NN. potrzykroć
przez Woźnego z nakazu naszego do Prawa
woła-

- (i) Jeżeli w Ziemstwie wypadnie Dekret niestan-
ny, w ow czas poczynąć w ten sposób: Na Ro-
kach N. w Mieście J. K. M. N. in solito judi-
ciorum loco porządkiem Prawa sądzących się,
przed nami. (Tu zasiadających Urzędnikow
wypisać) Urzędnikami Ziemskimi Woiewodz-
twa N.
- (k) Jeżeli Dekret niestanny, nie z iednego wypadł
Aktoratu, pisać potrzeba: za poniżej wyrażone-
mi Aktoratami i Załobami do nich należnemi w
iedno złączonemi, mianowicie za pierwszym Akto-
ratem &c.
- (l) Jeżeli Załoba, po kilku lub iednym Dekrecie
Kontumacyinym, o kontrawencyą zapisana
pryncypalney nie zajmuje rzeczy, w ow czas
pierwsze samą treść wyrażając, wpisać do De-
kretu konieczna jest potrzeba.

wołanych, iako onemu nieposłusznych, w
Roku zawitym na upad w rzeczy, oraz na
infamią *ex personali* (m) wzdaemy, do pu-
blikowania tey infamii Woźnego sądowego
przydaiemy, proklamować nakazuiemy.
Produkowane zatym ze Strony Aktorow WW.
JJ. PP. NN. Dokumenta iakoto np. Zapis
obligacyiny, inkwizycyiny od WW. JJ. PP.
NN. na Summę Zł: Pol: N. w Roku N. Mie-
siąca N. dnia N. WW. JJ. PP. NN. z termi-
nem wypłacenia tey Summy w R. N. Mie-
siąca N. dnia N. dany, w Ziemstwie Woie-
wodztwa N. przyznany, a za nieopłace-
niem na przerzeczonym terminie Process
i pilność w Grodzie Wwdztwa N. R. N. Mie-
siąca N. dnia N. zaniesiony, Dekret Kontu-
macyiny Trybunału Główn: W. X. Lit: w R.
N. Miesiąca N. dnia N. ferowany, i za nim
solemnitates urzędowe sprowadzoney do Dobr
WW. Jchmciow N. zwanych N. w Woie-
wodztwie N. leżących exekucyi, to iest:
List owieszczy i poieżdży, oraz Pozew Au-
tentyczny w dacie wyżej pisaney wyniesio-
ny, i cały w tey Sprawie zaszłej proceder
approbowawszy; na mocy onych Summy ka-
pitalney Zł: Pol: N. prowizyiny za lat N.
nieopłacone Zł: N. a expensu prawnego
z wpisnym i za lukra Nam sądowi opłacone
Zł: N. w iedno zaś znosząc Zł: N. na WW.
JJ. PP. N. i wszelkich ich Dobrach, a mia-
nowi-

- (m) Jeżeli inne lukra w Dekrecie niestannym zapi-
sane, w ten czas z decyzją sądową, układa-
jąc Dekret Kontumacyiny, zgadzać się po-
trzeba.

nowicie na Maiętności N. zwaney, w Woiewodztwie N. leżącyey, dla WW. JJ. PP. N. przysądzamy: i też Maiętność *per Inequitationem* obeymować zupełną moc nadaemy. A dla dosyć uczynienia niniejszym wyrokom w podaniu wyrażoney Maiętności, tak przez Inekwitacyą dopiero uznaiącą się, iako też przez Tradycyą Prawami zastrzeżoną *cum forti executione, mota Nobilitate, sub privatione Officiorum, captato quovis tempore* Urzędy Ziemskie i Grodzkie różnych Woiewodztw i Powiatow wedle własnego Strony upodobania użyć, (n) *& activitatem ubique locorum* tamować wolność zostawimy. W terminie zatym do proklamaty przypadłym Woźny Sądom naszym assystuiący N. dość czynić Prawu pospolitemu, i Dekretowi naszemu, WW. JJ. PP. N. za Infamissow *ex personali* z Instancyi WW. JJ. PP. N. w Izbie sądowej *& Foro publico* obwołał, proklamował, i relacyą publikacyi swey *à loco publicationis rediens* sądownie zeznał: Która Sprawa, iako się agitowała, tak iest do Ksiąg Trybunału W. X. Lit: *vel* Ziemskich albo Grodzk: N. Spraw sądowych zapisana.

(n) Jeżeli pierwszy Dekret niestanny, w ten czas *in captatum tempus* Kondemnaty się nie terminują, a Urzędy, że dla uczynienia Exekucyi, a nie Tradycyi użyć Sąd pozwala, wyrazić: wszakże we wszystkim do zapisaney w Regestrze sądowym Decyzyi stosować się potrzeba.

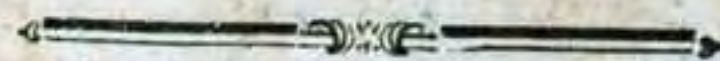

REGISTR

REGISTR RZECZY

W TOMIE II.

ZNAYDUIĄCYCH SIĘ.

CZĘŚĆ V. O SĄDACH.

TYTUŁ I. O Sądach w powszechności, i Osobach Sędziowskich.

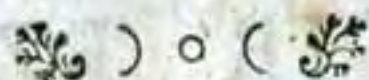
Prawa Kraiowe o Processie sądowym.	-	karta	1.
O Sądach w ogulności.	-	-	3.
Charakter Sędziego i iego obowiązki.	-	-	7.
O Pisarzu Sądowym: O Instygatorze.	14.	-	15.
O Woźnym, iego prawach i powinnościach.	-	-	16.
O Powódzie, Pozwanym i Delatorze.	-	-	17.
O Arbitrach i Patronach.	-	-	20.
Prawa względem Kancell: Archiwow, Aktow:	-	-	22.
Jakim ięzykiem Akta bywały, i być mogą pisane?	-	-	24.
Fabrykacya Aktow publicznych.	-	-	25.
Ustawy Kraiowe o Wieżach.	-	-	27.

TYTUŁ II. O Wyrazach albo Terminach sądowych prawnych.

Co znaczy w Prawie, termin?	-	-	-	29.
Co Manifest: Co Pozew?	-	-	30.	31.
Co Relacya Pozwu: Wpisy: Regestra, Protokuly sądowe?	-	-	-	35.
Co Dylacye i wielorakie?	-	-	-	36.
Co Jllacya: Kondemnata?	-	-	38.	39.
O Swiadkach i Inkwizycyach.	-	-	-	41.
O Konfessatach: Ustępach.	-	-	44.	45.

A a

TYTUŁ

TYTUŁ III. O Sądach Kor: w szczególności.

Sądy Seymowe.	45.	Sądy Kompromissarsk:	82.
— Relacyjne.	49.	— Ziemskie.	84.
— Zadworne.	50.	— Grodzkie.	89.
— Referendarskie.	53.	— Podkomorskie.	93.
— Marszałkowski.	56.	— Kondescensoryalne.	96.
— Trybunalskie.	60.	— Kommissyjne.	98.
— Skarbowe.	68.	— o Kommiss: 1775.	100.
— Woyskowe.	71.	— Podwojewódzkie.	104.
— Kommiss: Edukac:	74.	— Duchowne.	105.
— Kapturowe.	80.	— Miejskie.	109.
— Pograniczne.	81.	— Szkolne.	115.

TYTUŁ IV. O Processie Cywilnym, Kryminalnym, i Wexlowym Kor.

Proces Cywilny <i>ex seriis controversiis</i> .	120.
Co są Accessoria: Co Dylacye?	121. 124. 36.
Indukty i Repliki.	125.
Inkwizycye: Kondescensye: Wyrok Sądu.	127. 41.
Jllacye i Appellacye.	128. 38.
Process <i>in Contumaciam</i> .	129.
Process Kryminal: i o Inkwizyc: w Nocie.	132. 135.
Process Wexlowy.	142.

TYTUŁ V. O Exekucyi Processow.

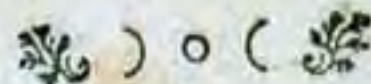
Prawa Starostow względem Exekucyi Processow.	151.
Przepis pr: r. 1768. o Exekucyach Dekretow.	152.
Prawa r. 1776. i rozrządzenia Rady Nieustaiącej o Exekucyi Processow.	154.
Postępek Officyalisty Process exekwującego.	163.

TYTUŁ VI. O Sądach Lit: w szczególności.

Sądy Grodzkie Litewskie.	169.
— Ziemskie.	171.
— Podkomorskie.	173.
— Kasztelańskie.	176.
Sądy Trybunału Lit:	177.
— Kommissyi Skarb:	183.
— Assessorskie.	187.

TYTUŁ VII. O Processie Cywiln: Grodz: Lit.

Wprowadzenie sprawy przed Sąd.	191.
Wpis	

Wpis Sprawy, Pozew, i tegoż Relacya.	192.
Rozprawa Sądowa i Dylacye.	195.
Co <i>beneficium</i> Obmowy i wielorakie?	196.
O Inekwitacyach, Reindukcyach, Inkwizyc:	197.
O Kalkulacyach i Weryfikacyach.	198.
O Namowie i Dekrecie.	199.
O Appellacyach.	200.
Spbsoby prawne przewleczenia Processu.	201.
Co są Sprawy prawne, a niesprawiedliwe.	202.
O Kondemnatach, Dekretach, Gleytach	204.
TYTUŁ VIII. O Wydatkach prawnych, Salaryach Sędziowskich, i płacy Kancelaryi.	

Wydatki prawne Koronne.	208.
Wydatki prawne Litewskie.	218.
Jura Cancellariae Mris & Nris usriusq; Provinc:	223.
Dochod z Papieru Steplowanego.	230.
TYTUŁ IX. O Miarach, Wagach, Monetach dawniey: i późniejszych.	
Wagi i Miary krajowe dawnieysze.	236.
Ewaluacya dawnych Monet krajowych.	240.
Opis Monet, Miar i Wag dzisiejszych.	251.

FORMY

KONTRAKTOW: ZAPISOW, I NIEKTORYCH TRANZAKCYI SĄDOWYCH KORON:

FORMA Skryptu ręczn: 257.	FORMA Roboracyi. 272.
— Komplanacyi. - 259.	— Intercyzy. - - 275.
— Punktow do Kontr: 260.	— Reformy. - - 277.
— Kontraktu <i>Resignat</i> : 261.	— Dożywocia między
— Zapisu długu. 263. 314.	Małżon: - 278. 319.
327.	— Przypisu Zonie. 280.
— Kwitu z Ces: i Ewik: 262.	— Cessyi z dożywocia
— Kwitu z Processu. 269	Dobr Krolew: 281.
— Kwitu zaręcznego. 270.	— Zapisu Opieki. - 283.

Aa 2

FORMA

FORMA Abrenuncyacyi	FORMA Exekucyi De-
przez Zonę. - 284.	krety. - - - 332.
— Donacyi. - 285. 311.	— Plenipot: ręczney. 333.
— Redonacyi. - 289.	— Plenipot: urzędow: 334.
— Cessyi długu. - 290.	— Manifestn. - - 336.
— Ewikeyi na dobr: 295.	— Pozwu. - - - 337.
— Kontraktu Zastawy. 296. 300. 312.	— Relacyi Pozwu. 346.
— Zamiany dobr. - 302.	— Relac: o Areszcie. 344.
— Przedaży wieczn: 306.	— Innotescen: Podko: <i>ibid.</i>
— Zapisu czynszu na Wyderkaff. 308. 324.	— Wizyi i Prezenty. 347.
— Kontraktu Arendy. 317.	— Obdukcyi ran. - 348.
— Kompromissu. - 321.	— Wyjścia z wieży. <i>ibid.</i>
— Działu substancyi. 322.	— Swiadect: z Przysię: 349.
— Tradycyi dobr. 328.	— Submissyi. - - 350.
— Relac: Woz: o Intr: 331.	— Ostrzeżenie wzglę- dem Form tychże. 351.

FORMY LITEWSKIE.

FORMA Prawa Wieczystego.	- - - 352.
— Prawa Zastawnego: Arendownego. - 355. 359.	
— Zapisu Kompromissu. - - - 362.	
— Zapisu o Dobra na wieczność skontakt: - 365.	
— Zapisu Reformacyjnego, Zastaw: Dożywotn: 368.	
— Zapisu zrzecznego kwitacyin: z wyposażenia. 371.	
— Zapisu Obligacyjnego, Inekwitacyjnego. - 372.	
— Wexlu. - - - 374.	
— Zapisu Plenipotencyjnego. - - - 375.	
— Zapisu Kwitacyjnego. - - - 376.	
— Intromissyi do Prawa wieczystego. - - 378.	
— Obwieszczenia o Tradycyi Dobr. - - 379.	
— Listu Urzędowego Testymonialnego. - 380.	
— Dekretu Kontunacyjnego. - - - 381.	

